

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE'YE GÖÇ EDEN SURİYELİ
GENÇLERİN GELECEK BEKLENTİLERİ:
“MALATYA ÖRNEĞİ”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Yrd.Doç.Dr. Işıl ARPACI

HAZIRLAYAN
Canan ERDEM

MALATYA-2017

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE'YE GÖÇ EDEN SURİYELİ
GENÇLERİN GELECEK BEKLENTİLERİ:
“MALATYA ÖRNEĞİ”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Işıl ARPACI**

**HAZIRLAYAN
Canan ERDEM**

MALATYA -2017

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

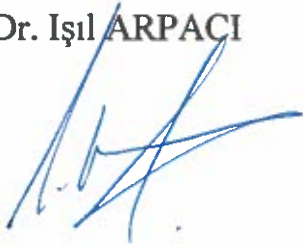
İnönü Üniversitesi Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Canan ERDEM'in hazırladığı "Türkiye'ye Göç Eden Suriyeli Gençlerin Gelecek Beklentileri: Malatya Örneği" başlıklı tez, aşağıda imzaları bulunan biz jüri üyelerince oy birliği/oy-çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

BAŞKAN: Prof. Dr. Abdulkadir BAHARÇİÇEK

ÜYE Prof. Dr. Muharrem GÜNEŞ

ÜYE Yrd. Doç. Dr. Işıl ARPACI

ONAY

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

11 / 07 / 2017

Prof. Dr. Mehmet KUBAT
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Türkiye’ye Göç Eden Suriyeli Gençlerin Gelecek Beklentileri: “Malatya Örneği”**” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün kaynakların, hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Canan ERDEM

TEZ ERİŞİM BİLDİRİMİ

Türkiye’ye Göç Eden Suriyeli Gençlerin Gelecek Beklentileri: “Malatya Örneği” başlıklı bu Yüksek Lisans Tezine araştırmacıların erişimini kabul ediyorum.

Canan ERDEM

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi

**TÜRKİYE'YE GÖÇ EDEN SURIYELİ GENÇLERİN GELECEK
BEKLENTİLERİ: “MALATYA ÖRNEĞİ”**

Canan Erdem

İnönü Üniversitesi
Sosyal Bilimleri Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

152 + xi sayfa

2017

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Işıl Arpacı

Bu çalışma Suriye’de 2011 yılından beri devam eden iç savaş yüzünden Suriye’den kaçıp Türkiye’ye yerleşen ve üniversite eğitimini burada tamamlamak isteyen Suriyeli gençlerin gelecek beklentileri hakkındadır. Çalışmanın girişinde betimsel yöntem kullanılarak “göç” hakkında bir yazın taraması yapılmıştır. Göç tanımları, göç türleri, nedenleri ve sonuçları çok yönlü olarak irdelenmiştir. Dünyada ve Türkiye’de hali hazırda geçerli olan göçmenlik statü ve hakları (mülteci, sığınmacı, seyahat hakkı, vs) ve Türkiye’de Suriyeli göçmenlerin ülkemizdeki statü ve sorunları ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda bir alan araştırmasına yani bir ankete yer verilmiştir. Anket sonuçlarına göre kendilerine ikinci bir ülke vatandaşlığının verilmesi durumunda % 50’ye yakın bir oran ile Türk vatandaşlığı birincil en çok istenen vatandaşlık seçilmiştir. Kanada devleti vatandaşlığı ikinci en çok tercih edilmiştir. Asya ülkelerini hiçbir öğrenci tercih etmemiştir. Gençlerin %60’a yakını gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmeyi düşünürken yaklaşık %40’a yakını evlenmeyi düşünmemektedir. Suriyeli öğrencilerin Türkiye’ye ilişkin tutum ve beklentileri genellikle olumludur. Gençler Türkiye’nin, Suriye’nin geleceğinin şekillenmesinde ağırlıklı bir konumda olmasını istemektedirler. Suriye’de savaş bittikten sonra Suriye’ye dönmek isteyenlerin oranı %74,4, geleceğini Türkiye’de kurmak isteyenlerin oranı ise %86. Gençler Suriye’ye demokrasinin geleceğine inanmaktadırlar ve ülkelerinin rejiminin de Türkiye’deki rejime benzemesini istemektedirler.

Bu çalışma Malatya iline yönelik olarak hazırlanmış olup daha önce benzer bir çalışma yapılmamıştır. Malatya’da üniversite düzeyinde olan öğrenci kitlesinin geleceğe yönelik sosyolojik ve politik beklentilerinin bilinmesinin gerek Türkiye Devleti için gerekse gelecekte bitmesini umduğumuz savaş sonrası Suriye Devleti’nin alacağı şeklin tahmini açısından da yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelime: Suriye Krizi, Türkiye’de Suriyeli Göçmenler, Türkiye’nin Göç Politikası.

ABSTRACT
Master Thesis
**THE FUTURE EXPECTATIONS OF THE SYRIAN YOUTH IMMIGRATED
TO TURKEY: “A CASE STUDY FOR MALATYA”**

Canan Erdem

Inonu University
Institute of Social Sciences
Department of Political Science and Public Administration

152 + xi pages

2017

Advisor: Assist. Prof. Dr. Işıl Arpacı

The study is about the future expectations of the syrian youth, fled from the Syrian Crisis to Turkey, aiming to complete an university degree. It includes a descriptive analysis about immigration and its varieties, reasons and outcomes. Currently recognized statues of immigrants throughout the world and Turkey, the statues of the syrian immigrants in Turkey and the difficulties the immigrates are facing is presented. The results of a field study takes place in the end. According to the results, if given another citizenship to the syrian students, approximately 50% of them would like to gain the turkish citizenship. The Canadian citizenship is the second most desired one. Asian citizenship is not desired at all. Nearly 60% of them are not against to get married with a turk while 40% doesn't consent this marriage. Turkey's future is perceived with positive attitudes and expectances. Most of them wish to see Turkey partaking a key role in Syrian's future. 74.4% of them are eager to return to their homeland when the war comes to end. 86 % of them wish to build a new life in Turkey. Democracy is believed to come to the Syrian state and this new democratic state is wished to have a similar system of government as in the Turkish State.

This study is unique because never has a similar case study been carried before for Malatya. Having knowledge of the Syrian students sociological and politic considerations will help to understand the future of the Syrian state after the war.

Key Words: The Syrian Crisis, Syrian Immigrants in Turkey, Turkey's Migration Policy.

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Işıl ARPACI'ya, çalışmalarım esnasında manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen eşim Mehmet ERDEM'e ve çocuklarım H. Büşra, H. Betül ve Selim'e, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım Prof. Dr. Selma KARATEPE'ye ve Yrd. Doç. Dr. Pelin ARSLAN'a, anket çalışmaları esnasında yardımlarını esirgemeyen İlahiyat Fakültesinden Doç. Dr. Muhammed Nur YUSUF'a, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesinden Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan GÖKTOLGA'ya, Mühendislik Fakültesinden Ayten ÖZKAN'a, Tıp, Dişçilik, Eczacılık, Fen Edebiyat, Matematik ve Eğitim Fakültesi Bölüm sekreterliklerine teşekkürü bir borç bilirim.

Canan ERDEM

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	2
1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Denencesi	2
1.4. Anahtar Kavramlar	3
2. GÖÇ VE GÖÇMENLİK.....	4
2.1. Göç.....	4
2.1.1. Göçün Nedenleri	9
2.1.2. Göçün Türleri.....	19
2.1.3. Göç ile Yaşanan Sorunlar ve Sonuçlar	37
2.1.3.1. Toplumsal Sorunlar ve Sonuçlar.....	37
2.1.3.2. Ekonomik Sorunlar ve Sonuçlar	53
2.1.3.3. İdari Sorunlar ve Sonuçlar	57
2.1.4. Suriye’den Göçü Hazırlayan Nedenler	71
2.1.4.1. İç Nedenler.....	72
2.1.4.1.1. Mezhep Farklılıkları	72
2.1.4.1.2. Rejimin Otoriter ve Ayrımcı Yapısı	73
2.1.4.1.3. Ekonomik Gerekçeler	76
2.1.4.2. Dış Nedenler	76
2.1.4.2.1. İran İslam Cumhuriyeti’nin Etkisi	77
2.1.4.2.2. Rusya Federasyonu’nun Etkisi.....	78
2.1.4.2.3. Arap Baharı.....	80
2.1.4.2.4. Amerika Birleşik Devletleri’nin Etkisi	81
2.1.4.2.5. Türkiye Cumhuriyeti’nin Etkisi	81
2.1.4.2.6. Dünya Basının Etkisi	82

2.1.4.2.7. Suriye’de Savaşan Tarafların Etkisi	82
2.2. Göçmenlik.....	84
2.2.1. Kavramsal ve Kuramsal Olarak Göçmen	84
2.2.2 Göçmenliğin Uluslararası Statüsü	87
3. TÜRKİYE’DE GÖÇMENLİK VE TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ GÖÇMENLER.....	94
3.1. Hukuki ve Siyasi Olarak Türkiye’de Göçmenlik	94
3.2. Türkiye’deki Suriyeli Göçmenler	103
3.2.1. Demografik Yapıları	103
3.2.2. Sosyo-politik ve Ekonomik Durumları.....	109
3.2.3. Ekonomik Maliyet	114
3.2.4. Toplumsal Maliyet.....	115
3.2.5. Siyasi Maliyet	118
4. GÖÇ VE BEKLENTİLER.....	121
4.1. Anket Uygulanan Suriyeli Gençlerin Demografik Verileri.....	121
4.2. Suriyeli Öğrencilerin Beklentileri.....	125
4.3. Suriyeli Öğrencilerin Türkiye’ye İlişkin Tutum ve Beklentileri	132
4.4. Suriyeli Öğrencilerin Suriye’ye İlişkin Tutum ve Beklentileri	138
5. SONUÇ	141
6. EKLER.....	145
7. KAYNAKÇA.....	148

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1.	İllere Göre Suriyeli Nüfus Dağılımı	105
Tablo 3.1.	İllere Göre Suriyeli Nüfus Dağılımı (Devamı)	106
Tablo 3.1.	İllere Göre Suriyeli Nüfus Dağılımı (Devamı)	107
Tablo 3.2.	Barınma Merkezlerinde Son Durum	108
Tablo 4.1.	Cinsiyet Dağılımı.....	121
Tablo 4.2.	Yaş Dağılımı	122
Tablo 4.3.	Etnik Köken	122
Tablo 4.4.	Türkiye’de ikamet durumu	122
Tablo 4.5.	Malatya’da ikamet durumu.....	123
Tablo 4.6.	Türkiye’de bulunma nedeni	123
Tablo 4.7.	Fakülte dağılımı.....	124
Tablo 4.8.	Türk halkının tutumu durumu	125
Tablo 4.9.	Öğrencilerin tutum durumu	125
Tablo 4.10.	Hocaların tutumu	126
Tablo 4.11.	Öğrenim memnuniyeti.....	128
Tablo 4.12.	Öğrenci olarak eksiklik hissedilen alan.....	128
Tablo 4.13.	Üniversite öğreniminin artı değer katacağına dair inanç.....	129
Tablo 4.14.	Alınan eğitim sonrası kendi uzmanlık alanında çalışma isteği	129
Tablo 4.15.	Öğrenimin sonrası diğer aile bireylerinizden ayrı kalacak şekilde başka bir ülkede yaşamak durumu	130
Tablo 4.16.	Herhangi bir ülke vatandaşlığı durumu	131
Tablo 4.17.	Öğrenim sonrası Türk toplumunda öğrenciye dönük tutum değişiminin olup olmayacağına dair inanç durumu	132
Tablo 4.18.	Türkiye’de aşağıda ifade edilen alanlardan hangisinde acilen değişimin olmasını isterdiniz?.....	133
Tablo 4.19.	Türkiye’nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?	133
Tablo 4.20.	Geleceğinizi Türkiye’de kurmak ister misiniz?	134
Tablo 4.21.	Gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmeyi düşünür müydünüz?	135
Tablo 4.22.	Suriye’nin geleceğinin belirlenmesinde Türkiye’nin rolü ne olmalı?	137
Tablo 4.23.	Suriye’de iç savaş bittikten sonra Suriye Devleti ile Türkiye Devlet arasındaki ilişkilerin niteliği sizce ne olur	137
Tablo 4.24.	Suriye’nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?	138
Tablo 4.25.	Suriye’de savaş bittikten sonra geri dönmeyi düşünüyor musunuz?	138
Tablo 4.26.	Suriye İç Savaşı’nın bittiğini varsayarsak, Suriye Devleti’ne batılı anlamda demokrasinin geleceğine inanıyor musunuz?	138
Tablo 4.27.	Suriye’deki iç savaştan sonra Türkiye Devleti’nde uygulanmakta olan devlet yönetiminin/rejiminin Suriye Devleti’nde de uygulanmasını ister miydiniz?	139
Tablo 4.28.	Suriye İç Savaşı öncesinde etnik kökeniniz veya dinsel tercihinizden dolayı ayrımcı politikalara maruz kaldınız mı?	139
Tablo 4.29.	Suriye Devleti’nde ayrımcı politikaların sona ereceğine inanıyor musunuz?	140

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi
HUGO	Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırma Merkezi
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuk ve Eğitim Fonu
İŞİD	Irak Şam İslam Devleti
IOM	Uluslararası Göç Örgütü

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA AÇIKLAMALAR

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Araştırmanın konusu Suriye’de 2011 yılında patlak veren kriz ve sonrasındaki iç savaş boyunca Suriye’den Türkiye Devleti’ne yapılan göçler sonucu Türkiye’de yaşamaya başlayan ve kendisine bir gelecek kurmak ümidiyle üniversite eğitimini burada tamamlamak isteyen Suriyeli gençlerin gelecek beklentileri hakkındadır.

Çalışmada “göç” hakkında kapsamlı bir yazın taraması yapılmıştır. Göçün ne olduğu hakkında açıklayıcı tanımlara yer verilmiş olmasından sonra tarihi akış içerisinde göç türleri, nedenleri ve sonuçları çok yönlü olarak ele alınmıştır. Özellikle göç sonuçları içtimai, iktisadi ve idari anlamda derinlemesine irdelenmiştir. Günümüzde de yansımaları olan göçü engellemeye yönelik önlemlerin ve göç sonrası çözüm öneri ve uygulamalarının örneklerine yer verilmiştir. Bu bağlamda Türkiye ile Avrupa Birliği arasında imzalanmış olan Geri Kabul Antlaşması bugün Suriye Krizi sonrasında ülkemize göç eden Suriyeli göçmenlerin AB’ne “mülteci” olarak kabul edilmesinde mihenk taşı sayılmaktadır.

Suriye’de 2011 yılı sonrasında “Arap Baharı” süreci ile başlayan ve bugün halen devam eden çatışma ve savaş ortamına zemin hazırlayan nedenler ayrı bir bölüm olarak ele alınmıştır. Bu nedenler “iç nedenler” ve “dış nedenler” olmak üzere ele alınmıştır. İç nedenler Suriye Devleti’nin kendi dinamiklerinden kaynaklanan nedenler olarak ele alınmışken dış nedenler olarak ülkeye tesir eden dış unsurların (ülkeler ve silahlı yapılar) savaşın uzamasındaki etkileri tartışılmıştır.

Suriye krizi sonrasında gerek ülkemize gerekse de dünyanın değişik bölgelerine göç eden Suriyeli vatandaşların “mülteci”, “sığınmacı”, “geçici koruma altındaki misafir” sıfatları altındaki göçmenlik statüleri bu çalışmada araştırılıp bunlara dair tanımlar verilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında hukuki geçerlik kazandırılan “mülteci” statüsü Birleşmiş Milletler çatısı altında 1951 Mülteciler Sözleşmesi ile uluslararası hukukta yerini almıştır. Türkiye’nin coğrafi çekince ile taraf olduğu bu sözleşme bugün ek protokoller ile zenginleştirilmiştir. Buradan da anlaşıldığı üzere göçmenlerin ulus aşan göçleri sonucu göç ettikleri yeni mekânda hangi haklara sahip olduklarını düzenleyen belgeler genellikle BM’nin evrensel niteliklere haiz belgeleri ile düzenlenmektedir. “Seyahat hakkı”, “eğitim hakkı”, “çalışma hakkı” gibi temel insan hakları bu belgelerde yer almaktadır. Bu haklardan ayrıca bahsedilmiştir.

Türkiye’de 2011 yılı sonrasında yaşanan, zaman zaman hızlanan, bazen hızı düşen fakat asla bitmeyen ve bugün de hala devam eden Suriye göçü sonrasında Suriyeli göçmenlerin ülkemizdeki statü, sosyal konum ve sorunları üzerinde kafa yorulmuş ve güncel veriler ışığında ele alınmıştır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki varlığı gerek Türk halkı ve göçmenlerin karşılıklı etkileşim ve iletişimi sonucu ortaya çıkan sorunları çok yönlü olarak irdelenmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmanın sonunda bir anket çalışmasına yer verilmiştir. Bu anket Malatya iline yönelik olarak hazırlanmış olup daha önce benzer bir çalışma yapılmamıştır. 2017 Mayıs ayı itibari ile Malatya’da yaklaşık 22.000 kayıtlı Suriyeli misafir olduğu ve bunların 300’e yakınının üniversite düzeyinde öğrenci olduğu düşünüldüğünde bu öğrenci kitlesinin gelecek beklentilerinin gerek Türkiye Devleti için gerekse gelecekte bitmesini umduğumuz savaş sonrası Suriye Devleti için önem arz edeceğini düşünülmektedir. Yine aynı şeklide geleceğin Suriye’sinde, değişik alanlarda eğitim almış bu genç kitlenin toplumun şekillenmesinde de kilit rol oynayacakları ve karar alma mekanizmasında yer alacakları düşünülmektedir.

1.2.Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Yapmış olduğum bu araştırma, Türkiye’de misafir edilen yaklaşık 3 milyon Suriyeli vatandaş arasından Malatya’da ikamet etmekte ve en az 4 yıllık bir lisans eğitimi almak isteyen 15-25 arası yaş grubunda bulunan gençlerin gelecek beklentilerini kapsamaktadır.

Suriyeli gençlerin geleceğe yönelik sosyolojik ve politik beklentilerinin bilinmesinin savaş sonrası Suriye’sinin alacağı şeklin tahmini açısından da yarar sağlayacağı düşünülmektedir.

1.3.Araştırmanın Yöntemi ve Denencesi

Çalışmanın yöntemi betimsel ve alan araştırmasıdır. Alan araştırması bir anket çalışması yürütülerek gerçekleştirilmiş olup anket verilerinin değerlendirilmesi ve analizlerinin yapılmasında SPSS programına başvurulmuştur (Güriş, 2015).

Araştırma “Türkiye’de öğrenim görmekte olan Suriyeli gençler geleceğe ümitle ve olumlu bakmaktadır ve Türkiye’de kalmayı tercih etmeleri durumunda Türk

toplumuna sosyal uyum konusunda ciddi bir sorun ile karşılaşmayacaklardır.” denencesini ispatlamaya yöneliktir.

1.4. Anahtar Kavramlar

Suriye Krizi: Orta Doğu coğrafyasında “daha fazla demokrasi istemi” söylemi ile gelişen ve “Arap Baharı” diye betimlenen sürecin Suriye’de 2011 yılından sonra kendini hissettirmeye başlaması ile yaşanan halk ayaklanması ve çatışma sonucu ortaya çıkan kargaşa ve savaş ortamı.

Türkiye’de Suriyeli Göçmenler: Suriye’de 2011 yılından sonra patlak veren krizden sonra Türkiye’ye gerek güvenlik endişesi gerekse de başka gerekçelere göç etmiş olan ve 2014 yılında çıkarılan kanun ile kendilerine “Geçici Koruma” altındaki misafir statüsü verilmiş Türkiye’deki göçmen topluluğu.

Türkiye’nin Göç Politikası: Türkiye’nin 1951 yılında coğrafi çekince koyarak taraf olduğu BM mülteciler Sözleşmesi ve 2013 yılında AB ile imzaladığı Geri Kabul Antlaşması başta olmak üzere iç mevzuatı da dâhil yasal ve idari işlem ve düzenlemelerin tümünü kapsayan göç akınları karşısındaki politikası.

2. GÖÇ VE GÖÇMENLİK

Araştırmanın bu bölümünde öncelikle göçün ne olduğu anlatılmaya çalışılacaktır. Bundan dolayıdır ki göç tanımları, göç nedenleri ve göç sonucu yaşanan sorunlar ve sonuçlar içtima, iktisadi ve idari anlamda irdelenecektir. Akabinde Suriye’den 2011 yılından sonra olan göçün iç ve dış nedenleri ele alınacaktır. Son olarak *göçmenlik* kavram ve kuramsal olarak betimlendikten sonra göçmenliğin uluslararası statüsüne değinilecektir.

2.1.Göç

Literatürde tam bir kavram birliğinden söz edebilmek mümkün değilse de, insanlık tarihi kadar eskiye dayanan bir insanlık fenomeni olan göçü, insanların daha iyi hayat şartlarına kavuşmak üzere geçici bir süre için veya kalıcı olarak bir yerden bir yere gitmesi şeklinde tanımlamak mümkündür. Göçün tanımlanmasında olduğu gibi, literatürde de göçün sebepleri konusunda tam bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir. Ancak günümüzde savaşların, doğal afetlerin, nüfus artışının, dinsel, kültürel, ekonomik (küresel ticaretin), siyasi (insan hakları ve demokratikleşme), jeopolitik (sınır bölgelerinde sığınmacı olma zorunluluğu) ve ailevi faktörlerin göçe neden olduğu genel kabul görmektedir (Werner, 1996; Gençler, 2002’den aktaran Karaca ve Saruç, 2014:1-2). Söz konusu nedenlere bağlı olarak göç olgusu, ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşebileceği gibi uluslararası nitelik de kazanabilir (Karaca ve Saruç, 2014:2).

İnsanlık tarihi kadar eski bir kavram olan göç hakkında şüphesiz çok farklı tanım yapıla bilinir. Baklacioğlu'n'a göre (2010:7) göç, insanların grup olarak yaşamaya başlamalarından beri insan faaliyetlerinin baskın niteliklerinden biri haline gelmiştir. En kapsamlı ifade ile bir fiziksel alandan bir diğerine geçmeyi tanımlayan göçün herhangi bir yer değişikliği ile farklı olabilmesi için geri dönmek üzere yeni yere yerleşme; yeni yerde uzunca bir süre kalma ve yeniden göç etme veya terk ettiği yere geri dönme niyetiyle yeni yerde uzunca bir süre kalma faaliyetlerinden en az birinin gerçekleştirilmiş olması gerekir.

Göç her ne kadar zahirde fiziki anlamda mekân değişimi olsa da birey ve toplumların aynı zamanda kültürel ve sosyal hayatlarındaki değişimi de ifade eder. Göçle beraber taşınan bavullarla beraber hayat deneyimleri, yaşam motifleri, dilleri, kültürleri, acı tatlı anıları ve hayalleri de taşınır (Adıgüzel, 2012: 188). Daha doğrusu

göç iki yerleşim yeri arasındaki hareket olup gerek kültür gerekse de biçim taşınmasını içerir (Taşçı, 2012:155).

İnsanlar daha konforlu bir hayat tarzı için veya toplumsal ve doğal şartların zorlamasıyla daha çok fırsatın veya daha güvenli gördükleri yerlere gitmek suretiyle de yer değiştirirler (Adıgüzel, 2012: 188). Bu yer değişikliği yani göç olayı her ne kadar insan habitatının sürekli olarak yer değiştirmesi (Ağır ve Sezik, 2015:98) olarak bilinse de Sirkeci’ye göre göç bir norm değil, istisnadır. Hala dünya nüfusunun yaklaşık %3’ü göçmendir. Yoğun olarak göç veren ülkelerde veya yoğun olarak göç alan ülkelerde “hareketli nüfus” olarak da adlandırılan bu göçmen kitlesi yani doğduğu yerden başka bir ülkede yaşayan nüfus, %7, %8, %10 seviyelerini genel olarak aşmaz (Sirkeci ve Bardakçı, yüz yüze mülakat, 2016:532).

Kişilerin devlet içinde yer değiştirmeleri veya bir devlet sınırını aşmaları ile süresi, yapısı ve nedeni fark etmeksizin yer değişikliğine sebep olan nüfus hareketleri **geniş anlamda göç** olarak tabir edilir. Bu nüfus hareketini gerçekleştirenler arasına mülteci, yerinden edilmiş şahıslar ve son olarak ekonomik göçmenler de dâhildir (Göç İdaresi Göç Sözlüğü, 2009:22). Bir diğer ifade ile **en genel anlamda göç** “anamlı bir uzaklık ve etki yaratacak kadar bir süre içinde gerçekleşen bütün yer değiştirmeler” olarak tanımlanmaktadır (Erder, 1986:9’dan aktaran Yılmaz, 2014:1686). Diğer taraftan geri dönmek üzere yeni bir yere yerleşme sonucu gerçekleşen göç ise dar anlamda veya geleneksel göç olarak tanımlanmaktadır (Baklacıoğlu, 2010:7).

Köymen (1999: 260) ise tarihsel bağlamda göçü tanımlarken, göçlerin insanlık için **acılı süreçleri** içerisinde barındırdığını ve genellikle kıtlık, iç savaşlar, dinsel ve şiddet olayları, soykırım ve siyasi sürgün gibi sebeplerle ortaya çıktığını vurgulamıştır.

Göç, tek başına bir mekânsal dağılımın yeniden şekillendirme süreci değildir, içtimai, iktisadi ve kültürel değişimleri de beraberinde getiren bir dinamiktir. Göç aynı zamanda bir sonuçtur: bir toplumda yaşanan içtimai-iktisadi ve kültürel dönüşümlere uyum sağlamanın bir sonucudur. Bununla beraber olumsuz sonuçlar doğurabileceği de göz ardı edilmemelidir. Diğer bir ifade ile göç, bölgesel farklılıklar, kültürel ve sosyo-ekonomik sorunlar ve sosyal gruplar arasındaki ayrışmayı belirginleştirerek sonuçları da beraberinde getirebilir (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:2-3).

Gerek bir uluslararası sınırı aşmak şeklinde olsun gerekse de bir devletin sınırları içerisinde cereyan etmiş olsun bir kişi veya bir grup insanın hareketine verilen isimdir

göç. Bu hareket nüfus hareketini yani insan kaynaklı her türlü hareketi içerir ki süresi, yapısı veya sebepleri ne olursa olsun bu hareketin içerisine mülteciler, yerinden edilmiş insanlar, ekonomik göçmenler, aile birleşimi amacı da dâhil başka amaçlar için de hareket halinde olan insanlar dâhil edilir (IOM). Diğer taraftan bir kişi veya bir grup insanın hareketi sonucu gerçekleşen *göç miktarı*, modern sanayi toplumları için geçerli bir tanımdır çünkü bireylerin kendi iradeleriyle belli bir zaman diliminde sürekli yaşadığı yaşam alanlarını değiştirmeleri suretiyle gerçekleşen göç sonucu ortaya çıkan belli bir sayı miktardır göç miktarı. Zorunlu olarak yer değiştiren insan kitlelerinin ortaya koyduğu nüfusun yer değiştirmesinden farklı olarak modern anlamda göçte birey özgür olarak yer değiştirmektedir ki bu daha çok modernitenin ortaya çıkardığı sanayi toplumlarında görülmektedir. Tarım toplumlarında bireyler toprağa bağlı oldukları için göç etmeleri zorunlu sebeplere dayanıyordu (Tekeli, 2008:42).

Göç ve özellikle uluslararası göç zaman içerisinde çeşit, neden ve etki bakımından değişim ve dönüşüm geçirmiştir (Yılmaz, 2014). Göçü tanımlarken sömürge öncesi dönemi ve sömürge sonrası dönemden ayıran temel kıstas Batı'nın insan gücüne ihtiyaç duyması ve köle ticareti ile insan emeğini sömürmesidir. XV-XIX yüzyılları arasında sömürgeciliğin yaygınlaşması ile beraber tarlalarda çalıştırılmak üzere Afrika'dan insanlar köle olarak Avrupa ve Amerika kıtalarına getirildi. Kölelik daha önce de vardı ama zencilerin sistematik bir şekilde Avrupa ve Amerika kıtalarına transferi önemli bir göçe neden olmuştur. Sanayileşme süreci sonrasında İngiltere, Hollanda İspanya, Portekiz ve Fransa'da ortaya çıkan fazla nüfus yeni keşfedilen coğrafi bölgelere ve/veya sömürgelere göç etti. XX. Yüzyılda yaşanan savaşlar ve sonucunda dağılan imparatorluklar ve yerine kurulan milli devletler yeni bir göç akımını başlattı. Milli unsurları tek çatı altında toplam amacıyla teşvik edilen göçler ve etnik ve dini kimliğinden dolayı göçe zorlana kitlelerin göçlerine ve (Rus devriminden ve Nazi Almayasından kaçan Yahudiler) İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise dünyanın gelişmekte veya gelişmemiş bölgelerinden gelişmiş bölgelerine olan işgücü göçüne tanıklık etmiştir dünya (Yılmaz, 2014:1687-1689).

II. Dünya Savaşı sonrası Soğuk Savaş yıllarında göç daha çok sosyoloji, demografi, psikoloji ve tarih disiplinlerinin ilgi alanına girmekteydi. Teori ve kavram yönünden 50-60 yıllık maziye sahip olan uluslararası ilişkiler literatüründe "göç" kavramına 1980'li yıllarında ağırlıklı olarak yer verilmeye başlanmıştır. Soğuk Savaş

yıllarının bitimine yakın geleneksel düşünce motiflerinin yanı sıra yeni yeni teori ve kavramlar geliştirildi. Geleneksel anlayışa göre temel aktör olan devletin yanı sıra yeni geliştirilen paradigmalarda devlet dışı aktörlerden sayılan bireylerin de uluslararası ilişkileri belirleyebileceği kabul edilmiştir. Böylelikle uluslararası ilişkilerde ele alınan göç olgusunda bireyin de belirleyici olduğu kabul edilmiştir (Baklacioğlu, 2010:40). Devlet dışı bir aktör kabul edilen bireylerin göç olgusunda etkin oluşunu modernite kavramı ile açıklama eğiliminde olan Tekeli'ye göre (2008:42) göç olgusu temelde **modernitenin** bir kavramıdır. Yazarın kastettiği, rasyonel bireyler olarak aldıkları kararlar gereğince göç etmek isteyen bireylerdir.

Göç olgusunu yerleşmek amacıyla kendi vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı başka bir ülkeye gitme süreci (IOM) olarak ele aldığımızda göç ile ilintili olarak *kaynak ülke*, *kabul ülkesi* veya *hedef ülke* ve *transit ülke* kavramlarına değinmek zorunluluğu doğar. Öncelikle kaynak ülkenin ne olduğundan başlamak gerekirse, göç akımlarına (düzenli veya düzensiz göç fark etmeksizin) kaynaklık eden ülke (IOM) **kaynak ülke** olarak bilinir. **Hedef** veya **kabul ülke** ise bireyler açısından yaşadıkları ülkenin (kaynak ülkenin) sosyal ve siyasal koşullarının yanı sıra bireysel olarak etkisinde bulundukları zor koşulların etkisiyle göç etmeyi düşündükleri refah düzeyi muhtemelen yüksek olan bir diğer ülkedir (Türk Hukukunda İnsan Ticaretin Suçu El Kitabı, 2009:15). Bir zamanlar geleneksel göç alan ülkeler yani hedef veya kabul ülkeleri Avustralya, Kanada ve A.B.D. iken bugün bu ülkeler halen hedef ülke olarak bilinmekle beraber bu ülkelere göçün hacmi artmıştır. Diğer taraftan geçmişte Avrupa kıtasından (kaynak ülkelerin bulunduğu kıta) bahsi geçen ülkelere yapılan göçler artık Asya, Afrika ve Güney Amerika ülkelerinden Avrupa kıtasına yapılmaktadır. Kısacası yüzyıllar boyunca göç veren (kaynak) ülkeler konumunda olan ülkeler göç alan (hedef veya kabul) ülkeler konumuna dönüşmüştür (Massey vd.,1993:431). Benzer şekilde 1950'lerde İtalyanlar, Yunanlılar ve Türkler Avrupa'ya misafir işçi olarak göç ederken 50 yıl sonra bugün artık İtalya, ülkesinde hali hazırda 4,5 milyon göçmen barındırarak kendisi göçmen kabul eden ülke konumuna dönüşmüştür (Sirkeci ve Esipova, 2013:10). Yine aynı şekilde 1980'lere gelindiğinde Güney Avrupa ülkeleri de (10 yıl önce göç veren ülkeler iken) Afrika, Asya ve Orta Doğu ülkelerinden göç alan ülkeler konumuna yükselmişlerdir (Massey vd.,1993:431).

Son olarak da göç akınlarının (yasal ya da yasa dışı) içinden geçtiği ülke olarak

tanımlanan *transit ülke* (Göç İdaresi Göç Sözlüğü, 2009:57) kavramına bakacak olursak, günümüzde oldukça sık olarak rastladığımızı ve Türkiye için de tartışılmaz bir gerçek olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu bağlamda Türkiye'ye dış ülkelere göçü etkileyen üç temel etken vardır. Bu etkenler “Türkiye'nin ekonomik çekim merkezi olması”, “Türkiye’de göçü kolay kabul eden ve kolaylaştıran yasaların varlığı” ve “Türkiye'nin transit geçiş ülkesi olması” şeklinde sıralanabilir (Karaca ve Saruç (2014:3). Diğer bir anlatımla Türkiye, göçmenler açısından diğer hedef ülkelerle kıyaslandığında, AB gibi dünyanın en müreffeh birliğine komşu olması açısından ve buna ilave olarak ekonomik göstergeleri de değerlendirildiğinde gelecekte de göçmenleri kendine çekmedeki popülaritesini koruyacağına dair kanaatleri beslemektedir (Sirkeci ve Martin, 2014:5).

Türkiye'nin transit ülke olmasının yanı sıra göç olgusunu Türkiye ile onun kuruluşu ve sonrasındaki içtimai oluşumu açısından da değerlendirebiliriz. Türkiye devleti göçlerle kurulmuştur¹ ve 1950’li yıllarda başlayan iç göç ile kent-kır arasındaki farklılaşmadan ötürü kente doğru göçle tanışmıştır. Diğer taraftan 1980’li yıllarda İran-Irak Savaşı ile ve ardından Körfez Krizi ile dış göçe maruz kalmıştır. Bulgaristan’dan gelen göç kitlesi bir tarafa, 1990’lı yıllarında tekrar Doğu ve Güney-Doğu illerinden batı illerine yapılan göçler sonucu yeniden bir toplumsal alt üst oluş yaşamış ve son olarak 2013 yılından bu güne değin yoğun olarak Suriye’den ülkemize olan göçler sonucunda yeni bir göç sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum Türk göçü konusundaki ilginin artmasına ve 2000’li yıllardan sonra bu konuya atıf yapan çalışmaların da sayıca artmasına neden olmuştur (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014).²

Türkiye bağlamında göç olgusu, Suriyeli göçmeleri ayrı tutarak değerlendirdiğimizde bile günümüzde varlığını yoğun olarak hissettiren oldukça yaygın bir fenomendir. Cumhuriyet gazetesinde çıkan ve “Türkiye'nin 'Göç Haritası' açıklandı” isimli habere göre Türkiye’de 2016 yılında ciddi rakamlarla ifade edilen bir iç göç olayı yaşanmıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)’ne göre 2016 yılı içerisinde

¹ Lozan Antlaşması sonucunda gerçekleşen nüfus mübadelesi ile yeni kurulan Türkiye’ye göçler gerçekleşmiştir.

² Türkiye’ye gelen göçmen sayısı 2000’li yıllardan sonra artmıştır. (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:3) Nitekim Nisan 2011’de başlayan karışıklıklar sonucu Hatay’ın Cilvegözü sınır kapısından yoğun olarak başlayan bir göç serüveni zaman zaman siyasal irade tarafından askıya alınmış olsa da hız kesmeden devam etmektedir. Göçün bu insanlar üzerindeki tesirleri ayrı bir çalışma konusu oluşturmakla beraber acilen geliştirilmesine ihtiyaç hissedilen milli bir göçmen uyum politikası ile Suriye’den gelen bu göçmen kitlesi için yasalarda radikal değişimlerin yapılması zaruri görülmektedir.

Türkiye'de 5 milyon 238 bin 806 kişinin farklı illere göç ettiği tespit edilmiştir (cumhuriyet.com.tr, erişim: 22.03.2017).

2.1.1. Göçün Nedenleri

Göçün tanımlanmasında olduğu gibi, literatürde göçün sebepleri konusunda da tam bir görüş birliğinden söz etmek mümkün değildir. Ancak günümüzde savaşların, doğal afetlerin, nüfus artışının, dinsel, kültürel, ekonomik (küresel ticaretin), siyasi (insan hakları ve demokratikleşme), jeopolitik (sınır bölgelerinde sığınmacı olma zorunluluğu) ve ailevi faktörlerin göçe neden olduğu genel kabul görmektedir (Werner, 1996; Gençler, 2002'den aktaran Karaca ve Saruç, 2014:1-2).

Göç yazınında göçü açıklamak için kullanılan temel argümanlardan biri ve oldukça klasik olanı “itme-çekme modeli”dir. Modele göre itme faktörleri insanları kendi vatanlarından ayrılmaya iten faktörler olarak sayılırken³ çekme faktörleri hedef ülkeye doğru insanları kendine çeken cazip faktörler⁴ olarak kabul edilmektedir (IOM).

1960'lı yıllarında Türkiye'de yaşanan sanayileşme ve sonrasında Avrupa'ya yaşanan dış göçte Batı Almanya devletinin iş kabulüne başlaması bu göç dalgasında “çekim” unsurlarını oluşturmuştur. Diğer taraftan iç göç açısından örnekler vermek gerekirse, 1970'li yıllarında Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinde doğum oranının yüksek olması sonucu gelişmemiş illerden gelişmiş illere olan göçte fazla nüfus ve 1980'li yıllarının ortalarından itibaren Avrupa'ya doğru hızlanan göçte siyasi ve toplumsal olaylar itme faktörlerini oluşturmuştur (Köymen, 1999: 263).

Köymen'e göre azgelişmiş ülkelerde kırdan kente olan göçün altında yatan nedenler şehir merkezlerinin iş imkânları yönüyle daha avantajlı konum faktöründen ziyade sosyolojide “**itme ve çekme kuramı**” ile açıklanan etmenlerden dolayı gerçekleşmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında azgelişmiş ülkelerde bir tür kalkınma modeli olarak uygulamaya konulan “modernleşme” gereğince traktör kullanımının artması ve ihracattan gelecek olan gelirin azamileştirilmesi hedefi doğrultusunda büyük ölçekli işletmelere öncelik veren devlet politikaları bu göç türü için itme ve çekme faktörlerini meydana getirmiştir (Köymen, 1999: 261).

³ İktisadi, içtimai veya siyasi sorunlar gibi.

⁴ Yüksek hayat standardı, insan haklarının üst düzey uygulanması, gazeteciler için görece daha fazla ifade özgürlüğü gibi faktörler.

İçdugu ve diğerlerinin (1998:208) yaptığı araştırmalar gereğince 1940’larda (*Marshall Yardımı*⁵ başta olmak üzere) dış kaynaklı maddi yardımların tesiriyle modernleşme hızlanmıştır ve bunun sonucunda kırlarda işgücüne gereksinim azalması ve toprağa dayalı işlerden kopuş yaşanmıştır ve bununla eş zamanlı olarak şehirlerde de sanayi ve hizmet sektörü için işgücü arz açığı oluşmuştur. Yazarlar bu dönemde görülen göçü açıklamada **çekme-itme faktörlerine** değinmişlerdir.

Massey ve arkadaşları uluslararası göç kuramlarını açıklamaya çalışmışlardır. Göçün çok yönlü ve komplike yönü itibariyle birçok kuramın göçü açıklamak için geliştirildiğine dikkat çekmişlerdir (Massey vd. 1993). Günümüzde bilinen başlıca göç teorileri şunlardır: (Çiçekli ve Demir, 2013:44-49)

- 1-Ravenstein’in Göç Kânunları;
- 2-Makro Ekonomik Gelişmişlik Teorisi;
- 3-Mikro Ekonomik Gelişmişlik Teorisi;
- 4-İtme ve Çekme Teorisi
- 5-Kesişen Fırsatlar Teorisi;
- 6-Göç Ağları Teorisi;
- 7-Göç bağlamında Kentleşme Kuramları;
- 8-Çifte Piyasa Teorisi;
- 9-Bağımlılık Kuramı ve Dünya Sistemleri Teorisi;
- 10-Yeni Göç Ekonomisi Teorisi.

Massey ve arkadaşları yaptıkları araştırmada göç kuramlarını iktisadi boyutuyla el alan kuramları özetlemişlerdir. Bu kuramlar uluslararası göçe sebep olan saiklar hakkında bir yığın kuramsal model öngörmektedir. Araştırmacılar bu modelleri açıklamanın yanı sıra yaptıkları araştırmalar gereğince neoklasik cephede yer alan ekonomistlerin, ülkeler arasında bulunan ücret ve istihdam koşulları farklarının ve göç etme maliyet farkının göçü doğurduğu iddialarını dile getirmişlerdir. Bu iktisadi cephe bireysel göç kararının alınmasında gelir maksimizasyonun rol oynadığını düşünmektedirler. Diğer taraftan “Yeni göç ekonomisi” akımının iddialarına göre iş

⁵ İkinci Dünya Savaşı sonrasında kapitalist sistemlerin sosyalist sistemler karşısındaki mücadelesinde savaş sonrası ekonomileri harap olmuş Avrupa ülkelerine ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere ABD’nin yaptığı ekonomik yardımlardır.

piyasasının dışında kalan diğer bütün piyasaların da uluslararası göçte etkin faktörler olduğu düşünülmektedir ve hane halkının aile gelirinin elde edilmesinde risklerin minimizasyonu için veya aile içi üretim faaliyetlerini kısıtlayan sermayenin üstesinden gelebilmek için göçe başvurulmaktadır. İktisadi anlamda göçü açıklayan bir diğer kuram ise “İkili İş Piyasası Kuramı”dır ki mikro düzeyde alınan karar sürecini görmezden gelerek makro düzeyde alınan kararlar toplamının kümülatif sonuçları üzerinden giderek göçü açıklamaya çalışmaktadır. Massey ve arkadaşlarının değindiği bir diğer kuram ise “Dünya Sistemleri Kuramı”dır⁶ ve bu kurama göre göçün başlıca sebepleri ulusal sınırları aşıp adeta sınırlardan içeriye nüfuz eden iktisadi küreselleşme ve uluslararası piyasalardır (Massey vd. 1993:432).

Göçü iktisadi dinamiklere göre açıklamaya çalışan Karpat'a göre (2010:76-80) göçün başlıca nedeni ekonomiktir diğer bir ifadeyle insanlık tarihi boyunca yaşam için gerekli temel ihtiyaçların karşılanmasında yaşanan zorlukların teknolojik imkânların yetersiz kalması sebebiyle aşılabilmesi durumunda insanlar göç etme ihtiyacı hissetmişlerdir. Ekonomik temelli göçler sebebiyle işgücü transferi şeklinde yüksek ücret vaadinde bulunan pazarlara doğru yapılan topluca yer değiştirmeler yaşanmıştır. Bunlar genellikle ya köyden şehre yapılan göç veya bir ülkeden diğer ülkeye yapılan göçler şeklinde yaşanmıştır. Her iki göç şeklinde de amaç refah seviyesini arttırmaya yönelik geliri artırmak olmakla beraber bir başka ülkeye yapılan göçler açısından 20. yüzyılda Türklerin Avrupa'ya yaptığı göçleri bu anlamda örnek gösterebiliriz. Türklerin yaptığı bu göçlerin dinamiklerini açıklamak isteyen bir diğer araştırmacı ise Yılmaz'dır. Gelişmiş ülkeler gerek vatandaşlarının bazı işleri yapmak istememesinden gerekse de nüfuslarındaki azalma ve yaşlıların nüfustaki oranının artması gerekçesiyle sosyal güvenlik sistemlerinde eksi değerlere doğru gerilemeyi önlemek adına genç nüfusa zaman zaman ihtiyaç duymaktadırlar (Yılmaz, 2014:1695). Bu ihtiyaç sonucunda da

⁶ “Dünya Sistemleri Kuramı”, gelişme, modernleşme ve sanayileşmenin bütün ulusların yararına olacağı fikrine karşı çıkan Wallerstein tarafından geliştirilmiştir. 1974 yılında kapitalist dünyayı anlamlandırma adına kaleme aldığı eserinde *dünya kapitalist sisteminin*, merkez, çevre ve yarı-çevre diye isimlendirdiği ülkelerden oluştuğunu ifade etmiştir. Dahası dünyada kapitalist sistemin sorunsuz ve sıkıntısız işleyebilmesi adına bu üç gruptaki ülkelerin arasındaki ilişkinin belli bir kalıpta devam etmesi gerektiğini savunmuştur. Wallerstein'a yarı-çevre ülkeleri merkez ülkelerinin gelişmişlik ve iktisadi üstünlüğüne karşı birleşmiş olan güçleri bertaraf etme adına önemlidir. Yarı-çevre ülkeleri hem sömüren hem de sömürülen ülkeler grubundakiler olup tampon görevi üstlenmektedirler. (Howard vd., 2007:329) Türkiye Soğuk Savaş yıllarında Yarı-çevre ülkesi gibi bir işleve sahip olmuştur. ABD'nin çevreleme politikasında aktif rol almıştır. Bu uğurda 1951 BM Mülteciler Sözleşmesi'ne ülkenin batısından gelen ve komünistlerden kaçanlara mülteci statüsü bahşeden “coğrafi çekince” şartı ABD'ye o dönem sempatik görünme amaçlıydı.

gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkelerden işçi transferi gelişmiş ülkeler yapılmaktadırlar.

Gelişmiş ülkelerdeki işgücü açıkları uluslararası göçün en esaslı gerekçelerinden biridir. Herhangi bir gelişmiş ülkede mevcut olan işgücü açığının giderilmesinde arz açığının göç sonucu gelen işgücü ile piyasa kazandırılması ülke adına bir avantajdır. Üstelik gerekli mesleki donanım kazandırmak için gerekli harcamayı yapmaksızın işgücüne katılan bu göçmen kitlesi ülke ekonomisi için artı değerdir (Yılmaz, 2014:1694).

Yazgan ve diğerlerine göre Suriye Krizi kaynaklı göç kısa vadede sona erecek gibi durmamaktadır. Hali hazırdaki şiddetten önce de bu ülke çok katmanlı sorunlarla boğuşmaktaydı. İşsizlik, gelir adaletsizliği, azınlıklara ve muhalefete yönelik baskı bu sorunlardan yalnızca birkaçıdır. Buradan da anlaşıldığı gibi Suriye göçünü salt iktisadi nedenlere bile bağlasak yeridir çünkü Suriye'nin son yıllardaki kişi başına GSMH'si Türkiye'nin üçte biri kadar veya daha az iken, birçok Avrupa ülkesinin ortalama kişi başına GSMH'sinin onda biri kadardır. Yani savaş olmamış olsaydı bile salt ekonomik güdüler bile Suriyelilerin göçü için yeterlidir (2015:183).

Göç dinamiklerini sanayileşme⁷ ve onun sonucunda gelişen hızlı kentleşme⁸ ve ayrıca hızlı teknolojik yenilikler (traktörleşme, makineleşme) ile açıklamaya çalışanlar olmuştur. Ekonomik yaşam sanayileşme dönemi sonrasında daha da karmaşık hale gelmiştir (Heywood, 2011:83). Bu karmaşıklığın tezahürü olan makineleşmenin artması, otomatikleşme ve globalleşme ise dünyada göç dalgalarını tetiklemektedir (Borjes, 2016). Türkiye'de kırdan kente göçün temel dinamiği olarak kentleşme gösterilmiştir. Bu cümleden olmakla beraber Türkiye'de son yıllarda kentler arası göç de gündeme getirilmektedir (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:1).

Yazar Şentürk'e göre (2012:133) kente olan göçlerin en temel sebebi kentlerin vaat ettiği imkânlardan yararlanmaktır. Diğer taraftan bir başka yazar, Todaro (1969), kente olan göçleri Güney Amerika ekonomilerini mercek altına alarak incelemiştir. Todaro, kırsal alanlardan kentsel alanlara her geçen gün daha da artan göç sonucu kentsel ekonomilerin göçmenlere iş imkânı ve istihdam sağlamada ne kadar yetersiz

⁷ 18. yüzyılda İngiltere'de dokuma tezgahlarının daha komplike ve mekanize işleyiş kazandırılması ile başlayan *sanayileşme* devresi birçok sahada teknolojik gelişmelerin yaşanması sonucunda başta Avrupa olmak üzere değişik hız ve seviyelerde dünyayı sarmıştır.

⁸ Kentleşme, sanayileşmenin bir sonucu olarak yeni iş sahalarına gerekli iş gücü arzına barınmak sağlamak amacıyla dünyada insan ırkı için geliştirilmiş habitat alanlarıdır.

kaldığı sorunsalına değinerek işçi göçünü ve kentsel işsizliği irdeleyen bir çalışma yapmıştır. Böylelikle bu soruna dikkat çekmeye çalışmıştır.

Türkiye’de 1950-1960 döneminde tarımda makineleşme sürecinin en yoğun yaşandığı dönem olarak en yoğun traktörleşme evresi gerçekleşmiş olup kırdan kente doğru en büyük iç göç dalgası bu dönemde yaşanmıştır (Köymen, 1999: 261).

Türkiye’de 1950’li yıllarda yaşanan iç göçün iki temel nedeni vardır: traktörleşme ve toprakların belli ve az sayıda kişinin elinde toplanmasıdır. 1960’lı yıllarda ise tarım teknolojisine geçiş ile pahalı girdi kullanımının artmasının sonucunda toprağı işletmek için gerekli sermayesi olmayan köylü kesimi kente göç etmek konusunda kendisini zorunlu hissetmiştir (Köymen, 1999: 263).

Göçün nedenlerini küreselleşme ekseninde açıklamaya kalkıştığımızda modernite ve post-modernite kavramlarına da yer verme gereğı hissedilmiştir. Gerek modernite gerekse post-modernite küreselleşen dünyaya şekil vermiş akımlardır. Son olarak küreselleşmenin hızı ve yaygınlığı ile şekillenen göç dinamikleri ele alınmıştır.

Heywood’a göre (2013:326) modernleşme, öncelikle sanayileşme sürecinde modernleşen toplumların içtimai ve iktisadi dönüşüm geçirdiğı bir zaman kesimi olup belirgin niteliğı ise onun kapitalist iktisadi düzen ve liberal demokratik siyasi sistem tarafından ortaya çıkarılmış olmasıdır. Post-modernlik ise temelinde yine sanayileşmiş toplumlarda görülen sınıf dayanışması ile örgütlenmiş sosyal yapılardan parçalanmış, akıcı ve çoğulcu enformatik yapılara evrilme sürecidir. Post-modernlik bir taraftan kesin ve beynelmilel gerçekliğı reddederken diğeri taraftan demokrasiye vurgu yaparak konuşma ve tartışma atmosferinde gerçekleri bulma arayışında olan bir akımdır (Heywood, 2013:326-327).

Küreselleşme, Batılı değerlerin (kapitalizm, insan hakları, demokrasi, rasyonalizm, vb.) tüm dünyaya yayılması olgusudur. Batı üç tarihsel dönem boyunca dünyanın geri kalanına yayılmıştır. Bu tarihsel dönemlerden ilki 1490’larda merkantilizm ile hız kazanıp kolonimiz ile sonuçlanmıştır. İkinci dalga yayılma 1890’larda başlayan sanayileşme sonucu elde edilen avantajlı konumun emperyalizme dönüşmesi dönemidir. Son olarak da 1970’lerde çokuluslu şirketlerin ortaya çıkması, 1980’lerde iletişim devriminin gelişmesi ve 1990’larda SSCB’nin çökmesi sonucu rakipsiz kalan Batı’nın yayılması ve globalleşme denilen sürecin başlamasıdır (Oran, 2001: 41). Globalleşme ise dünyada göç dalgalarını tetiklemektedir (Borjes, 2016).

Heywood, (2011:131) küreselleşmeyi “kolay ele gelmeyen, kaypak” bir nosyon olarak tanımlamıştır. *Küreselleşme* veya *globalleşme*, bazen birbiri içine geçmiş ve birbiriyle örtüşen fakat bir o kadar da birbirinden farklı kutuplarda gelişen ve paradoksal süreçleri içeren bir vücuttur. Kısacası en temel ve belirgin sıfatı birbirine bağlı girift ağların vuku bulma hadisesidir (Heywood, 2011:131). Günümüzden örnek verecek olursak komşumuz Suriye’deki rejim karşıtı gösterilerin ve devamındaki iç karışıklıkların bizim ülkemizi sonu gelmeyecekmiş gibi görünen bir göç olayı ile karşı karşıya bırakmasıdır. Çok da uzağımızda gerçekleşmemiş olsa da başka sınırların içerisinde alınan kararlar ve gerçekleşen olaylar, Suriye örneğinde olduğu gibi, bizi yakından ilgilendirmektedir.

Globalleşme süreci, ulus ve devlet kriterlerine göre kararlaştırılan geleneksel devlet sınırlarını gittikçe geçirgen hale sokmaktadır diğer bir ifade ile dünyayı “sınırsız”laştırmaktadır. Küreselleşmeyi belirgin hale getiren, onu hissettiren bir diğer olgu ise daha önceleri insanları zaman ve mekân boyutunda ayıran engellerin gittikçe daha az önemsiz hale gelmiş olmasıdır ve hatta bazen külliye anlamsızlaştırmasıdır⁹ (Heywood, 2011:131).

Yazar Martin dünyada hâlihazırda bulunan demografik ve ekonomik eşitsizlikleri negatif ve pozitif akü kutuplarına benzetmekte ve bu iki kutup arasında bağlantı sağlanmadığı takdirde hiçbir iletinin yaşanamayacağı örneğinden yola çıkarak geçen yarım yüzyılda insanlığı derinden etkilemiş olan üç devrimin bu iletii nasıl sağladığından bahsetmektedir. İletişim devrimi bunun ilkidir ve bunun sayesinde sınırlar ötesi ve hatta kıtalar arası farkların daha kolay öğrenilmesi nedeniyle göç kolaylaşmıştır. İnternet başta olmak diğer iletişim araçları sayesinde yakın akraba veya eş dost ile kurulan bağlantılar gerek yolculuğa finansman sağlamada gerekse de yeni göç edilen mekânda barınma konusunda göçmenlerin işini her geçen gün daha da kolaylaştırmakta. İkinci devrim ulaşım alanındaki teknolojiye yaşanmıştır ki hâlihazırda imkânlar sayesinde yolculukların daha erişilebilir ve ucuza mal edilmesi mümkündür. Üçüncü önemli devrim ise uluslararası hukukta birey bazında insan haklarının

⁹ Bu anlamsızlaşmaya örnek teşkil etmesi açısından vatan hainliği ile suçlanan bir ajanın sürgün hayatından bir örnek vermek gereği hissedilmiştir. Telekonferans sistemi ile Rusya Devleti’nde bir otel odasında 3 yıldır sürgün yaşayan Amerikalı bilgisayar cambazı Edward Snowden dünyaya seslenmiş ve A.B.D. Başkanı Obama’dan 2017 yılının Ocak ayının başlarında başkanlığını devretmesine 20 gün kala “vatan hainliği” suçunu affedip kendisine ülkesine geri dönüş hakkının verilmesini talep etmiştir. Edward Snowden’ın talebi Obama tarafından kabul edilmemiştir. Snowden bazı iddialara göre devlet sırrı içeren milyonlarca belgeyi Rus Devleti’ne sızdırmakla suçlanmaktadır.

korunması konusunda gelinen düzeydir. 20. Yüzyılın başlarında yaşanan felaket olayları sonrasında doğdukları yerleri terk etmek isteyenlere çözüm üretme konusunda BM mekanizması altında kabul edilen evrensel insan haklarının gözetilmesi gereğince göçmenlerin hedef ülkelerde kalmalarını kolaylaştırıcı düzenlemeler kabul edilmiştir (Martin, 2016:128-129).

Yazar Bigo, küreselleşmeye açıklık getirmek bağlamında dünyada mevcut ve geçerli olan ekonomik yapıdan bahsetmektedir. Yazara göre günümüzdeki bazı şirketler uluslararası boyutlarda iş yapmaktadır ve bu özellikleri sayesinde dünya ekonomisine siyasetçilerden çok daha profesyonelce yön veren yeni politikacılar konumuna yükselmişlerdir. Buna rağmen dünyanın zenginliği her yere eşit yayılmamıştır. Sermaye ve teknoloji dünyada AB, Japonya, NAFTA ve yeni sanayileşmiş ülkelerin oluşturduğu iktisadi bölgelerde birikmiştir. Sermaye ve teknolojiyi yoğun olan bu bölgeler işgücünü kendine çekmektedir.¹⁰ Kısacası, sermayenin belli başlı merkezlerde yoğunlaşması bir insan selinin (bunlar arasında nitelikli olanları da hesaba katarsak) sürekli olarak akmasına neden olmaktadır (Bigo, 2004:62).

Global dünya yerel unsurların *illegal göçlerin* uluslararası boyutta sürdürmesini ve yönetmesini kolaylaştırmıştır (İçduygu ve Toktaş, 2002:27). Heywood (2013: 325) bu durumu “Küreselleşme milli devletlerin artan geçirgenliğini yansıtır.” şeklinde ifade etmiştir.

Dünyanın diğer yerlerinde olduğu gibi Türkiye’de de globalleşme sürecinin yoğunlaşması ile beraber ülke göç alan bir transit ülkeye dönüşmüştür. Türkiye’de mevcut olan uluslararası göç sistemi, büyük ölçüde Avrupa göç sisteminin bir parçası olup bugün daha da karmaşık bir yapıya bürünmüştür. Düzensiz göçmenler, transit göçmenler, sığınma arayanlar, mülteciler ve bazen düzenli göçmenler, bunların hepsini bir arada düşündüğümüzde karmaşık bir yapı ortaya çıkmaktadır¹¹ (İçduygu ve Yüksek, 2010:443).

¹⁰ Dünya’nın en büyük 21 bilişim şirketinin 11’i ABD’de bulunmaktadır. Apple, Google, Facebook gibi dev bilişim şirketleri ABD’nin San Francisco şehrinde Silikon Vadisi bölgesinde toplanmıştır.

¹¹ 2010 yılında Türkiye’de göç denildiğinde öncelikle Bağımsız Ülkeler Topluluğu’na üye ülkelerinden bavul ticareti yapmak için gelen mekik göçü göçmenleri ve sığınma talebi ile gelenler ve son olarak Irak ve İran’dan daha sonra mülteci olarak kabul edilmeleri takdirde Avrupa’ya ve Kuzey Amerika’ya göç edecek olan göçmenler anlaşılmalıdır.

Bazı göç uzmanları göçü açıklarken göçün altında yatan dinamikleri “insani güvensizlik algısı”, “çatışma” ve “şiddetten kaçma” ile yorumlama yoluna başvurmuşlardır.

Karpat 19. ve 20. yy. yaşanmış olan salt siyasi nedenlerle göçe zorlanma şeklinde yaşanmış olan göçleri şiddet ekseninde değerlendirmiştir. Diğer bir ifade ile sınırları belli bir toprak parçası üzerinde başat güç olma iddiasında bulunan bir etnik grubun diğer etnik grup veya grupları dışlaması ve göçe zorlaması sonucu yaşanan toplu yer değiştirmelerdeki göç dinamikleri siyasi temelli şiddet ve çatışmadır. Şiddet ve çatışma temelli göçlere örnek olarak 1992-1995 Bosna Savaşı sırasında Boşnak ve Kosovalıların Sırp tarafından soykırıma tabi tutulmaları sonucunda yapılan göçleri gösterebiliriz (Karpat, 2010, s.76-80).

Sirkeci ve Kohen’e göre (2016:381-382) 1960’larda ve 1970’lerde Türkiye’den Avrupa’ya toplu iş gücü göçü ve daha sonraları 1980’lerdeki ve 1990’lardaki iltica talepli göçler bugün göç yazınında belgeleriyle bilinmektedir. Avrupa merkezli bu yazında Türkiye giriş ve çıkışlı göçler uluslararası göç bağlamında ele alınmamaktadır. Göç hakkındaki tartışmalarda bir önyargı mevcuttur. Yazarlara göre insan hareketini rasyonel ve pozitif sonuçlara bağlayan ve bu harekette iş gücü piyasalarının itme ve çekme kuvvetlerine odaklanan iddiaların yanı sıra Türkiye ve çevresindeki coğrafyalarda meydana gelen şiddet olayları sonucunda göçlerin başladığına dair tezler de gündeme getirilmelidir.

Göç yazınında ana akım kuramsal yaklaşımlar göçü liberal ve pozitif paradigmalarla anlamlandırma yolunu seçmiştir. Ortak noktaları bireyin rasyonel bir düşünce ve değerlendirme süreci sonucunda göç ettiğidir. Bireyler daha iyi iş imkânları sunan, daha yüksek ücret alabileceği, daha iyi eğitim imkânına kavuşabileceği veya sağlık sistemi daha iyi çalışan bir başka mekâna göç etmeyi tercih eder ve göç olgusu varlığını böylelikle devam ettirir. Sirkeci (Sirkeci ve Bardakçı, yüz yüze mülakat, 2016:533-535) geliştirdiği kuramsal çalışma ile bunun böyle olmadığını iddia eder. Çatışma odaklı kuramsal çalışması gereğince “çatışma” çok geniş bir yelpazede ele alınır. Bir ucunda çatışmanın en üst seviyeye çıktığı savaş gibi şiddetli çatışma yer alırken diğer ucunda sıfır çatışma yani işbirliği vardır. Kısacası yazar çatışmayı bir süreğen eksen üzerinde tanımlamaktadır. Yazara göre her çatışma durumundan göç kararı çıkmamaktadır. Çatışma bireyin algılamasında bir karşılık bulduğunda birey

harekete geçmeye çalışmaktadır ya da geçmeyi düşünmektedir. “İnsani güvensizlik” tabiri ile anlatılmak istenen de tam da budur. Böylesi bir durumda birey üç tür davranış sergilemektedir. Bu güvensizlik karşısında kendini rahatsız hissetmeyen bireyler bunu kabullenmekte ve bununla yaşamaya başlamaktadırlar. İkinci tür davranış kalıbı gereği bu güvensizlik durumunu birey, bulunduğu yerden değiştirmeye, kısacası çatışmayı kendi imkânları ile gidermeye çalışmaktadır. Üçüncü bir yol ise güvensizliği kabullenmeyip çözümü mekân değişiminde görmektir. Böylelikle, istisnalar kaideyi bozmamak şartıyla göçler vuku bulur. Dünyanın neresine giderseniz gidin bu gerçek değişmemektedir. Bütün bunlara ilave olarak her göç kararının altında stres kaynaklı bir de gerekçe yatmaktadır.¹²

Göç göçü doğurur. Bu hipotezi Sirkeci’nin Bardakçı’ya verdiği demeçten çıkarmamız mümkündür. Sirkeci’ye göre geçmişe kıyasla dünyada hareketlilik artmıştır. Bunun böyle olmasında etkin olan faktörlerin başında geçmiş hareketlilik deneyimlerinin varlığı gelmektedir. Dünya artık daha hareketli bir yerdir çünkü kıtalar arası seyahat etmek geçmişe nazaran daha kolaydır. Bu gerçeğe rağmen halen dünyada doğduğu yerde yaşayan ve başka ülkelere yerleşmeyen dünya nüfusu %95-%97 arasında seyretmektedir (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 532-533).

1970’ler ve 1980’lerde Türkiye’de göç “zincirleme” etki ile sürmüştür. 1990’larda endüstrileşme sonrası dönemde geçerlilik kazanmaya başlayan “ağlar” (network) oluşumu içinde göç nitelik farkı yaşamıştır. Yine bu dönemde “Kürt sorunu” temelli zorunlu göç dalgaları neticesinde göçte yeni dinamiklerin ortaya çıktığından bahsedebiliriz (İçduygu vd., 1998:208).

Göç trendleri kolay değişmez. Suriye göçü trendi de öyledir. Gelecekte de Türkiye’ye göçler olacaktır. Kurulan networklar sayesinde göçün yönü değişebilir. Türkiye’den Almanya’ya olan göçün üzerinden 60 yıl geçmiştir, bugün geçmişe kıyasla

¹² Sirkeci, çatışma modelini açıklarken insani güvensizlik kavramının tanımını yapmaktadır. Yazar, belli bir yerdeki, belli bir durumdaki insan kitlesi ve/veya kişiler açısından bir tür mahrum kalma, yoksulluk duygusu yaratması durumunu insani güvensizlik olarak tanımlamaktadır. İnsani güvensizlik, görelî ve öznel bir kavramdır dolayısıyla sivil çatışmalar, savaşlar, sebebi tam olarak anlaşılamayan gerilimler, çevresel afetler ve benzeri birçok nedenden kaynaklanabilir. İnsani güvensizlik maddi (ekonomik fırsat eşitsizliği, politik ayrımcılık, etnosentrik hükümetler) olduğu kadar maddi olmayan (azınlıkların ayrımcılığa uğraması) nedenlere de dayanabilir. Maddi ve manevi etkenlerin aynı anda etkileşim içerisinde bulunarak etki edebilmesi bir tarafa tek başına bir tane maddi veya manevi etkenin de çatışmayı besleyebileceğinin yani insani güvensizlik algısı oluşturabileceğini iddia eder yazar. Bu bağlamda uluslararası göçün altında yatan temel dinamik insani güvenlik arayışıdır yani insani güvensizlikten kaçmaktır. (Sirkeci, 2012:355-356)

Almanya'ya daha az göçmen gidiyor fakat tersine bir göç de yaşanmaktadır. Günümüzde Almanya'dan Türkiye'ye ciddi bir göç vardır. Son 8-9 yılda ortalama olarak istinasız her yıl, Almanya'dan Türkiye'ye göç edenlerin sayısı Türkiye'den Almanya'ya göç edenlerden fazladır. Almanya için Türkiye artık bir göç ülkesi konumuna gelmiştir (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 536).

Türkiye'ye yabancı göçünün altında yatan temel dinamik istihdam kaygısı gibi gözükmese de bir diğer temel dinamik Türkiye'nin güvenli bir ülke gibi algılanmasıdır. Diğer taraftan Türkiye'nin jeopolitik yapısı, üç tarafının denizlerle buluşması, kara sınırının önemli bir kısmının yüksek, dağlık ve kontrolü zor coğrafi alanlara bitişik olması, göreceli yakın komşu bölgelerin kargaşa ve çatışma ve iktisadi anlamda istikrarsız olması ve yine aynı şekilde komşularının potansiyel göçmen üretme merkezleri mahiyetinde olması Türkiye'yi göç ülkesine dönüştürmüştür (Çiçekli ve Demir, 2013:14). Gelecekte de bu trendin değişmesi pek mümkün gözükmemektedir.

Türkiye'de Suriye'deki Krizi'den önce (2011'den önce) de 3 milyon Arapça konuşan bir nüfus mevcuttu. Bu nüfusun özellikle güney sınırında olduğu bilinmekteydi. Suriye'de çatışmalar çıkınca Türkiye'de akrabaları olanlar ilk etapta akrabalarının yanına göç ettiler, tabii ki bunlar göç etme imkânları olanlardı. Burada imkân ile kastedilen bilgi, göç etme bilgisi, beşeri sermaye (tanıdıklar, dostlar, akrabalar, bildikler, vs.) ve son olarak maddi imkânlardır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 538).

Göç tarihin seyrinde ulus devlet kurmak ideası etrafında bir araç olarak kullanılmıştır. Tevfik'e göre bir dış göç/uluslararası antlaşmalarla yapılan (Lozan Antlaşması) örneği olan Mübadele göçü yani Rumeli göçü Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus devlet oluşumuna olumlu katkılar sunmuştur (Tevfik, 2014:29). Türkiye Cumhuriyeti kurulurken çizilen yeni sınırların gerisinde kalan bazı Türk ve Müslüman kökenli toplulukların yeni ülkeye göçü sağlanmış ve yeni bir ulus inşa süreci başlatılmıştır (İçduygu ve Ünal, 1997'den aktaran İçduygu vd., 1998:207-208).

1789 Fransız Devrimi sonrasında ana akım haline gelen milliyetçilik fikrinin beslediği ulus devlet kurma arayışları ulusal bağımsızlık arayışları ile sonuçlanmıştır (Heywood, 2011:130).¹³ Avrupa'da 19 yüzyılda başlayan ve 20. yüzyılda hızlanan

¹³ Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yüzyılda bünyesinde bulundurduğu milletlerin bağımsızlık için mücadele etmeleri sonucunda başta Yunanistan (1829) olmak üzere Sırbistan (1878), Bulgaristan (1908) gibi Balkan ülkeleri bağımsız olmuşlardır.

ulusalcılık akımının heyecanı ile bağımsız olan ulusların birçoğu homojen bir ırk olarak teşekkül etmemişlerdir. Heywood’a göre (2011:130) hiçbir devlet kültürel anlamda yeknesak değildir diğer bir ifade ile her biri muhtelif kültür veya ırk kombinasyonlardan oluşmuştur. Bunun teorik olarak zıddı ancak göçün tamamen yasaklanması ve “yabancı” azınlıkların zorla dış göçe tabii tutulması ile mümkündür (Heywood, 2011:130). Tarihte Nazi Almanyası döneminde Aryan Irkı temelli devlet uygulanmak istenmişse de bu mümkün olmamıştır.¹⁴ Göç insanlık tarihi boyunca değişmeyen bir kader gibi toplumların ve devletlerin kültürel çeşitliğinin artmasında önemli bir rol oynamıştır ve oynamaya da devam edecektir.

2.1.2. Göçün Türleri

Göçü sınıflandırmak ve dallara ayırmak hayli zor bir uğraştır. Bunun nedeni göçün zaman içerisinde dönüşüm geçirmiş olması ve hala da bu dönüşümü devam ettiriyor olmasıdır. Bazı göç türleri diğer başka göç türlerine çağrışım yapmaktadır ve hatta eş anlamlı olarak kullanılmaktadır (*kitlesel* ve *zoraki göç* türünde olduğu gibi). Bu zorluğa rağmen göç olgusunu türleri bakımından ele alacak olursak bazı ayrımların yapılması sınıflandırma yapmak açısından işimizi kolaylaştıracaktır. Yapılacak birinci ayırım göç olayının bir ülkenin mili sınırlarını aşp aşmaması durumu ile ilgili olup bu ayırım *iç göç* ve *dış göç* sınıflandırmasını bizim için türetir. İkinci ayırım mekânlar arasındaki gelişmişlik seviyesini ölçüt alarak kırsal ve kent arasındaki göçten kaynaklanan *kırsaldan kente göç*, *kentten kente göç* veya *kentten kırsala göç* olarak isimlendirilen göç türlerine işaret eder. Üçüncü ayırım göç eden bireylerin entelektüel birikimleri ve vasıfları dikkate alınarak yapılan *işçi göçü*, *beyin göçü* ve *geriye göç* türleri sınıflandırmasını ortaya koyar. Dördüncü ayırım göç eden bireylerin göç ettikleri mekânla bağlantılı olarak yabancı veya vatandaş olmaları durumları ile de ilgili olup fakat daha da önemlisi rızaya dayanan *zoraki göç* veya *gönüllü göç* türlerini türetir. Beşinci ayırım göç edilen yerlerde kalıcı olup olmamaya bağlı olarak *döngüsel (mekik) göçü* veya diasporaya sebebiyet veren her türlü göç türünü kapsamaktadır. Göç etme şekli açısından *bireysel*, *kitlesel* ve *zincirleme göç* türlerinin varlığından da bahsedebiliriz ki bu sınıflandırma altıncı ayrımı oluşturmaktadır. Yedinci ve son ayırım

¹⁴ Almanyada 1933 yılında iktidara gelen Nasyonal Sosyalist Parti devlet eliyle sistematik bir şekilde Yahudi ırkını soykırım ile yok etmek istemiş ve birçoğu bu yüzden göç etmiştir.

ise göçün yasallık çerçevesinde gerçekleşmesi oranında *düzenli (legal) göç* ve *düzensiz (illegal) göç* olarak temelde iki ana türde ele alınmasını sağlamaktadır.

Unutulmamalıdır ki yukarıdaki ayrımlar ve bunlardan sudur eden türler göçün türlerini kabataslak bir şablonda sunmaktadır. Göç olgusunu yukarıdaki gibi sınıflandırmanın dışında kendi içinde türlerine ayırmaya kalkıştığımızda oldukça dallı budaklı bir yapının ortaya çıktığı görülecektir. Zaman içerisinde yeni türlerin de bu yapıya eklenmesi de mümkün olmakla beraber göç hakkında en temel ayrım ***iç göç ve dış göç (uluslararası göç)*** şeklinde olup bu ayrımdaki temel kıstas göç veren ve göç alan birimler arasında farklı seviyedeki uzaklıktır. Kısacası ülke sınırları içerisinde cereyan eden göç *iç göç* sayılırken ülke sınırları dışına yapılan göç *dış göç* olarak kabul edilmektedir (Kaygalak, 2009:12). İç ve dış göç de kendi altında dallara ayrılır. Öncelikle iç göç türüne ve türevlerine göz atalım.

Göç İdaresi'nin yayınladığı Göç Sözlüğü'ne göre (goc.gov.tr, s.27) iç göç, birey veya bireylerin yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla ülkenin bir bölgesini terk ederek bir diğer bölgesinde geçici veya daimi olarak yerleşmek amacıyla yer değiştirmesidir. Burada önemli olan husus iç göçmenin kendi ülke toprakları içerisinde, sınır aşmadan ikametini değiştirmesidir. Bu ikamet değişikliğinde kırsal mekânlardan kentsel mekânlara doğru gerçekleştirilen ***çağdaş içgöçler*** tarihte ilk kez 18. yüzyılda Sanayi Devrimi esnasında büyük bir ivme kazanmıştır (Köymen, 1999: 260). Oluşan bu yeni iç göç olgusu aslında Sanayi Devrimi sonrasında belirginleşen modern toplumun yarattığı özgür bireyin ve ulus devletin sonucu ortaya çıkmıştır (Tekeli, 2008:43). Günümüzde yine bir iç göç türevi olan ***kentten kente göç*** gerek bir iç göç gerekse de bir dış göç türü olarak ele alınabilir.

Az gelişmiş ülkelerde yaşanan ***kırsaldan kentlere*** doğru olan büyük göçler II. Dünya Savaşı sonrası daha sık görülmüştür (Köymen, 1999: 260). Ülke içerisinde cereyan eden bu iç göç hareketleri bazı toplumsal sınıfları etkilemiştir. Aynı olgu Türkiye için de geçerlidir ve geçmişte yapılan bir çalışma da Türkiye'de içgöç hareketlerinin işçi sınıfına etkisini tartışmış ve bu etkinin işçi hareketlerine olası anlamlarını irdelenmiştir (İçdugu vd., 1998).

Türkiye'nin gerek iç göç gerekse de dış göç açısından önemli bir ülke olduğu gerçeğine binaen bu konuya daha sonra değinilecek olup iç göçün zıddı gibi duran dış göç ele alınacaktır.

Dış göç en kısa anlatımla bir devletten ayrılarak başka bir devlette yerleşmek amacıyla gerçekleştirilen göçtür (IOM). Bu göçün de türevleri mevcuttur. En tanınmış olanı yoksul tarımcı ülkelere sanayileşmiş veya gelişmiş ülkelere doğru olan göç türü olup II. Dünya Savaşı sonrası görülmeye başlanmış olan **iş gücü göçü**dür (Köymen, 1999: 260; Bigo, 2004:61) ki daha sonra ele alınacaktır. Günümüzde oldukça aşına olduğumuz ve Türkiye'ye Suriye'den yapılan göç de bir dış göç türü olup yaygın kullanımı ile aynı zamanda bir **trans nasyonal göç** türüdür.

Trans nasyonal (ulus aşan) göçlerin geçmişi oldukça eskilere gider. Tarihte Haçlı Seferleri veya Afrika kıtasından köle ticareti ile oluşmuş olan trans nasyonal göç bu göçün kadim geçmişine kanıttır (Bigo, 2004:61). Bugün ise Afrika kıtasından yapılan trans nasyonal göçlerin mahiyeti değişmiştir. 2011 yılında Tunus'ta başlayıp Orta Doğu coğrafyasında rejimleri değiştirmeye yönelik halk hareketlerini bastırmak yoluna giden baskıcı siyasi ortam bu ülke vatandaşlarının Avrupa Birliği üyesi ülkelere sığınma başvuruları artmıştır. Libya sahiline 200 mil uzaklıkta bulunan İtalyan Lampedusa adasına gitmek için Kuzey Afrika ülkelerinden topluca ayrılanlar olmuştur (Martin, 2016:122) ve bu durum halen de devam etmektedir. Kısacası 2011 yılında itibaren hızlanan ve evveliyatı da olan ve halen de devam etmekte olan Kuzey Afrika menşeli ve daha sonra Ege Sahillerinden devam edecek olan AB'ne yönelik uluslararası göç **trans nasyonal göç** için tipik bir örnektir.

Eski çağlardan trans nasyonal göçe bir örnek de İspanya'dan yapılan Yahudi ve Arap göçüdür. Milattan Sonra 711 yılından sonraki dönemde İspanya'da Araplar yedi yüz yıl sürecek bir egemenlik başlatmışlardır. İspanya'nın Arapların egemenliğe son vermesi ile İspanyollar Yahudileri ve Arapları ülkeden kovulmuşlardır. Yahudiler Kıta Avrupası'na dağılırken Araplar Kuzey Afrika'ya göç etmişlerdir. Geriye kalan Yahudiler 1492 yılının Ağustos ayında İspanya'nın Kadiz limanından Osmanlıya ait savaş gemileriyle Osmanlı topraklarına getirilmişlerdir. Bu olay Türk tarihinde yaşanmış olan geniş çaplı bir toplu sığınma olayı olarak bilinmektedir (Odman, 1995:9).

Dış göçe verilecek bir diğer örnek de Suriye göçüdür ki sınır aşan bir göç olan Suriyelilerin göçü aslında Arap Baharı ile gelişen yeni bir olgu değildir, geçmişle bugünkü farkı hacim ve ulus aşan niteliklerini kazanmış olmasıdır (Yazgan vd., 2015:184). 2011 yılında Arap Baharı rüzgârları ile başlayan daha fazla demokrasi talebi

ile başlayan süreç sonucunda Suriye kaynaklı dış göç gerek hacim gerekse de nitelik anlamda köklü bir değişime uğramıştır. Diğer bir ifade ile sokak çatışmaları ile başlayan süreç çatışmaların artması ile yoğun insan akını ile sonuçlanmıştır (Yazgan vd., 2015:185).

Gelecekte de dış göçler şüphesiz devam edecektir. Dünyada en çok göç etmek istenilen ülkeyi ABD %23'lük bir dilimle birinci sırada göğüslemektedir (Esipova *et al.*, 2011'den aktaran Sirkeci ve Esipova, 2013:5). ABD'yi Kanada, Birleşik Krallık, Fransa, İspanya ve Avusturya takip etmektedir (Sirkeci ve Esipova, 2013:7). Türkiye'nin gelecekteki bu göç eğilimdeki yeri unutulmamalıdır. Türkiye, Avrupa'yı nihai hedef ülke gören göçmenler açısından önemli bir transit ülke olarak görülmektedir (İçduygu ve Yüksek, 2010:442). Bu duruma dikkat çekmek isteyen Sirkeci ve Yüceşahin'e göre (2014:1); "Türkiye, dünya göç coğrafyasının, göç sisteminin ve politikasının önemli bir parçasıdır."

Göç olgusunu türlere ayırmada kullanılan bir diğer kıstas ise göçü, göç etme biçimi bakımından sınıflandırmaktır. Göç etme şekli açısından **bireysel, kitlesel ve zincirleme göç** türlerinin varlığından bahsedebiliriz (Kaygalak 2009:12).

Bireysel göçte bireyler akılcı aktörler olarak hareket ederler ve gerçekleştirdikleri göçün sebep ve sonuçları hakkında daha kesin malumatlara sahiptirler (Kaygalak 2009:12). Birey kendi başına aldığı şahsi kararı ile kendi tecrübe ve ekonomik birikimi ile göç etmektedir (Ağır ve Sezik, 2015:98). Yine aynı şekilde Göç Sözlüğü'nün belirttiği gibi bu göç türü kişilerin bireysel olarak veya aileleri ile birlikte göç ettiği durumlar olup kitlesel olarak gerçekleştirilen göçlerin aksine, bu türden göçler genelde kişinin kendisi tarafından finanse edilir veya bireyler, örgütler veya devletlerin desteğiyle gerçekleşir (Göç Sözlüğü, 2009:5).

Kitlesel göç ise daha çok içtimai, iktisadi veya siyasi sebeplerin hâsıl olmasıyla gelişir ve bir bakıma **zorunlu göç** tabiri ile eş anlamlı olarak kullanılabilir (Kaygalak 2009:13). Diğer bir ifadeyle bu göç türü genellikle toplumun hafızasını derinden sarsan travmatik olaylar sonucu gerçekleşen göç türüdür. Suriye göçü bu anlamda bu göç türüne örnektir (Ağır ve Sezik, 2015:98). Daha eski tarihlerden örnek vermek gerekirse 1840'lı yıllarda patates ve tarım ürünü kıtlığı nedeniyle İrlanda ve Almanya'dan Amerika'ya deniz yoluyla yaşanan göç bir kitle göçüydü. 19. Yüzyılda yaşanan ikinci bir kitle göçüne ise 1880'ler'de tarımsal ürün kıtlığı nedeniyle yine Amerika'ya fakat bu

sefer Güney Avrupa'dan yapılan göçü örnek olarak gösterebiliriz (Köymen, 1999: 260). **Zoraki göç** olarak da ifade edilen kitlesel göç türüne 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması sonrası gerçekleşen mübadele kapsamındaki göçleri de sayabiliriz. Rum-Türk mübadelesi kapsamında yaklaşık 1.700.000 insan zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Bunun 1.200.000'ini Anadolu'dan Yunanistan'a göç edenler oluştururken 500.000'ini Yunanistan'dan Türkiye'ye göç edenler oluşturmuştur (Arı, 1999:97).

Bir göç kararı alınırken kişi veya kişilerin üyesi bulundukları birimle istişare halinde bulunarak aldıkları göç kararı sonucunda gerçekleştirilen göçlere ise **zincirleme göç** denilmektedir (Kaygalak 2009:13). Yaş ve cinsiyet bu göçün oluşumunda etkili olup göç edilecek yer hakkında önceden bilgi sahibi olunması ve göç kararının üyesi bulunan grup lideri tarafından verilmesi bu göç türünü diğer göç türlerinden ayıran belirgin özelliğidir (Ağır ve Sezik, 2015:98).

Suriye göçü bugün itibariyle kitlesel ve zorunlu göç türüne emsal teşkil etse de Sirkeci'ye göre (Sirkeci ve Bardakçı, 2016) gelecekte **zincirleme göçe** dönüşecektir. Bugün Suriye'den Türkiye'ye yapılan kitlesel göçler sonrasında bir yolunu bulup Avrupa veya A.B.D, Kanada gibi gelişmiş ülkeler göç etmiş olan Suriyelilerin bir kısmı geride kalan aile bireylerini veya akrabalarını yanlarına çağırarak zincirleme göçe zemin hazırlamaktadırlar.

Göçü akım yönünü dikkate alıp sınıflandırmaya kalkıştığımızda göçü veren birim ile göçü alan birim arasındaki nüfus değişiminden yola çıkarak **kırdan-kente, kentten-kente, kırdan-kıra ve kentten-kıra** göç türlerinden bahsedebiliriz (Kaygalak 2009:13). Türkiye'de son yıllarda iç göç türü olarak kırdan-kente yaşanan göç türünün yanı sıra ekonomik fırsat eşitsizliğinin tetiklediği kentten-kente olan göçler de azımsanmayacak boyutlara gelmiştir. Bu durum **beyin göçü** ve **işçi göçü** kavramlarının ele alınma sırasının geldiğine işaret etmektedir.

Göç İdaresi'nin Göç Sözlüğü'ne göre (2009:8) **işçi göçü**, bireylerin çalışma diğer bir ifadeyle istihdam amacıyla anavatanlarını terk ederek yabancı oldukları başka bir devlete gitmeleri ile gerçekleşen göç türüdür.¹⁵ İşçi göçüne benzetmekle beraber **beyin göçü** ise eğitilmiş ve yetenekli bireylerin kendi ana vatanlarından başka bir ülkeye göçü sonucu kaynak ülkede (göç veren ülkede) oluşan yetenek kaynaklarının tükenmesi

¹⁵ Birçok devlet çalışma amaçlı göç etmiş vatandaşları hakkında kanun çıkararak onların haklarını garanti altına alma ve daha iyi fırsatlar oluşturmak adına göç kanunları çıkarmak yoluna gitmişlerdir. (goc.gov.tr)

durumunu özetleyen göç türüdür (IOM). Bu tanımlara göre gerek beyin göçü gerekse de işçi göçü dış göçün birer türevleridir. Bunların yanı sıra **beyin kazanımı** veya **“tersine beyin göçü”** olarak isimlendirilen ve yetenekli ve eğitilmiş bireylerin hedef ülkeye göçünü anlatmak için kullanılan terimlerdir (IOM).

Yılmaz’a göre bireylerin göç etmeye kendilerinin karar verdiği işçi göçü aynı zamanda bir tür gönüllü göçtür çünkü bu göçün altında esas dürtü, insanların daha iyi yaşam şartları elde edeceklerini ummalarıdır. Bundan dolayıdır ki yaşadıkları ülkede iş imkânı bulamayan ya da yaptığı işten herhangi bir nedenden dolayı (ekonomik ve sosyal tatminsizlik, fırsat eşitsizliği) başka ülkelere iş bulabilmek veya hâlihazırda yurt dışında bulunduğu işte çalışmak amacıyla yurt dışına giden göçmenlerin bu yer değiştirmeleri **işçi göçü** olarak tanımlanmaktadır. **Beyin göçü**nü ise yazar, işçi göçüne benzer nedenlerle yapılan fakat işçi göçünü gerçekleştirenlerden daha kalifiye ve eğitilmiş olanların yaptığı göç türü olarak ifade etmektedir (Yılmaz, 2014:1686-1687).¹⁶

Belli bir iş piyasasında istihdam edilmek amacıyla bir devletten bir başka devlete veya kendi ülkesi içerisinde insanların hareket etmesi olarak tanımlanan **işgücü göçü**, birçok devletin göçmenlikle ilgili mevzuatında tanımlanmıştır. Bazı devletler **işgücü göçü**nü **dış göçe** dönüştürmek için ciddi adımlar atmaktadırlar (işçileri kendi anavatanına geri göndermek gibi) ve aynı zamanda yurtdışındaki kendi yurttaşlarını da ülkeye geri çekebilmek için uğraşlar vermektedirler/fırsat kollamaktadırlar (IOM).

1945’ten sonra hemen hemen bütün Avrupa ülkeleri yurtdışından gelen işçilerin göçüne tanıklık etti. Önceleri Avrupa’nın gelişmiş ülkelerine olan işçi göçü gelişmekte olan Güney Avrupa’dan olurken 1960’lı yıllar sonlarına doğru bu işçiler daha çok Afrika, Asya, Karayipler ve Orta Doğu ülkelerinden gelmeye başladılar (Massey vd.,1993:431). Bu cümleden olmakla beraber Türkiye 1960 ve 1970’li yıllarında Avrupalı ülkelerle karşılıklı işçi değişim anlaşmaları imzalamıştır. Bunun sonucu Avrupa’nın gelişmiş şehirlerine Türkiye’den işçi göçü gerçekleşmiştir. Aynı yıllara denk gelecek şekilde Türkiye’de de kırdan kente göç kırsal kesimlerde nüfusun artması neticesinde oluşan baskı sonucu vuku bulmuştur (Sirkeci ve Esipova, 2013:3).

¹⁶ Todaro (1969), gelişmemiş ülkelerde kırdan kente işgücü göçü sonucu kentlerde biriken işsiz kesimin sıkıntılarını dile getiren bir çalışma yapmıştır. Onun döneminde bu sorunsala dikkat çeken oldukça az sayıda çalışma mevcuttur. Yazar çalışmada gelişmekte olan ülkelerde yığın üstüne yığın gibi biriken bu işsizlik sorunun çözümü için bir model geliştirmiştir.

Gönüllü göç türlerin başında gelen **işçi göçü** daha kaliteli yaşam standartlarına ulaşmak gayesi ile veya hâlihazırdaki işinde ekonomik ve sosyal tatminsizlik yaşayanların ülkesinden daha müreffeh ülkelere yaptığı göç türüdür. 1960'lı yıllarında yoğun olarak yaşanan Türkiye'den özellikle Almanya'ya yapılan göçler bu kategoride değerlendirilmektedir (Yılmaz, 2014:1687). Diğer taraftan Alman Nasyonal Sosyalist Parti Başkanı Adolf Hitler'in Aryan ırkı temelli bir devlet kurmayı hedeflediği ve bu uğurda Almanya'da devlet eliyle Yahudi düşmanlığı yaptığı bir dönemde, 1933 yılında Türkiye'ye göç eden Alman Profesörü Hirsh'ın göçü **beyin göçü**ne verilebilecek bir örnektir. Türk Ticaret Kodeksine yaptığı katkı malum çevrelerce bilinen Profesör 1953 yılında Almanya'ya geri göçerek **tersine beyin göçü**ne de örnek teşkil etmiştir (Hirsh, 1997).

Şimdide işgücü göçünün bir alt dalı gibi de ele alınabilececek **mekik göçü**ne veya **döngüsel göçe** göz atalım. Ülkeler arasında insan akışını içeren bu göç türü, gönüllü olarak gerçekleşmesi ve kaynak ile hedef ülkenin iş gücü ihtiyacını karşılaması durumunda göçe dâhil olan herkese faydalı olabilecek geçici veya uzun-dönem insan hareketleri olarak anlaşılmaktadır (IOM).

Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden 1990'lardan itibaren Türkiye'ye mekik veya döngüsel göçü gerçekleştirenlerden önemli bir kısmı **bavul ticareti** kavramını Türkiye göç literatürüne kazandırmışlardır. Bavul ticareti, bazı ekonomik malların arz ve taleplerindeki açığı göz önünde bulundurarak ve maliyet farkından kaynaklanan (vergiler, gümrük vergileri, ulaşım ücreti, vs.) avantajı değerlendirerek yapılan bir çeşit ticarettir (İçduygu ve Yüksek, 2010:448).

Mekik veya döngüsel göç de Türkiye'de hâlihazırda mevcut olan **düzensiz göçe** dâhil edilmelidir. Döngüsel göç ile anlatılmak istenen, insanların iş yapmak amacıyla Türkiye'ye birden çok kez seyahat ederek bir hareketlilik oluşturmalarıdır. Bu göçte sürekli olarak giriş çıkışlar söz konusudur. Döngüsel göçte Türkiye'ye giriş yasal yollarla yapılırken vize süresinin dolması ile kalış illegal şeklide devam ettirilir. Bazı kişiler ise vize süresi dolunca çıkış yapar fakat bir sonraki vize ile tekrar giriş yaparak döngüyü devam ettirir (İçduygu ve Yüksek, 2010:444).

Gönüllü göç ve onun zıddı gibi duran **zoraki** veya **zorunlu göç** türleri de göç yazınında yer alan diğer göç türleridir. Öncelikle **gönüllü göçten** bahsedecek olursak, adından anlaşıldığı gibi bu göç türü kişilerin kendi rızaları ile gerçekleştirdikleri göç

olup içeriğinde herhangi bir zorlama olmaksızın gerçekleştirilen her türlü iç ve dış göçü barındırır. Bizim için asıl önemli olan **zoraki göçler** ve onların türevleridir.

Savaş, tabi afet, sürgün gibi nedenlerle insanların yaşadıkları yerlerden ayrılmak zorunda kalmaları veya buna mecbur bırakılmaları sebebiyle meydana gelen göç **zorunlu göç** olarak kısaca tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014:1686). Diğer bir ifade ile **zoraki göçler** bünyesinde bir tehdit veya baskı unsuru taşıyan göç hareketi olup insan hayatına veya geçimine yönelik tehdit ve tehlikeleri içerir ki bunlar tabii afetlerden kaynaklanabileceği gibi insan kaynaklı nedenlerden dolayı da ortaya çıkabilir. Zoraki göçmene *mülteciler* ve *ülkesinde yerinden edilmiş kişiler* gösterilebileceği gibi doğal afetler veya çevre felaketleri, kimyasal veya nükleer felaketler, açlık veya imar projeleri sonucu göç kararının alan göçmenler de gösterilebilir (IOM). Buradan da anlaşıldığı gibi zoraki göçün bir türü de çevresel felaketler sonucu *çevresel göçmenlerin* gerçekleştirdikleri göçlerdir. Bireyler, hayatlarını veya yaşamsal ortam ve koşullarını güçleştiren etmenlerin zorlamasıyla diğer bir ifadeyle çevresel koşullarında meydana gelen ani veya tedrici değişikliklerin sonucunda mutlak yerleşim yerlerini geçici veya daimi olarak terk etme gereğini hissetmeleri ile gerek ülke içinde gerekse de ülke dışına bireysel veya kitlesel olarak göç edebilmektedirler. Bu kişilere çevresel göçmen denir (Göç Sözlüğü, 2009:8).

19 yüzyılda Balkan coğrafyasında gerçekleşen ve Balkanlaşma göçleri olarak geçen göçler **zorunlu göç** türüne örnektir. Balkanlaşma göçleri hem iç hem de dış göçtür çünkü iç göçten dış göçe dönüşmüştür. Bu göçleri dış göç yapan unsurlar savaş ve şiddetle yakından ilişkili olmaları durumudur. Osmanlı İmparatorluğu'nun çözülme sürecinde başlayan bu göçler önce İmparatorluk sınırları içerisinde cereyan ederken sonraları kurulan milli devletlerden dolayı bu devletleri terk edip ya Osmanlı yâda yeni Türk devletine olan göçlere dönüşmüştür. Bu göçler genellikle savaştaki toprak kaybı veya mezalim yüzünden yapılmış göçler olarak bilinmektedir (Tekeli, 2008:44).

Zoraki göçlere verili bilinecek bir diğer örnek ise Türkiye'nin henüz yeni belirlenen dış sınırlarının dışarısında kalanların yeni ülkeye gerçekleştirdikleri göç dalgasıdır. Mübadele kapsamında Yunanistan'da mukim bulunan tahminen 450.000 Müslüman ve Türk asıllı insan kitlesi tarafından gerçekleştirilen göçler **zoraki göçler** olarak bilinmektedir (Arı, 1999:98).

Göç türleri açısından yapılan son sınıflandırma **düzenli (legal/yasal) göçler** ve **düzensiz (illegal/yasadsız) göçler**dir. İlk etapta **düzenli göç**ün ne olduğu anlatıldıktan sonra asıl üzerinde açıklama getirilecek olan **düzensiz göç** ve onunla ilintili göçler mercek altına alınacak. **Gönüllü** ve **düzenli göç** eş anlamı olarak da ele alınmaktadır. Kendi köken ülkesinden çıkışta ve hedef veya misafir ülkeye girişte ve bu ülkeye varmak için seyahat boyunca transit ülkede bulunma durumlarında yasal prosedürlere uyarak olağan yerleşim alanından yeni bir ikametgâha geçmek için bir kişinin gerçekleştirdiği harekete verilen isim **düzenli göç** olarak tanımlanmaktadır (IOM). Düzenli göç kısıcası ülkeler tarafından daha önce tanınmış ve yasal kanallar kullanılarak gerçekleştirilmiş olan göçtür (Göç Sözlüğü, 2009:14). Diğer taraftan **düzenli göç**ün bir türevi sayılan **kolaylaştırılmış göç**, seyahat etmeyi daha kolay ve daha uygun hale getirerek düzenli göçün teşvik ve gelişmesine yardımcı olmak olarak bilinmektedir. **Kolaylaştırılmış göç**, modernleştirilmiş ve elverişli hale getirilmiş vize uygulaması süreci şeklinde olabileceği gibi etkili ve yeterli donanımına sahip yolcu araştırma yöntemlerini de içerebilmektedir (IOM).

Sıra geldi en çetrefilli ve en çok baş ağrıtıcı göç türü olan **düzensiz (yasadsız) göç** ve türevlerine. Bir göç neden yasadsız sayılır? Örnek vermek gerekirse, Türkiye’den kara yoluyla Norveç’e geçmek isteyen bir Türk vatandaşının transit olarak geçeceği her ülke konsoloslüğundan ayrı ayrı transit vize isteğinde bulunması ve olumlu yanıt karşılığında ona tanınan süre zarfında bu yoluculuğu gerçekleştirmesi ve gümrük kapılarından gerekli vize evraklarını, pasaportunu ibraz etmesi gerekmektedir. Bu örnekte bahsi geçen yasal işlemlerin yapılmaması durumunda (önceden transit vize isteğinde bulunulması) diğer bir ifadeyle gönderen, transit konumunda olan ve kabul eden ülkeler arasında gerçekleşen hareketin önceden belirlenmiş hukuki norm ve düzenlemeler haricinde gerçekleşmesi durumunda **düzensiz göç** vuku bulur (IOM). Haliyle **düzensiz (gizli/yasadsız/kayıt dışı) göçmen** de bu durumda yasadsız giriş veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi sayılmaktadır. Bu tanım aynı zamanda bir ülkeye giriş kurallarını ihlal eden mülteciler ve ev sahibi ülkede kalma izni bulunmayan diğer kişiler için de geçerli sayılmaktadır. (Göç Sözlüğü, 2009:15)

Göçmen kendi ülkesinden ayrılırken ve/veya yolu üzerinde bulunan ülkeden geçerken ve/veya göç etmeyi tasarladığı ülkeye girişinde ve/veya bu ülke(ler)de

bulunduğu süre içinde o ülkenin yasalarına uyup uymama durumuna göre, **yasal** ya da **yasa dışı** olarak da tanımlanabilmektedir. Diğer taraftan günümüzde oldukça yaygın olmakla birlikte, ne zaman hangi yönde olacağı kestirilemeyen, göç eden kitlenin sosyal, demografik ve ekonomik özelliklerinin çok çabuk değişebildiği *transit*, *mekik* ve *sığınmacı* göçlerini kapsayan göçlere de **düzensiz/düzenlenmemiş göç** adı verilmektedir (Yılmaz, 2014:1687).

Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin artan nüfuslarına yeterli sosyal ve ekonomik imkânlar sağlayamaması; iç savaşlar, savaşlar ve bölgesel gerilimler gibi güvenlik endişeleri ve/veya insanların ülkesinde bugün bulamadığı bir takım değerleri uzak gelecekte dahi bulamayacağına inanması gibi sebeplerle birleşen Avrupa ülkelerinin bir yandan işgücü açıkları ve yaşlanma sorunu, diğer yandan da sıkı göç politikaları neticesinde **düzensiz göç** kavramı ortaya çıkmıştır. Küreselleşmeyle beraber ortaya çıkan ulaşım ve iletişim alanındaki gelişmeler göçmenlerin dolaşımalarını ve bilgi alış verişini kolaylaştırırken, yine bu süreçte, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin yoksullaşması göçmen sayısının artmasındaki en önemli etkenler olmuştur. Günümüzde yoğun olarak yaşanan **“düzensiz göçün”** bu şekilde tanımlanmasının nedeni ise göç eden kişilerin özelliklerinin her an değişebilmesi ve bundan dolayı kim oldukları, ne zaman, nasıl ve ne yönde hareket edeceklerinin kestirilememesidir. Bu tanım ışığında, günümüzdeki göç çeşitlerinden olan **sığınmacı göçü**, **mekik göç** ve **transit göç** düzensiz göç başlığı altında toplanmaktadır. Öte yandan herhangi bir göçün söz konusu göç çeşitlerinden hangisine girdiği, tanımlı yapanın bulunduğu yere veya kim olduğuna göre değişmektedir. Örneğin Türkiye’de **transit göçmen** olarak nitelendirilen göçmenler, Avrupa’da iltica talebinde bulunduklarında Avrupalılar tarafından **sığınmacı** olarak nitelendirilmektedir (Yılmaz, 2014:1689).¹⁷

Düzensiz göç ile ilgili kesin ve evrensel bir tanım bulunmamaktadır. Hedef ülke bakış açısıyla düzensiz göç, ülkeye göç etme süresince gerekli olan yasal izin ve evraklar olmaksızın ülkeye giriş yapmak, ülkede kalmak veya çalışmak anlamına gelir. Gönderen ülke bakış açısıyla düzensiz göç, bir kişinin uluslararası sınırı geçerli ve yasal bir pasaport olmadan geçmesi durumunda veya ülkeyi terk ederken gerekli idari

¹⁷ Transit göçün diğer göç türlerine göre etkisinin daha kısa ve içeriğinin dar kapsamlı olması hasebiyle Türkiye’de **transit göç** politikalarına yönelik köklü değişimler toplumsal huzursuzluk sonucu bir talebe cevap verme niteliğinden ziyade AB ile imzalanan **“Geri Kabul Antlaşması”** ile gündeme gelmiştir. (Yılmaz, 2014:1698)

işlemleri yerine getirmemesi durumunda söz konusu olmaktadır. "**İllegal göç**" olarak da bilinen **düzensiz göç** tabirini son zamanlarda **göçmen kaçakçılığı** ve **insan ticareti** ile eş anlamlı olarak kullanmaya yönelik bir eğilim vardır (IOM).

Düzensiz göç tanımında öncelikle olarak "**hedef ülke**", "**transit ülke**" ve "**kaynak ülke**" ayrımlarının yapılması gerekir. **Hedef ülke** adından da anlaşıldığı gibi varılmak istenen ülke olup bu ülkeye giriş yasadışı yollardan olabileceği gibi yasal yollardan da olabilir. Yasal yollardan giriş yapılmış olursa da kanunların tanıdığı sürenin sonunda ülkeyi terk etmeyerek ülkede kalınarak düzensiz bir göçe sebebiyet verilmiş olunur. Düzensiz göçün oluşumu için terk edilen ülke kaynak ülkedir. **Kaynak ülkeyi** terk ederken yasal prosedürlere uyarak veya uymadan ya hedef ülkeye ya da transit ülkeye geçen kişiler geçiş ülkesinde bir müddet kalabilecekleri gibi belli zaman sonrasında bu ülkeyi terk ederek hedef ülkeye varırlar (Göç Sözlüğü, 2009:63).

Erder'e göre **düzensiz göç** (2010: 41), sosyal bilimciler tarafından tanımlanması oldukça güç bir göç türüdür. Diğer taraftan bu göç türü yasal mevzuata uygun olmadığı gerekçesi ile yönetici kesimlerce "yasadışı" olarak isimlendirilmekte olup küreselleşme olarak da tabir edilen sermaye, mal ve iletişimin sınır aşan sürekli ve süresiz hareketinin etkisiyle insanların iktisadi veya politik nedenlerle bulunduğu mekânı değiştirme isteğinin tetiklemesiyle gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda Türkiye'ye yapılan göçlerin çoğu bu kategoride değerlendirilmektedir.

Kaçak göç¹⁸, farklı dinamiklerin güdümünde ve de muhtelif devlet vatandaşlarının dâhil olduğu girift bir süreçtir (Çiçekli ve Demir, 2013:16). Kaçakçılar kurdukları uluslararası ağlar sayesinde her yıl binlerce insanın dünya üzerindeki hareketliliğinin sürekliliğini sağlamaktadırlar.¹⁹

¹⁸ Gerek komşu ülkeleri ile sahip olduğu sınır sayısı gerekse uzun kara ve deniz sınırlara sahip olması ve de özellikle Doğu ve Güney komşu ülkelerinde 1980'li yıllardan bu yana yaşanan sosyo-politik sıkıntılar dikkate alındığında Türkiye, **düzensiz göçe** sebebiyet verenler için, sahip olduğu coğrafi konumu gereği hem hedef ülke hem de transit ülke gibi işlev görmektedir (Göç İdaresi). Türkiye coğrafi konumu gereği 1980'li yılların başlarından itibaren özellikle İran ve Irak'tan Batılı ülkelere sığınma talebi ile yapılmaya başlayan göçlerde insan kaçakçılığının ve **illegal göçün** artmasından dolayı önem kazanmış bir ülkedir. Diğer taraftan Türkiye'nin Ortadoğu menşeli düzensiz ve transit göçün bir parçası olmaya başlaması 1990'lı yıllardan sonra geçerli olmuştur (İçduygu ve Toktaş, 2002:27. Diğer taraftan **düzensiz göç** yabancı düşmanlığını tetiklemiştir ve göçmen olmayı suça meyilli olmayla eşdeğere indirgemıştır. AB ülkelerinde İslam korkusunu, Türkiye'de ise AB ve ABD düşmanlığını tetiklemiştir (Erder, 2010:42).

¹⁹ İnsan hareketlerinin tabiatları gereği düzenli ve düzensiz akış şeklinde olduğu düşünüldüğünde bu hareketlerin hesaplanması ve kayıt edilmesi ve takiplerinin yapılmasını güçleştirmektedir. Bu kayıtların ciddi miktarda veriyi içerdiği ve takipleri yapan kurumların yeterince koordineli çalışmadığı düşünülürse takiplerin zorluğu ortaya çıkmaktadır. Teorik olarak bir ülkeye giriş yapan insan sayısının çıkış yapan

Bir tür düzensiz göç olan **mekik göçü** diğer bir ifadeyle **döngüsel göç**, kendi ülkesiyle ilişkilerini koparmaksızın başka bir ülkeye kısa bir süreliğine yapılan göçü ifade eder. Genellikle fazla yasal işlem gerektirmeyen sınırlardan geçişlerde rastlanır ve bu göçü gerçekleştiren bireylerin başlıca gayeleri idareleri altındaki küçük ölçekli ticareti devam ettirmek amacıyla sınırı aşıp kısa süreli çalışmaların ardından ülkelerine geri dönmektir (Erder, 2010: 44). Türkiye’de hâlihazırda mevcut olan düzensiz göçlere mekik veya döngüsel göç de dâhil edilmelidir (İçduygu ve Yüksek, 2010:444).

Türkiye’ye kıyasla daha fakir olan Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden ve birçok Balkan ülkesinden Türkiye’ye turist vizesi ile giren ve ev içi hizmet sektörü başta olmak üzere eğlence sektöründe, sex, inşaat, turizm, tarım sektörlerinde ve tezgahçılık gibi enformel sektörde çalışmak amacıyla **döngüsel işgücü göçü** gerçekleştirenler de bir tür **düzensiz göçmen** sayılmaktadırlar (İçduygu ve Yüksek, 2010:448).

Göç türlerinden bahsederken son olarak Tekeli’nin (2008:44) bakış açısıyla birkaç göç türüne daha değinilecektir. Tekeli, göç ile ilintili dört tür kavramdan bahseder. 1860-1927 yıllarını kapsayan **Balkanlaşma göçleri**, Osmanlı İmparatorluğu’nun parçalanması sürecinde modern devletlerin ortaya çıkması sonucu Müslüman ahalinin kendini daha güvende hissettikleri Anadolu topraklarına yoğun kitleler halinde göçü hakkında bir kavramdır. Bu göçler sonucu Anadolu’nun bugünkü etnik yapısı teşekkül etmiştir. 1945-1980 yılları arasında kırdan kente doğru olan yer değiştirmeler sonucu sancılı bir **kentleşme** süreci yaşanmıştır. Geç kalınmış bir sanayileşmenin hızlı kırsal çözülme karşısındaki çaresizliğini betimleyen göç türüdür **kentleşme**. Kısacası kırdan kente olan nüfus değiştirmeleridir. 1975’ten bu yana yaşanan **kentler arası göç** kentleşmenin belli bir oranı aşması sonrasında söz konusu olsaydı da bu göç türünün asıl sebebi kentleşmede görülen yapısal dönüşümün tetiklemesinden ziyade ekonomik fırsatların mekânsal anlamda eşitsiz dağılımıdır (Tekeli, 2008:43). Tekeli (2008:44) son olarak **yaşam güzergâhları** tabiri ile göçü başka bir açıdan tanımlamaktadır. Bu tanım ile günümüz insanların yaşam boyu devam etmekte olan ve çok sayıda yer değiştirmeyi içeren belli bir güzergâh üzerindeki hareketini kast

insan sayısına denk olması gerekirken birçok ülkede bu rakamlar birbirini tutmamaktadır. Türkiye’de de benzer sıkıntılar vardır (Sirkeci ve Martin, 2014:10). Buradan çıkarılan sonuç, yasadışı insan göçünü engellemek ülkeler açısından oldukça güç bir mevzuudur ve daha fazla eş güdümlü çalışmayı gerektirmektedir.

etmektedir. Bu göç türünün en ilginç yanı ise başlangıcının bireyin kendisi tarafından planlayabiliyor olmasıdır.

Göç türlerine örnek teşkil etmesi bakımından Türkiye coğrafyası mercek alındığında Türkiye'nin kurulduğu tarihten itibaren birçok göçe tanıklık ettiği bilinen bir gerçektir.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında ciddi rakamlarla ifade edilen göçler yaşanmıştır (Arı, 1999:97). Modern Türkiye'nin bir anlamda iç ve dış göçler ile inşa edildiğini belirtilmiştir (Kazgan 1971'den aktaran İçdugu vd., 1998:207). Yazar Arı (1999:97) Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'de yaşanan göçleri üç ayrı kategoride ele almıştır. Bunlar: 1-Kaynak ülke olan Türkiye'den başka ülkelere olan göç; 2-Bir tür iç göç olan Türkiye içerisinde işgalden kurtarılmış bölgeleri rota olarak belirlemiş yerli halkının göçü; 3-Türkiye'nin henüz yeni belirlenen dış sınırlarının dışarısında kalanların yeni ülkeye gerçekleştirdikleri göç dalgası. Mübadele kapsamında gerçekleşen zoraki göçler bu son kategoride değerlendirmektedir.

Türkiye'de gerek iç gerekse de dış göçler bugün de devam etmektedir. Bu göçler Türkiye'deki son 20-30 yıldır yaşanan ekonomik, kültürel ve toplumsal dönüşümler ve bunların sonucu gelişen yeni sorunsallarla yakın bir ilişki içindedir (Sirkeci ve Yücesahin, 2014:3).

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda Mübadele çerçevesinde yaşanan göçlerin haricinde bir tür iç göç sayılan ve Türkiye içerisinde işgalden kurtarılmış bölgeleri rota olarak belirlemiş yerli halkın yaptığı bu göçler Türkiye tarihini ilk iç göçleri sayılmıştır. Bu göçler sonucunda sayıları 200.000 ile 250.000 arasında değişen yöre halkı Rumların göçü sonucu ortada kalan malları yağlamak amacıyla Türkiye'nin Batı'sına göç etmiştir (Arı, 1999:97-98).

İçduygu ve diğerlerini (1998:239) yaptığı çalışma neticesinde ulaşılan sonuçlar gereğince *Türkiye'de içgöç*, kentleşme, batılılaşma ve sanayileşme süreçleri ile karşılıklı etkileşim içerisinde üç tarihsel dönemde ele alınabilir (kabaca 1927-1990 arası dönem). 1927-1945 arası dönemde şehirlerin göçü tahammül etme sınırı aşılmamıştır ve göç durgun olarak tanımlanmaktadır. 1945-1980 arası dönemde köylerin çözülmesi süreci ile örtüşüm içinde devlet destekli sanayi teşvik politikalarının sonucu göç dalgaları yaşanmıştır. 1980-1990 arası ve hatta 1990'lı yılların sonuna kadarki dönemde kırsal

nüfus çözülmesine ilave olarak kentler arası göçe siyasi temelli göç olgusu da dâhil olmuştur ve böylelikle kentlere olan göç bir önceki dönemlere göre hızlanmıştır.

Türkiye’de *kırdan kente göç*ün temel dinamiği olarak kentleşme gösterilmiştir. Son yıllarda ise *kentler arası göç* de gündeme getirilmiştir. Diğer taraftan Türkiye’de 1970’li yıllarda iç göç konusundaki çalışmalarda yoğunlaşma yaşanmıştır (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:1).

Cumhuriyet gazetesinde çıkan ve “**Türkiye'nin 'Göç Haritası' açıklandı**” isimli habere göre Türkiye’de 2016 yılında ciddi rakamlarla ifade edilen bir *iç göç* olayı yaşanmıştır. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)’ne göre 2016 yılı içerisinde Türkiye’de 5 milyon 238 bin 806 kişinin farklı illere göç ettiği tespit edilmiştir (cumhuriyet.com.tr, erişim: 22/03/2017).

Bugün Türkiye iç sınırları içerisinde Suriyeli göçmenlerin de göç ettikleri bilinen bir gerçektir.²⁰ Gerek mevsimsel işçi gerekse de yakın akraba ve eş dost ile yapılan görüşmeler sonucunda Suriyeli göçmenler ülke sınırları içerisinde mobil bir hayat sürmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk göçlerine sebep veren Rum-Türk mübadelesi kapsamında yaklaşık 1.700.000 insan *zorunlu göçe* tabi tutulmuştur. Bunun 1.200.000’ini Anadolu’dan Yunanistan’a göç edenler oluşturmuştur. Bu dönemde kaynak ülke olan Türkiye’den başka ülkelere olan göçe örnek olarak Anadolu’nun Kurtuluş Savaşı sonrasında çoğunluğunu Rum ahalinin oluşturduğu ve bunun yanı sıra Ermeni ve Musevilerin gerçekleştirdikleri *dış göçleri* de gösterebiliriz (Arı, 1999:97).

Sirkeci ve Esipova’ya göre (2013:3-4) 1910’lu yılları Türkiye açısından büyük oranda insan kaybının yaşandığı yıllardır ki bu kaybın büyük çoğunluğunu gayri Müslim tebaa oluşturuyordu. Gayri Müslim halkın dış göçü 20 yüzyıla ve ortalarına doğru belli aralıklarla ve daha çok tepkisel bir tarzda devam etmiştir. 1942 yılında kabul edilen Varlık Vergisi²¹ ve 1955’te yaşanan 6-7 Eylül olayları²² Müslüman olmayan halk tarafından ciddi rakamlarla ifade edilen bir dış göçe sebebiyet vermiştir. Yazarlar bu olaylarda ulusal politikaları suçlamaktadırlar.

²⁰ Göç İdaresi’nin Geçici Koruma başlıklı sayfasında her ay düzenli olarak Suriyeli göçmenlerin illere göre nüfus sayısı ve il nüfusuna oranı verilmektedir. Bu sayılar her ay değişmektedir. Suriyeli sayısı her geçen gün artmaktadır.

²¹ Gayri Müslüman halktan alınmış olan bir vergi türüdür.

²² 1955 yılında Selanik’te Atatürk’ün evine bombalı saldırı sonrasında İstanbul’da bu olayın hemen akabinde azınlıklara ait işyerlerinin yağmalandığı olaylar.

Yapılmış olan çeşitli çalışmalar ve kısıtlı istatistiki veriler muhtelif azınlık gruplarının görece olarak yurtdışına göç etme eylemine daha sıklıkla katıldığını göstermektedir (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:4). Bu tez çalışması kapsamında yapılan anket sonucu gereğince Malatya’da eğitim gören Suriyeli göçmenler arasında Türkmenler çoğunluktadır, diğer bir ifadeyle Kürtler ve diğer Araplardan sayıca daha fazladırlar.

Sirkeci ve Yüceşahin (2014:3-4), yaptıkları çalışmada 1900’lü yıllardan başlamak üzere 2000’li yıllara doğru olan zaman sürecinde Türkiye’den göç edenlerden bahsetmektedirler. 1900-1960 arası dönemde savaş temelli yerinden zorla edilmeler sonucu **kitlesel göçler** yaşanmıştır. Bu göçlere **bireysel, izinle** veya **çeşitli kamu göreviyle** yurtdışına giden göçmenler de ilave edilmelidir. 1960’lar ve 1970’lerde çeşitli ülkelerle yapılan karşılıklı işçi değişim anlaşmaları çerçevesinde vuku bulan işçi göçleri yaşanmıştır. 1970’lerde göç için hedef ülkeler çeşitlenmiştir fakat Avrupa’dan işçi talebi azalmıştır. 1970’ler ve 1980’lere gelindiğinde dünyadaki enerji krizi sebebiyle göçmen işçi talebi durdurulmak istenmiştir. Göç etmek isteyenler başka yollar bularak göç etmek istemiştir. Türkiye’de yaşanan 1980 askeri darbesi Türkiye’den dışa olan göçe yeni bir dinamik kazandırmıştır. Yine aile birleşimi yoluyla Avrupa’ya göç geçerlidir bu dönem için. Bu devirde Federal Almanya’nın uyguladığı geri dönüş teşvik programlarını **göçü tersine çevirme çabası** anlamında hatırlamak gerekir. 1980 askeri darbesinden sonraki 33 yıl boyunca 1,033,000 kişi Türkiye’den gelişmiş bir ülkeye sığınma talebinde bulunmuştur. Yazarlara göre çatışma olarak algılanan darbe sonrası dönem ile dış göç arasında açık bir bağlantı vardır. 1980’ler ve 2000’lerin başında ise sığınmacı olarak başka ülkelere göç edenler çoğunluktadır. Bu dönemde Türkiye menşeli Kürt göçleri belirginleşmektedir. Bu göçlerle geleneksel göç destinasyonu olarak görülen Avrupa kıtasında azımsanmayacak bir sayıya ulaşan Kürt diasporasını oluşturan toplum ve ulus ötesi mekânlar şekillenmeye başlamıştır. Son olarak 2000’ler ve ötesi ise dünya genelinde göçmen ve sığınmacıların istenmeyen kişilere dönüştüğü ve yabancı düşmanlığın tavan yaptığı ve göçü durdurma çaba ve faaliyetlerinin hızlandığı bir dönemdir. Bu devirde göç akımlarını betimlemek için **“kaçak”, “gizli”, “kayıt dışı”, “yasa dışı”** terimleri yaygın almanda kullanılmaya başlanmıştır. Son zamanlardan Türkiye’den Avrupa ve diğer Batılı ülkelere kaçan Suriyeli göçmenleri de bu bağlamında değerlendirmek gerekir diye düşünülmektedir.

Sirkeci'nin Esipova ile yaptığı bir çalışmada Türkiye'nin insan hakları yönünden uluslararası sıralamalarda en gerilerde yer aldığı vurgulanmakta ve gelecekte bundan dolayı Türkiye'den dış göçlerin olabileceğini ifade edilmektedir (Sirkeci ve Esipova, 2013:10).

Türkiye'nin 2000-2010 yılları arasında ekonomik olarak iyileşme kat etmesi Avrupalı ortaklarını rahatlatmıştır buna rağmen Türkiye'den Avrupa'ya yığınlar halinde bir göç dalgasının gelmesinden korkulmaktadır. Avrupa'ya daha önceden göç etmiş yaklaşık 3-5 milyon Türk kökenli göçmenin Avrupa'da yaşadığı bilinmektedir. Avrupa'da yeterince Türk'ün olduğu düşünülmektedir (Sirkeci ve Esipova, 2013:2). Özellikle 2014 yılından bu yana bu göç dalgasına Suriyeli göçmenler de dâhil olmuştur. Akdeniz'de ölümü göze alarak göç eden binlerce göçmen karşısında Avrupa halkının yöneticilere yaptığı baskılara sonucu göçü engelleme çabaları artmıştır. Türkiye ile Avrupa Birliği ile imzalanan Geri Kabul Antlaşması'nı bu bağlamda değerlendirmektedir.

Sirkeci ve Yüceşahin'in yaptığı araştırmada (2014:4-5) Türkiye'ye gelen göç dalgaları 20. yüzyıl başı ve sonrasını kapsayacak şekilde beş temel kategoriye ayrılmaktadır. 1910'lardan itibaren Türk ve/veya Müslüman nüfusların eski Osmanlı ülkelerinden Türkiye'ye zorunlu göçleri yaşanmıştır. 1960'lardan itibaren Bulgaristan ve Kıbrıs gibi yakın komşu ülkelerden Türklerin zorunlu göçüne tarih tanıklık etmiştir. 1970'lerden itibaren, özellikle yakın bölge ülkelerinde yaşanan şiddetli çatışmalardan neticesinde ciddi miktarda insan korunma ihtiyacı hissederek Türkiye'ye göç etmiştir ve Türkiye hedef ülke konumun dönüşmüştür. Kitlemel akın gerçekleştirenleri şöyle sıralayabiliriz: Afganlar, İranlılar, Iraklı Kürtler, Bulgaristanlı Türkler, Boşnaklar, Lübnanlılar ve son olarak Suriyeliler. 1980 ve sonrası birkaç yılda Türkiye'ye yoğun mülteci akınları yaşanmıştır. 1980'lerden itibaren –geri dönüş göçleri de dâhil– yurtdışındaki Türkiyelilerin ve onların ailelerinin Türkiye'ye göçü yaygınlaşmıştır. Türkiye'ye 1990'lardan itibaren ve halen de geçerli olan, transit göç öncelikli olmak üzere, yabancı doğumluların ve yabancı ülke vatandaşlarının göçü gerçekleşmektedir.

Osmanlı Devleti zamanında ülke topraklarına yaşanan dış göçler Cumhuriyet'in kurulması ile devam etmiştir. Diğer bir ifade ile Türkiye coğrafyası kurulduğu günden bugüne göçlerle yoğrulmuştur. Suriye göçü de bunlardan biri sayılmaktadır. Öncelikle 1922-1938 yılları arasında Yunanistan'dan Türk kökenli insanlar göç etmiştir

(www.goc.gov.tr, 23.11.2016). Mübadele kapsamındaki bu göçleri İçduygu ve Ünalın çalışmalarında ele almışlardır. Onlara göre Türkiye Cumhuriyeti kurulurken çizilen yeni sınırların gerisinde kalan bazı Türk ve Müslüman kökenli toplulukların yeni ülkeye göçü sağlanmış ve yeni bir ulus inşa süreci başlatılmıştır (İçduygu ve Ünalın, 1997'den aktaran İçdugu vd., 1998:207-208). Mübadele kapsamında Türkiye'ye yapılan ilk göçlerden sayılan bu göçler sonucu Yunanistan'da mukim bulunan tahminen 450.000 Müslüman ve Türk asıllı insan kitlesi Türkiye'ye göç etmiştir (Arı, 1999:98).

1923-1945 döneminde 800 bin kişinin Balkanlardan geldiği bilinmektedir. İkinci Dünya Savaşı yıllarını da kapsayan 1933-1945 arasında sadece Almanya'dan 800 kişi Türkiye'de yeni bir hayat kurmuştur. Diğer taraftan İran'da Devrim²³ sonrası yaşanan Irak-İran Savaşı'nda mağdur olan 51.542 kişi Irak'tan kaçarak Türkiye'ye sığınmıştır (www.goc.gov.tr, 23.11.2016). Daha sonraları, 1980'lerden itibaren Türkiye kara parçası sığınma arayan ve Asya, Afrika ve Avrupa ülkelerinden gelen göçmenler için önemli bir durak veya atlama tahtası veya transit ülke konuma gelmiştir (İçduygu ve Yüksek, 2010:448).

20. yüzyıl boyunca Türk ve Müslüman kökenli insanların Türkiye'ye göçü (mübadele sonrasında da) devam etmiştir. 1980'lerin sonlarında Todor Zhivkov liderliğindeki Bulgaristan'da Türklere yapılan ayrımcılık ve zulüm sonrasında 1989-1994 arasında 400,000'den fazla Türk kökenli Bulgar göçmeni Türkiye'ye gelmiştir (Sirkeci ve Esipova, 2013:4; www.goc.gov.tr, 23.11.2016; Sirkeci ve Martin, 2014:4).

Türkiye 1980'lerin sonlarında Saddam Hüseyin'in zulmünden kaçan Iraklı Kürtleri²⁴ sığınmacı olarak kabul etmiştir. (Sirkeci ve Martin, 2014:4) Diğer taraftan Irak'ta 1991 yılında yaşanan I. Körfez Savaşı sonrasında bu ülkeden 467.489 kişi Türkiye'ye sığınmış ve kamplara yerleştirilmiştir (www.goc.gov.tr, 23.11.2016).

SSCB'nin dağılması sonucu Balkanlarda 1992-1998 yılları arasında yaşanan Bosna Savaşı sonucu buradan 20 bin kişi Türkiye'ye göç ederek Türkiye'de yeni bir hayat kurmuştur (www.goc.gov.tr, 23.11.2016). Türkiye özellikle Sovyetler Sosyalist Birliği'nin dağılmasından sonra göç alan bir ülke konumuna gelmiştir. Bundan dolayı

²³ İran'da 1979 yılında Humeyni önderliğinde gerçekleştirilen ve İran İslam Cumhuriyeti'ni kuran Devrim.

²⁴ 1988 yılında 16 Mart günü Kuzey Irak'ta bulunan Halepçe kenti katliamında Kürt kökenli insanlar başta olmak üzere, Saddam'ın emri doğrultusunda kimyasal silah kullanarak 5.000 fazla insan öldürülmüş, 7.000 fazla insan yaralanmıştır.

göç politikaları geliştirmeye başlamıştır (Kaiser, 2010:57).

Balkanlarda yaşanan Kosova İç Savaşı'nda ülkeden 17.746 kişi Türkiye'ye sığınmıştır. Makedonya'dan 2001 yılında 10.500 kişi Türkiye topraklarına kitlesel olarak göç etmiştir. Son olarak 2015 yılına gelindiğinde ise Suriye'de 2011 yılında başlayan iç karışıklıklar nedeniyle yaklaşık 500 bin kişinin Suriye'den Türkiye'ye göç ettiği tespit edilmiştir. Sonuç itibarıyla 1922'den 2015 yılına kadar yaklaşık 2,5 milyondan fazla kişi Suriye'den Türkiye topraklarına göç etmiştir (www.goc.gov.tr, 23.11.2016).

İçduygu ve Yüksekler'in (2010:442-443) Türkiye'ye yönelik olarak yaptıkları değerlendirmelere göre 1980'lerden itibaren Türkiye'nin gevşek göçmen rejimi sonucunda İran ve Irak ile olan sınır bölgelerinin özellikle kayalık ve sarp dağlardan oluşan kısımlarını kontrol etmekte zorlanması sonucunda Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde sınırlardan içeriye yasa dışı sınır geçişleri yaşanmıştır. Bütün bunlar o zamanlar çok iyi korunan AB sınırlarını aşmak isteyen transit göçmenler için Türkiye'yi durak ülke ve transit ülke konumuna dönmüştür. Türkiye, bugün hala Avrupa'yı nihai hedef ülke gören göçmenler açısından önemli bir *transit ülke* olarak öngörülmektedir. Bu duruma dikkat çekmek isteyen Sirkeci ve Yüceşahin'e göre (2014:1); "Türkiye, dünya göç coğrafyasının, göç sisteminin ve politikasının önemli bir parçasıdır.". Diğer taraftan Gallup Worl Poll araştırma şirketinin yaptığı araştırma sonuçları gereğince (2009-2011 yıllarını kapsayan) Türkiye'ye göç etmek ve bu konuda isteği olan kişilerin %59'u Avrupa'da yaşayanlardır. Yazarlar bu durumu Avrupa'nın birçok yerinde yaşayan Türk kökenli vatandaşlarının varlığı ile açıklamaktadırlar. Yazarlar Avrupa'da yaşayan yetişkin kişilerin Türkiye'ye göç etme isteğini genel olarak bunların Türkiye ile olan sıkı ilişkilerine bağlamaktadırlar (Sirkeci ve Esipova, 2013:8).

Sirkeci ve Esipova'ya göre (2013:4) Türkiye, (Türkiye'nin 2000'li yılların başından beri Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerine kıyasla gerek ekonomik kalkınması gerekse de göreceli siyasi istikrarı dikkate alındığında) Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden ve büyük olasılıkla Avrupa'daki Türk diasporasından sayıları her geçen gün artan insan kitlesinin göçüne şahit olacaktır. Yazarlar bugün geçerliliğini halen korumakta olan Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden olan göçü doğru tahmin etmişlerdir. Suriye göçü de bunlardan biri sayılmaktadır.

Türkiye'ye göç etmek isteyen Batılı göçmenler açısından değerlendirildiğinde Almanlar, AB ülkelerinden Türkiye'ye göç eden yabancılar sınıfını içerisinde en kalabalık grubu oluşturmaktadırlar (Kaiser, 2010:57). Nitekim 2015 yılında yayınlanan Göç İdaresi kayıtlarına göre (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015) sınır kapılarımızdan giriş (Göç Raporu, 2015:36) ve çıkışlarda (Göç Raporu, 2015:43) Alman vatandaşları başı çekmektedir, Rusya Federasyonu ve İngiltere vatandaşları bunu takip etmektedir.

2.1.3. Göç ile Yaşanan Sorunlar ve Sonuçlar

Göçler devletler için bir sınavdır. Bazı devletler, özgürlükler, eğitim hakları, inançlar, yaşam hakları sınavlarından kalmıştır. Baskıyla gettolara zorlayan devletler var. Bazı ülkelerde farklı toplulukların 'kendi' olması için özgürlük alanını genişleterek bu sınavı geçerler. İsveç bu anlamda Avrupa'nın en iyi örneklerinden birisidir. (Dönmez, 2015)

Essex Üniversitesi'nde ulusal ekonomi profesörü olan Timothy Hatton'a (2016) göre uzun soluklu bir göçmen analiz yapmak zordur. Göçün ekonomik anlamda negatif etkileri de olabilir, psikolojik tesiri üzerinde atamamak gibi bireysel sonuçları da. Diğer taraftan göç sonucu gelişen kültürel zenginlik kazanç olarak ele alınabilir.

Bu bölümde göçün ne gibi sonuçlar doğurduğu üzerine kafa yorulmuş ve üç ana başlık altında göç sonuçları analiz edilmiştir. İlk bölüm içtimai sonuçlar hakkındadır. İçtimai sonuçlar demografik değişim başta olmak üzere toplumsal hayatta gerek göç alan mekân gerekse de göçmen açısından ne gibi sonuçlar doğurduğu ile ilgilidir. İkinci olarak iktisadi sonuçlar irdelenmiştir. Son olarak da daha ziyade göç alan mekânda gelişen idari sonuçlara dair analizler verilmeye çalışılmıştır.

2.1.3.1. Toplumsal Sorunlar ve Sonuçlar

Göç gerek göç edilen köken mekân gerekse de göç edilen yeni ve hedef mekân açısından insan ve sosyal yaşamında köklü değişiklikleri beraberinde getirmektedir. Bu değişikliklerin başında demografik değişimler gelmektedir. Göç alan mekânda göç sonuçlarından biri olan demografik değişim ise birçok gelişmekte olan ve gelişmiş ülkenin kaderi olmuştur.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarında ciddi rakamlarla ifade edilen göçler yaşanmıştır. Bu göçler demografik yapıda köklü değişiklikler ile sonuçlanmıştır. Bu cümleden olmakla beraber Rum-Türk mübadelesi kapsamında yaklaşık 1.700.000 insan zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Bunun 1.200.000'ini Anadolu'dan Yunanistan'a göç

edenlerini oluştururken 5.00.000'ini Yunanistan'dan Türkiye'ye göç edenler oluşturmuştur (Arı, 1999:97).

Dış göçler sonucu ölkelerin yerli nüfusu ile göçmen nüfusu arasındaki oran değişime uğramaktadır. IOM Raporuna göre (2015) dünyadaki ölkelerin nüfusu ile göçmen nüfus arasındaki oran farklılık göstermektedir. Örneğin İsveç ve Almanya gibi göçmen kabul sayıları ile bayraktarlık yapan gelişmiş Avrupa ölkelerinde bu oran Türkiye ile kıyaslandığında daha yüksektir. 2015 yılı için İsveç'te bu oran % 16.77, Almanya'da %14,88 iken Türkiye'de % 3.77'dir (Uluslararası Göç Örgütü, 2015 yılı için Global Göç Akınları Raporu).

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO) Müdürü Doç. Dr. M. Murat Erdoğan Türkiye'deki toplam mülteci sayısının 3,6 milyonu aşmış durumda olduğunu ifade etmiştir. Bu rakam Türkiye nüfusunun 4,61'ne denk gelmektedir. Erdoğan ayrıca Türkiye'nin iç ve dış göç konusunda çok aktif bir ölk olduğunu, kendi içinde her sene 2,7 milyonun üzerinde vatandaşın göç ettiğini vurgulamıştır (**“Türkiye'de Kaç Milyon Mülteci Var”** haberi, 12.04.2017).

Göçler sonucu göç edilen mekânın etnik yapısı değişime uğramaktadır. Haziran 2011 ile Ocak 2016 arasında 2.5 milyon Suriyelinin Türkiye'ye gelmesi ile Türkiye'nin göç coğrafyası köklü değişime uğramıştır. Çok kısa bir süre içerisinde Suriyeliler Türkiye'nin en kalabalık etnik azınlığı konumuna gelmişlerdir (Sirkeci ve Kohen, 2016:389).²⁵ 2017 yılı Türkiye'sinde Suriye halkı azınlık konumuna gelmiştir.

Göçler sonucu bazı ölk vatandaşları başka ölkelere göç ederek *diaspora* halinde yaşamaya devam ederler. Göç İdaresi'nin göç sözlüğünde (2009:12) *diaspora*, "kendi etnik geleneksel yurtlarını bırakıp dünyanın diğer taraflarına dağılan halklar ya da etnik nüfus" olarak tanımlamıştır. Türk Dil Kurumu (www.tdk.gov.tr, 07.10.2016) ise diaspora sözcüğünü, herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer olarak öncelikle tanımladıktan sonra ikinci anlam olarak herhangi bir ulusun yurdundan ayrılmış kolu olarak tanımlamaktadır. Son olarak da Yahudilerin ana yurtlarından ayrılarak yabancı ölkelere yerleşen kolları olarak belirtmiştir. Diğer taraftan Braziel ve Mennur (2003:1) *diaspora* teriminin son betimlemeden de anlaşıldığı üzere dini bir motif de taşıdığını belirtmişlerdir. Buna ana

²⁵ Arapçanın *Ammice* lehçesi artık Türkiye'de konuşulan dillerden biri haline gelmiştir. Modern Arapça bütün Arap ölkelerinin ortak dili olup Suriye halkının çoğunluğu antik dönemden kalma bu dili yaygın olarak kullanmaktadır.

gerekçe olarak da *diaspora* teriminin Ortaçağ'da Hahamlarca kaleme alınan metinlerde Filistin topraklarından sürülen Yahudilerin kötü durumunu betimlemesinde kullanıldığını göstermişlerdir.

Sirkeci ve Yüceşahin yaptıkları çalışmada (2014:3) yurt dışındaki Türkiye kökenli nüfusunun sayıca ve nüfuz olarak önem arz ettiğine değinmektedirler. Yapılan bir başka çalışma gereğince dünyada yaşayan göçmenlerin milliyetlerine bakıldığında Türk (ve Kürt) diasporası en üst sıralarda yer alanlar arasındadır. Türkiye'den gelecekte dış ülkelere yapılacak göç ve aynı zamanda Türkiye'ye göç etmek isteyenlerin bulunduğu köken ülkeleri açısından bu veri anlamlıdır. Yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarının sayısının 4 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Çifte vatandaşlığa hak kazanmış olanlar da dâhil edildiğinde bu rakamın 6 milyonu bulduğu düşünülmektedir (Sirkeci ve Esipova, 2013:5).

Bugün birçok ülke diaspora halindeki vatandaşlarını ülkeye geri çağırarak onların gelişmiş ülkelerde edindikleri görgü ve deneyimlerinden yararlanma peşindedirler ve bu yönde teşvik ve politikalar geliştirmektedirler. Bu tarz geriye göçlerin **“beyin göçü”**nün istikametini tersine değiştirebilecek türden olduğu ve iyi derecede kalifiye ve tecrübe sahibi bu göçmenlerin topluma uyum sürecinin diğer göçmelere kıyasla daha kolay olacağı düşünülmektedir (Sirkeci ve Martin, 2014:12).

2014 yılında yapılan bir araştırma gereğince yurt dışında yaşayan Türkiye doğumlular hakkında kesin bir bilgi olmamasına karşın dünyada tahmini olarak 5 milyon Türkiyeli göçmen bulunmaktadır ve bunların dörtte üçü Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır. 5 milyonunun yaklaşık 2 milyonu Avrupa'da bulunurken, yaklaşık 1 milyonu Alman vatandaşlığına da geçmiştir (çifte vatandaşlık durumu). Almanya dışında Hollanda, İsviçre, Avusturya, Fransa, İngiltere, Belçika ve İsveç Türkiyeli göçmen nüfusun yoğun olarak yaşadığı diğer Avrupa ülkeleridir (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:4).

Son zamanlarda Avrupa'da yaşayan Türk diasporası hakkında kayda değer çalışmalar yürütülmektedir. TRT Diyanet, 26 bölümlük **“Stockholm Treni”** belgeseliyle İsveç'te yaşayan Türk diasporasının hikâyesi ekrana taşımıştır. 9 Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi iken 2008 yılında Diyanet İşleri Başkanlığının kendisine verdiği müşavirlik göreviyle İsveç'e giden Prof. Dr. Adnan Bülent Baloğlu bu projenin hayata geçirilmesinde desteğini esirgememiştir (Dönmez,

2015). Diaspora halindeki başarılı Türk insanın sıkıntı ve dertlerini ekrana taşıyan benzer çalışma ve projelerin gelecekte hayata geçirilmesinin Türk milli birlik ve beraberlik ruhu açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Göçü bir kadına benzetmeye kalkarsak şunu söylemek abartı olmasa gerek: göçlerin başka göçleri doğurmak gibi bir özelliği vardır. Göçler aslında bir göç kültürünün devamı veya birer parçasıdır. Yazgan vd.ne (2015:182) göre bu göç kültürü bir kez oluştuğunda göçe sebep olan ana sebep ortadan kalkmış olsa bile belli bir bölgeden kaynaklanan bu göç sürekli olarak devam eder. Sirkeci (Sirkeci ve Bardakçı, yüz yüze mülakat, 2016: 531), Suriye'ye 10 yıl sonra demokrasi ve zenginlik gelmiş bile Türkiye'ye bu ülkeden göçlerin olacağına, göçlerin devam edeceğine inanmaktadır.

Göç göçü doğurur bundan dolayıdır ki Türkiye düzensiz göç ile ileriki yıllarda da uğraşacaktır. Bunun nedeni Türkiye'nin ortaya çıkan ekonomik çekiciliği, siyasi istikrarı, yakın coğrafyasında bulunan çatışma bölgeleri ile kültürel bağlarının bulunmasıdır. Bu tez bugün Almanya'dan Türkiye'ye göç edenler için de aynen geçerlidir. Yerleşmiş bir göç kültürü, daha önce göç edilen yerlerden geriye göçü örnekleyen Almanya göçü açısından ele alınmalıdır (Sirkeci ve Martin, 2014:4).

Türkiye'nin 2000-2010 yılları arasında ekonomik olarak iyileşme kat etmesi Avrupalı ortaklarını rahatlatmıştır fakat buna rağmen Türkiye'den Avrupa'ya yığınlar halinde bir göç dalgasının gelmesinden korkulmaktadır. Avrupa'ya daha önceden göç etmiş yaklaşık 3-5 milyon arasında Türk kökenli göçmenin yaşadığı bilinmektedir. Avrupalılar Avrupa'da yeterince Türk'ün olduğunu düşünmektedirler (Sirkeci ve Esipova, 2013:2).

Suriye dışındaki diğer ülkelerden de Türkiye'ye her geçen gün artarak devam eden göç sonucu ve Türkiye'nin Avrupa'nın doğusu ile sınırının olması hasebiyle Türkiye gelecekte Avrupa'nın geniş kapsamlı göç rejimi spektrumunda önemli bir rol oynayacaktır (Sirkeci ve Kohen, 2016:389).

1960'lardan itibaren yurt dışına göç veren Türkiye ekonomik değişim ve küreselleşme ile birlikte başka ülkelerden göç almaya başlamıştır. Yukarıda da değinildiği üzere, Türkiye'nin aynı zamanda transit bir geçiş ülkesi olması da göç alışı kolaylaştıran önemli bir etkidir. Dünyadaki göç hareketlerinin önümüzdeki yirmi yıl içinde büyük ölçüde artacağı düşünülmektedir. Yine eskiden göç veren ülkelerin gelecekte göç alan ülkeler haline gelebileceği de öngörülmekte ve Türkiye'nin göç alan

lkeler kategorisinde yer alacağı tahmin edilmektedir (Karaca ve Saruç, 2014:3). Diğer taraftan Sirkeci'ye göre Türkiye artık bir g ülkesi konumundadır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 537).

Her göçmen grubu, ayrı bir kültürel zenginlik kaynağıdır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 539). Tekerleğin icadından yazının bulunmasına, salgın hastalıklardan bu hastalıkların tedavisine kadar insanlık adına öğrenilen her Şey dünyaya glerle taŐındı. G sayesinde medeniyetin gelişmesi açısından önem arz eden icatlar göçmenlerin yerli halkı ile karşılıklı etkileşimi sonucu başka coğrafyalara taŐınmıŐtır (Yılmaz, 2014:1686).

Anadolu'nun 10.000 yıllık bir yerleşme tarihi mevcuttur. Anadolu'nun bugünkü zengin kültürel çeŐitliliđine ulaŐmasında bu zaman diliminde yaşanmış olan zengin ve farklı nitelikteki glerin tesiri inkr edilemez (Tekeli, 2008:42). Anadolu topraklarının kadim geçmiŐinde Şahit olduğu bu glerden mütevazı bir g hikyesidir Mevlana Hazretlerinki. 13. yüzyılda yaşadığı bilinen Mevlevi Tarikatı'nın kurucusu Mevlana Celalettin Hazretleri aslında Afganistan'ın Belh Şehrinde dođmuŐtur. İran'da aldığı eğitim sonucu Konya'ya göç etmiş ve orada hayatının sonuna kadar kalarak kurduğu tarikatına müritler yetiŐtirmiŐtir. Kısacası Anadolu'nun düşünsel ve kültürel anlamda zenginleŐmesinde bir göçmenin bile tek başına bu denli tesiri Şüphesiz yadsınamamaktadır.

G ile başlayan bir başka baŐarı hikâyesi ise Amerika'nın keŐfidir. Yahudilerin, İŐpanya'dan çıkarılmaları ile Amerikan Kıtası'nın bir Yahudi aileye mensup ve mülteci olan Christopher Colombus tarafından keŐif edilmesi aynı tarihlere rastlar. İnsanlık için önemli olan bu keŐif ilk zamanlar Avrupa'dan Şu an için ise dünyanın dört bir tarafından milyonlarca kişi için yeni bir sığınma alanı oluşturmuştur (Odman, 1995:9). Bu cümleden olmakla beraber ABD bugün dünyanın en yoğun göçmen barındıran ülkesidir (Sirkeci ve Martin, 2014:4).

Dünyanın gelişmiş birçok ülkesi farklı etnik kökenli alt yapıları barındıran mozaik toplumlar haline dönüşmüştür. Diğer gelişmiş lkelerin de bu yönde bir dönüşüm geçireceği düşünülmektedir (Massey vd.,1993:432). Dünyanın her yerinden göçmen barındıran İŐve devletine Bosna'daki 1993-1996 savaşı yüzünden ailesi ile birlikte göç eden Boşnak Zlatan İbrahimovi İŐve'te kendisine verilen imkânlar neticesinde bugün dünyaca ünlü bir futbol oyuncusuna dönüşmüştür. Bugün Manchester'de yaşayan

futbolcunun İsveç futbol tarihindeki başarısı tartışılmazdır. Diğer taraftan 2012 yılında İsveç devleti Eurovision Şarkı Yarışması'nda temsil eden ve birinci genel Loreen adlı bayan şarkıcı da aslında Cezayir asıllıdır.

İkinci Dünya Savaşı yıllarını da kapsayan 1933-1945 arasında ise sadece **Almanya'dan** 800 kişi Türkiye'de yeni bir hayat kurmuştur (www.goc.gov.tr, 23.11.2016). Bu göçmenlerden biri olan ve Türkiye'ye yaptığı olumlu katkı bağlamında Profesör Hirsh anılmaya değer bir örnektir. Alman Nasyonal Sosyalist Parti Başkanı Adolf Hitler'in Aryan ırkı temelli bir devlet kurmayı hedeflediği ve bu uğurda Almanya'da devlet eliyle ırkçılığın (1930'lu yıllarda Yahudi düşmanlığı devlet eliyle yürütülmüştür) zirve yaptığı bir dönemde Türkiye'ye göç eden Alman Profesörü Hirsh'ın Türk Ticaret Kodeksine yaptığı katkı kayda değer niteliktedir. Kendisi 1953 yılında Almanya'ya geri göçerek *geriye göç* türüne de ayrıca örnek teşkil etmiştir (Hirsh, 1997).

Göç edenlerin bulundukları ortama olumlu katkı sağladıkları anlamında ABD siyaset tarihinde önemli bir yer işgal eden Barack Hüseyin Obama'nın babasının da Kenya'dan eğitim amaçlı ABD'ye göç etmiş olduğunu hatırlatmakta yarar vardır (daha sonra Kenya'ya geri dönmüşse de *geçici süreli göç* (geçici bir süre konaklama) açısından da değerlendirilmelidir (Obama, 2008).

Obama'nın bizzat kaleme aldığı kitabında (2008) da değinildiği gibi Amerikan kıtasına Afrika kıtasından yapılan göçler ve bunun olumsuz sonucu olarak Amerikan toplumunda bugün de halen kanayan yara olarak devam eden ırkçılık sorunsalı irdelenmektedir.²⁶

Göçün entelektüel anlamda kattığı değer açısından örnek vermek gerekirse, İlber Ortaylı'nın anlatımıyla, II. Beyazıt döneminde İspanya'dan gelen Yahudiler Osmanlı Devleti'ne cerrahi, diplomasi ve dış ticaret başta olmak üzere yenilikler getirmişlerdir. II. Beyazıt o dönemde düşman gördüğü İspanya Krallığına karşı Yahudileri koruma altına almıştır (Akyol, yüz yüze mülakat, 2005:58).

Haliyle farklı coğrafyalarda gelişen ekin ve yaşam biçimlerinin göçler sayesinde farklı coğrafyalara kısmen de olsa taşınması ile bir bakıma coğrafyaların farklı yerlere taşınması gerçekleşmektedir (Taşçı, 2012:155). Unutmamak gerekir ki göçmenler yerli

²⁶ Obama, kitabında hayat hikâyesini anlatmakla kalmayıp aynı zamanda yakın tarihte Amerikan toplumunda etkin olmaya çalışan siyahilerin eğitim hakkı da dâhil temel hakları elde etme konusundaki mücadeleyi de ele almaktadır (Obama, 2008).

halkta olmayan niteliklere haizdirler, dil ve zanaat veya farklı iş tecrübesi gibi. Göçmenler beraberinde bir kültürü de taşırlar (Hunt, 2016).

Göçler sonucu ekonomik dar boğazda olan göçmenlerden istifa etmek isteyen insan tabloları kara lekeler olarak tarihe geçmektedir. Yazarlar Ağır ve Sezik (2015:113) göçmenlerin yoğun yaşadığı bazı sınır şehirlerinde Suriyelilerin gelişini fırsata dönüştürerek yüksek kira isteyen mülk sahipleri sebebiyle kiralık ev ile işyerlerinin fiyatlarının yükselmesinin yerel halkı rahatsız ettiğini vurgulamışlardır. Yazarlar, bu durumun gelecekte Suriyelilere yönelik kitlesel eylemlere dönüşme ihtimalinden bahsetmişlerdir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, ülkemizde yapılan evliliklerde yabancı damat sayısı, geçen yıl bir önceki yıla göre yüzde 5.9 artarak 3 bin 777'ye, yabancı gelin sayısı yüzde 20 artışla 22 bin 583'e ulaşmıştır. Söz konusu dönemde, en çok yabancı gelin Suriye uyruklulardan olurken, bu gelinlerin sayıları yüzde 82 artışla 6 bin 495'e yükselmiştir. Yabancı uyruklu damatların yüzde 35.4'ünü Almanlar oluştururken, bunu sırasıyla Suriye, Avusturya, İngiltere ve Azerbaycan uyruklular takip etmektedir. Türk erkeklerinin gelin tercihinde ise başta Suriyeliler olmak üzere onları Almanya, Azerbaycan, Rusya ve Ukrayna'dan gelinler izlemektedir (**“Göç Raporundaki Acı Gerçek: Suriyeliler Türkiye'nin Bir Parçasıdır”**, www.sozcu.com.tr, 3 Mart 2017).

Ağır ve Sezik (2015:113), genç Suriyeli bayanların ve hatta kız çocuklarının (5 bin TL'ye kadar inebilen cüzi başlık parası karşılığında) kuma olarak Türk erkeklere verilmesinin yerel halkta da tepki ile karşılandığından bahsetmektedir. Dahası yazarlar Suriyeli göçmenlerin genel olarak varoşlarda yaşamaya devam etmelerinin suça kaymalarını veya suç işlemelerini kolaylaştıran bir etken olarak görmektedirler. Yazarlar ayrıca kayıt altına bile alınmış olsalar suçlu Suriyeli göçmenlerin Suriye'ye kaçtıklarında geri getirme veya isteme durumunun güçlüğünden ve ayrıca suçluların cezalandırılmamasının ev sahibi halkta infiale neden olabileceğinden bahsetmektedirler. Örnek olarak da Gaziantep'te Suriyeli bir çalışanın patronunu öldürerek kayıplara karışmasını prototip olarak vermektedirler.

Öbür taraftan Uzman ve Tösten'in (2016:268) 22 Suriyeli akademisyenler ile yapmış oldukları çalışmada Türk medyasındaki “Suriyeli” algısı hakkında ne düşündüklerini sorduklarında 10 kişi “medya objektif bakmıyor”, 7 kişi “kötü,

olumsuz”, 3 kişi “yorum yapmak istemiyorum” ve 1 kişi de “olumlu haber yapıyor” şeklinde ifadeler vermişlerdir.

Göçün içtimai sonuçlarından bir diğeri de kentleşmedir. Sanayileşme ekseninde genellikle kırdan kente olan göçler sonucu gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde kentleşme ve çarpık kentleşme görülmeye başlanmıştır. Kentleşme beraberinde toplumsal yapıda köklü değişim ve dönüşümleri de sürüklemiştir.

Yerleşme olgusu insanlık için uygarlığa atılan ilk adım olarak kabul edilmekle beraber insanlığın tarımı icadı ile kent yaşamına öncül nitelikte bir katkı sunmuştur. Kentin varlık göstermesi ise ancak tarım yapmayan bir sosyal grubu besleyecek kadar yüksek miktarda besin üretilmesi sonucunda gerçekleşmiştir (Demirağ, 2012: 45).

İnsanlık tarihinde kabileden insanlık ülküsüne doğru atılan en önemli adımdır kent. Kent aynı kandan gelmeyi şart koşan örgütlü toplumların yerine ortak idealler etrafında örgütlenmiş toplum anlayışının realiteye dönüşmesinde önemli bir katkı sunmuştur (Aktaş, 2012:15).

Dünyadaki mekânlar teknolojik gelişmeleri ve bunların sonuçlarını farklı düzey ve yoğunlukta yaşamaktadırlar. Bu düzey ve yoğunluk *gelişmiş*, *gelişmekte* veya *gelişmemiş* adları altındaki etiketleri ülkelerin alınlarına yapıştırmıştır. Daha da ilginç olanı gelişmekte olarak etiketlenmiş olan bazı ülkelerde bazı mekânlar gelişmiş sayılmaktadır.²⁷ Gelişmemiş veya gelişmekte olan bir mekândan görece daha gelişmiş bir mekâna olan göç sonucu mekânlar başkalaşma geçirebilmektedir. Kısacası *kentleşme* göç sonucu özellikle gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerde yoğun olarak yaşanan bir metamorfozdur. Gelişmemiş sayılan ülkelerin göç alan mekânlarında bu dönüşüm eğreti bir şekilde (günümüzün moda tabiri ile *çarpık*) gerçekleşmiştir. Diğer taraftan gelişmiş ülkeler göç sonucu artan nüfusa barınmak sağlamak amacıyla şehirlerin etrafına banliyöler serpiştirerek bu soruna çözüm bulmaya çalışmışlardır.²⁸

Sanayileşme ve göç ilişkisini kentleşme ekseninde açıkladıktan sonra bir konuya daha değinmekte fayda vardır. Son 30 yıldır dünya genelinde yaşanan *sanayisizleşme* de

²⁷ Türkiye gelişmekte olan bir ülke iken İzmir, köyleri de dâhil gelişmiş bir il sayılmaktadır ve bundan dolayı Avrupa Birliği’nin fonladığı IPARD (Avrupa Birliği’ne Katılım Öncesi Yardım Aracı Programı), tarım yardımından zerre daha alamamıştır. Özetle, İzmir, tam tescilli, gelişmiş bir Avrupa ilidir.

²⁸1960’lı yıllarda işçi sınıfına barınmak sağlamak amacıyla İsveç’te Sosyal Demokrat Parti’nin sosyal projesi *Milyon Programı* hayata geçirilmiştir. Program dâhilinde İsveç’in gelişmiş şehirlerinin etrafına 1 milyon 500.000’a yakın konut inşa edilmiştir. Bu konutlar bugün halen kullanılmakta olup daha ziyade göçmenlere barınak sağlamaktadır.

göç ile ilintili bir kavramdır. 30 yıl öncesinde göç alan kentler bu grupları ikame edebiliyorken bugün artık bu pek mümkün gözüküyor. Gerek Batılı kentlerde gerekse de Türkiye'deki büyük kentlerde sanayi üretimi kent dışına hatta ülke dışına doğru kaymakta ve bundan dolayı işsizlik kronik boyutlara ulaşmaktadır. Dahası kentlere göç edenleri refah devleti yeterince kucaklayamamaktadır (Kara, 2009:28). Kısacası göç sonucu aşırı nüfuslanan kentlerde sosyal devlet yardımlarından herkes eşit olarak yararlanamamaktadır.²⁹

Türkiye Cumhuriyeti'nin 100 yıldan daha az olan tarihinde genellikle göç ve *kentleşme* birlikte irdelenmiştir. Bu çalışmada da Türkiye'de kentleşme ve kırdan kente göç gerek iç göç gerekse dış göç bağlamında (transit göç de dâhil edilerek) ele alınmıştır.

Kırdan kente göç sonucu 1950-1970 döneminde dünyada az gelişmiş ülkelerde köylü nüfus hızla azalmıştır. Türkiye de bu konuda nasibine düşeni almıştır. Türkiye açısından traktörlerin tarım alanlarına hızlı girmesiyle kentlere yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır. Buna rağmen 1990'larda Türkiye'de yüzde 40'tan fazla olan köylü nüfus komşu ülkelerdeki yüzde 20'e yakın bir orana kıyasla hala yüksek bir oranda seyretmektedir. Oysaki bugün tarımcı nüfusu kentli nüfusuna göre yüzde 5 ila 10 olan ülkeler, sanayileşmiş veya gelişmiş ülke kategorisinde değerlendirilmektedir (Köymen, 1999:1).

Türkiye'de kentleşme oranı günümüzde % 70'leri aşmıştır ve buna rağmen göç kentleşmenin bu aşamasında bile devam etmekte olan bir süreçtir (Sirkeci ve Yüceşahin, 2014:2).

Türkiye 1960 ve 1970'li yıllarında Avrupalı ülkelerle karşılıklı işçi değişim anlaşmaları imzalamıştır. Bunun sonucu Avrupa'nın gelişmiş şehirlerine Türkiye'den işçi göçü gerçekleşmiştir. Aynı yıllara denk gelecek şekilde Türkiye'de de kırdan kente göç kırsal kesimlerde nüfusun artması neticesinde oluşan baskı sonucu vuku bulmuştur (Sirkeci ve Esipova, 2013:3).

Gelişmiş ülkelerde kırsal mekândan veya yurt dışından kentlere doğru olan göç sonucunda kentler aşırı kalabalıklaşmış ve bu kalabalıklaşan kentler fakir kesimin yaşadığı mekânlara ve aynı zamanda iş merkezlerine dönüşmüştür. Bu gelişmeler

²⁹ Türkiye açısından bakıldığında İstanbul'da 700.000'ne yakın Suriyeli göçmenin yaşadığı bugün için bilinen bir gerçektir. Sosyal yardımları ne denli aldıkları ise ayrı bir araştırma konusunu gerekli kılmaktadır.

sonucunda yüksek gelir grubundaki halk kitlesi yaşam alanlarını kentlerin en dış alanlarına veya şehir etrafındaki kırsal mekânlara taşımışlardır (Köymen, 1999: 261).

Az gelişmiş ülkelerde gelişmiş ülkelere farklı olarak “dev kentleşmeler” görülmeye başlanmıştır. Az gelişmiş ülkelerde kent nüfusları, doğal nüfus oranlarının iki katı oranında büyümeye başlamış bunun sonucunda şehirler devasa şehirlere dönüşmüştür.

1970’li yıllarda Türkiye’de az gelişmiş bölgelerdeki az sayıdaki kente olan göç devasa şehirleşmeyi beraberinde getirmiştir (Köymen, 1999: 263).

Aktaş’a göre (2012:41) kırsaldan kente olan göç türüne verilecek tipik bir örnek İstanbul’a yapılan göçlerdir. Bu göçler neticesinde oluşan plansız ve çarpık büyüme kente olan göçlerin bir sonucu olarak gösterilebilir. Yazara göre İstanbul, hali hazırdaki görüntüsü ile bir megalopolise dönüşmüştür.³⁰

Türkiye’de kentlere olan göç sonucunda “*kentsel dönüşüm*” olgusu kent yaşamına girmiştir. Kentsel dönüşüm bünyesinde sosyal dışlanmıslık ve toplumsal ayrışma potansiyelini de taşımaktadır (Şentürk, 2012: 151).

Türkiye’de sanayileşme ekseninde gerçekleşen kırdan kente göç olgusu ile hızlı bir toplumsal değişim süreci yaşanmıştır (İçduygu ve Ünal, 1997’den aktaran İçduygu vd., 1998:207-208).

Yazar Kurt (2012:100), bir metropol sayılan ve Türkiye nüfusunun sekizde birini oluşturan İstanbul’a göçler sonucu sonradan çeşitli nedenlerle yerleşen değişik sosyoekonomik tabakadan sayıca oldukça kalabalık bir kitlenin şehre karşı olan aidiyetsizlik sorunsalını ele almıştır. Yazar, demokratik bir kent kültürünün oluşması için bu aidiyetsizlik hissinin acilen bir çözüme kavuşturulmasından yanadır.

Göç sonucu birçok toplumda *kültürel çoğulculuk (culturally plural)* olgusu gelişmiştir. Daha açık bir ifade ile çok farklı kültürel geçmişe sahip insan kendi kültüründen daha farklı bir sosyal ortama gelerek yaşamaya başlamıştır. Birçok örnekte oluşan bu yeni toplumda gruplar arasındaki güç dağılımı (sayı iktisadi veya politik güç anlamında) eşit değildir. Bu güç dağılımdaki eşitsizlik siyaset biliminde “ana akım” (*mainstream*), “azınlık” (*minority*), “etnik grup” (*ethnic group*) terimlerinin yaygın

³⁰ İstanbul’da bugün post modernlik tüm yönleri ile yaşanmakla beraber şehir temelde çift yapı bir sosyal yapı görünümüne bürünmüştür. Bir taraftan post modernliğin tüm gereklerini yerine getiren bir kitle ile diğer taraftan da kırsal yaşamın uzantısı pratiklerden vazgeçemeyen ve şehir ile kendi arasına mesafe koymuş sosyal tabaka.

kullanımını beraberinde getirmiştir (Berry, 1997:7).

Yazar Berry (1997) göç, kültürel etkileşim ve uyum konularına değinmiştir. Göçmenlerin Batılı toplumlarda uyumu veya asimilasyonu oldukça tartışmalı bir alandır. Berry 1997 yılında kalem aldığı makalesinde (1997:6) göçten kaynaklanan yeni kültürel ortamlara uyum sağlamada toplumların karşılaştıkları sorunlar karşısında takındıkları tavırları, kültürel değişimi irdlemiştir. Yazar, göç sonucu göçmen ile yerleşik grupları arasındaki etkileşim ve değişimi açıklamada *psikolojik kültürel etkileşim (psychological acculturation)* ve *uyum (adaptation)* kavramlarını kullanarak bireysel kültürel etkileşim açıklamaktadır. Uyum³¹ konusunda ise psikolojik, sosyokültürel ve ekonomik boyutların önemini vurgulamaktadır.

Entegrasyon, göçmenlerin gerek birey gerekse de grup olarak toplumun bir parçası olarak kabul görüldüğü bir süreci ifade eder. Her ülke için göçmenleri kabul şartları değişmektedir. Entegrasyon karşılıklı olarak hem göçmenlerin hem de ev sahibi yurttaşların ve bunların devlet kurumlarının yürüttükleri bir süreçtir (Göç Sözlüğü, 2009:17).

Kendisi de aslen Kübalı olup ABD'ye göç eden Borjes'e göre (2016) entegrasyon ciddiye alınması gereken bir konu. Borjes Almanya'nın hala 1960-1970'li yıllarında Almanya'ya göç eden Türk göçmenleri tam anlamıyla entegre edemediğini iddia etmektedir.

Uyum konusunda “*iletişimsel eylem*” varsayımı sahibi Habermas (1984), toplumun bilinçaltın itilmiş problemlerin çözümde karşılıklı iletişimi kesin çözüm olarak sunar.³²

Göçmenler göç ettikleri yeni yaşam alanında bazı temel gereksinimlere ulaşmaya çalışırlar. Yeni yerde ülke vatandaşlarının sahip olduğu imkân ve haklara ulaşmak adına

³¹ Çoğulcu toplumlarda (*plural societies*) birçok türde kültürel grup varlık gösterebilir ve bu çeşitlilik temelde üç faktörden kaynaklanır; gönüllük (*voluntariness*), akışkanlık (*mobility*) ve kalıcılık (*permanence*). Bazı gruplar kültürel etkileşim sürecine gönüllü olarak girmişken (örnek olarak göçmenleri verebiliriz) başka gruplar (örneğin mülteciler ve yerliler) kültürel etkileşim deneyiminin içerisine araştırmadan veya onu arayıp bulmadan girmişlerdir. Diğer gruplar etkileşim ile irtibat halindedirler çünkü yeni yerleşim alanına göç etmişlerdir (örnek: göçmenler ve mülteciler), diğer taraftan bazıları kendilerine yeni bir kültürün sunulması ile karşı karşıya kalmışlardır (yerliler ve “ulusal azınlıklar”). Üçüncü bir gruptan bahsedecek olursak bunlar göç etmiş olanalar arasından göç edilen yerde görece kalıcı/sürekli/devamlı yerleşmiş olup bu süreci yaşayanlardır (göçmenler), diğer taraftan geçici ikamet ile gelenler (eninde sonunda ülkeden çıkış yapacak olan uluslararası öğrenciler, misafir işçiler, sığınma talebinde bulunanlar) için bu etkileşim süreç geçicidir (Berry, 1997:8).

³² Göçmenler hakkında politikalar üretilirken karşılıklı iletişimsel eylem alanları arttırılmalıdır. Göçmen sorunları onların geçmiş tecrübe ve yaşantı ekseninde değerlendirilerek çözüme kavuşturulmalıdır.

sürekli bir arayış içerisinde olurlar. Bu arayış temel gereksinimlerinin giderilmesine yönelik olup belli bir zaman sonrasında onların davranışlarını biçimlendiren ve onları belli davranış kalıplarına sevk eden fiillere dönüşür. Bu uğurda bazen topluma gayet iyi uyum sağlarlar bazen de kendi etnik grubuna sıkı sıkıya bağlanarak kendilerini toplumdan ayırık tutmaya çalışırlar (Yılmaz, 2014:1696). Toplumla uyum sağlamaya çalışan göçmen örneğine Deniz vd.'nin (2016:1080) Gaziantep'te yaptığı saha araştırması gereğince Suriyeli kadınların başörtüsünü Türk kadınlar gibi örtmeye başlamalarını ve Suriyeli erkeklerin “*jellabiye*” adı verilen geleneksel kıyafetlerini toplumun dikkatli bakışlarından kaçınmak adına terk etmelerini örnek gösterebiliriz. Diğer taraftan Fransa'nın başkenti Paris'in bir banliyösünde yaşamakta olan ve kendilerini toplumdan ayırık tutmaya çalışan göçmen gruplarına örnek olabilecek bir olay bir hayli ilginçtir. Bu banliyöde bulunan ve vakti zamanında Fransa'ya göç etmiş Kuzey Afrika Müslümanlarından bir işyeri sahibinin işlettiği çay ocağına kadınların girmesini istememesi ülkede tartışma yaratmıştır (Jupiter, 2016).³³

Bazı yazarlar Avrupa'nın göçmen uyumu konusundaki karnesinin kötü olduğunu düşünmektedirler. Hatton'a (2016) göre Avrupa'nın birçok şehrinde entegrasyon başarısız olmuştur, gettolar oluşmuştur. Diğer taraftan yazar Martin (2016:128) Avrupa'nın geçmişte göçmenlerin sosyal uyumu konusunda başarılı olduğunu iddia etmektedir. Martin, II. Dünya Savaşı sonrasında 12 milyon göçmenin entegre edildiğini ifade etmektedir. Yazara göre Avrupa'nın bugünkü temel sorunu göçmenlerin büyük bir kısmının Avrupa kıtası dışından geliyor olması ve özellikle Müslüman göçmenlerin sosyal uyumu konusunda sorun yaşanacağına ilişkin Avrupa'da bulunan derin endişedir. Almanya bu konuda oldukça iddialıdır ve Suriyelileri entegre edebileceklerini düşünmektedirler.

Göçmenler açısından entegrasyon sürecinde dil öğrenmek önemli bir faktördür. Okuma yazması olmayanlara dahi eğitime ulaşım hakkının verilmesi entegrasyonda önem arz etmektedir. Göçmenlerin iş sahibi olmaları bu süreçte ikincil önemdedir (Hatton, 2016).

³³ Müslümanların Fransız toplumundaki kadınları dışladığı hissi uyandıran bu uygulama, Fransa'da son birkaç yıldır yaşanan terörist olaylar ve bunları üstelenen ve ilave olarak da bunları dünyadaki Müslümanlar adına işlediğin her fırsatta dile getiren dinsel ayrımcı IŞİD örgütü ile birlikte düşünüldüğünde olayın vahameti daha iyi anlaşılacaktır. Sadece bu münferit olay bile Avrupa'daki Müslüman kökenli göçmenlerin uyum sorununu tartışmaya açmak açısından yeterlidir.

Yazar Özkarslı (2015:181) Mardin’e göç eden Suriyelilerin yarısından çoğunun anadillerinin Kürtçe ve bunların Suriye’nin kuzey bölgelerinden gelen Kürt kökenli halk olduğu bulgusuna ulaşmıştır. Mardin’de Türkçe, Kürtçe, Arapça, Süryanice gibi muhtelif dillerin konuşulduğunu ifade eden yazar bu durumun bu bölgeye göç etmiş olan Suriyelilerin toplumsal uyum ve iş bulma konularında onlara kolaylık sağlamış olduğu sonucuna varmıştır. Göçmenlerin uyumu konusunda Hunt’ın (2016) analizleri gereğince; 1) Göçmenler göç ettikleri menşe ülke ile kıyaslandığında durumları ne kadar çok iyileşmişse, bu oran önemlidir, yerli halkın onları da kabullenmesi o oranda kolay olur; 2) Göçmenlerin yerli halk nezdindeki itibarı ve izlenimleri önemlidir. Toplumda değişik kesimler göçmenlerden değişik açılardan etkilenirler. Her kesim aynı yönde etkilenmez, toplumun geneli olumsuz etkilenmez; 3) Kısa dönem için ele alındığında yapılan kamusal harcamaların bir kısmının göçmenlere ayrılması toplumda olumsuz etki yaratır. Uzun dönem açısından değerlendirildiğinde, göçmenlerin iş sahibi ve vergi ödeyen bir topluluğa dönüşebilmesi durumu toplumda olumlu etki yaratır.

Uyum tek taraflı olarak düşünülmemelidir. Dünyanın her yerinde uyum iki taraflı bir süreç sonucunda gerçekleşir. Gerek göçmenler gerekse de o ülke halkı birbirlerine uyarak sosyal uyuma ulaşırlar. Bir göçmenden tamamen sizin gibi olmasını beklemek mantık dışıdır ve uzun dönem açısından karlı değildir (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 539).

Suriyeli göçmenler ile ilgili uyum sorunu acilen el atılması gereken konulardır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 543).

Uyumun bir çeşidi olan **asimilasyon** genellikle azınlık olan bir etnik veya sosyal grubun bir diğer etnik veya sosyal gruba uyumu olarak tanımlanmaktadır. Asimilasyon süreci dilin, geleneklerin, değerlerin, alışkanlıkların, örf ve adetlerin, davranışların ve hatta hayati önem arz eden çıkarların dâhil kabullenilmesini içermektedir. Her ne kadar yerleşik topluma sonradan katılan sosyal grubun kendi geleneksel kültür uygulamalarını tamamen terk etmesi söz konusu olmasa da gerçek anlamda bir asimilasyondan bahsedebilmek için yerleşik topluma sonradan katılanlar ile yerleşikler arasında içtimai anlamda bir farkın kalmamış olması gerekmektedir. Asimilasyon **kültürel etkileşim (acculturation)** sürecinin en ileri boyutu olarak görülmektedir (IOM).

Göçmenlerden beklenen genel eğilim yeni topluma uyum sağlayıp, ana vatanları ile bağlarını zaman içerisinde koparıp asimile olmalarıdır. Küreselleşme bu beklentiyi boşa çıkarmaktadır. Küreselleşmenin sağladığı nimetlerden yararlanan günümüz

göçmenleri anavatanlarından olup bitenler hakkında anında haber ve bilgi sahibi olabilmektedirler. Küreselleşme anavatan ile olan bağların tazeliğini yitirmeden devam etmesine sağlamaktadır (Yılmaz, 2014:1696). Yılmaz'ın bu varsayımını Kara verdiği bir örnek ile desteklemektedir. Kara (2009:28) Berlin Kreuzberg'de yaşayan bir Türk genci ile İstanbul Tarlabası'nda yaşayan Kürt kökenli bir zorunlu göç mağdurunu kıyaslamakta ve her ikisinin de çoğunluk toplumuyla girdiği etkileşim sürecinde ortaya çıkardığı kimlikler açısından paralellik arz ettiğini savunmaktadır. Her iki örnekte de belirgin olan şudur: göçmenler ekonomik, siyasal, kültürel ve diğer toplumsal süreçlere katılım konusunda dışlanmışlık yaşamaktadırlar. Egemen siyasal, içtimai, kültürel, iktisadi ve hukuki yapılar göçmenleri bu tür süreçlere dâhil etmek konusunda yeterince istekli olmadıkları sürece kentsel alana dahil olan bu yeni insan kitlelerinin küreselleşmenin doğurduğu sanayisizleşme (*deindustrialization*) diye tabir edilen ve son 30 yıldır dünya çapında geçerli bir fenomen sebebiyle göçmenler bu süreçten olumsuz anlamda etkilenmektedirler.

Göç alan toplumlarda dal budak salan fenomenlerden bir tanesi de *yabancı düşmanlığı*dır. Uluslararası düzeyde tanımlı ortak bir *yabancı düşmanlığı* tanımı bulunmamakla beraber kişilerin dışarıdan geldikleri veya yabancı oldukları gerekçesi ile toplum, cemaat veya ulusal kimliğe yabancı veya bunlardan herhangi birine ait olmadıklarına dair anlayış ve algıya dayanarak kişileri dışlayan, reddeden ve genellikle saygınlığına zarar veren tutum, önyargı ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Birini diğerinden ayırmanın çok güç olduğu ırkçılık ve yabancı düşmanlığı arasında oldukça yakın bir bağlantı vardır (IOM).

Yabancı düşmanlığı günümüzde göç alan toplumlarda oldukça yaygın bir uygulama alanı bulmaktadır. Basının da bu konuda yangına körükle gittiği ve olayların aslına inmeden duygusal yönden yaklaşarak halk arasında yanlış kanaatler uyandırdığı bilinmektedir. Bu konuda göç uzmanı Sirkeci, Bardakçı ile yaptığı bir röportajda da belirttiği üzere kendisi basın yoluyla göçmenlerin hedef tahtasına oturtulmasına karşıdır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 541). Göçmenlerin basın yoluyla suçlu gibi gösterilmesinin gerçeklerden ne kadar uzak olduğunun ispatlanması açısından Bier'in çalışması (2016) kayda değerdir. Cato Enstitüsünde Göçmenlik Politikaları Uzmanı olan David Bier, Amerikan analiz dergisi *Time*'da bir haber kaleme almıştır ve bu haberde ABD Başkanı Donald Trump'un göçmenleri suç ile ilintilemesine karşı çıkmıştır. Uzman, eldeki

istatistiklerden yola çıkarak Amerikan toplumunda Amerika’da doğmuş ABD vatandaşlarının ABD’ye sonradan gelen göçmenlere kıyasla suç işleme oranlarının daha yüksek olduğunu iddia etmektedir. Hatta göçmenlerin toplumu suç işlemekten koruduğunu da savunmaktadır. Bu çıkarımlara varmak için birçok örnek sunmaktadır. Verdiği örneklerden bir tanesi göçmenlerin dolaylı olarak suç işlemeyi azalttığını ve bunu da kişi başına her göçmenin Amerika topraklarında doğmuş vatandaşlara oranla daha az suç işlediği varsayımından yola çıkarak açıklamaktadır. Her 20 kişiden bir kişinin suça meyilli yani kriminal bir tip olduğunu düşünelim. Bu sabıkalının kendisini suça itebilecek veya onu kışkırtabilecek veya ona yardım ve yataklık edebilecek bir başka suç işlemiş biriyle karşılaşma oranının %5 olduğu sonucuna doğal olarak varırız. Ülkeye suç işlemeye meyilli olmayan kişilerden oluşan bir göçmen akını yaşandığında hali hazırda sabıkalının bir başka sabıkalı ile karşılaşma ihtimali gelecek yeni göçmen sayısı ile ters orantılı olarak düşmektedir. Böylelikle suç işleme oranı genel olarak düşmektedir. Ağır ve Sezik (2015) Bier’i destekleyen bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada gerek kampta yaşayan gerekse de kamp dışında hayat mücadelesi veren Suriyeli göçmenlerin hukuki durumları ele almış ve Suriyeli göçmenlerin toplumsal huzuru bozucu bir etken olarak suça karışma durumları irdelenmiştir. Elde edilen bulgular gereğince suça karışma oranı Suriyeli göçmenler arasında sanılanın aksine oldukça düşüktür. Suriyelilerin Türkiye’de kaldıkları 2011-2014 Haziran arası dönem boyunca suça karışma oranları on binde 33 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar Suriyeli göçmenlerin (özellikle Türkiye’deki suç işleme oranları ile kıyaslandığında) suça karışma oranlarının bir hayli düşük olduğunu göstermektedir (Ağır ve Sezik, 2015:116).

Avrupa’da son yıllarda yaşanan iki olay sığınmacılara karşı olan ılımlı tutumun terk edilmesine ve yerli vatandaşları sığınmacılara karşı korunması hissini uyandırmıştır. Birinci olay IŞİD teröristlerince gerçekleştirilen ve 150’den fazla insanın öldüğü 13 Kasım 2015 tarihli Paris katliamıdır. İkincisi ise 2016 yılı için yeni yıl kutlamalarının yapıldığı Köln tren garı civarında bir Alman vatandaşı kadına yönelik göçmenlerce gerçekleştirildiği düşünülen saldırganca eylemlerdir. Bu olay Alman kültür normlarının göçmenlerce dikkate alınması konusundaki protestoların yaşanmasına neden olmuştur (Martin, 2016:125). Bahsedilen bu olaylar Avrupa kıtası ile her ne kadar sınırlandırılrsa da 2017 yılına gelindiğinde IŞİD tarafından üstlenilen başka talihsiz olaylar dünyadaki İslam karşıtı söylemleri arttırmıştır. Diğer taraftan Türkiye’de

Müslüman göçmenlerden sayılan Suriyelilere yönelik olumsuz tutumlar gerek dünyada gerekse de ülkemizde yaşanan bu örgütün işlediği terörist olaylar referans gösterilerek ülkemizde de bir hayli artmıştır. Sirkeci'nin Bardakçı'ya verdiği demeç gereğince Suriyeli göçmenler ile ilgili nefret suçları acilen el atılması gereken konulardır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 543).

Sirkeci ve Martin (2014:11) göçmenlerin hareket halinde insan olduklarını ve hükümetlerin etik kurallar çerçevesinde hareketsiz olan insanlara verdiği değer kadar bu insanlara da değer vermesi gerektiğini düşünmektedirler. Yazarlara göre göçmen insan kitlesinin yoğun olduğu ülkelerdeki hükümetler ve ana akım partileri göçmenlerin durumundan prim yapmaya çalışırken göçmenler hakkında önyargıyı da beslemektedirler. Bu durum göçmenlerin o ülkeye olan göçünü azaltmamakla beraber İngiltere örneğinde olduğu gibi son 10 yıl içerisinde göçmenlerin kötü muameleye maruz kaldığı nefret suçlarında bir artışın yaşanmıştır.³⁴

Martin (2016:132) 2015-2016 arasında Avrupa'ya gelen ve gelecekte gelmesi beklenen milyonlarca yabancının büyük kısmının Avrupa'yı terk etmeyeceği yönündeki güçlü kanaati gereğince Avrupa'yı gelecekte bekleyen en sıkıntılı sürecin yabancıların **entegrasyon** süreci olduğunu iddia etmektedir. Yazara göre yabancılar için sosyal uyum politikalarını içeren bir yelpazenin iki ayrı ucunun bir tarafında sosyal refah paylaşımı diğer tarafında ise ABD modeli bir iş bulma öncelikli sosyal uyum stratejileri yer almalıdır. Kısacası iş ve refah arasındaki denge kurulduğunda bu süreç tamamlanmış olacaktır.

Ekonomi uzmanı Hatton'a göre (2016) göçmenler temelde ikiye ayrılır; ekonomik kaygılar ile gelenler ve travmatik olaylar sonucu göç etmek zorunda kalanlardır. Ekonomik durumu iyileştirmek için gelenilerin devlet ekonomisine yükü kısa dönem için diğerine oranla daha azdır. Kötü anılardan arınıp yeni bir hayata başlamak ve topluma entegre olmak biraz zaman alır ve maliyeye ek yük getirmektedir; psikolojik destek harcamaları, kamp masrafları, sosyal ödenek gibi. Birçoklarının düşündüğünün aksine uzun dönemde göçmenler ülke ekonomisine artı değer katmaktadır. Avrupa'ya gelen bu insan selinde herkes savaş veya insanlığa karşı işlenen suçlardan ötürü gelmemiştir. Binlerce insan daha iyi bir yaşam için göç etmiştir, etmektedir. Uzmana

³⁴ İngiltere, Suriyeli ve diğer göçmenler konusunda üzerine düşeni yapmak istemediği için AB'den ayrılmayı tercih etti. BREXİT diye tanımlanan bu süreç gereğince İngiltere ile AB arasında imzalanan anlaşmalara uyulduğu takdirde 2019 yılında İngiltere resmen AB'den çıkmış sayılacaktır.

göre göç bu şekilde devam etmemelidir, Avrupalıları endişelendiren de budur, halk hükümetlerin göç krizini doğru dürüst yönetemediğini düşünmektedirler. Bu durum yabancı düşmanlığını tetiklemiştir.

Göçmenlere karşı uyguladığı sosyal uyum programları ve başarılı entegrasyon politikalarına rağmen İsveç'te 20. Yüzyılın sonları ve 21. Yüzyılın başlarında ve de halen devam etmekte olan göçmen karşıtı sağ eğilimli ırkçı söylemler yüzünden bugün göçmenler kendilerini baskı altında hissetmektedir. Wigerfelt ve Wigerfelt'in makalesinde de belirttiği gibi (2014) 1990'larda birçok batılı ekonomide 1930'lı yıllarından bu yana en kötü ekonomik durgunluk yaşanmıştır ve İsveç ekonomisi bu durumdan nasibine düşeni almıştır. Aynı yıllarda Yugoslavya dağılmış ve oradan birçok göçmen sığınma talebi ile İsveç'e başvurmuştur. Göçmen sayısındaki ani artışın ekonomik kriz ile birleşmesi sonucunda ekonomik refahı yabancılar ile paylaşmak istemeyen yerli halk sayısı günden güne artmaya başlamıştır. Böylesi bir ortamda sağ ırkçı kesim arasında yer alan radikal bir grup sayılabilecek nasyonal sosyalistlerden 16 yaşlarında bir gencin siyahı bir genci öldürmesi üzerine ülkede "nefret suçu" tartışmaları başlamıştır. Göçmenlere karşı oluşmuş olan nefret söylemini analiz eden bu makale yazarları aynı zamanda bir saha araştırması da yürütmüşlerdir ve gerek göçmenlere gerekse yerel halka göçmenlik ile sorular sormuşlardır. Varılan sonuç gereğince yabancılar karşı oluşan olumsuz tavırların gelişimine katkı sunanlar başta politik figürler olmak üzere (bunlar yerel meclis üyeleri başta olmak üzere, sağ parti milletvekilleri) gençlerin rol model aldığı ebeveynlerdir. Göçmenlere yapılan harcamaların basın yoluyla abartılı olarak sunulması, yük olarak yansıtılması yabancı düşmanlığı tetikleyen bir diğer faktör olarak tespit edilmiştir. Kısacası birden çok unsur etkileşim içerisinde bulunarak yabancı düşmanlığı ateşine odun taşımıştır.

2.1.3.2.Ekonomik Sorunlar ve Sonuçlar

Göçü bir sorunsal olarak ele aldığımızda bazı temel sonuçları hiç şüphesiz iktisadi yansımalar şeklinde olacaktır. Yapılan bir çalışmada (Bahçekapılı ve Çetin, 2015) 2011 yılında başlayan Suriye Krizi sonucu Türkiye'ye göç eden ve yoğun olarak Türkiye'nin Güney Doğu Anadolu bölgesinde bulunan göçmenlerin işsizlik, fiyatlar, iç

göç ve bölgesel dış ticaret üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Bu göç sonrasında³⁵ yerel işgücü piyasasında özellikle göçmen yoğun bölgelerdeki göçmenler vasıfsız iş gücüne ve yerel işçilere karşı rekabet içerisine girmişler ve enformel sektörün düşük ücrete razı göçmenleri istihdam etmeyi yeğlemesinden dolayı üstün konuma gelmişlerdir.

Göçün olumlu anlamda iktisadi sonuçları olabileceği unutulmamalıdır. Sirkeci'ye göre Arapça konuşan nüfusun artması demek Arap ülkeleri ile yapılan ticarete artı değer katacaktır. Yazara göre insanları genel anlamda iyi olarak değerlendirmeliyiz ve Suriye göçünde Türkiye'nin üzerine düşen insanları çalışma hayatında kaçak ve kayıt dışı yollara iten sebepleri ortadan kaldırmaktır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 539).

Göçler sonucunda geride bırakmak zorunda kaldığımız mallar haksız olarak el değiştirebilmektedir. Bu sorunsala değinen araştırmacı Arı (1999:98-99), antlaşmaya dayanarak gerçekleştirilmiş olan Mübadele göçünün çarpıcı bir sonucuna değinmektedir. Yeni kurulan ve savaştan yeni çıkmış bir devletin hukuki ve siyasi otorite kargaşası döneminde bir tür haksız mal ve sermaye edinimi sayılan ve göçe zorlanan kişilerin mallarının başka kişilerce “cebren” el konulmasından bahsetmektedir. Spesifik olarak ele alınacak olursa Mübadele yıllarında devlet eliyle göçe zorlanan Rumlardan geriye kalan taşınmaz malların paylaşımında uygulanan politikalar haksız tasarruflara neden olmuştur. Bu haksız tasarruflar Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı üzerinde önemli rol oynamıştır. Yazar, bu tasarruflar sayesinde küçük sermayeli özel girişim olarak başlayan bir kesimin zamanla büyük sermayeli oluşumlara dönüştüğünü düşünmektedir.

Bir göç türü sayılan zorla iskân ve sonuçları hakkında yapılan bir çalışma mevcuttur. Osmanlı döneminde uygulanan zorla iskân politikaları sonucunda toplumsal yapıda dönüşümlere sebep olması yönüyle Kıray'ın ifade ettiği gibi zorla iskân çoğu zaman yarı-feodal toprak mülkiyetine³⁶ sebep olmuştur (Kıray, 1999:151).

Osmanlı döneminde Balkan Yarımadası'ndan iskân politikaları kapsamında Çukurova'ya yerleştirilen Türk kökenli göçmenler 19. yüzyıldan itibaren toprağa bağlı

³⁵ Bu göç sonrasında Türkiye'de iç göç oranı artmıştır. Diğer taraftan Suriye ile yaşanan kriz dolayısıyla dış ticaret dengesi etkilenmiştir nitekim Suriye'ye yapılan ihracat ve ithalatın durması nedeniyle dış ticaret etkilenmiştir.

³⁶ Göçebe ailelere Adana Çukurova'da kışladıkları yörelere sürekli olarak yerleşenlere bir miktar toprak verilmiştir. Bazen de bir toprak bölünmeden bir aşirete veriliyordu ve bunun sonucunda aşiretin başındaki kişi toprağın mülkiyeti üzerinde tek mülk sahibi olarak gözüküyordu (Kıray, 1999:151).

nüfus ve tarımın öneminin artmasında katkı sunmuşlardır. Kırsal alan üzerine yapılan bu göçler bölgenin sosyo-ekonomik yapısına da katkı sağlamıştır (Kıray, 1999:151).

Göçmenler göç ettikleri yeni topraklardan menşe ülkelerine gelir aktarımında (*remittances*) bulunurlar (IOM). Bugün dünyada insandan daha hareketli olan para akışları “süper hareketlilik” olarak isimlendirilmektedir ve hali hazırdaki küresel finans sisteminin damarları içerisinde ciddi meblağlardaki paralar finans borsası aracılığıyla hareket ettirilmektedir. Bu cümleden olmakla beraber bazı global bankalar bizim yerel bankamız olmak için can atmaktadır. Göçmenler bu bankalar aracılığı ile bazı sıkıntılar yaşansa da her yıl dünyanın değişik yerlerinden ana vatanlara yaklaşık 700 milyar doları gelir olarak gönderebilme olanağına sahiptir. Bu rakam bugün birçok ülkenin yıllık gayri safi milli hasılasından daha büyüktür. Dünyada birçok aile ve toplum yabancı ülke topraklarında göçmen olan çocuklarından, ebeveynlerinden ve arkadaşlarından gelen bu paralarla yaşamlarını idame ettirmektedirler. Yine aynı şekilde bugün birçok ülke diaspora halinde bulunan vatandaşlarından gelen gelirlerle ülke ekonomisine ciddi gelirler sağlamaktadırlar. Türkiye de bu gelir akışından kendi hesabına oldukça iyi bir pay almaktadır (Sirkeci ve Martin, 2014:12).

2016 yılı Nisan ayında İsveç Devleti’nin en yüksek tirajlı gazetesi Dagens Nyheter’de yer alan ve Avrupa’ya 2014 yılında başlayan yoğun göç akımı ve sonrası hakkında hazırladığı belgesel nitelikli bir haber dosyası ile göç olgusunun başta iktisadi olmak üzere içtimai ve iktisadi sonuçları irdelenmiştir. Belgeselde dünyaca ünlü üç profesör ile göç sonuçları tartışılmıştır. Bunlardan ilki ABD’de bulunan Harvard Üniversitesi’nde ulusal ekonomi uzmanı olan George Borjes’tır. Diğer ABD’de Rutgers Üniversitesinde, ekonomi ve göç temalı çalışmaları ile ünlü olmuş ekonomi profesörü akademisyen Jennifer Hunt’dır. Bir diğeri ise Birleşik Krallık’ta bulunan Essex Üniversitesi’nde ulusal ekonomi profesörü Timothy Hatton’dur.

Hunt’a göre (2016) bir ülkeye dışarıdan gelen bir göçmen kitlesinin yerli halk ile aynı eğitim düzeyine sahip olması durumunda işsizlik oranı aynı kalacaktır ve bundan dolayı ekonomide olumsuz veya olumlu anlamda herhangi bir değişme olmayacaktır. Değişen tek şey nüfus artışı olacaktır. Bu varsayıma rağmen unutulmamalıdır ki göçmenlerden en çok istifade eden kesim her zaman için işverenlerdir. Az ücrete çalışmaya razı yeni bir işgücü kesimi Amerikan tipi ekonomilerde göç akınları sonrasında ücretler arasındaki fark uçurumuna neden olurlar. Hunt, yine aynı şekilde iş

karşılığı her ücrete razı göçmenlerin aynı eğitim düzeyindeki yerlilerin işini kapacağı endişesi ile yerlilerin erkenden okulu bırakma oranlarının göç dalgaları ile düştüğünü³⁷ ispatlanmıştır.

Göç sonrası bir ülke ekonomisinin geneli kazanmaktadır, kalifiye olmayan göçmenler düşük ücretli işlerde çalışmaya başlarken yerli halk uzmanlaşmada kendilerine daha fazla vakit ayırmaktadır, ekonomi genel anlamda ve gayri safi milli hâsıla açısından kazançlı çıkmaktadır (Hunt, 2016).

Avrupalı vatandaşları göçmenler konusunda en çok endişeye sevk eden konu sosyal ödeneklerin göçmenlere ayrılacağı ve bundan mütevellit bir refah kaybının yaşanacağıdır. Bu kaygı kısa dönem için geçerlidir fakat uzun dönem açısından geçersizdir çünkü genç nesil iş sahibi olup çalışmaya başlayınca ödeyeceği vergiler ile bu kaybı zaten karışılacaktır. Göçmenler bir zamanlar sosyal ödenek olarak aldığının kat be kat fazlasını geri ödeyecektir (Hatton, 2016).

Borjas'a göre (2016) ABD ekonomisi gibi liberal kapitalist ekonomiler zaman zaman yaşanan göç dalgalarından olumlu anlamında etkilenirler. İşverenler daha az ücrete ve sosyal güvence olmaksızın çalışmaya razı yeni bir iş gücü kitlesi ile karlarını çoğaltma yoluna giderken yoksul ile zengin arasındaki uçurum daha da büyür. Buna rağmen ekonomi genel anlamda kazanır, uzmanlaşma artar, doktorların yapmak zorunda olduğu ıvır zıvır işleri hemşirelere yaptırtarak kendine daha fazla zaman ayırma şansı elde ederler. Hemşireler de hakeza yapmak zorunda oldukları işlerin bir kısmını göçmenlere yaptırtarak onlar da kendi adına yarar sağlarlar.

Amerikan ekonomisi içinde hizmet sektöründe yer alan şirketler düşük gelirli göçmenlerden oldukça iyi fayda sağlamaktadırlar. Orta gelirli yerli vatandaşlar çocuk bakımı, bahçe düzenlemesi ve iş işleri gibi kişilerin akademik gelişimi için zaman ayırmayı engelleyen işleri göçmenlere düşük ücretlere yaptırtarak kendilerine daha çok zaman ayırma şansı bulup ekonomik anlamda daha fazla gelir getirici işlere girme şansını elde etmektedirler (Borjes, 2016).

Göçmen dalgasında kaybedenler düşük gelirli yerli vatandaşlar olacaktır çünkü iş piyasasında yapabilecekleri iş imkânları kısıtlı olduğu için bu kısıtlı iş çevreleri göçmenler tarafından doldurulacaktır.³⁸ Bu durum İsveç gibi eşitlik yanlısı veya sosyal

³⁷Hunt, 1940-2010 yıllarını kapsayan derinlemesine bir çalışma sonucunda göç dalgaları ile çalışma isteği nedeniyle liseyi terk edenlerin oranları arasındaki korelasyonu (ters ilişkiliyi) ortaya çıkarmıştır.

güvenlik sisteminin mülteci statüsüne alınan göçmenler için iyi işlediği ülke ekonomiler için geçerli olmayabilmektedir (Borjes, 2016).

2.1.3.3.İdari Sorunlar ve Sonuçlar

Bu bölümü yazma gereği hissedilmesinin asıl amacı insanlık tarihi kadar geçmişi olan göç olayının kontrol altına alma girişim ve uğraşlarının günümüzde ne boyuta geldiğine çoğunlukla Türkiye örneğinden değinmek ve bunların yansımaları olan mevzuat ve yasal uygulamalarından bahsetmektir.

Göçe maruz kalan toplumlar göçmenlere karşı ilk etapta korku ve endişe ile karşılık verirler. Göç her ne kadar istisnai olsa da istenilmeyen bir durumdur. II. Dünya Savaşı sırasında Sovyetler Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Finlandiya'yı işgal ettiğinde bazı Finni vatandaşlar İsveç devletine sığınmışlardır.³⁹ Kendi ülkelerine sığınan bu Finni göçmenler karşısında İsveçliler de ilk etapta korkmuşlardır. Gelen genç Finni erkeklerin İsveçli kadınlara zarar vereceğini düşünmüşlerdir. Türkiye'de bugün Suriyelilere ve diğer milletlerden olan göçmenlere yönelik olarak benzer kaygılar mevcuttur. Gerek toplumda oluşan baskı ve kamuoyu gerekse de AB ve BM gibi otoritelerin öneri ve destekleri sonucunda Türk devleti de kaçak göçmenlere karşı tedbir alma gereği hissetmektedir. Tarih boyunca göçler sonucu siyasi iradeler aldıkları idari önlemler sonucu göç engellenmek, azaltmak ve kontrol altına almak istemişlerdir.

Göç günümüzde yaygın görüş gereğince istenmeyen bir durumdur ve toplumların kolay kolay kabul etmek istemedikleri bir süreçtir. Diğer taraftan Tekeli'ye göre (2008:65) bu süreci uzun bir menzilde ele aldığımızda eninde sonunda bir uyumun gerçekleştiğini görmekteyiz. Asıl sorun kısa erimde bu süreçte yaşanan sıkıntılardır. Siyasetçilerin bu konudaki asıl işlevi asıl bu kısa erimde sorunların giderilmesi konusunda gösterecekleri performanstır. Bu konuda atılan her başarılı adım o toplumun da akışkanlığını hızlandıracaktır. Akışkanlığın hızı da (yüksek değerde bir hızdan bahsedecek olursak) göç süreçlerinin sorundan ziyade bir çözüm olarak algılanması eğilimini artacaktır.

³⁸ Türkiye örneğinde olduğu gibi.

³⁹ Finlandiya'dan 19.yüzyılda ve öncesi ve sonrasında ve özellikle 20. yüzyılda savaş dışında iş için İsveç'e göç edenler de olmuştur. Bugün sayıları 400 ile 600 bin arasında değişen Fin kökenli İsveç vatandaşı Finniler İsveç toplumu ile uyum içinde yaşamlarını devam ettirmektedir. Yasalar gereğince Finnice okullarda hala ikinci dil olarak istek üzerine ilkokullardan itibaren öğretilmektedir.

Göç meselesi çok disiplinlidir. Bundan dolayıdır ki göçe yönelik çözümler, siyasi tavsiyeler de aynı minvalde çok disiplinli ve ulus ötesi olmak durumundadır. Amerika Birleşik Devletleri'nin Meksika sınırına duvar örmesi⁴⁰ veya Avrupa Birliği'nin "Frontex" projesi⁴¹ (milyarlarca Euro masraf yapıldı) göçü önlemede başarısız kalmıştır çünkü bu göçleri başlatan ana unsurların çözümüne yönelik girişimler yeterli düzeye çıkmadığı için bu göçler de devam edecektir (Sirkeci ve Bardakçı, 2016:535). Göç sorununu çözmek aslında göçe sorun olan ortamları bütüncül bakış açısı ele almakla mümkündür. Diğer bir deyişle çok yönlü iktisadi, siyasi ve kültürel anlamda refahın sağlanması ile mümkündür (Yazgan vd., 2015:183). Diğer taraftan Sirkeci'ye göre (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 539) **ulus ötesi barış projeler** ile göç ve kaçak göç engellenebilir. Kısacası göçe getirilecek çözümler uzun soluklu olmalıdır.

Göç süreçlerinden kaynaklanan sorunların belli bir sistem içerisinde çözüme kavuşturulmasını amaçlayan yönetimlere *göç yönetim* adı verilmektedir. Göç yönetimi, mültecilerin ve yardıma muhtaç olanların korunması da dâhil birçok hükümet fonksiyonlarını içeren bir devletin milli sistemi/düzenlemesi (yasal mevzuatı) içerisinde sınır aşan göçte, devletin kendi gümrüklerinden/sınırlarından içeriye yabancıların girişi sırasında ve sınırlarda yabancıların varlığında sistemli ve düzgün işleyen ve insani kaygılar güdülerek yürütülen bir yönetimdir. Göç yönetimi, yine aynı şekilde hayati öneme haiz göç konuları hakkında politika oluşturması, idari ve yasal düzenleme geliştirme konusunda bir plan geliştirmesi yaklaşımını içeren bir yönetimi ifade etmektedir (IOM). Türkiye'de kamplara yerleştirilen Suriyeli göçmenler hâlihazırdaki göç yönetiminin altında hayatlarını idame ettirmeye çalışmaktadırlar.

Yazgan ve diğerlerine göre (2015:183) göç yönetimi her şeyden önce göçe zorlanan insan kitlelerinin ana vatanlarında geçimlerini sağladıkları kaynaklara yönelik önlemlerinin alınmasına odaklanmalıdır. Yazarlar, öngörülen gelecekte Suriye göçünün tıpkı Irak ve Afgan göçünde olduğu gibi devam edeceğini fakat bir müddet sonra hızının azalacağını ifade etmektedirler. Diğer taraftan Avrupa'ya seslenerek: "Avrupa şunu unutmamalıdır ki bugünden itibaren önemli miktardaki bir göçmen nüfus ile

⁴⁰ 2017 yılı Ocak ayında yönetime gelen ABD Başkanı Trump her yıl binlerce göçmenin yasadışı yollardan Meksika'dan ABD'ye geçmesini engellemek adına Meksika sınırı ile olan kısmını duvar örmeye başlamıştır.

⁴¹ 2004 yılında Polonya'da kurulan Frontex İdaresi, Birlik sınırlarını korumak adına Afrika, Asya ve Orta Doğu ülkelerinden gelen kaçak göçü kontrol altına amacına binaen kurulmuştur.

beraber yaşamayı şimdiden kabul etse yerinde olur.” şeklinde bir hatırlatmada da bulunmaktadır. Yazarlara göre kalıcı çözüm olmadığı müddetçe Suriye’den kaynaklanan insan seli bir süre daha devam edecektir.

“Düzensiz” veya “düzenli”, “yasal” veya “yasa dışı” şeklinde ifade edilen göç türleri aslında **göç yönetiminden** kaynaklanan bir tür etiketlemedir. Nihayetinde çatışma modeline göre değişik türdeki çatışmalar devam ettikçe insan göçü de devam edecektir, bu durum kaçınılmazdır (Sirkeci ve Martin, 2014:11).

Sirkeci ve Martin’e göre (2014:11) göç yönetimi sıkıntılı bir süreçtir ve en temel sıkıntı ise göçmen ve göçmen işçilerin yasal işlerde istihdamıdır. Genel kabul gören bir kanaat gereğince düzensiz göç ile düzenli göç arasında bir korelasyon vardır. Düzenli göç zaman içerisinde düzensiz göç ile gelenlere iş bulmada kolaylık sağlayan bazı ağları kurmaktadır. Bu ağlar gerek enformel olsun gerekse formel olsun hedef ülkelerin belirlenmesinde etken olmaktadır. Yazarlar daha sağlıklı sosyal hareketlilik modelleri açısından biçimsel kanalların göçmen işçilere imkân olarak sunulmasından yanadır.

Göç hakkında çıkarılan kanunlar göç için idarenin vermiş olduğu doğal reflekslerdir. Türkiye açısından da Göç (Mübadele) ile uğraşan İmar ve İskân Bakanlığı bu alanda kurulan ilk bakanlık iken 26 Ekim 1924 tarihli ve 368 Sayılı Mübadele İmar ve İskân kanunu göç hakkında çıkarılan ilk Türk kanunudur (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 542). Başkanlığında Tarık Toros’un bulunduğu Göç İdaresi ise günümüzde İç İşlerine bağlı bir Genel Müdürlük olarak 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 04.04.2013 tarihinde kabul edilmesiyle kurulmuştur. Göç İdaresi’nin öncelikli görevi yabancıların Türkiye’ye girişlerini, Türkiye’de kalışlarını ve Türkiye’den çıkışlarını takip etmek ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları İçişleri Bakanlığına bağlı bir birim olarak yerine getirmektir.⁴²

Diğer taraftan göç kimi zaman durdurulmak istenmiştir.⁴³ Türkiye’de Suriye göçüne antipatik bir havanın oluşmasına zemin hazırlayan ve göçün durdurulmasını

⁴² Ülkemizde göç sonucu yabancılar ile ilgilenen kamu kurum ve kuruluşları olarak Afet ve Acil Durum Müdürlüklerini (kampta yaşayan göçmenlerle ilgilenir), Emniyet Yabancılar Şube Müdürlükleri, Türk Silahlı Kuvvetler bünyesinde teşkilatlanmış Sınır Muhafaza Birliklerini sayabiliriz.

⁴³ 1893’te ABD’de kurulan Göçü Sınırlama Cemiyeti (*Immigration Restriction League*) o yıllarda Amerikan kıtasına yapılan işçi göçüne karşı alınmış bir tavidir. Boston’da Anglo-Saxon, Protestan, okumuş, zengin ve beyaz tenli burjuvazinin kurduğu bu cemiyet akın akın gelen yabancı yoksulları uygarlığa karşı bir tehdit gibi algılamıştır (Hobsbawn, 1999:170).

isteyen çevreleri haklı çıkaracak iki talihsiz olay yaşanmıştır. 11 Şubat 2013 tarihinde Cilvegözü sınır kapısında meydana gelen patlama ve 11 Mayıs 2013 tarihinde Reyhanlı'da vuku bulan bombalama olayları sonrasında sınırdan geçen göçmeler arasında Türkiye'nin sınır ve iç güvenliğe yönelik tehdit oluşturabilecek insanların da bulunabileceği gerçeği ortaya çıkmıştır (Kap, 2014:33). Sınırlardan geçen göçmenlerin yeterince denetlenmediği fikrini tartışmaya açan bu durum hakkında Hatton da yorum yapmaktadır. Hatton'a göre (2016) sınır kontrol mekanizmaları ve sığınma hakkının tanınmasında sıkı kuralların getirilmesi veya kalıcı ikamet iznin verilmesinin zorlaştırılması gibi önlemler göçmen akınlarına alınacak önlemlerden sayılan sosyal ödeneklerin kısılması tedbirine kıyasla daha etkili olacaktır.

İçduygu ve Keyman (2000), küreselleşme, güvenlik ve göç olguları arasındaki etkileşimi ortaya koymaya çalışılmışlardır. Soğuk Savaş dönemlerinde Türkiye örneğinde olduğu gibi Soğuk Savaşın siyasi ve iktisadi çıkarlarının Türkiye'nin göç politikalarını nasıl şekillendirdiğine odaklanmış ve çok katmanlı göç akınlarına karşılık olarak Türkiye'nin politikalarının ne denli yetersiz kaldığını ortaya çıkarmışlardır. Yazarlara göre devletlerin arasında sıkışmış sınırlayıcı ve kısıtlayıcı önemlerin güvenliğin temini gerekçesi argümanı ile savunulması küreselleşmiş bir dünyada anlamını yitirmiş, göçmenleri ulusal güvenliğe bir tehdit olarak gören zihniyet etrafında oluşturulan politikalar global dünya düzeninde yenik düşmüştür. Yazarlara göre kısacası göçün çok katmanlı ve karmaşık yapısı karşısında güvenlik endeksli paradigmlar çaresiz kalmıştır.

Göç karşılık siyasi otoritelerin aldığı önlemler açısından Batılı ülkelerin 1980'li yıllardan itibaren işgücü açıklarının kapandığını söyleyerek göç hareketlerine büyük kısıtlamalar getirmiş olmaları bu konuda verilecek bir diğer örnektir (Yılmaz, 2014:1694).

Göç sonucu alınan idari bir işlem sayılan vatandaşlığın verilmesi bugün devletler tarafından çok yaygın bir uygulama olmamakla beraber günümüzde göç edilen yeni mekânda insanların başına gelebilecek olumlu bir gelişmedir ve idareden kaynaklanan önlemden ziyade bir sonuçtur.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere yapılan göçler sonucu ortaya çıkan kültürel fark kaynaklı ekalliyet (azınlık) sorunlarının hissedilir derecede su yüzeyine çıkmasıyla gelişmiş

ülkelerinin gündemlerine yeni yurttaşlık konuları gündeme gelmiştir. Açıkçası sonradan oluşan etnik yapılanmaya karşı yurttaşlık kanunlarının revize edilmesi ihtiyacı hissedilmiştir. (Baklacioğlu, 2010:26) Bu cümleden olmakla beraber devletler kendi milliyetinden olmayan bir yabancıya, yabancının resmi yollarla talep etmesi halinde vatandaşlığını vermiştir. Uluslararası hukuk vatandaşlık verilmesi süreci hakkında detaylı kurallar içermemekle beraber her bir devletin vatandaşlık için kendisine başvuran yabancıya bu hakkı verme yetkisini tanımaktadır. Kısacası uluslararası hukuk her devleti bu konuda serbest bırakmıştır. Her devlet kendi yasal mevzuatı çerçevesinde vatandaşlık vermektedir (IOM).

Trans nasyonal alan çatışma potansiyeli ile örtülü olup sürekli çatışmalar ve göçlerle dönüşmektedir. Bu dönüşüm⁴⁴ esnasında göçmen kabul kuralları, vize ve sınır kontrol politikaları değişebilmektedir (Sirkeci, 2012:357).

Transit göç bugün dünya gündemini oldukça yoğun olarak meşgul eden bir konudur. Hareket halindeki insanın bu dünyadaki dur durarak bilmeyen hareketlerini kısıtlamak ve kontrol altına almak hesabına hali hazırdaki mevcut uygulamalar ve geliştirilen yeni yöntemler ilerleyen sayfalarda ele alınacaktır. Sınır yönetimi, sınır kontrolü, vize kısıtlamaları, sınır dışı etme, sınır güvenlik önemleri, açık veya kapalı kapı politikası bu bağlamda bahsi geçecek konuların önde gelenleridir.⁴⁵

Günümüzde sınır yönetimleri denildiğinde denetim bağlamında yoğunluk düzeylerine göre duvar örmeden (en sert önlem olarak da görülebiliriz) tutun da hava alanlarındaki kimlik kontrollerine kadar bir dizi önlemi düşünebiliriz. Bu önlemlerin alınmasında hiç şüphesiz **transit göçün** konusuna giren illegal/yasa dışı veya düzensiz göç ile ilintili olan **insan veya göçmen kaçakçılığı**ni engellemek birincil hedeftir.

⁴⁴ Bu dönüşüm ile beraber yeni göç yollarının, göç mekanizmalarının ve yeni göç tiplerinin de ortaya çıktığına şahit oluyoruz. Bu hareketliliğe dinamik katan çatışma şekil ve içeriklerinin de zamanla değişim geçirdiğini görmekteyiz (Sirkeci, 2012:357).

⁴⁵ Günümüzde hareketli olan yalnızca insan değildir. Paranın süper hareketliliği aynı zamanda ulus ötesi şirketleri doğurduğu gibi bugün dünyada ulus ötesi aileleri de yaratmaktadır. Bir aile bazı durumlarda üç ayrı ülkenin vatandaşlığını barındırabilmektedir. Bir kişi İngiliz vatandaşı olup Alman vatandaşlığında bulunan bir abiye sahip olduğu gibi Türkiye’de geride bırakılan bir Türk vatandaşı kız kardeşe de sahip olabilir ki bu ailenin ebeveynleri de 30 yıl önce İran’ı terk etmiş olan Türk vatandaşı Türklere olabilmektedir. Bu aile üç ayrı ülkede dört ayrı şehirde yaşayan örneğine az rastlanan bir aile olup **ulus ötesi aileye** verilebilecek bir örnektir. Bugün bu tarz ailelerin sayısının **artmamasının** nedeni hükümetlerin uygulamış oldukları sıkı **sınır güvenlik** kurallarından ileri gelmektedir. Dünyadaki ulus aşan hareketliliğe ortak çözüm bulmanın elzem olduğunu unutmamak gerekir ki oldukça maliyetli olan **sınır güvenlik kontrollerinin** sıkılaştırmaktansa ulusların ortak bir akıl ile daha az maliyetli olan ve hareketli olanların haklarına yönelik koruyucu önlemlerin alması daha karlı gözükmektedir (Sirkeci ve Martin, 2014:12).

Konunun karmaşıklığının⁴⁶ giderilmesi bağlamında öncelikle sınır yönetimi konusuna değinilecektir.

Her yıl binlerce insan muhtelif sebeplere bağlı olarak, illegal olsun veya olmasın kendi ülkesinin dışına çıkararak yollara düşmektedir. Devletler ise bu hareketleri kontrol altına almak adına sınırlarında yönetimler kurmaktadır. **Sınır yönetimi**, işadamları, turistleri, göçmenleri ve mültecileri de içeren insan akınının yasal çerçevede herhangi bir ülke sınırından geçişinin kolaylaştırılmasının yanı sıra herhangi bir ülkeye vatansızların düzensiz girişini belirleme ve engelleme işlemidir. Sınır yönetimi araçları devletler tarafından uygulanan vize gerekliliği, ülkeye **düzensiz** göçmen sokan ulaşım şirketlerine taşımacılık önlemleri ve deniz yoluyla gelen göçmenleri engelleme yoluyla yapılan denetleme faaliyetlerini de içermektedir (IOM).⁴⁷

İnsan dışında acaba hangi canlı ve cansız varlığın hareketi **düzensiz** olarak adlandırılmaktadır? Yerleşik otoriterin tanımları gereğince insan ya düzenli ya da düzensiz olarak hareket etmektedir. Göç İdaresi'nin **düzensiz göç** kapsamında değerlendirdiği bir diğer insan kitlesini **göçmen kaçakçılar** oluşturmaktadır. Göç İdaresi'ne göre göçmen kaçakçıları maddi menfaat karşılığında illegal yollardan bir kişinin kendi ülkesinin veya transit ülkenin sınırlarını aşmasını sağlamak veya kişiye yabancı ülkede kalacak yer temin etmektedirler. 2015 yılında 4.471 kişi Türkiye Devleti sınırları içerisinde göçmen kaçakçısı olarak yakalanmıştır. 2005-2015 yılları arasında toplamda yakalanan kaçakçı sayısının 17.292 kişi olduğu kayıtlara geçmiştir (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:66). Diğer taraftan Türkiye'de 2015 yılında yakalanan göçmen sayısı 146.485 olup bunlar arasında Suriye vatandaşlar çoğunluğu

⁴⁶ Konu neden karmaşıktır? Bugün özellikle Suriye göçünün ne denli düzenli veya düzensiz olduğu tartışmalıdır. Türkiye devleti, geçmişte zaman zaman artan şiddet olayları sonrasında sınırlarını tamamen açarak pasaport veya kimlik bilgilerini içeren herhangi bir yasal belge ibraz etme şartını uygulamaksızın sınırdan içeriye insanların girişine izin vermiştir. (Pasaport veya benzeri belgeye sahip olup da bunları ibraz edenler de olmuştur.) Bu şekilde ülke topraklarına giriş yapmış binlerce insanın bugün bir kısmının halen Türkiye'de yaşamakta olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan Göç İdaresi, bunlar arasında kayıt altına alınmak isteyenlerin büyük çoğunluğuna geçici kimlik niteliğine haiz yasal belgeler düzenlemiştir. Bu işlem bir bakıma göçü **düzensiz** kılıfından çıkarıp **düzenli** kılıfa sokmaktır. Düzensiz göçle mücadele kapsamında devletin ilgili birimleri **göçmen kaçakçılığı** veya **insan kaçakçılığı** ile de eşzamanlı bir mücadele vermektedir. Bu uğurda AB ile imzalanan Geri Kabul Antlaşması gereğince 2016 Mart itibarıyla Türkiye sınırlarından içeriye herhangi bir şekilde giriş yapmış olan göçmenler Avrupa kıtasına ayak bastırılmayacak şekilde Türkiye'nin Batıya açılan sınırlarında yakalanıp Türkiye'de tutulacaktır. Daha sonraki süreçte bu göçmenlerden mülteci statüsü kazanmak için gereken asgari şartları taşıdığını ispatlayanlar Avrupa kıtasına mülteci olarak kabul edilecektir.

⁴⁷ Uluslararası standartlar yasal olarak seyahat edenlerin girişinin kolaylaştırılması ile uygun olmayan veya yersiz gerekçeler veya geçersiz belgeler ile seyahat edenlerin engellenmesi arasında bir dengenin kurulması için teşvikte bulunmaktadır (IOM).

oluşturmuştur (73.422 kişi). İkinci sırayı Afgan vatandaşlar oluştururken (35.921 kişi), üçüncü sırayı Iraklılar oluşturmuştur (7.247 kişi) (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:65). Özetle Türkiye kendi sınırlarında son 15-20 yıl boyunca 1 milyonun üzerinde kaçak göçmen yakalamıştır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 539).

Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı BM Sözleşmesi'ne (2000) ek Kara, Hava ve Deniz Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına İlişkin Protokolü **göçmen kaçakçılığı**nın tanımını yapmaktadır. Bu tanıma göre göçmen kaçakçılığı, doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikametgâh sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişinin temini anlamına gelmektedir (m. 3 (a)). Diğer taraftan Türk kodeksine baktığımızda göçmen kaçakçısı 5237 sayılı TCK'nın 79/1'inci maddesinde tanımlamaktadır. Buna göre doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan; a) Bir yabancıyı ülkeye sokmak veya ülkede kalmasına imkân sağlamak, b) Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlamak göçmen kaçakçılığıdır (Türk Hukukunda İnsan Ticaretin Suçu El Kitabı, 2009:15).

İçişler Bakanı Soylu, kitlesel ve düzensiz göç olarak da tabir edilen **kaçak göçmen** konusu hakkında Türkiye'nin etkin şekilde mücadele etmekte olduğunu vurgulamış ve bu uğurda 2005-2014 arasında yakalanan ortalama düzensiz göçmen sayısının yıllık 50 bin civarında olduğunu ifade etmiştir. Soylu, bu rakamın 2015'te 146 bin 485'e, 2016'da ise 174 bin 466'ya ulaştığını bildirmiştir. Diğer taraftan "Göç Politikaları Kurulu"nun hükümete ve devlete önereceği politikalarının en önemli başlıklarından birisinin düzensiz göçmen konusu olduğunun altını çizen Soylu, 7 Şubat itibarıyla, 2017'de yakalanan düzensiz göçmen sayısının 10 bin 695 kişi olduğunu aktarmıştır. Soylu, 2010 yılından bu yana tutuklanan göçmen kaçakçı sayısının ise 4 bin 856 kişi olduğunu ifade etmiştir. İlave olarak da Ortadoğu'daki kitlesel hareketlilik içerisinde Türkiye'nin temel probleminin ülkenin yabancı terörist savaşçılar için geçiş olduğunu ve bu bağlamda 145 ülkeden 52 bin 75 kişiye giriş yasağı konulduğunu ve 99 ülkeden 4 bin 369 kişinin sınır dışı edildiğini aktarmıştır (www.memurlar.net, 15.02.2017).

Sahil Güvenlik Komutanlığı ekiplerinin açıkladığı veriler ışığında kurumun insan kaçakçılığına yönelik yürüttüğü çalışmalar neticesinde 2016 yılı için Türk karasularında 56 farklı ülkeye mensup 37 bin 130 kaçak kişi yakalanmıştır. Bu kişiler Avrupa'ya

gitmek isterken Türk karasularında yakalanmışlardır. Diğer taraftan denizlerde 192 kaçağın cesedi bulunmuştur. 2015'te denizlerde 91 bin 611 göçmen yakalanırken, 2016'da bu rakam 37 bin 130'a gerilemiştir. 2016 yılı için denizlerde yakalanan göçmenlerin yüzde 62'sini Suriyeliler (22 bin 988) oluşturmaktadır. 7 gün 24 saat esasına göre denizlerde görev yapan Sahil Güvenlik Komutanlığı ekipleri, yasa dışı göçmenlikle mücadelenin yanında, insan kaçakçılarıyla da mücadele etmektedir. Ekipler, 2016'da 118 insan kaçakçısı yakalamıştır. Suriyeli, Rus, Türk, Gürcü ve Ukraynalı gibi birçok uyruktan oluşan insan kaçakçılarıyla ilgili olarak da Cumhuriyet Savcısının talimatı doğrultusunda adli işlem yapılmıştır (www.sozcu.com, 06.03.2017).

2002 yılında yapılan bir saha çalışmasında Suriye Krizi daha başlamadan önce de var olan ve Türkiye üzerinden gerçekleşen *insan kaçakçılığı* ve *yasa dışı transit göç* ele alınmıştır. Çalışmada, illegal yollardan Türkiye'nin komşu ülkelerinden Türkiye'ye giriş yapıldıktan sonra Türkiye üzerinden Batılı ülkelere yapılan göçün yapılış şekli ve organizasyonu hakkında kaçakçılarla yüz yüze yapılan derin görüşmeler sonucunda elde edilen bulguların analiz edilmesi suretiyle bilgi aktarımında bulunulmuştur (İçduygu ve Toktaş, 2002). Suriye Krizi sonrası bu tarz göçler oldukça artmıştır. Bu göçler AB'nin sınırlarda sıkı kontrollerin getirilmesinin istemesine neden olmuştur. Sirkeci'ye göre bu konunun çözümüne yönelik olarak *göç kontrolünden* ziyade *göç yönetimi* ile kaçak göçmenlere yönelik politikalar geliştirilmelidir. Göçmenlik güvenlik meselesi gibi algılanmamalıdır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 543).

Sirkeci'ye göre, çatışma eksenli kuramsal bir model ışığında transnasyonal göçlerin açıklanmasında mülteciler ve sığınmacılar önemli unsurlardır. Mülteciler ve sığınmacılar sınırlayıcı *göçmen politikalarının* realiteye dönüşmesinde etkin faktörlerdir.⁴⁸

Diğer taraftan da bu kitlenin yüksek oranda *insani güvensizlik algısı* yaratan tehdit ve uygulamalara maruz kaldıkları bilinen bir gerçektir. Bu gerçeğin muhalifine bu kitlenin mecburi koşullar sonucunda sınırları aşarak güvenli bir yer aramaları eylemi ulus devletin egemenliğini zayıflatan unsurlar olarak algılanmaktadırlar (Sirkeci,

⁴⁸ Bugün birçok Avrupa ülkesi göçmen sayısının artması ile berber geçmişçe uyguladığı göçmen politikalarında değişikliğe gitmişlerdir. Daha sıkı göçmen politikaları hayata geçirilmiştir.

2012:355).⁴⁹

Sirkeci *açık kapı politikasını* doğru bulmaktadır çünkü *kapalı kapı politikası* kaybeden bir politikadır ve *kaçak göçmen* kitlesine zemin hazırlamaktadır. İnsan kaçakçılığı ve sınır geçmek pahasına suç oranı artmaktadır ve dahası insanların hayatı riske girmektedir (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 538). Akdeniz’de özellikle 2014 yılından beri her yıl yüzlerce insan Batı’ya göç etmek uğruna⁵⁰ özellikle Akdeniz’de ölmektedir.⁵¹

Göçmen kontrolü kavramı hakkında bir yorum da bu kavramın devletlerin karasal alan üzerindeki egemenlik hakkının milletler arası hukuk (Birleşmiş Milletler’in 1951 Mültecilik Sözleşmesi) ile yüz yüze gelme ya da bu hukuka meydan okuma durumuna sebebiyet verdiği hakkındadır. Mülteciler ile sınırdaki *göçmen kontrolü* arasındaki çelişki günümüzde irdelenen bir konudur (Goodwin-Gill ve McAdam, 2007:11).

Günümüzde devletler piyasaların dinamiklerini (etkin güçlerini) kullanarak karasal alan üzerindeki egemen çıkarlarına farklı bir boyut kazandırmaktadır. Bu güçleri kullanırken egemenlik yok oluyor gibi algılanabilir. Ulusal sınırlar üzerindeki kontrol mekanizmasının egemenlik ontolojisi kalkmış gibi gözükürken *kimlik ve nüfus kontrolleri* eskiye nazaran daha fazla önem arz etmektedir. Her ne kadar kontrol noktalarındaki teknolojiler gittikçe özelleşse de belli başlı kontroller bu sınırlamaların çifte standardını insanların gözüne hala sokmaktadır (Bigo, 2004:62). Hava alanlarında

⁴⁹ Türk devleti bütün riskleri göze alarak Suriye Krizi’nde genellikle “açık kapı politikası” uygulamıştır. Bu riskler içerisinde elbette kriminal tiplerin veya PKK, DAİŞ veya PYD gibi illegal yapı mensuplarının sınır aşması durumu da vardır. Bugün Suriye sınırına duvar örülmesi aslında idarenin bu illegal yapıların Türkiye’ye sızmasını engellemek için aldığı bir önlem işlemidir. Diğer taraftan Suriye Krizi öncesinde de sınırdaki gevşek kontrolden dolayı kaçakçılığın her türlü gerçekleştiriliyordu. Kriz ile kaçakçılık ve insan göçü hepten kontrolden çıkmıştır ve ortamdaki denetimsizlikten yararlananlar Türkiye’ye gelerek bir dizi terörist eylem gerçekleştirmişlerdir.

⁵⁰ Afrika kıtasından Avrupa kıtasına göç Suriye Krizi öncesinde de vardı ve halen devam etmektedir. Bu Afrika kökenli göçmenler Akdeniz yoluyla yasadışı olarak İtalya, Yunanistan gibi ülkelerin karasına ayak basarak iltica etmek istemektedirler. Sirkeci’ye göre gelecekte gerek AB gerekse de Türkiye Afrika göçü konusunda hazırlık yapmalıdır. Dünya nüfusunun 2050 yılında 9,7 milyara, 2100 yılında ise 11,2 milyara çıkacağı tahmin edilmektedir. 2100 yılı itibariyle, tahminler gereğince diğer kıtalar nüfus açısından sabit kalacakken, Afrika nüfusu 4 katına çıkacaktır. (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 543)

⁵¹ İnsanları illegal yollardan ülkeler arası hareket ettiren yasadışı örgütler insan hayatını hiçe sayan nitelikteki uygulamaları nedeniyle özellikle Suriye Krizi sonrasında Akdeniz’de yüzlerce insanın ölümüne neden olmuşlardır. Göçmenler gerekli güvenlik önlemler alınmaksızın botlara bindirilip ölüme yollanmaktadırlar. Bir botun alacağı insan sayısının fevkinde insan yerleştirildiği için batan botlar ve üzerinde uyduruk ve kalitesiz güvenlik yeleği olduğu için su ile boğuşup hayatta kalamayıp ölen insan manzaraları dünya gündemini özellikle 2016 yılında oldukça meşgul etmiştir.

vize kontrolü için bekleyen kitleler bu duruma örnektir. Diğer taraftan devletlerin ülkelerine insan girişini engellemek anlamında aldıkları **vize kısıtlamaları uygulamaları** göçü kontrol altına tutmada kullandıkları bir araçtır.⁵²

Siyasi otoritelerin göç konusunda aldıkları oldukça kolay ve köklü bir çözüm gibi gözüken bir yöntem de **sınır dışı etme** yöntemidir. Göç İdaresi'ne göre **sınır dışı** etme kararı düzensiz göç kapsamına giren yabancılar hakkında alınmakta olup bu kararlarla yabancı statüsündeki şahıs ya kaynak (menşe) ülkesine ya transit geçeceği ülkeye ya da üçüncü bir ülkeye sınır dışı edilebilmektedir (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:70).

Transit göçe idarenin aldığı ve oldukça kısıtlayıcı bir önlem ise sınıra duvar örmektir. Anadolu Ajansı kaynaklı bir habere göre Türkiye - Suriye sınırı hattında fiziksel engel oluşturması amacıyla başlatılan **Acil Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi Projesi** kapsamında çalışmalar devam etmektedir. Türkiye'ye illegal geçişleri önlemek, teröristlerin ülkeye sızmasının engellemek ve kaçakçılığın önüne geçmek adına Suriye sınırına yapılması planlanan duvarın yarıdan fazlası tamamlanmıştır. Milli Savunma Bakanlığı ve **TOKİ** işbirliğiyle, 12 Nisan 2017 tarihi itibarıyla sınıra **556 kilometrelik** beton duvar örülmüştür. Sınır hattı boydan boya duvarla kapatıldığı takdirde dünyanın en uzun 3'üncü duvarı Türkiye-Suriye sınırında olacaktır. Hatay'dan Şırnak'a kadar uzanan Suriye sınırına örülmesi planlanan 911 kilometrelik duvarın 556 kilometresi tamamlanmış bulunmaktadır ve geriye kalan kısmının da yılsonuna kadar bitirilmesi hedeflenmektedir. Proje tamamlandığında **911 kilometrelik** Suriye sınırı tamamen beton duvarla kaplanmış olacaktır. Böylece, Çin Seddi ve Meksika-Amerika Birleşik Devletleri sınırından sonra dünyanın en uzun üçüncü duvarı, Türkiye-Suriye sınırına örülmüş olacaktır. Suriye sınırına örülen ve dünyada eşi benzeri olmayan duvarın **yüksekliği 3 metre, genişliği ise 2 metredir**. Duvarın hemen üzerinde 60 santimlik jiletli bir tel örgü vardır. Duvarın en önemli özelliği ise 7 ton ağırlığında ve istenildiği zaman kaldırılıyor olmasıdır. ("**Suriye Sınırına Örülen Duvarın Yarıdan Fazlası Bitti**", www.memurlar.net, 12.04.2017)

Bazı uzmanlara göre transit göç göçmenlerini ekonomik veya mülteci olarak etiketlemek nafile bir uğraştır. Bir mülteci ile ekonomik göçmen arasındaki fark aslında hayalidir. Ekonomik göçmenlerin göç etmek için kendilerine has birer öyküsü vardır

⁵²2017 yılının başlarında ABD'ye uçmak isteyip de havaalanlarında mağdur edilen özellikle Müslüman ülke göçmenleri bu duruma örnek teşkil etmektedir.

buna karşın bütün mültecilerin acilen kaçtıkları tehlikenin yanı sıra açık seçik bir ekonomik nedenleri de vardır. Bütün bunlara rağmen ülkeler ve siyasi partiler mevcut duruma cevap verirken yönetimler kayıt evraklarını temel alarak göçmenleri ince eleyip sık dokuyarak mülteci veya mülteci değil diye iki temel sınıfa ayırma teamülündedirler. Bu faydasız ve nafil oyun daha önce de defalarca izlendi ve halen de izlenmektedir. İnsanlar zorluklardan kaçarlara ve bu göç bir kez yerleşik hale gelince ve zaman içerisinde artarak devam ettikçe bir göç kültürü kaçınılmaz olarak oluşmaktadır. Bu göç kültürü bir kez oluştuğunda göçe sebep olan ana sebep ortadan kalkmış olsa bile belli bir bölgeden kaynaklanan bu göç sürekli olarak devam etmektedir ve edecektir de. (Yazgan vd., 2015:182)

Göçler devletlerin ve uluslararası örgütlerin⁵³ mevzuatlarında değişim yapmayı ve yasal yenilikleri getirmeyi gerekli kılmaktadır. Bu kısımda Avrupa kamuoyunun göçmenlere bakış açısı başta olmak üzere AB bağlamında bazı mevzuat değişikliklerini ve yakın tarihte yaşadığı Suriye göçü sonrasında AB'nin önlem bağlamında aldığı idari kararlar tartışılacaktır.

AB'nde hali hazırda kabaca 40 milyon göçmen vardır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 543). Bu göçmenlerin çoğu 2000'li yıllardan sonra kaçak yoldan AB'ne giriş yağımıştır. Suriye Krizi ile bu göç hızlanmıştır. AB kaçak göçmen sorununu “geri kabul” antlaşması ile çözmeye çalışmaktadır. Suriye krizinden önce kaçak göçmenler AB'ye girmeye çalışıyorlardı fakat kriz ile birlikte ülkelerin göç yönetimi zorlaştığı için ekonomik kaygılı kaçak göçmenler de AB sınırlarından geçmek istemişlerdir (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 542).

2000'li yılların başından beri Afrika ülkeleri başta olmak üzere ve Suriye Krizi sonrasında Suriye'den yoğun bir insan seli, bir kısmı Türkiye'yi kullanarak, Akdeniz üzerinden Avrupa kıtasına giriş yapmak istemiştir ve hala da istemektedir. Bu zorlu yolculuk kimi zaman trajik bir şekilde sonlanmaktadır. Hatton'a göre (2016) Avrupalıların geneli Akdeniz'de vuku bulan insanlık dışı görüntüler karşısında duyarlıdır ve gerçekten yardıma muhtaç olanlara ya kendi ülkelerinde ya da başka ülkelerde yardım edilmesinde hemfikirlerdir. Avrupalılar için asıl endişe kaynağı illegal geçişlerdir.

⁵³ Türkiye ile AB'nin Geri Kabul Antlaşması imzalaması, AB'nin FRONTEX uygulaması veya İngiltere'nin göçmen akını karşısında AB ile yük paylaşımı yapmak istememesini gerekçe göstererek BREXIT projesi kapsamında AB'den çıkmak istemesi bu durumu örnektir.

Batı Avrupa ülkelerinde artan bir göç kaygısı vardır ve bunda Türkiye'nin transit ülke olması çok etkilidir. Türkiye, Avrupa'nın doğu sınırında önemli bir yer işgal etmektedir ve Ortadoğu'ya açılan bir kapı konumundadır. Hali hazırdaki göçler ve gelecekte olası göçler konusunda ciddi anlamda stratejilerin geliştirilmesi elzem görülmektedir (Sirkeci ve Yücesahin, 2014:3). Bu uğurda Suriye sınırına örülen duvar ne denli başarılı olur şu an itibariyle bunu söylemek için çok erkendir fakat AB'nin Türkiye ile imzalamış olduğu Geri Kabul Antlaşması bu bağlamda atılmış oldukça stratejik bir adımdır.

Türkiye ile AB arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Geri Kabul Antlaşması (son uygulama aşaması 2016 yılında gerçekleşmesi hedeflenmekteydi) kapsamında Mart 2016'da AB ile Türkiye arasında bir anlaşma daha imzalanmıştır. Bununla asıl hedeflenen Yunanistan'dan gelen insan akınını kontrol altına almaktır. Türkiye bu antlaşmadan sonra NATO yardımı da alarak sınır kontrollerini sıkılaştırmıştır. Anlaşma gereğince Yunanistan'a ayak basan her göçmenin kaydı alınacaktır. Anlaşma aynı zamanda hızlı bir sığınma talebi prosedürü de içermektedir. Türkiye'nin kendileri için güvenli bir ülke olmadığını kanıtlayamayanlar Türkiye'ye geri gönderilecektir, kanıtlayanlar Avrupa'da kalabilecektir. Bu şart Suriyeliler için de geçerlidir. Geri gönderilen her bir göçmen karşılığında AB bir Suriyeli göçmeni Türkiye ülke sınırları içerisinde karasal egemenliğinde bulunan herhangi bir yerden alacaktır. Almayı düşündükleri arasından daha önce AB sınırını hiç geçmemiş olanlara öncelik tanınacaktır. Kendilerine sığınma hakkı tanınalar bir havuzda biriktirilip (geçici ikamet) daha sonra Avrupa ülkeleri arasında paylaştırılacaktır. Paylaştırma işleminin nasıl yapılacağı hakkında henüz ortak bir çalışma yapılmamıştır, bu sonraki aşamadır. AB ilk etapta Türkiye'de kamplarda barınanlar için 3 milyar Avro gönderecektir. Daha sonra 3 milyar daha gönderecektir. Bu uygulama başlamadan önce bir şekilde Avrupa'ya girişi yapmış olanalar Avrupa'da kalabilecektir ve bunların da dağıtımı daha sonra yapılacaktır. Son Yol haritası ise henüz belirlenmemiştir. (www.dn.se, erişim:28.02.2017)

Hatton, 2016 yılı boyunca Avrupa kıtasına insan selinin artması sonucu oluşturulan göçmen kampları ve AB ile Türkiye arasında imzalana Geri Kabul Antlaşması hakkında fikir beyanında bulunmuştur. Uzmanla göre Avrupa bu anlaşma ile kendisine hak tanınan göçmen seçiminde titiz olmalıdır. Avrupalılar, önceliğin her

zaman çocuk ve kadınlar için olmasından yanadır. Avrupalıların bu isteğine rağmen 2016 yılı itibariyle son gelen insan selinin kayıt altına alınanların %70'i genç erkeklerden oluşmaktadır. Bu durum Avrupa'da hali hazırda mevcut olan yabancı düşmanlığının ekmeğine yağ sürmektedir ve Avrupalı hükümetlerinin uluslararası hukuk ile güvence altına alınmış insan haklarına saygılı göçmen politikaları geliştirmelerini güçleştirmektedir. Avrupa'da her geçen gün yabancı ve göçmen karşıtı protestolar artmaktadır ve muhalefet kendine bu konuda pay biçip haklı göstermeye çalışmaktadır. Hatton'a göre Avrupa göçmenlerden fayda sağlama yoluna gitmeden insani kaygılar ile göçmen kabulü yapmalıdır. Uzman'a göre göçmenler açısından Avrupa'ya 1990'lı yıllardan beri devam etmekte olan göçte asıl hedef kalıcı ikamet elde etmektir. Göçmenler açısından Avrupa kıtasına gelme biçiminin ve geçici olarak kalma yerlerini (kampların) ve onlara yapılan muamelenin de aslında hiçbir önemi yoktur. (Hatton, 2016)

Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması, Türkiye ile AB arasında "Vize Serbestisi Diyalogu"nun resmen başlatılmasına paralel olarak, 16 Aralık 2013'te Ankara'da imzalanmıştır. Türkiye-AB Geri Kabul Anlaşması, onay süreçlerinin Türkiye ve AB tarafından tamamlanıp gerekli bildirimlerin yapılmasının ardından 1 Ekim 2014'te üçüncü ülke vatandaşlarına ilişkin hükümleri hariç olmak üzere yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşmanın bir gereği olarak Türkiye ve AB arasında sığınmacı krizine yönelik iş birliği süreci 2015 yılının yaz aylarında başlamıştır. Bu kapsamda üç Türkiye-AB Zirvesi gerçekleşmiştir. Son olarak 18 Mart 2016'da toplanan Türkiye-AB Zirvesi'nde yapılan Zirve Açıklaması ile iş birliğinin genel hatları çizilmiştir. Söz konusu işbirliğinin en önemli unsuru **"1'e 1 Formülü"** olarak adlandırılan yöntemdir. Bu yöntem ile Ege Denizi'nde yaşanan trajedilerin önlenmesi ve düzenli göçün özendirilmesi amaçlanmıştır. "1'e 1 Formülü" kapsamında, 20 Mart 2016'dan itibaren Türkiye'den Yunan adalarına geçen bütün düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye iade edilmesine ve bu kapsamda iade edilen her Suriyeliye karşılık düzensiz yolla **AB'ye geçmeye çalışmamış** herhangi bir Suriyelinin bir AB ülkesine yerleştirilmesine karar verilmiştir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü koordinasyonunda yürütülen çalışmalar kapsamında Türkiye-AB iş birliği sürecinin bir diğer unsuru da "köllet paylaşımı" ekseninde Türkiye'deki Suriyelilere AB tarafından mali yardım yapılmasıdır. AB, Türkiye'ye gelen geçici koruma altındaki Suriyelilere ilişkin olarak yük paylaşımı

konusundaki mutabakat çerçevesinde 24 Kasım 2015 tarihli Komisyon Kararı ile 3 milyar avro tutarında bir mali yardım programı oluşturmuştur. 18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi'nde ise söz konusu kaynağın kullanımının hızlandırılmasına ve finanse edilecek projelerin ivedilikle belirlenmesine ilişkin mutabakat sağlanmıştır. Avrupa Birliği (AB) Bakanı ve Başmüzakereci Ömer Çelik, AB ile imzalanan Geri Kabul Antlaşması gereğince 2 Mayıs 2017 tarihi itibarıyla bin 93 düzensiz göçmenin Türkiye'ye iade edildiğini ve AB üye ülkelere 5 bin 24 Suriyeli gönderildiğini ifade etmiştir. Çelik, 2017 Nisan sonu itibarıyla 2 milyar 156 milyon avronun hangi proje ve programlarda kullanılacağını Avrupa Komisyonu kararları ile tespit edildiğini, bunun 1 milyar 572 milyon avrosunun sözleşmeye bağlandığını açıklamıştır. Çelik ayrıca:

Sözleşmeye bağlanan fonun 568 milyon avrosu projelerin uygulamasından sorumlu uluslararası kuruluşlara, 222 milyon avroluk bölümü ise ilgili bakanlıklarımıza çeşitli projeler kapsamında harcanmak üzere aktarılmıştır. (www.memurlar.net., 23.05.2017)

şeklindeki bir açıklamada bulunmuştur. (www.memurlar.net., 23.05.2017)

Göçü engelleme tedbirleri bağlamında yazarlar Goodwin-Gill ve McAdam devletlerin göçmen politikalarını ele almıştır. Bugün gelişmiş Batılı ülkeler sınırlarından içeriye göçmenleri sokmamak adına özel şirketleri devriye sokarak onların mülteci sıfatı ile kendi egemenlik sahalarında başvurusunu engellemeye çalışmaktadırlar. Henüz karaya ayak basmadan deniz yoluyla gelen mültecileri veya bu ülkelere göre göçmen akışını daha deniz yolunda özel şirketler vasıtasıyla durdurmaya çalışmaktadırlar. Karaya ayak basan her göçmenin mülteci başvurusunda bulunma hakkı uluslararası hukuk gereğince devletleri bağlamaktadır (taraf oldukları sözleşmeler gereğince). Bu durumdan dolayı Batılı devletler göçmenlerin ülkenin karasal egemenliğinin geçerli olduğu alanlara girmelerini engellenmeye çalışmaktadırlar. (Goodwin-Gill ve McAdam, 2007)

Avrupa'da son zamanlarda geçerli olan *özelleştirilmiş göçmen kontrolü* bağlamında Goodwin-Gill ve McAdam, devlet egemenliği ile insan haklarının birbirine karşı meydan okudukları durumları ele almışlardır. Yazarlar, Avrupa'da yaşanan *off-shore*⁵⁴ ve *özelleştirilmiş göçmen kontrolü* uygulamalarını devletlerin egemenlik haklarını öne sürmede kullandıkları keyfi ve isteğe bağlı olan haklardan saymaktadırlar

⁵⁴ Off-Shore ifadesi, bir şirketin ve bu durumda devletin maliyetleri azaltmak amacıyla üretimin bazı aşamalarını ülke dışında gerçekleştirmesi, devletin kontrolünün özel şirketlere devretmesi şeklinde anlaşılmalıdır.

(Goodwin-Gill ve McAdam, 2007:11). Bugün Akdeniz’de bazı Avrupa ülkelerinin göçmen botlarını ülkelerinin karasularına girmesini engellemek adına şirketleri kiraladıkları ve bu suretle özellikle Afrika kökenli göçmenlerin ülkelere girişini engellemeye çalıştıkları bilinen bir gerçektir.

Hatton’a göre Avrupa daha fazla göçmen almalıdır. Uzman’a göre yapılan araştırmalar göstermiştir ki göçmen krizi ile mücadele eden ülkeler, tek başına hareket ettiğinde daha az göçmen alma eğilimindedir buna karşın ülkeler koordinasyon halinde çalıştıklarında daha fazla göçmen alabileceklerdir. Uzmanın göçmenler hakkında dikkat çekmek istediği bir diğer konu ise göçmenlere karşı oluşan olumsuz havanın dağıtılmaması durumunda ırkçılığın yükselişe geçebileceği ve bunun sonucunda da şovenist söylemelere sahip partilerin iktidara gelebilecekleridir. Yazarın yaptığı çalışmalar neticesinde elde ettiği bulgular gereğince Avrupa’da göçmen karşıtı cephe ile hükümetlerin göç krizi karşısında başarısız kaldığını düşünenler arasında sıkı bir korelasyon bulunmaktadır. Son zamanlarda Avrupa’da sağ ve muhafazakâr partiler bu yüzden prim yapmıştır. Fransa’da aşırı sağcı Le Pen partisinde olduğu gibi (Hatton, 2016)⁵⁵.

2.1.4. Suriye’den Göçü Hazırlayan Nedenler

Suriye ile *göç* ve *göçmenlik* artık birbirini çağrıştıran kelimelerdir. Yakın gelecekte de bu göçün ve göçmenlik tartışmalarının devam edeceğini tahmin etmek çok zor olmasa gerek. Suriye’den göçe zemin hazırlayan sebepler iç ve dış nedenler olarak bu bölümde ele alınacaktır. İç nedenler arasında mezhep farklılıkları ve rejimin otoriter ve ayrımcı yapısına değinilecektir. Ardından da dış sebeplere odaklanacaktır. Dış sebepler İran İslam Cumhuriyeti’nin etkisi, Rusya Federasyonu’nun etkisi, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkisi, ABD etkisi, Arap Baharı, basın etkisi ve son olarak illegal yapıların etkisi başlıkları altında incelenecektir.

⁵⁵ Yazar bu konuda haklı çıkmıştır lakin Fransa’da Mayıs 2017 cumhurbaşkanlığı seçim sonuçları onu doğrulamıştır. Ülkenin siyasi yelpazede en sağda yer aldığı bilinen aşırı muhafazakâr ve ırkçı merkez sağ partisi Ulusla Cephe, “En Marche” (Yürüyüş Hareketi) sloganı ile orta yerde duran Emmanuel Macron’a karşı (%65.1 oy oranı ile cumhurbaşkanı seçildi) ikinci turda %34.9 oy oranını yakalamıştır. Le Pen başkanlığındaki Ulusal Cephe partisi bu sonuçla Fransa siyasi tarihinde bu denli yüksek oy oranı ilk parti unvanını kazanmıştır.

2.1.4.1.İç Nedenler

Suriye’den göçü hazırlayan nedenlerden iç nedenler “mezhep farklılıkları”, “rejimin otoriter ve ayrımcı yapısı” ile “ekonomik gerekçeler” şeklinde iki ayrı kategoride ele alınmıştır.

2.1.4.1.1.Mezhep Farklılıkları

Suriye Arap Cumhuriyeti’nin halk yapısı oldukça renkli bir mozaîge sahiptir. Dünyanın kadim dinleri ve onların mezhepleri bu coğrafyada bugünlere gelerek halen varlığını devam ettirebilmeyi başarmıştır. Dünyanın en eski dinlerden biri olan Hristiyanlık ve ona inan Suriyeli halkından Rum Ortodoksları Bizans döneminde Hristiyanlığı kabul etmiş olan yerli kadim kitle iken diğerleri göçler sonucu ülkeye yerleşmiş olan Ermenileri, Asurileri, Keldanileri, Marunîleri, Latinleri ve Protestanlardır (Orhan, 2012:10).

Hristiyanlığın bu topraklarda başladığı bilinmekle beraber Suriye Hristiyanlarının toplam nüfus içindeki payları %5-6 arasındadır. Bunun başlıca sebebi 1950’li yıllardan sonraki dönemde Hristiyan halkın dış ülkelere göçü ve Müslüman nüfusun tipik özelliği olan yüksek doğum oranıdır (Orhan, 2012:13). Müslümanlar bu topraklarda en yoğun nüfus kitlesini oluşturmakla beraber ülkede Sünni-Nusayri çekişmesi ülkenin bakımsızlığını kazandığı 1946 yılından bu yana zaman zaman gerginliklere ve çatışmalar neden olmuştur. Örneğin, Suriye’nin bağımsızlığını kazanmasından sonra Akdeniz’e kıyısı olan Lazkiye bölgesinin de merkeze bağlanması olayı sonrasında yaşanan gerginlikler ve bölgenin birleşmeye karşı isteksizliği ve ardından da ayaklanması sonucunda 1946 yılında halkı kışkırtmakla suçlanan Nusayrili din adamı Süleyman El-Murşid idam edilmiştir. 1952 yılında tekrar eden Nusayri kökenli halkın isyanı bir kez daha bastırılmış ve Nusayrililer Lübnan ile birleşme taleplerini gerçekleştirememişlerdir. Bundan sonraki süreçte ise devlet içinde aktif politikaya dâhil olma yolunu seçmişlerdir. Baas Partisi Nusayrili politikacılara bu konuda uygun zemin sağlamış ve kentli, toprak ve nüfuz sahibi Sünni ailelere karşı kırsal ve maddi anlamda dezavantajlı bölgelerden gelen Nusayrileri korumuştur. Diğer taraftan Nusayri-Sünni çatışması politik arenada devam etmiştir (Çelikkol, 2016:30). Bu çatışma bugün halen geçerliliğini korumaktadır ve son Suriye krizinde de kendini hissettirmiştir. Bugünkü Suriye’de orduda, bürokraside, ekonomide Esad ailesi ve Baas kadroları güçlü bir

nüfuza sahiptir. Nusayri mezhebi devlet aygıtında önemli konumdadır (Doster, 2013:25).

2.1.4.1.2.Rejimin Otoriter ve Ayrımcı Yapısı

Suriye’de rejim denilenince akla hiç şüphesiz laik Baas Partisi gelmektedir. “Suriye, Arap dünyasının en laik rejimine sahiptir.” (Doster, 2013:25). Baas partisi, 19. yüzyılda yazın alanında gelişmeye başlamış ve 20.yüzyılda politik içerik kazanan Arap milliyetçiliği üzerine çıkış yaparak kurulmuştur. Arap milliyetçiliği zamanla emperyalist karşıtı ve din farkı gözetmeksizin bütün Arapları kapsayan bir niteliğe bürünmüştür. Soğuk Savaş yıllarında ise Arap milliyetçiliğinin önemini yadsımaksızın Arap sosyalizmi söylemini kabul etmiş ve bu doğrultuda eylemlerde bulunmuştur (Özkoç, 2008:199).

Suriyelilik bilincini ortaya çıkaran Baas Partisidir. 1963 Darbesinden önce manda döneminden kalma parçalanmışlık hissi ülkede hâkimdir ve bu durum Fransa'nın bu bölgeyi yönetmesinde de ona kolaylık sağlamıştır (Gürson, 2016:47).

Suriye'deki Baas Partisi'nin ortaya çıkışı 20. yüzyılın başlarına denk düşmektedir. Baas Partisi manda yönetimi altındaki bir Suriye’de kurulmuştur. Parti Arap milliyetçiliğine vurgu yaparak manda yönetimine karşı anti-emperyalist bir çizgi benimsemiştir ve her şeyden de önemlisi Araplar arasında Hristiyan ve Müslüman farkı gözetmeksizin bütüncül bir anlayışla ve aynı zamanda İslamiyetçi ümmet fikrini dışlayarak gelişmeye başlamıştır (Özkoç, 2008:199).

Suriye'de Baas partisini 1940 yılında Ortodoks Hristiyan Micheal Aflak ile Sünni Müslüman Selahaddin Bitar kurmuşlardır. Parti Suriye dışındaki diğer Arap ülkelerinde de güç kazanmıştır. Partinin kuruluş felsefesi aynı zamanda bugüne kadarki Suriye rejiminin temel ideolojisini de yansıtmaktadır; parti Arap milliyetçiliği, Arap Birliği, sosyalizm, laiklik, Batı ve emperyalizm karşıtlığı tezleri temelinde kurulmuştur. Parti kurulduğu yıllarda aydın kitle ve genç ordu mensuplarının ilgisini çekmiştir ve ilk kez 1963 darbesiyle iktidara gelmiştir (Çelikkol, 2016:30-34).

Gerek Irak'taki gerekse de Suriye'deki Baas partilerinin ortak noktaları ikisinin de laik devlet reklamı yapmış olmalarıdır ve ikisinde de partinin kurulan diktatörlük rejimlerine aracılık yapmış olmalarıdır. Laiklik şekil olarak kalmıştır ve iki ülkede de azınlık rejimleri mezhepsel bazda kurulmuş ve devlet idaresinin kilit mevkilerine

partinin desteklediği mezhepteki kişiler (Nusayriler) yerleştirilmiştir. (Çelikkol, 2016:34-35)

Baas partisi ilk kurulduğundaki ideolojik söylemi; Arap milliyetçiliği, Arap sosyalizmi ve özgürlüktür. Parti'nin hitap ettiği kesim Suriye'de yeni gelişmekte olan orta sınıf ve kırsal bölgede ikamet eden azınlıklardır (Sünni olmayan kesimdir). Parti 1950'li yıllara gelindiğinde teşkilatlanma ve ideolojik alt yapısını tamamlamıştır. Bu yıllarda Arap dünyasında bağımsızlığını yeni kazanan diğer ülkelerle bir Arap Birliği kurma ideası bilhassa ilk kuşak parti taraftarlarınca Arap sosyalizmi fikrinin hayata geçirilmesinden daha da öncelikliydi. Suriye'nin Mısır ile 1958 yılında birleşmesi Baas Partisi'nin desteklediği bir olaydı fakat birleşme sonrası uygulamaya konulan sosyalist devlet politikaları Suriye'deki bazı subayları rahatsız ettiği için 1961 yılında gerçekleştirilen bir darbe ile hem birleşme sonlandırılmış hem de Baas partisinin iktisat politikaları rafa kaldırılmıştır. 1960'lı Yumuşama yıllarında planlı ekonomiye geçiş süreci Partiyeye de tesir etmiştir. Yeni kuşak parti taraftarlarının parti tabanında artmasıyla (yoksul kırsal azınlık kesimi) beraber Arap sosyalizmi fikri ağırlık kazanmaya başlamıştır. Bu ideolojik değişim parti tabanının da değişimini beraberinde getirmiştir. 1960'lı yılları parti taraftarları arasında çekişmenin geçtiği yıllar olmuştur. Eski kuşak, kentli burjuvazi ve orta sınıfı oluştururken yeni kuşak kırsal kesimden gelen radikal azınlıklıklardan oluşmaktaydı. 1963 darbesiyle yeni kuşak Baasçılar iç ve dış politikada etkili olmaya başlamışlardır ve bu yeni dönemde Doğu Bloku ile SSCB ile ilişkiler geliştirmeye başlamışlardır (Özkoç, 2008:199-202).

1963 yılı Mart ayında Baas Partisi darbe yapmıştır. 1963 darbesinden sonra cumhurbaşkanlığına Sünni ve Halepli Amin El-Hafız getirilmiştir. 1966 yılı Şubat ayında Nusayriler darbe yapmıştır ve bu darbe Suriye'nin bağımsızlığından sonraki 17 yıl boyunca yaşanan 13. darbe olmuştur. Darbe ile beraber Amin El-Hafız görevden alınmış ve onun yerine Nusayrili Genel Kurmay Başkanı Salah Cedid ve yine onun gibi Nusayrili olan Hava Kuvvetleri Komutanı Hafız Esad getirilmiştir. 1970 yılına gelindiğinde ise Hafız Esad iktidarı tek başına ele geçirebilmek için darbeyi bizzat kendisi planlayıp yönetmiştir. Bu darbelerden 1963 yılında yapılan Osmanlı dönemi ve Fransız manda döneminden beri iktidarı elinde bulunduran Şam ve Halep ağırlıklı Sünni kentli kesimin yavaş yavaş iktidardan düşüşüne yol açmıştır. (Çelikkol, 2016:36-37)

Hafız Esad bir ordu mensubu olarak⁵⁶ kentli orta sınıf olarak da bilinen Sünni Müslüman kesimi karşısına almadan liberal ve pragmatist politikalar geliştirmiştir. 1970 yılında iktidarı bir darbe ile ele geçirmiş ve 2000 yılında ölümüne kadar ülkeyi yönetmiştir. Uluslararası konjonktüre de uygun olarak ekonomide neo-liberal politikalar tatbik etmiştir. Esad dönemi aynı zamanda 1970'li ve 1980'li yıllarda Müslüman Kardeşler örgütü ile yoğun bir mücadelenin yaşandığı yıllar olmuştur. Partiye muhalefet eden örgüt rejim tarafından bastırılmıştır. Esad döneminde Baas partisi ilkelerinden taviz verilmiş ve kült bir lider olarak Hafız Esad'ın gittikçe otoriter bir kişiliğe büründü görülmüştür. Sivil toplum baskı gördü ve parti araçsallaşmaya başlamıştır ve dahası devlet tahakkümü artmıştır. Esad'ın pragmatist kişiliğine verilebilecek bir diğer örnek ise onun 1991 yılındaki Körfez İşgali sırasında Batı yanlısı sergilediği tavidir. Suriye, işgal sonrasında İsrail Devleti kurulduğundan beri bitmeyen Arap-İsrail barışının tesisinde aktif rol almıştır. Suriye'nin bu tavrı Arap milliyetçiliğine ihanetten çok "realist" bir yaklaşım olarak algılanmıştır nitekim o dönemde Arap dünyasında İsrail gerçeğine karşı bir yumuşama havası mevcuttur. Kısacası Hafız Esad pragmatist bir kişilikti çünkü onun döneminde Arap milliyetçiliğinden ziyade Suriyelilik ön plana çıkarılmıştır. Pragmatist kişiliğine bir diğer örnek ise Sünni bir örgüt olan Müslüman Kardeşler'e karşı yapılan mücadeleye eş zamanlı olarak aynı zamanda İslam hakkında birleştirici konuşmalar yapmış olmasıdır. (Özkoç, 2008:203-206)

Hafız Esad ile başlayan Esad dönemi sonucunda bugünkü Suriye'de orduda, bürokraside, ekonomide Esad ailesi ve Baas kadroları güçlü nüfuz sahibi konumuna gelmiştir. Buna ilaveten Nusayri mezhebi de devlet aygıtında önemli konumda bulunmaktadır. (Doster, 2013:25)

Hafız Esad, yönetimi boyunca çok partili demokrasiye fazla önem vermemiştir. Beşar Esad babasına nazaran daha demokrattır. Özgürlükler anlamında yenilikler getirmiştir. Sınırlı internet erişimi sağlamıştır. Yönetime geçtikten kısa bir süre sonra 600'e yakın siyasi hükümlüyü özgürlüğüne kavuşturmuştur. (Gürson, 2016:19) Esad babasından farklı olarak batı dünyası ile ilişkileri yumuşatma yoluna gitmiştir. (Doster, 2013:25) Bunlara rağmen statükoyu muhafaza etmiştir (Gürson, 2016:19). Hüsnü

⁵⁶ Hafız Esad iktidara gelmeden önce Rusya'da askeri eğitim almış Suriye Arap Cumhuriyeti hava kuvvetleri mensubudur.

Mahalli'ye göre ise 2011 yılında tırmanmayıp çok boyutlu bir sürece dönüşmeseydi belki Suriye bugün geçmişe nazaran çok daha demokratik bir ülkeydi (Mahalli, 2014).

Mahalli'ye göre Suriye'de her şey bir sisteme oturduğu zaman demokratik ortamda ve BM gözetiminde yapılacak seçimde Esad en az yüzde 70 oy alacaktır çünkü Suriye halkı, başına ne geldiyse siyasal ve radikal İslamcılardan geldiğinin farkındadır. Esad yönetiminin yüzde yüz demokratik olmadığı ve yönetime dair yolsuzluk iddiaları doğrudur buna rağmen Suriye halkı 2011 öncesi ile içinde bulunduğu dönemi değerlendirecek ve kararını ona göre verecektir çünkü Suriye halkı aydındır. (Acar ve Mahalli, yüz yüze mülakat, 23.02.2017)

2.1.4.1.3.Ekonomik Gerekçeler

Ekonomik veriler gereğince Türkiye devletinin yıllık gayri safi milli hasılası Suriye devletinkine kıyasla üç katıdır. Bu durum Türkiye ile sınırı olan Suriye devleti vatandaşlarının bir kısmının gözündeki Türkiye'yi cazip kılmaktadır.

Suriye Krizi ile Türkiye devletine ekonomik kaygı güden Suriyeli göçmen göçü artmıştır. Kargaşa ve çatışma ortamında sahip oldukları ekonomik imkânları kaybeden ve daha iyi ekonomik şartlarda hayatlarını idame ettirmeyi uman bir göç kitlesi Türkiye'ye göç etmiştir. Daha önce de ekonomik gerekçeler ile göç etmiş olanların varlığı bilinmekle beraber Suriye devleti kurulduğundan beri Türkiye devleti insanı kaygılar güderek sınırını daha önce Suriyelilerin bu denli rahat giriş yapabilmelerine olanak sağlayacak kadar hiç açmamıştır. Bu fırsatı kaçırmak istemeyen Suriyeli ekonomik göçmenler de yeni bir hayata kurma arayışı içerisinde Türkiye'ye göç etmiştir.

2.1.4.2.Dış Nedenler

İç savaşın büyük yıkıma sebep olduğu Suriye, farklı ülkelerin ideolojilerinin çatıştığı bir 'vekâleten savaş' alanı haline de gelmiş durumdadır (Yüksel, 2014). Suriye, Rusya Federasyonu için bölgede stratejik ortaktır diğer taraftan ABD için İran İslam Cumhuriyeti'ne karşı tampon bölge konumundadır. Suriye, ABD'nin bölgedeki partneri İsrail açısından İran'dan gelebilecek tehlikelere karşı bir tampon bölgedir. Suriye'nin kuzey toprakları ve aynı zamanda Türk sınırına yakın bölgeler ve Irak'ın kuzeyinden Akdeniz'e uzanması düşünülen "Kürt Koridoru" açısından önem arz etmektedir (Irak

doğal kaynakları bu koridor ile sevki düşünülmektedir). Diğer taraftan İran'ın Rus yanlısı politika takip etmesi krizi uzatmıştır. Özetle Suriye'nin gerek Ortadoğu'daki coğrafi konumu gerekse de Arap dünyasındaki önemli yeri ve Akdeniz'e açılan limanlara sahip olması büyük güçlerin ilgi odağında olmasına neden olmaktadır (Doster, 2013:25).

2.1.4.2.1.İran İslam Cumhuriyeti'nin Etkisi

Bölgede Esed rejimine açık destek veren ve iç savaşın en aktif tarafı olduğu artık açıkça belli olan ülke hiç şüphesiz Suriye sorununu kendi iç meselesi olarak gören İran İslam Cumhuriyeti'dir. Tahran'a göre Esed'in koltukta kalması, Irak, Lübnan hatta Mısır ile olan ilişkilerini ve İsrail'e karşı güvenliğini derinden etkile bileyecek faktörler arasında en önemlisidir. İran Suriye rejimini ayakta tutmak adına uzun süredir hem siyasi hem de ekonomik anlamda çok büyük ve artık kendisine fazlasıyla ağır gelmeye başlayan bir yükü sırtlanmış durumdadır. Suriye, İran'ın bölgesel nüfuzunu artırmak amacıyla belli bir süredir "yatırım yaptığı" bir ülkedir. İki ülke arasında zaman zaman fikir ayrılıkları ortaya çıkmış olsa da, Tahran Suriye üzerinde etki kurmaya ve Beşşar Esed rejimini ayakta tutmaya hayati önem vermektedir. Çünkü İran'a göre Suriye iç savaşı, bölgede aslında kendisine karşı yapılmak istenen saldırının bir parçası ve bahanesidir. İran ayrıca, Suriye'nin Sünni-Şii geriliminin ana sahnesi haline gelmesi sonucunda Orta Doğu'da mezhepler arası gerilimin iyice tırmanması tehlikesine karşılık, 'Şii Hilâli'ni korumak adına da Esad rejiminin gücünü korumasını önemsemektedir (Yüksel, 2014).

Suriye, petrol ve su zengini değildir fakat bölgede denge unsurudur. Lübnan iç politikasında nüfuz sahibidir. İsrail'in baş düşmanlarından biridir. Soğuk Savaş yıllarında SSCB ile sıcak ilişkiler geliştirmiştir ve bugün de köklü ilişkilere sahiptir. Rusya Federasyonu'nun sıcak denizlere açıldığı Lazkiye limanı ve Tartus üssü Suriye topraklarındadır. Tartus Akdeniz'de tek Rus üssüdür, Şam ve Tahran Lübnan'da oldukça etkili olan Hizbullah örgütünün en büyük destekçilerindendir, Suriye halkının %70'i Sünni, % 15'i Nusayri ve %10'u Hristiyan'dır (Doster, 2013:24). Buradan çıkan sonuç gereğince Ortadoğu'da uluslararası denge açısından Suriye önemli bir yere sahiptir. Kısacası İran ile Suriye'nin stratejik ortaklığı ve Rusya'nın Suriye rejimini destekleyen politikaları Krizin uzun sürmesine neden olmuştur.

Gazeteci Hüsnü Mahalli, Türkiye'nin 2011 yılından bu yana, Esad'ın Alevi oluşundan dolayı İran'ın Suriye'ye destek verdiğini iddia ederek, İran'ı suçladığını beyan etmiştir (Acar ve Mahalli, yüz yüze mülakat, 23.02.2017). Bu destek savaşın uzamasına ve uzayan savaş ortamından kaçan Suriyeli göçmenlerin göçünü tetiklemiştir. Diğer taraftan Mahalli, İran'ın Suriye'den vazgeçmemek pahasına 3. dünya savaşını göze alacağını ifade etmiştir (Acar ve Mahalli, yüz yüze mülakat, 23.02.2017).

2.1.4.2.2.Rusya Federasyonu'nun Etkisi

Suriye, gerek Ortadoğu'daki coğrafi konumu gerekse de Arap dünyasındaki önemli yeri nedeniyle ve Akdeniz'e açılan limanlara sahip olmasıyla büyük güçlerin ilgisini çekmektedir. (Doster, 2013:25). Rusya Federasyonu'nun bu ilgisini Suriye'nin bağımsızlığını kazandığı yıllardan beri devam ettirmiştir.

1966 yılında Suriye iç politikasında neo-Baasçılardan Selah Cedit etkisinde ekonomide millileştirme politikalarına hız vermiştir ve Sovyetlerle ilişkiler daha da yoğunlaştırılmıştır. 1967 Savaşı'ndan sonra iktidar yarışının parti içinde de yansımaları olmuştur. Bir taraftan tutucu olarak görülen Arap Krallıklarından uzaklaşan kesim diğer taraftan liberal ve pragmatik ilkeleri benimseyen Hafız Esad'ın Arap Krallıklarına karşı ılımlı siyaset izlemeyi destekleyen taraf olarak bir kutuplaşma yaşanmıştır. Nihayetinde mücadeleyi Hafız Esad kazanmıştır. Hafız Esad bir ordu mensubu olarak kentli orta sınıf olarak da bilinen Sünni Müslüman kesimi karşısına almadan liberal ve pragmatist politikalar geliştirmiştir. 1970 yılında iktidarı bir darbe ile ele geçirmiş ve 2000 yılından ölümüne kadar ülkeyi yönetmiştir. Uluslararası konjonktüre de uygun olarak ekonomide neo-liberal politikalar tatbik etmiştir (Özkoç, 2008:202-203).

Hafız Esad'ın dış politika dönemi için 1990'lı yıllara kadar genel anlamıyla SSCB ile iyi ilişkiler geliştirildiği söylenebilir. Sovyetler 1971 yılında Suriye'nin Tartus şehrinde bir deniz üssü inşa etmiştir. Mısır'da Enver Sedat döneminde Rusların bu ülke ile ilişkilerinin bozulması sonrasında Akdeniz'e açılan bu üs Ruslar açısından önem kazanmıştır. Yine aynı şekilde 1970'li ve 1980'li yıllarda SSCB Suriye devletine ciddi anlamda askeri ve iktisadi yardımlarda bulunmuştur. İran'da 1979 Humeyni Devrimi⁵⁷

⁵⁷ Fransa'da sürgün hayatı yaşayan Humeyni, 1979 yılında İran'da teokratik devlet rejimini getiren halk devrimi sonrasında İran'a gelerek devrilen Şah Pehlevi'nin yerine geçmiştir.

sonucu İran'ın da SSCB ile iyi ilişkiler kurması bölgede neticeleri bugünü de etkileyen yeni bir ittifakın doğmasına sebep olmuştur. (Çelikkol, 2016:41)

1990'larda SSCB'nin dağılması Baas Partisi'ni de etkilemiştir. 1986'ya kadar Suriye Sovyetlerden dış yardım alan ülkelerin başında geliyordu. Orta Doğu'da ABD ve İsrail karşıtı söylemleri ile ön planda olan Suriye yardımın kesilmesi ile ekonomik anlamda olumsuz etkilenmiştir. (Özkoç, 2008:205)

Suriye, Rusya Federasyonu için bölgede stratejik ortaktır diğer taraftan ABD ve ABD'nin bölgedeki partneri İsrail açısından İran'dan gelebilecek tehlikelere karşı bir tampon bölgedir. Dahası Suriye'nin kuzey toprakları ve aynı zamanda Türk sınırına yakın bölgeleri Irak'ın kuzeyinden başlayıp Akdeniz'e kadar uzaması düşünülen "Kürt Koridoru" açısından önem arz etmektedir. İran'ın bölgedeki bu dengeler göz önüne alındığında Rusya lehine Rus yanlısı politika takip etmesi krizi uzatmıştır (Doster, 2013:25).

Suriye, petrol ve su zengini değildir fakat bölgede denge unsurudur. Lübnan iç politikasında nüfuz sahibidir. İsrail'in baş düşmanlarından biridir. Soğuk Savaş yıllarında SSCB ile sıcak ilişkiler geliştirmiştir ve bugün de köklü ilişkilere sahiptir. Rusya Federasyonu'nun sıcak denizlere açıldığı Lazkiye limanı ve Tartus üssü Suriye topraklarındadır. Tartus Akdeniz'de tek Rus üssüdür diğer taraftan Şam ve Tahran Lübnan'da oldukça etkili olan Hizbullah örgütünün en büyük destekçilerindendir. (Doster, 2013:24). Buradan çıkan sonuç gereğince Suriye Ortadoğu'da uluslararası denge açısından önemli bir yere sahiptir, İran ile Suriye'nin stratejik ortaklığı ve Rusya'nın Suriye rejimini destekleyen politikaları Krizin uzun sürmesine neden olmuştur.

Mahalli'ye göre Rusya Federasyonu'nun Suriye'deki varlığı uluslararası hukuka uygundur çünkü Suriye devleti Rusya'yı kendisi çağırmış durumdadır (Acar ve Mahalli, yüz yüze mülakat, 23.02.2017). Kısacası, Rusya'nın Esad'ın yanında yer alması dengeleri bozmuştur ve iç savaşın seyrini değiştirmiştir. İç Savaşı vekâlet savaşına dönüştürmüştür (Ağır ve Sezik, 2015:99). Bu vekâlet savaşı Suriyeli göçmenlerin göçünü tetiklemiştir.

2.1.4.2.3.Arap Baharı

Daha fazla demokrasi söylemi ile alevlenen Arap Baharı hareketinin Tunus ve Mısır'da başlamasından sonra Suriye'de bazı muhalif çevreler sanal ortam ve özellikle Facebook üzerinden anlaşılarak 5 Şubat 2011'de başkent Şam'da Beşar Esat karşıtı bir kaç gösteri tertiplemişlerdir. Rejim güçlerinin kolaylıkla dağıttığı bu gösteriler sonrasında Şam'da yine de zaman zaman gösteriler olmuştur ve buna benzer gösteriler yine Facebook üzerinden 15 Mart 2011'de Daraa'da tertiplenen yürüyüş ile devam etmiştir. Akabinde Daraa, Şam, Hums ve Hama'da yüzlerce insan sokaklara dökülüp rejim karşıtı gösterilerde yer almıştır. Bu gösterilerden olan Daraa'dakinde 4 kişinin ölmesi üzerine muhalif cephe bütün Suriye halkının 25 Mart'ta gösterilere katılmasını istemiştir. Bu çağrıya yanıt olarak Başkan Esat Baas Partisi ileri gelenlerini gündemi değerlendirmek üzere 24 Mart'ta toplantıya çağırmıştır. Toplantının ardından rejim tarafından bir açıklama yapılmıştır. Buna göre Suriye halkının talepleri yerine getirilecektir. Bu açıklamaya rağmen binlerce kişi ertesi gün ülkenin birçok ilinde kendini sokaklara atmıştır. Bilanço çok ağır olmuştur. Güvenlik güçleri ve yurttaşlardan 100 kişi ölmüş yüzlercesi ise yaralanmıştır. Bu olaylar üzerine Başkan Esat parlamentoyu olağanüstü toplantıya çağırmış ve reform yapma sözü vermiştir. Buna ilaveten son olaylarda tutuklanan vatandaşların serbest kalmasını sağlamış ve 7 Nisan 2011'de Suriye topraklarında kimliksiz ikamet eden Kürt halkına kimlik verilmesini içeren yasayı imzalamıştır. 21 Nisan'da ise ülkede 38 yıldır uygulanmakta olan Olağanüstü Hal Kanunu'nu ilga etmiştir. Bunlarla da yetinmeyerek Milli Güvenlik Mahkemeleri'nin yasal statüsüne son vermiştir ve önceden izin alarak yapılan gösterilerin izin şartını kaldırmış fakat her şeye rağmen ok yaydan çoktan çıkmıştır. Olayların bu noktaya gelmesinde özellikle El-Cezire ve El-Arabiya gibi provokatif yayın yapan kanalların etkisi ise yadsınamaz bir gerçektir. (Mahalli, 2014:159-160)

Mahalli'ye göre Arap Baharı kanlı bir oyundur. Kendisi Suriye bölgesini sokak sokak ve tüm insanına kadar bildiğini iddia etmektedir. 40 yıllık gazetecilik mesleğini de yalan söyleyerek heba etmeyeceğini iddia etmektedir. Kendisi,

İstihbarat raporları, Suriye'deki İslamcılarının palavraları ve ordudan kaçan üç beş generalin söyledikleri ile yorum yapanların bataklığa saplandığını gördük.

şeklindeki beyanı ile Suriye krizini açıklamaktadır (Acar ve Mahalli, yüz yüze mülakat, 23.02.2017). Nitekim Arap Baharı süreci, emperyalist müdahale sonucu kısa zamanda uluslararası boyut kazanmıştır (Doster, 2013:24).

2.1.4.2.4.Amerika Birleşik Devletleri'nin Etkisi

Obama yönetimi 2008-2017 döneminde diğer bir ifade ile Suriye Krizi'nin başladığı 2011 yılında hüküm sürmüştür ve Suriye Krizi'nde pasif tutum sergilemekten dolayı Türkiye tarafından suçlanmıştır. Diğer taraftan Trump yönetimi daha aktif bir politika sürdürmektedir.

Obama Suriye'ye müdahale etmekten kaçınmıştır. Savaşın kısa sürede sonlandırılmayıp uzamasında ABD'nin takındığı bu pasif tutum Türkiye tarafından eleştirilmektedir. Bu pasif tutum nedeniyle savaş uzamış ve bundan dolayı savaştan kaçanların göçü aralıksız olarak son 6 yıldır devam etmiştir.

Diğer taraftan ABD'nin başını çektiği Batılı ülkelerin yanı sıra, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler, farklı vizyonlarla da olsa, Suriye'de sivillere yönelik saldırılar ve insan hakları ihlalleri sebebiyle Beşşar Esed rejiminin karşısındaki muhaliflere destek vermektedirler (Yüksel, 2014). Bu destek muhaliflerin savaşın uzamasındaki rolünü arttırmış ve savaş ortamından kaçan Suriyeli göçmenlerin göçünü tetiklemiştir.

2.1.4.2.5.Türkiye Cumhuriyeti'nin Etkisi

Türkiye ile Suriye sınırı yaklaşık 950 km.'yi bulmaktadır ve iki ülke arasında geçmişten kaynaklanan kültürel bağlar mevcuttur. Sınıra yakın her iki ülke yakasındaki yerleşim yerlerinde mukim insanların birbiriyle yakın akrabalık ilişkisi mevcuttur (Çelikkol, 2015:5). Akrabalık ilişkileri dışında din birliği de önemli bir benzerliktir.

ABD'nin başını çektiği Batılı ülkelerinin yanı sıra, Türkiye ve Suudi Arabistan gibi bölgesel güçler, farklı vizyonlarla olsa da, Suriye'de sivillere yönelik saldırılar ve insan hakları ihlalleri sebebiyle Beşşar Esed rejiminin karşısındaki muhaliflere destek vermektedir (Yüksel, 2014). Verilen bu destek küçük çaplı çatışmalar şeklinde başlayan Suriye Krizi'nin büyümesine ve bir savaşa dönüşmesine neden olmuştur. Bu savaş da insanlık tarihi boyunca görülmüş en büyük göçlerden birine zemin hazırlamıştır.

2009-2010 yıllarının iyimserlik havasındaki Türkiye Suriye ilişkileri ne yazık ki "Arap Baharı" olarak da bilinen Tunus, Libya ve Mısır'da daha fazla demokrasi, hürriyet, şeffaflık ve geniş katılımlı yönetim şekli isteklerinin dillendirilmesinin ardından yaşanan bir dizi olay sonrası farklı bir seyir almıştır. Suriye'deki rejime karşı çıkan ve daha fazla demokrasi söylemi oluşturulan muhalif grup zamanla "Özgür Suriye Ordusu" adı altında silahlı bir güce dönüşmüştür. 2011 yılı ortalarında ise Suriye muhalefetine siyasi kanadı faaliyetlerini Türkiye'de yoğun bir biçimde sürdürmeye devam etmiştir (Çelikkol, 2015:137).

2.1.4.2.6.Dünya Basının Etkisi

Basın günümüzde gündemi etkilemede oldukça güçlü bir araç olarak bilinmektedir. Ağır ve Sezik de bu duruma dikkat çekmiştir. Yaptıkları çalışmaya göre Mart 2011'de başlayan gelişmeler sonrasında Batı basını ve Türkiye, Suriye rejimini hedef alan açıklamalar yapmışlardır. Esad bunları dikkate almayarak baskıyı arttırmaya devam ettirmiştir. Türkiye'nin beklentisi Esad'ın fazla direnemeyip yola gelmesiydi fakat Esad direnmiştir (2015:99) ve çatışmalar ülkenin özellikle kuzey bölgelerine yayılmıştır.

Dünya basının Suriye Devleti'nde ciddi anlamda insan hakları ihlallerinin yaşandığına dair yaptığı haberler neticesinde Suriye'de Muhalif kesime destek vermek isteyen ve dünyanın değişik yerlerinde yaşayan ve mağdur Suriyeli halkın yanında yer almak isteyen bir kesim Suriye'ye gelerek Suriye'deki savaşa dâhil olmuştur. Dışardan gelen bu insanlar savaşın uzamasına ve bu savaştan kaynaklanan göçün de devam etmesine neden olmuşlardır.

2.1.4.2.7. Suriye'de Savaşın Tarafların Etkisi

Türkiye'nin Suriye Krizi'nden beklentisi Esad'ın fazla direnemeyip yola gelmesiydi. Esad'ın direnmesi ve diğer taraftan ülkedeki kaos ve güç boşluğu ortamından yararlanan silahlı yapıların halkın huzurunu bozmaya başlamasıyla Kriz beklenenin aksine uzamıştır. (Ağır ve Sezik, 2015:99) Krizin uzamasıyla huzuru kaçan insan kitleleri akın akın gerek ülke içinde başka yerleşim yerlerine gerekse de ülke dışına göç etmeye başlamıştır.

Suriye Devleti'nde Beşar Esad rejime karşı savaşı ve muhalif kanatta yer alan ÖSO (Özgür Suriye Ordusu)'nun yanı sıra kargaşa ortamından yararlanıp Suriye'deki savaşa dahi olan silahlı yapıları *Hizbullah*, *PYD/YPG*, *İŞİD (DAEŞ)*, *El Nusra Cephesi*, *Kürt Birlikleri*, *Ceyş el Fetih*, *Fetih el Şam (Şam'ın Fetih Cephesi)*, *Ahrar el Şam (Şam'ın Hürleri)* isimleri altında sayabiliriz. Bu yapılar arasında gerek Türkiye'de gerekse de dünyanın birçok yerinde eylemlerde bulunmuş olan İŞİD adlı örgütün üzerinde özellikle durulacaktır.

Suriye İç Savaşı'nda Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) adlı örgüt, 2013 yılı sonu ve 2014 yılı başlarında Irak'tan Suriye'ye geçerek öncelikle Suriye-Irak sınır bölgelerini, Der el-Zor ve Rakka şehirlerini daha sonra ise Suriye'nin Türkiye, Suudi Arabistan ve Ürdün ile olan sınırlarında önemli olan bazı yerleri ele geçirmiştir. Başlangıçta El-Kaide bağlantılı olduğu söylenen örgüt daha sonraları bağımsız bir kimliğe bürünmüştür. Örgütün lideri Iraklı Bağdadi kendini Sünni Arapların lideri konumunda gördüğü için şahsını halife olarak ilan etmiştir. Arap dünyasının Sünni kesiminden ve dünyanın birçok gelişmiş ya da geri kalmış ülkesinden hayran kitlesi bulunan ve gelişmiş ülkelerden ciddi anlamda insan kaynağı sağlanan bu milis örgütü 2014 yılında Irak'ta bulunan Musul'u da ele geçirmiştir. İŞİD'in Irak'ta bulunan Bağdat ile Erbil'e yönelik tehditler savurması üzerine ABD ve Batı dünyası Suriye krizine başta gösterdikleri pasif tutumu terk ederek müdahil olmaya başlamışlardır. (Çelikkol, 2015:140)

Mahalli'ye göre Esad gitmeyecektir. Suriye direnecek ve kazanacaktır çünkü Suriye toplumu ruh hastası radikal İslamcılarının yaşamlarını kabullenmeyecektir. 360 bin kişilik Suriye ordusu 100 bin kişilik terörist gruplarla savaşmaktadır ve Suriye bugün halen ayaktaysa bu ordusunun dağılmamış olmasındandır (Acar ve Mahalli, yüz yüze mülakat, 23.02.2017). Aslen Suriyeli⁵⁸ olan Mahalli böyle düşünse de internet sayesinde İŞİD'in kendine taraftar topladığı ve bugün dünyanın dört bir tarafında bulunan fanatik ve radikal dinciler arasında popüler olduğu bilinen bir gerçektir. Bu terör örgütü insan kaynağını çok değişik ırk ve milletlerden temin etmekle ulus aşan bir örgüte dönüşmüş durumundadır.

Heywood (2011:133), küreselleşmeye yönelik yapılan eleştirilerden bahsederken küreselleşmenin dini radikalizmi besleyebilecek öfke ve düşmanlıklara zemin hazırladığını dile getirmektedir. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinde göçmen işçi sınıfı

⁵⁸ Mahalli aynı zamanda Türkmen asıllıdır.

mensubu ailelerin çocuklarında her geçen gün IŞİD benzeri yapılanmalara ilgi artmaktadır. Sosyal dışlanmışlığa uğrayan özellikle Müslüman göçmen nüfusta son zamanlarda bu tür radikal eğilimlerin arttığı yapılan araştırmalar ile kanıtlanmıştır. Bu durum ne yazık ki IŞİD gibi bir illegal yapının insan kaynağını sürekli beslediği için Suriye Krizi'nin uzamasına ve yerel halkın yerleşim yerlerini terk ederek göç etmesine sebep olmuştur.

IŞİD adlı örgütün ortaya çıkışı ve çağ dışı yöntemlerle ele geçirdiği bölgelerdeki yerel halka dayattığı zorba, radikal ve dinci uygulama ve infazları ile savaşın içeriği değişmiştir. Savaşın başlangıcında bir rejim değişimi söz konusu iken IŞİD ile beraber gerek bölge ülkeleri gerekse de Batılı ülkeler terörist bir örgütün eylemlerinin bir an önce sonlandırılması hedefi etrafında birleşmişlerdir. Bu örgüt yüzünden gelişmiş Batılı ülkelerde İslam karşıtı söylemler kamu oyununda yer edinmeye başlamıştır (Çelikkol, 2015:140).

2.2.Göçmenlik

Uluslararası hukuk kaideleri gereğince devlet diye tanımlanan ve sınırları belli olan bir toprak parçasında bir birey olarak seyahat etmek, ikamet etmek veya yalnızca geçici bir süreliğine bulunmak için bile bir statüye sahip olmanız gerekmektedir. Bu statünün niteliği size o topraklar üzerinde kullanabileceğiniz hakları sunar ve altına gireceğiniz yükümlükleri dikte eder. Bu bölümde bu statüler ele alınacaktır diğer biri ifade ile yabancı olduğumuz topraklarda bir göçmen olarak hangi haklara sahibimiz bu bölümde irdelenecektir.

Göçmenlik konusu ele alınırken uluslararası hukuk kaidelerince göçmen olan kişiler ile ilintili kavramlar (mülteci, sığınmacı, uluslararası koruma, uluslararası asgari şartlar, vs.) ele alınmalıdır. Bu kavramların tanımlarına yer verilecek olması bundandır.

2.2.1.Kavramsal ve Kuramsal Olarak Göçmen

Dünyada 2015 yılı itibariyle doğduğu ülkenin dışında başka bir ülkede yaşayan insan sayısı 2016 yılı itibariyle 244 milyona ulaşmıştır. 2000 yılı ile kıyaslandığında göçmen sayısında % 41'lik bir artış kaydedilmiştir. Uluslararası göçmen olarak da adlandırılan bu insanlardan 20 milyonuna yakını ise mülteci olarak kayıtlara geçmiştir. (www.un.org, 12.01.2016) Bu rakamlara rağmen hala dünya nüfusunun yaklaşık %3'ü

göçmendir. Yoğun olarak göç veren ülkelerde veya yoğun olarak göç alan ülkelerde “**hareketli nüfus**” olarak da adlandırılan bu göçmen kitlesi yani doğduğu yerden başka bir ülkede yaşayan nüfus, %7, %8, %10 seviyelerini genel olarak aşmaz. (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 532)

Göçmen tabiri oldukça kapsamlı bir kavram olup göçmen olan bir kişi bir zamanlar bir ülkenin vatandaşı olup zoraki göç sonucu başka bir ülkede mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci veya geçici koruma altına alınmış olabilir.

Göçmen sözcüğünün anlamı hakkında Sirkeci, Türkçe’deki “göçmen” ve “göç” sözcüklerinin İngilizce’deki “migrant” ve “migration” sözcüklerine göre daha kapsayıcı ve daha olumlu anlam taşıdığını iddia etmektedir. İngilizce’de “migrant” (göçmen) sözcüğü olumsuz içerikli çağrışımlar yapmaktadır. (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 532) Peki ama göçmen kimdir?

Uluslararası Göç Örgütü (*International Organisation of Migration, IOM*)’ne⁵⁹ göre hareket halindeki kişinin yasal statüsüne ve kişiyi harekete sevk eden nedenlere veya göç ettiği yeni yerde ne kadar süre boyunca kaldığına bakılmaksızın, hareketinin gönüllü veya gönülsüz oluşu önem arz etmeksizin, olağan olarak yaşadığı yeri terk ederek gerek bir devletin sınırları içerisinde gerekse de uluslararası bir sınırı aşması durumunda kendisine göçmen denir (IOM).

Göç İdaresi Göç Sözlüğü’ne göre milletler arası düzeyde kabul gören genel geçer bir göçmen tanımı söz konusu olmamakla beraber **göçmen** öncelikle “kişisel rahatlık” gayesine matuf ve bireyi dışarıdan göçe zorlayan herhangi bir baskı unsuru olmaksızın tamamen özgür iradesi ile göç etmeyi niyet etmiş kişi olarak bilinmektedir. Bu tanım gereğince **göçmen** gerek maddi durumunu gerekse sosyal statüsünü daha iyi konuma getirmek adına diğer bir ifadeyle kendisinin veya ailesinin gelecek beklentilerini daha da iyileştirmek adına bir bölge veya ülkeye göç eden şahıstır (goc.gov.tr., 2009:22). Göçmen tanımları yapılırken oldukça sık kullanılan bir diğer tanım da **ekonomik göçmendir**. **Ekonomik göçmen** öncelikle zulümden kaçan mülteci göçmenleri diğer nedenlerle göç eden göçmenlerden ayırt etmek için kullanılmaktadır. **Ekonomik göçmen** kendi yaşam kalitesini daha iyi konumlara taşımak gayesi ile mutlak ikamet yerini terk ederek kendi menşé ülkesinin dışında başka bir ülkeye yerleşen kişidir.

⁵⁹ Uluslararası Göç Örgütü, göçmenler ve göçmenleri ilgilendiren konularda, ilgili devletler ile koordinasyon ve anlaşma halinde, uluslararası göç hizmetlerine muhtaç göçmenler ile ilgilenmektedir (IOM).

Ekonomik göçmen tabiri iyi niyet taşımadan ve/veya yasal izin olmaksızın mülteciler için sağlanan sığınma usullerini kullanarak başka ülkelere giriş yapanlar için de kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye’ye 2011’den beri çok sayıda *ekonomik göçmen* sıfatı taşıyan Suriyeli göçmen giriş yapmıştır. *Ekonomik göçmen* terimi son olarak menşei ülkesi dışına bir tarım sezonu için çıkan mevsimsel işçiler için de kullanılmaktadır (Göç Sözlüğü, 2009:16)

Küreselleşmenin nispeten daha az yoğun yaşandığı dönemlerde tanımlanan *göçmenlik* ile bugünkü göçmenlik farklı niteliklere haizdir. Bu farkı yansıtmak adına göçmenliğin bir türevi olan **“göçmenası” (transmigrant)** tanımı geliştirilmiştir. Buna göre artık göçmenler içinde bulundukları kentsel ve kamusal alanların dışına itilen varlıklar olmaktan ziyade bu alanları değiştiren ve şekillendiren aktif özneler olarak bilinmektedir. Bu yeni tamın gereğince göçmen göç ettiği yeni yerde asimile olmak yerine anavatan ile diaspora arasında bir yerde kendini konumlandırmaktadır. Göçmen için geride bıraktığı anavatan onu kasıp kavurmamaktadır ve düşsel bir cennet değildir. Göçmen artık iki yerden de beslenerek yeni bir aidiyet kimliği oluşturmuştur ve bunu da anavatanını ile *reel* (ucuz uçak seferleri vb. yollar) ve *sembolik* (internet, televizyon, radyo, sinema endüstrisi, müzik endüstrisi) olarak ziyaret ederek gerçekleştirmektedir (Kara, 2009:29). Bugün Türkiye’de Suriyeli göçmen nüfusun da benzer bir süreç yaşayacağını düşünürsek **göçmenası** tanımının içerisine bu sosyal gruba dâhil etmek söz konusu olabilecektir.

Türkiye’de göçmen olarak bulunan yabancıların ülkede kaldıkları süre boyunca hak ve yükümlülük açısından diğer bir ifade ile statüleri açısından birden fazla durum söz konusudur. Öncelikle daha önce de bahsi geçen 1951 Sözleşmesi ve Ek Protokolü ve Koruma Kanunu ülkemizde yabancılara verilecek statünün sınırlarını belirlenir. Bahsi sonradan geçecek olan Geri Kabul Antlaşması da aslında Suriyeli yabancılara verilecek statü açısından belirleyici bir belgedir. Yabancılar Türkiye’ye yasal yollardan giriş yapmamışlarsa (vize ve pasaport olmaksızın ve turistik, iş, eğitim, vs. gibi belli bir amacın dışında ülkeye yasadışı giriş yapmışlarsa) ülkede bulundukları süre boyunca kendilerine genel alanda göçmen denilmekle beraber mülteci (veya şartlı mülteci) veya koruma altına alınmış yabancı da denilmektedir. Mülteci statüsünü kazanmak için ülkemize sığınan sığınmacılar arasında **vatansız** veya **yerinden edilmiş** mağdur kişiler bulunduğu gibi ekonomik göçmenler, siyasi sığınmacılar, eşcinseller (İran gibi

ülkelerde genel kabul görmedikleri için Avrupa’da mülteci olarak yaşayabilmek için Türkiye’ye sığınanlar) de bulunmaktadır.

2.2.2.Göçmenliğin Uluslararası Statüsü

Şimdi de göçmen sınıfına dâhil edilen mülteci, sığınmacı, koruma altına alınmış göçmen veya misafir, şartlı mülteci gibi terimlerin ne ifade ettiğine göz atılacaktır ve bu konumlarda bulunan bireylerin uluslararası hukukta ne gibi hak ve hukuklara sahip olduklarını ele alınacaktır. Öncelikle **uluslararası koruma** olarak bilinen ve zoraki koşullar sonucu göçmen konumuna düşmüş bireyleri koruma altına alan bir statüden bahsedilecektir.

Devletlerarası ilişkileri düzenleyen uluslararası hukuk çerçevesinde her devlet, kendisine sığınan bireyleri korumakla yükümlüdür. Bu koruma şeklinde devletler, gerek mülteci gerekse de sığınmacı olarak koruma talep eden bireyin öncelikle güvenliğini sağlamak suretiyle koruma yükümlülüğünü yerine getirirler. Uluslararası koruma olarak da bilinen bu durum herhangi bir devletin kendi vatandaşlarının güvenliğini koruyamaması veya korumaması halinde ülke vatandaşlarının başka ülkelere koruma istemesi durumunda söz konusu olmaktadır. Bu talebin yasal dayanağı Birleşmiş Milletler Örgütü’nün 1948 yılında kabul ettiği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. maddesidir. Buna göre herkes zulüm karşısında başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:75).

7.5 milyarlık yeryüzü nüfusunun büyük çoğunluğunun en az bir devletin vatandaşı olduğunun bilinmesi bir tarafa bugün dünyada en az 10 milyon insanın **vatansız**⁶⁰ olduğu yani herhangi bir ülke vatandaşlığı taşımadığı acı bir gerçektir (www.unhcr.org, erişim:13.04.2017).

⁶⁰ Çin’de 1979 yılında uygulamaya konulan ve bir dönem devlet eliyle nüfus planlaması kapsamında ikinci ve/veya daha fazla çocuk için ağır vergilerin alındığı bilinmektedir. Artık uygulanmayan bu yasadaki dolaylı ülkede birçok aile sahip oldukları ikinci ve/veya daha fazla çocuk için vergi vermekten kaçınmak için devletten bu çocukları gizlemişlerdir. Gizlenen bu kişilerin sayısının Çin Devleti’nin kayıtlarınca 23 milyonu bulduğu bugün artık aşîkârdır. Bu kişiler kimliksiz oldukları için birçok temel hizmetten (eğitim, sağlık, seyahat gibi) yoksun yaşamaktadırlar. Örneğin bulundukları şehirdeki belediye otobüsünden kimliksiz yararlanmak yasak olduğu için otobüs ile seyahat edememektedirler. Bu kişilerin Çin vatandaşlığına geçmeleri çok yüksek meblağlarda bir vergi ödemelerini gerektirdiği için bu vergiyi ödeyemeyenler kendi vatanlarında vatansız olarak yaşamaya devam etmektedirler.

Vatansız kişi, 1954 yılında imzalanan Birleşmiş Milletler Vatansız Kişiler Hakkındaki Sözleşme'nin 1. Maddesi gereğince herhangi bir devletin kanunlarına tanımlanan vatandaşlık tanımının dışında kalan kişidir. Vatansız kişiler devletlerin kendi vatandaşlarına tanıdığı ulusal diplomatik korumadan, geçici veya daimi olarak ikamet izninden ve başka bir ülkeye seyahat ettiğinde geri dönme haklarından yoksundurlar. (IOM) Vatansız kişiler genel olarak göçmen olarak görülmektedir.

Uluslararası tanımlı bir devlet sınırını aşmadan silahlı çatışma, genel şiddet durumlarında, insan hakları ihlalleri hallerinde veya insan eliyle meydana gelen felaketler sonucu tehdit ve tehlikelerden kaçmak amacıyla olağan yerleşim yerlerini veya evlerini terk etmeye zorlanmış veya terk etme veya kaçma gereği hissetmiş kimseler **ülke içinde göç etmek zorunda kalmış kimseler** olarak tanımlanmaktadır (IOM).

Dünya genelinde baskı, zulüm, şiddet olayları nedeniyle zorla yerinden edilmiş kişi sayısı 2014 yılında 59,5 milyonken bu sayı 2015 yılında 65,3 milyona çıkmıştır. Bunların 21,3 milyonu mülteci, 40,8 milyonu ise ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişilerdir. 2015 yılı boyunca her dakika başında 24 kişi şiddet, baskı veya zulüm nedeniyle yaşam alanını terk etmeye mecbur kalmıştır. Raporun giriş kısmında 2015 yılında zorla yerinden edilenlerin panoraması çizilmektedir. Bu verilere göre 12,4 milyon kişi yaşam alanlarını terk etmeye zorlanmıştır. Ayrıca 1996 yılında 37,3 milyon olan zorla yerinden edilen nüfusun, 2016 yılı itibarıyla 65,3 milyona çıkmış olması son 20 yılın insanlık için ne kadar zorlu geçtiğini ortaya koymaktadır. Bu sayının artışında özellikle Irak ve Suriye'deki çatışmalar ve Arap Baharı sonrasında yaşanan olayların etkisi büyüktür (Göç Araştırmalar Vakfı'nın BMMYK Küresel Eğilimler Raporu (2016)'nu Yorumlaması).

Geri dönüş, diğer ifadeyle **desteklenmiş gönüllü geri dönüş**; sığınma talebi reddedilmiş mültecilere, insan kaçakçılarının illegal faaliyetleri sonucunda mağdur olmuşlara, yolda kalmış olan göçmenlere, nitelikli vatandaşlara misafir ülkede kalamayacak durumda olmaları veya kalmak istememeleri durumunda ve asıl vatanlarına gönüllü olarak geri dönmekte istekli olmaları durumunda yönetimsel, lojistik, finansal ve yeniden bütünleşme desteğinin verildiği bir süreçtir (IOM).⁶¹

⁶¹ Devletler ülkelerinde yaşayan göçmenler hakkında *geri dönüş* süreçlerini, şartların elverişli olması halinde desteklemektedirler. Türkiye'de şu an için Suriyeli göçmenler için biraz zor gözükse de bu durum aslında krizin başından beri devlet erkânı tarafından arzulanmaktadır.

Kendi ülkesinde işkence veya zulüm görme korkusundan dolayı başka bir ülkede güvenlik arayışına giren ve ilgili uluslararası ve ulusal kanallar yoluyla mülteci statüsünü kazanmak için yaptığı başvurusunun sonuçlanmasını bekleyen kişiler **sığınma arayanlar** veya **sığınma talep eden kişiler** sayılmaktadır. Kişi hakkında olumsuz bir yanıt verilmesi durumunda kişi ya ülkeyi terk etmek zorundadır ve bunu yapmadığı takdirde sınır dışı edilme durumu ile karşı karşıya da kalabilir. Aynı durum herhangi bir yasadışı veya düzensiz göçmen olan bir vatansız kişi için de geçerlidir. Kendisine mülteci statüsü verilmeyenler ancak insani veya diğer ilgili gerekçeler ışığında misafir edilen yerde kalma izni o ülkede kalabilmektedir (IOM). Şu an Türkiye’de kalan Suriyelilerin durumu budur. Türkiye göç etmiş olan Suriyelilerin arasında Kürt kökenli olup da Suriye devletinde kimliksiz olan vatansızlar da şu an Türkiye’de bulunmaktadır.⁶²

Eski adıyla **iltica** olan sığınma, uluslararası hukukun süje olarak kabul ettiği bireyin, vatandaşlığı altında bulunduğu veya ikamet ettiği devletin ülkesini çeşitli zulüm ve baskı veya ayrımcı kanuni kovuşturmalar neticesinde terk ederek, yabancı bir devletin ülkesine, diplomasi temsilciliğine veya konsolosluk binalarına, savaş gemilerine ya da devlet uçaklarına girmesi ve bu devletin korumasını talep etme durumudur (Pazarcı, 1999:202)⁶³

1951 Sığınmacılar Sözleşmesi ve Ek Protokolü gereğince sığınmacı statüsü kazanan kişilerin korunmasında gözetilmesi gereken en temel ilke, ırk, din ya da gelinen ülke bakımından herhangi bir ayrımın gözetilmemesidir (Pazarcı, 1999:214).

Sığınma hakkı; mülteci olmadan önce menşe ülkesinden önce herhangi bir ülkeden şahısların sahip olduğu haktır.⁶⁴ Suriyeliler Türkiye’ye sınırdan geçerek

⁶² Ülkede kalanların statüleri “geçici koruma” adı altında bir kanunla güvence altına alınabilir. Bugün kendilerine Türkiye’de mülteci statüsü verilmemiş Suriyelilerin statüsü “geçici koruma” altına alınmış yabancıdır.

⁶³ Wikileaks’in kurucusu Julian Assange Londra’daki Ekvator Büyükelçiliğinde 2012 yılı Haziran ayından beri sığınmacı olarak bulunmaktadır. İsveç adli makamlarınca iddia edilen suçlamalar karşısında, İsveç’e iade edilmesi halinde ABD’ye gönderilme riski karşısında Ekvator Devleti’nden sığınma talebinde bulunmuştur. Sığınma isteğini haklı bulan Ekvator Devleti Assange’ı ABD’ye karşı büyükelçilik binasında misafir etmektedir.

⁶⁴ Bu hak iki ayrı durum için kullanılan genel içerikli bir ifadedir. **Sığınma verme hakkı** devletlerin kendi topraklarına sığınanlara verdiği sığınma hakkı iken **sığınma kazanma hakkı** kendisine sığınan yani takipçi devletin bu hakkı sığınma talep edene vermesi veya sığınma talep edilen üçüncü bir devletin bu hakkı vermesidir (Göç İdaresi Göç Sözlüğü, 2009:49).

sığınma talep etmişlerdir. Kendilerine “Geçici Koruma” ile sığınma verilmiştir. Bir kısmı ise başka ülkelerden sığınma talep etmiştir. Sığınma talebi kabul edilenler genellikle Batılı ülkelere gitmişlerdir.

Sığınmacı statüsüne alınanların yaralandıkları haklardan bazıları: 1) dinsel ibadet ve çocuklarının dinsel eğitimi; 2) düşünsel ve endüstriyel mülkiyet hakkı; 3) yargı organları önünde taraf olarak bulunma; 4) ilköğretimden yararlanma hakkı ve sosyal yardımlar; 5) çalışma koşulları ve sosyal güvenlik; 6) ücretli bir meslekte çalışma ve sendika ve dernek hakları konusunda, sığınmacılar ve yabancılar arasında en çok gözetilen ulus ilkesinden yararlanma hakkı; 7) meslek sahibi olma; 8) orta ve yükseköğrenimden yararlanma; 9) gezi serbestliği; 10) mali yükümlülükler; 11) taşınır ve taşınmaz mülkiyet edinme hakkı (7.,8.,9.,10. Maddeler yabancıların da yaralandığı haklardır) (Pazarcı, 1999:214-215).

Bireysel sığınmanın bir türü olan **toplu veya kitlesel sığınma**, Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi’nin 2004 tarihli ve 100 No’lu kararına göre uluslararası bir sınıra doğru dikkate değer sayıda insan hareketliliğinin varlığında ve bu hareketliliğin hızlı bir varışla devam etmesi halinde ev sahibi (karşılaman) devletin yakın dönemde mevcut bireysel sığınma prosedürlerini uygulayamayacak hale gelmesi durumunda söz konusu olmaktadır. Bu unsurları içeren kitlesel akının süregelir hale gelmesi durumunda *geçici koruma* rejimi uygulanmaktadır (www.goc.gov.tr).

Türkiye 2016 yılı için 133 bin kayıtlı bireysel sığınma başvurusu almıştır. En çok sığınmacı başvurusu Suriye, Afganistan ve Irak’tan yapılmıştır. Bu başvuruların durumuna bakacak olursak; 672 bin sığınmacının mülteci statüsü aldığı, 491 bin başvurunun ise reddedildiği görülmektedir (Göç Araştırmalar Vakfı’nın BMMYK Küresel Eğilimler Raporu (2016)’nu Yorumlaması).

Kitlesel sığınma durumlarında bireysel sığınma prosedürlerinin uygulayamayacak hale gelmesi halinde ve buna ilave olarak insan akının süregelir hale gelmesi durumunda **geçici koruma** statüsü göçmenlere uygulanmak suretiyle göçmenler koruma altına alınır (www.goc.gov.tr). Geçici koruma, Bakanlar Kurulu kararı ile yürütülen acil ve geçici bir koruma tedbiridir. Geçici koruma statüsünün uluslararası hukuk ölçülerinde; din, mezhep ve etnik köken ayırımı gözetmeksizin açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve temel ihtiyaçların karşılanması şeklinde üç temel ölçütü bulunmaktadır (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:84). Kısacası, kişilerin ya da koruma

gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin işletilememesi riski gibi durumlarda *geçici koruma* devletler tarafından başvuru istisnai özellikte bir işlemdir (Göç İdaresi Göç Sözlüğü, 2009:19).

Mültecilik statüsü, devlet yetkileri ile insan hakları arasındaki karmaşık ve karşılıklı etkileşim sonucu ortaya çıkmış ve halen de bu etkileşim içerisinde gömülü bulunan bir hukuki durumdur (Goodwin-Gill ve McAdam, 2007:11). Mültecilere tanınan hak aynı zamanda egemenlikten feragat anlamına gelmektedir (Odman, 1995:20).

Birleşmiş Milletler'in 1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1A(2) maddesi **mülteciyi**

İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi.

olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009:43).

Mülteci kavramı ve tanımı 20. yüzyıl ile gündeme gelmiş olup daha önceki dönemlerde ülkesini terk etmeye zorlananların korunması sadece sosyal ve ahlaki sorumluluk olarak kabul edilmiştir. Yine aynı şekilde mülteci statüsü ilgili yasal çerçeveyi de çizen Batılı ülkelerdir. Çıkar ve ülke menfaati ekseninde mülteci ile ilgili hakları kolaylaştıran, zorlaştıran veya yasaklayan hükümleri yine onlar çıkarmıştır (Odman, 1995:19).

Şartlı mültecilik ise Türkiye Devleti'nin 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği'nde yer alan "sığınmacılık" kavramının yerine kullanılmış olup Avrupa kıtası haricinden herhangi bir coğrafi bölgeden gelen ve üçüncü bir ülkeye kalıcı olarak yerleştirilinceye kadar **sığınma hakkı** olarak tanımlamıştır (Özkarlı, 2015:182).⁶⁵

Günümüzde BM tarafından bağımsız olarak sayılan her devlet ne yazık ki Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olmadığı gibi devletlerin iç mevzuatları mülteci statüsü vermeye çok elverişli olmayabilmektedir. Bunlara rağmen BM Yüksek

⁶⁵ Suriyeliler Suriye'den toplu olarak ve iç savaştan kaçarak ve de yasa dışı yollarla geldikleri için Türkiye'de ne mülteci ne de şartlı mültecidir. Suriyeliler "geçici koruma" altındadırlar. Türk kodeksine göre geçici koruma; "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilmektedir." şeklinde tanımlanmıştır (Özkarlı, 2015:182).

Komiserliği uygun gördüğü kişilere mülteci statüsü vermektedir. Diğer bir ifadeyle Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve/veya Devletler tarafından gerçekleştirilen karar verme süreci sonucunda bir kişinin mülteci statüsünü kazanıp kazanmayacağına karar verilir. Mülteci statüsü hem iç hukuk hem de uluslararası hukukun ortak hükümlerinin ışığında verilir (Göç İdaresi Göç Sözlüğü, 2009:42-43).

Mülteci sıfatını taşıyan kişiler kendi ülkelerinin sınırları dışında olup ırkı, dini, milliyeti farklı olduğu için veya özel bir sosyal grup veya politik fikir sahibi oldukları için kuvvetle muhtemel işkence ve zulüm görme tehlikesinden dolayı kendi ülkelerinin korunma kalkanından istifade edemeyen veya istifa etmek istemeyen kişilerdir. (Birleşmiş Milletler 1951 tarihli Mültecilerin Statüsünü düzenleyen Sözleşmenin 1. Maddesinin 2. bendi, 1967 Protokolü ile değişikliğe uğramış halinde de aynı madde geçerlidir.) 1951 Mülteciler Sözleşmesine ek olarak 1967 yılında Afrika Birliği Örgütü’nün kaleme aldı Sözleşmede de bir mülteci tanımı bulunmaktadır. Buna göre menşee ülke veya milli ülkesinin bir kısmında veya bütününde dışsal zorlamalar, işgal, yabancı hâkimiyet veya kamu düzenini ciddi anlamda bozan olaylardan dolayı ülkesini terk etmek zorunda kalan kişiler mülteci sayılmaktadır. Benzer şekilde 1984 yılında imzalanan Cartagena Bildirgesi sonucunda “kamu düzenini ciddi anlamda bozmuş ve de genele yayılmış şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, topyekûn insan hakları ihlalleri veya diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri veya özgürlükleri tehdit edilmiş” olma durumundan dolayı ülkelerinden kaçan kişiler de mülteci tanımına dâhil edilmiş bulunmaktadır (IOM).⁶⁶

Şimdide göçmenleri yakından ilgilendiren ve onların temel haklarından sayılan **uluslararası asgari şartlar** ve **seyahat özgürlüğü** ele alınacaktır. **Uluslararası Asgari Şartlar**, bir kişinin yabancı statüsü altında başka bir ülkede bulunduğu zaman süresince devletler umumi hukuku çerçevesinde bulunduğu ülkenin iç hukuk yolları ile belirlediği yasal düzenlemelerden bağımsız olarak faydalanabileceği haklar demetinin olduğunu ifade eden ilkedir. Bu ilke gereğince devletler ülke sınırları içerisinde bulunan

⁶⁶ BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin 2016 yılında yayınladığı “Küresel Eğilimler Raporu”na göre dünyadaki mülteci sayısının 2015 yılında (bir önceki yıla oranla 1,7 milyon artarak) 16,1 milyona çıkmıştır. Bu sayının 2011 yılında 10,4 milyon olduğu düşünüldüğünde son 5 yılda yaşanan yüzde 50’lik artış kaygı uyandırmaktadır (Göç Araştırmalar Vakfı’nın BMMYK Küresel Eğilimler Raporu (2016)’nu Yorumlaması).

yabancılar uluslararası hukuk normlarınca asgari düzeyde hak tanımak zorundadır (IOM).⁶⁷

BM Sözleşmesi kapsamında ele alınan temel bir insan hakkı olan **seyahat özgürlüğü** üç ana esas üzerine kuruludur. Birincisi, bir ülkenin karasal sınırları içerisinde özgürce dolaşabilme hakkıdır (Mad.13/1:1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi gereğince “Herkes kendi devlet sınırları içerisinde serbestçe seyahat ve yerleşme özgürlüğüne sahiptir”.) İkincisi herkes herhangi bir ülkeyi terk etmek konusunda özgürdür ve üçüncüsü de herkes kendi ülkesine geri dönmek konusunda özgürdür (Mad.13/2: 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi gereğince “Herkes kendi ülkesi de dâhil herhangi bir ülkeyi terk etmede ve kendi ülkesine geri dönmede özgürdür.” Bu hak ayrıca AB’nin Uluslararası Sivil ve Siyasi Haklar Sözleşmesi mad.12 gereğince bölgesel alanda devletlerarası serbest dolaşım hakkını düzenleyen uygulamalar bağlamında da geçerlidir.) (IOM).

Göçmenlerin sahip olduğu haklar bir tarafa misafir olarak bulundukları ülke bazen göçmenlerin muhalifine onları topraklarından çıkarmak isteyebilir belki de **geri gönderebilir**. **Geri gönderme** devletlerin kendi vatandaş olmayan kişileri ülke topraklarında istememeli durumunda onlara uyguladıkları bir işlemdir. Bu işlem ile bir kişiyi, hayatı veya özgürlüğünün tehdit altında olacağı veya ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşü yüzünden zulüm görebileceği veya işkence riskiyle karşı karşıya kalacağı başka bir devletin topraklarına herhangi bir şekilde geri göndermesi durumlarını içermektedir. Diğer adıyla *refulman* olan geri gönderme sınır dışı etme, zorla sınır dışı etme, iade etme, sınırda reddetme, ülke toprakları dışında durdurma ve fiziksel dönüş dâhil olmak üzere, kişinin bir devlete geri dönmesiyle sonuçlanan herhangi bir eylemi kapsamaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009:20).

Sirkeci, göçmenlerin kendi rızaları dışında geri gönderilmelerine karşıdır. Dünyanın hiçbir yerinde savaş sebebiyle ortaya çıkan zoraki şartlar olmaksızın geri dönme hareketleri olmamıştır/gözlemlenmemiştir (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 537).

⁶⁷ Hak dağıtmaktan kaçınma, kanunsuz gecikmeler, mahkemelere başvurmada engellemeler uluslararası hukuk normlarınca asgari düzeyde hak arama ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir (IOM).

3. TÜRKİYE’DE GÖÇMENLİK VE TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ GÖÇMENLER

Türkiye’de göçmenlik ve Türkiye’deki Suriyeli göçmenler konulu bu bölümde öncelikle Türkiye’nin de bir parçası olduğu Birleşmiş Milletler Mülteciler için 1951 Sözleşmesi ve Ek Protokolü ele alınacaktır. Bu Sözleşme ışığında hazırlanan 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve onun çerçevesinde yürürlüğe konulan “Geçici Koruma”ya ilişkin bir yönetmelik Türkiye’de göçmen olarak bulunanları yakından ilgilendirmektedir. Türkiye’deki göçmen rejimi ile ilgili ele alınacak son yasal düzenleme ise Avrupa Birliği ile imzalanmış olan Geri Kabul Antlaşması’dır.

Bu bölümün ikinci kısmında Türkiye’de bulunan Suriyeli göçmenlerin demografik yapıları, sosyo-politik ve ekonomik durumları ele alınacaktır. Akabinde Suriyeli göçmenlerin Türkiye devletine iktisadi, içtimai ve siyasi maliyeti irdelenecektir.

3.1. Hukuki ve Siyasi Olarak Türkiye’de Göçmenlik

Türkiye’nin hali hazırdaki hukuki yapısının Avrupa merkezli hukuk sisteminin ve Birleşmiş Milletler çatısı altında imzalanan Antlaşma ve Sözleşmelerinin bir parçası olduğu gerçeğinden hareketle bu akitlere bu bölümde değinilecektir. Bunlar arasında Mülteciler için 1951 Sözleşmesi ve Ek Protokolü, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu ve son olarak Avrupa Birliği ile imzalanmış Geri Kabul Antlaşması bulunmaktadır. Bu yasal belgelerden kaynaklanan yükümlülüklerden bahsedilecektir.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) Türkiye Temsilci Yardımcısı Jean-Marie Garelli Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıları ağırlayarak büyük bir iş yaptığını belirterek, "Türkiye dünyada en çok sığınmacı ağırlayan ülkelerden biri" şeklinde bir basın demeci vermiştir. Bu duruma dikkat çekmek isteyen bir başka kişi ise Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO) Müdürü Doç. Dr. M. Murat Erdoğan’dır. Erdoğan, Türkiye’nin 2014 yılından itibaren dünyada en fazla göçmen ağırlayan ülke konumunda olduğunu ve Türkiye’de geçici koruma altında 2,9 milyon Suriyeli ile beraber kayıt altına alınan fakat daha geçici koruma verilmeyen 330 bin Suriyeli ile toplam sayının 3,2 milyonu aştığını ifade etmiştir. Uzmanın verdiği bilgiler gereğince Suriye dışında diğer ülkelerden gelen mülteci sayısı ise 350 bindir. Hepsisi hesap edildiğinde

Türkiye'deki toplam mülteci sayısının 3,6 milyonu aşmış durumda olduğu görülecektir. Bu ise Türkiye nüfusunun 4,61'ne denk gelmektedir. Erdoğan, Suriye göçünden önce Türkiye'ye tarih boyunca göçle gelen toplam kişi sayısının ise 1,8 milyon olduğunu ifade etmiş ve buna ilave olarak ülkesinden kaçan Suriyelilerin sayısının 6 milyonu aştığını ve bunların yüzde 80'inden fazlasının komşu ülkelerde yaşadığını belirtmiştir. Özetle Türkiye, yurt dışındaki Suriyelilerin yüzde 52'sinden fazlasını ağırlamaktadır. Bu göçmenlerin sadece yüzde 8'i kamplarda kalmakta, diğerleri şehirlerde ve özellikle İstanbul'da yaşamaktadır. Erdoğan, 81 ilde Suriyelinin bulunduğunu, bu rakamların olağanüstü olduğunu vurgulayarak, "Buna karşın Almanya'da 456 bin, İsveç'te 109 bin, Macaristan'da 76 bin, Avusturya'da 42 bin Suriyeli yaşıyor" şeklinde basına demeç vermiştir (**"Türkiye'de Kaç Milyon Mülteci Var"**, 12.04. 2017).

Türkiye'deki Suriyeli göçmenler hakkındaki bu giriş mahiyetindeki bilgiden sonra şimdi de Türkiye'de göçmenlik konusuna göz atalım. Bu alan öncelikle Birleşmiş Milletler çatısında imzalanan 1951 Sözleşmesi kapsamında ele alınan bir konudur. 1951 Sözleşmesi'ne coğrafi çekince ile imza atan Türkiye yalnızca Batı'dan gelenlere mülteci statüsü vermeyi garanti ettiği için 2011 yılından itibaren akın akın gelen Suriyelilere mülteci statüsü vermek zorunda değildir. Bundan dolayı "geçici koruma" kanununu 2014 yılında çıkararak Suriyeli sığınmacılara misafir konumunda bir statü bahşetmiştir.

Türkiye'de **geçici koruma** rejiminin yasal düzenlemesi, 6458 sayılı Kanunun 91. maddesi ile çerçevesi çizilen ve ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara sağlanacak korumayı düzenleyen "Geçici Koruma"ya ilişkin bir yönetmeliktir. Söz konusu yönetmelik 22 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve bununla "Geçici Koruma"nın kapsamı, bu kapsamda değerlendirilecek kişilerin hak ve yükümlülükleri, kayıt süreci, ülkede kalışlarına ilişkin belirleyici kıstaslar, kişilerin haklarına getirilebilecek kısıtlamalar gibi konular düzenlenmektedir. İşbu yönetmelik özellikle Suriyelilerin hak ve yükümlülüklerinin saptanmasında öneme haizdir. Yönetmelik dâhilinde ele alınan kişilere, başta sağlık hizmetleri olmak üzere eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler, ikamet ettikleri illerde imkânlar dâhilinde sağlanmaktadır. Türkiye uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumlulukları

çerçevesinde Suriyelilere geçici koruma statüsü vermekte, onların temel hizmetlere erişimlerini sağlamakta ve geri gönderilmekten korumaktadır (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:84).

Türkiye'nin ülkesinde barındırdığı göçmenlere yönelik uluslararası hukuktan kaynaklanan sorumlulukları altına imza koyduğu ve sığınmacılara ilişkin evrensel niteliğe haiz tek yasal düzenleme olan BM bünyesinde 28 Temmuz 1951 tarihinde Cenevre'de imzalanan Sığınmacıların Statüsüne İlişkin Sözleşmedir. Türkiye bu sözleşmeyi 29.08.1961 gün ve 359 sayılı bir kanun ile onaylamış ve sözleşme Türkiye'de 30.02.1962 yılında yürürlüğe koymuştur. 16.12.1966 tarihinde Cenevre Sözleşmesi'nin bazı hükümleri bir takım değişikliklere uğramıştır ve Türkiye de bundan dolayı bu değişiklikleri içeren Ek Protokolü 01.07.1968 gün ve 6 sayılı kararname ile onaylayarak buna da taraf olmuştur (Pazarcı, 1999:205).

1951 Cenevre Sözleşmesine konulan coğrafi çekincenin amacı özellikle Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği ülkelerinin baskıcı komünist rejimlerinden kaçarak iltica edenleri kabul etmektir (İçduygu ve Keyman, 2000:391). Bundan dolayıdır ki Türkiye 1950'li yıllarda Avrupa kıtasından komünist baskılar sonucu ülkesini terk eden Avrupalı göçmenlere kapılarını sonuna kadar açmıştır. Yine aynı şekilde 1980-1990 arası Bulgaristan'dan gelen Türk soydaşlara önce mülteci statüsü ardından da vatandaşlık verilmiştir (Pazarcı, 1999:209). Suriyelilere ise Doğu'dan geldikleri için Türkiye bunlara mülteci statüsü vermek zorunda değildir çünkü;

Bir devlet bir başka devlete karşı herhangi bir antlaşma ile o devletten kaçan ülke kişilere ülkesinde sığınma hakkı tanımayacağı yönünde bir yükümlülük kabul etmemişse, bu yetkisini uluslararası hukukun öngördüğü birtakım koşullar çerçevesinde serbestçe kullanabilecektir. (Pazarcı, 1999:209)

Türkiye Soğuk Savaş yıllarında tampon bölge konumunda olduğu için 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince koyarak yalnızca sınırlı bir coğrafyadan göç alacağını düşünerek sadece batıdan gelebilecek göçleri temel almıştır. Türkiye o yıllarda kendisini göç ülkesi olarak bile görmemiştir. Bundan dolayıdır ki 1994 yılına kadar bu sözleşme üzerinde değişiklik yapmamıştır. Diğer taraftan özellikle 1980'lerden sonra Türkiye transit amaçlı gelip iltica eden veya mülteci olarak bir başka ülkeye kabul edilene kadar Türkiye'de kalan insanların sayısı artmıştır. İran Devrimi, Orta Doğu'daki siyasi çalkantılar, İran-Irak Savaşı, Körfez Krizi, Soğuk Savaş sonrası olayları sonrasında Türkiye'ye gelen transit göçmen sayısında artış gözlemlenmiştir.

1994 yılındaki değişiklik ile Türkiye'nin Avrupa kıtası dışından iltica için gelen mültecilerin ihtiyaçlarına ve sorunlarına cevap vermesi amaçlanmıştı fakat güvenlik endişe ile yapılan bu değişiklikler sorunları çözmediği gibi daha da derinleştirmiştir (İçduygu ve Keyman, 2000:385). Bu sıkıntıya dikkat çekmek isteyen Sirkeci ve Martin, her ülkenin tek başına iç hukukunda kabul ettiği göçmenlik, sığınma ve mülteci mevzuatı ülkesinde bulunan göçmenleri mülteci veya sığınma arayanlara dönüştürebileceği gibi onları düzensiz ve illegal göçmen olmaya da itebilir şeklinde fikir beyan etmişlerdir. Bulgar Türkleri mülteci statüsüne kavuşturulmuşken Afrika ve Asya kökenliler ikinci sınıfta itilmiştir ve bunun sonucunda Ege Denizi'nde botlara binerek göç etmeye kendilerini mecbur hissetmişlerdir (Sirkeci ve Martin, 2014:4).

Türkiye'de göçmenlere yönelik 1951 Sözleşmesi ve Ek Protokolü haricinde göçmenlere yönelik olarak Uluslararası Koruma statüsünü düzenleyen kanun 2013 yılında imzalanarak sığınmacılar hakkında ek yasal düzenlemeler getirilmiştir.

Uluslararası Koruma konsepti Birleşmiş Milletler Örgütü'nün temel belgelerinden sayılan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 14 üncü maddesinde belirtilen "Herkesin zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahip" temel ilkesinden yola çıkılarak oluşturulmuştur. Uluslararası hukuk kaidelerince bütün devletlerin sığınma arayan bireylere uluslararası koruma sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Uluslararası koruma talebi ve ihtiyacı devletlerin vatandaşlarını korumamaları ya da koruyamamaları sonucu ortaya çıkmaktadır. Uluslararası koruma sağlanmasına ilişkin temel yükümlülük sığınma arayan bireyin sığınma talep ettiği devletin olmakla beraber uluslararası koruma, vatandaşlığın getirdiği bir koruma yerine bunu ikame eden bir koruma biçimi olarak mülteci ve sığınmacıların güvenlik altına alınmalarının sağlanması olarak tanımlanmaktadır (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:75).

Ülkemize bir şekilde göçmen olarak gelen yabancıların ülkemizden uluslararası koruma başvurusunda bulunması sonucunda hali hazırda yürürlükteki üç temel belge yabancılar yeni bir statü kazandırmaktadır. Bu belgeler 1951 Mülteciler Sözleşmesi ve bunun 1967 tarihli Ek Protokolü ve son olarak Türkiye'nin 11 Nisan 2013 tarihinde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununu olarak yasalaştırdığı belgedir. 6458 sayılı kanun gereğince ülkemize bir şekilde giriş yapıp uluslararası koruma başvurusunda bulunan yabancıların müracaatlarının değerlendirilmesi sürecinde

öncelikle Avrupa kıtasından gelenlere **mülteci statüsü** verilmektedir. Avrupa kıtası dışından gelenlere ise üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar uluslararası koruma altına alınarak **şartlı mülteci statüsü** verilmektedir. Bununla beraber Türkiye’ye sığınanların mülteci statüsüne alınma talepleri uluslararası koruma usulleri açısından hiçbir ayırım gözetilmeksizin, 1951 Cenevre Sözleşmesi, 1967 tarihli Protokol ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu gereğince yürütülmektedir. İşbu kanun çerçevesinde yabancıların taleplerinin olumlu değerlendirilmesinin sonrasında **mülteci, şartlı mülteci** ve **ikincil koruma statüsü** verilmektedir. Suriye’den gelen göçmenlerin diğer bir ifade ile Suriyeli yabancıların uluslararası koruma başvurularının bireysel olarak değerlendirme imkânı olmadığından bunlar geçici koruma kapsamına alınmıştır (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:76).

Türkiye BM ile yapmış olduğu anlaşmalar gereğince sınırları içerisinde sığınma talebi sonucu mülteci olarak kabul edilmek için sıra bekleyen göçmenleri misafir ederek transit ülke konumunda bulunmaktadır. Her yıl belirli sayıda insan mülteci statüsü kazanmış olarak Türkiye’den başka ülkelere gönderilirken yine azımsanmayacak sayıda insan da (Göç İdaresi kayıtları gereğince bu sayı her yıl gittikçe artmakta) mülteci statüsü kazanmak için Türkiye topraklarında sırada beklemektedir (İçduygu ve Yüksek, 2010:449).⁶⁸

Ülkemizde mülteci statüsüne haiz yabancılar (Avrupa’dan gelenler) uluslararası koruma altına alınmakla beraber bunların daimi olarak ikametlerine de izin verilmektedir. Avrupa dışından gelip de iltica etmek üzere Türkiye’den ikamet izni talep eden yabancıların başvuruları Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne incelenir ve aynı zamanda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine (BMMYK’ya) bildirilir ve söz konusu kişilerin bu kuruluşa kaydolmaları ve görüşme yapmaları sağlanır. Başvuru sahibinin, değerlendirme sonrasında, 1951 Cenevre Sözleşmesin 1 inci maddesinde tanımlanan mülteci sıfatına haiz olduğu açıklığa kavuşursa ülkemiz tarafından bu kişilere **şartlı mülteci statüsü**⁶⁹ tanınmaktadır. Bunların Türkiye’de geçici

⁶⁸ “Bugün Türkiye, ırk, din, bir ulusa ya da toplumsal gruba mensup olma ya da siyasal düşünceler nedeniyle Avrupa’daki olaylara bağlı olarak Türkiye’ye giriş yapan kişilere, ilke olarak sığınma hakkı tanımak yükümlülüğü altında bulunmaktadır. Buna karşılık, Avrupa dışı ülkelerdeki olaylar sonucu sığınma durumları Türkiye’ye antlaşma hükmü niteliğinde herhangi bir yükümlülük getirmemektedir.” (Pazarcı, 1999:213).

⁶⁹ Refugees International Raporuna göre Türkiye, Suriyeli olmayan ve Avrupa dışındaki ülkelerdeki zulümden kaçan kişileri ‘şartlı mülteci’ olarak nitelendirmektedir ve bu bireylerin yalnızca kısa dönemli

olarak ikametlerine izin verilmekte ve böylece bu kişiler (3 üncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar) **uluslararası koruma** altına alınmaktadır. Diğer taraftan bazı durumlarda başvuru sahibinin mülteci sıfatına haiz olmadığı sonucuna varılır. Diğer bir ifade ile uluslararası koruma başvuru talebi ret edilen bir kişi için iç mevzuat, 1951 Cenevre Sözleşmesinin 33 ncü maddesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 3 ncü maddesi, İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin 3 ncü maddesi ve BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesinin 7 nci maddesi ve ilgili AB Müktesebatı göz önünde bulundurarak kişinin insan hakkının ihlal edilmemesi için gereken özen gösterilmektedir. Bundan sonraki süreçte başvuru sahibi 1951 Cenevre Sözleşmesinde yer alan mülteci kriterlerini taşımasa bile, kişinin durumu bu defa 6458 sayılı Kanunun 63 üncü maddesi ışığında değerlendirilerek, Türkiye'den sınır dışı edilmeye önce, menşe ülkesine geri gönderilmesi halinde insan hakları ihlaline ya da zulme uğrayıp uğramayacağı dikkatlice irdelenmektedir. Bu cümleden olmakla beraber başvuru sahibinin menşe ülkesine geri gönderilmesi durumunda gönderileceği ülkede ölüm cezası veya idam ile cezalandırılacak olması; ya da işkence görmesi veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleyle veya cezaya maruz kalacak olması, ya da uluslararası ve ülke içi silahlı çatışma durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehdit altında kalabileceği bir durum söz konusu olması durumunda başvuru sahibi söz konusu ülkeye geri gönderilmemekte veya sınır dışı edilmemekte ve ülkemizde **“ikincil koruma statüsü”**nde kalmasına izin verilmektedir ve böylece bu

olarak Türkiye’de kalmalarına izni vermektedir ve bunlara daha ağır kısıtlamalar uygulamaktadır. ‘Şartlı mülteciler’ arasında yer alan LGBT bireyler, yalnız kadınlar, yalnız ebeveynler, cinsel ya da toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağdurları, dinsel azınlıklar ve Afrika ülkelerinden gelen mülteciler çok daha kırılgan bir durumdadırlar ve dolayısıyla da çok daha fazla zorluklara göğüs germektedirler. Raporu göre Türkiye’deki sığınma sistemi görece yenidir ve sığınma sisteminin kendisini de çok sayıda zorlukla karşı karşıya bulunmaktadır ve bundan dolayı hali hazırda sistemin mevcut gerçekliği yansıtacak bir biçimde gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle, Türkiye’deki sistemin tüm milletlerden gelen mültecilere sağlanan eşit düzeyde bir koruma temelinde inşa edilmesi ve hassas durumda olan mülteciler için özel koruma tedbirlerini içermesi gerekmektedir. Yine aynı şekilde Suriye’den gelen mültecilerin, Türkiye’ye varışlarının ardından diledikleri kentte kaydolabilirken, diğer ülkelerden gelen mültecilerin belli bir kente yönlendirilmelerini, yerel makamlara düzenli olarak bildirime bulunmak durumunda kalmaları ve özel bir izin olmaksızın yönlendirildikleri kentin dışına seyahat etmelerinin kısıtlanmaları anlamına gelen **“uydu kent”** sistemine tabi tutulmalarını vurgulayan raporda, uydu kent sisteminin çok sayıda zorluğun yaşanmasına sebep verdiğini ve sistemin kendisinin de çok sayıda güçlüklerle karşı karşıya bulunduğu ifade edilmiştir. Mültecilere verilen eğitim, barınma, sağlık, çalışma izni ve vatandaşlık hakkı gibi hizmetlerin Suriyeli mültecilere daha yaygın verildiği vurgulanırken, Suriyeli olmayan mültecilerin ise bu hakları kullanırken Suriyeli mültecilere göre çok daha zorluklarla karşılaştığı kaydedilmiştir. (**“Türkiye’deki Mülteciler de Bölündü”**, 20.02.2017)

kişiler uluslararası koruma altına alınmış olmaktadırlar (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:77).⁷⁰

Şimdi de Türkiye’de göçmenlik bağlamında ele alınması elzem görülen Geri Kabul Antlaşması ve AB ile Türkiye arasındaki göçmen sorunu irdelenecektir.

Geri Kabul Anlaşmaları, pasaport, vize, seyahat izni gibi bir ülkeye giriş için gerekli yasal izin sağlayan belge veya belgeler olmaksızın kanuni statüsü bulunan gümrük kapıları veya diğer giriş noktaları haricindeki coğrafi alanlardan (hava, kara, deniz yolu gibi) yabancı bir ülkeye giriş yapmış olan kişilerin vatandaşlık bağı ile bağlı oldukları ülkeye geri gönderilmelerini kapsayan anlaşmalardır. Bir kişinin yabancı bir ülkeye girişi legal yollardan yapılmış olsa bile vize süresinin sona ermesi gibi yabancı ülkede kalış gerekçelerinin tükenmesi sonucunda da geri kabul anlaşması gereği kendi ülkesine gönderilmesi anlaşma kapsamındadır. Bu cümleden olmakla beraber Türkiye 2001 ile 2013 yılları arasında Suriye, Yunanistan, Kırgızistan, Romanya, Ukrayna, Pakistan, Rusya Federasyonu, Nijerya, Bosna Hersek, Yemen, Moldova, Belarus ve Karadağ ülkeleri ile her biri ile ayrı ve farklı tarihlerde Geri Kabul Anlaşmaları imzalamıştır. Son olarak 16 Aralık 2013 tarihinde Avrupa Birliği ile imzalamıştır. Türkiye'nin anlaşma imzaladığı bu ülkeler ve AB yasa dışı göç kapsamında kaynak, transit ve hedef ülke olarak değerlendirilen ülkelerdir. Bu anlaşma ile bu ülkelere yasa dışı göçmenlerin güvenli bir şekilde geri gönderilmelerine veya ülkemize gönderilen göçmenlerin ülkemizde misafir kaldıkları sürede güvenliklerinin teminin sağlanması hedeflenmektedir. (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015: 68)

Türkiye ile AB arasında 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan Geri Kabul Antlaşması (son uygulama aşamasının 2016 yılında gerçekleşmesi hedeflenmekteydi) kapsamında Mart 2016’da AB ile Türkiye arasında bir anlaşma daha imzalanmıştır. Bununla asıl hedeflenen Yunanistan’dan gelen insan akınını kontrol altına almaktır. Türkiye bu antlaşmadan sonra NATO yardımı da alarak sınır kontrollerini

⁷⁰ 2015 yılında en fazla mülteciye en sahipliği yapan ülke sıralaması sayı fazlalığı dikkate alındığında öncelikle Türkiye (2,5 milyon), Pakistan (1,6 milyon), Lübnan (1,1 milyon), İran (979 bin) ve Etiyopya (736 bin)’dır. Dünyadaki mülteci meselesinin yükünü geliştirmekte olan ve az gelişmiş ülkeler sırtlamaktadır buna rağmen mülteci krizi gelişmiş Avrupa ülkeleri içinde büyük tartışma, siyasal ve toplumsal çalkantılara sebep olmaktadır. Dikkat edilirse bu listede söz konusu ülkelerin hiçbirisi yer almamaktadır. Diğer taraftan zorunlu insan hareketliliği konusunda en kötü tablo Suriye’dedir. 2015 itibariyle 5 milyon Suriyeli mülteci durumundadır. 6,6 milyon Suriyeli ise ülke sınırları içinde yerinden edilmiştir(Göç Araştırmalar Vakfı’nın BMMYK Küresel Eğilimler Raporu (2016)’nu Yorumlaması).

sıkılaştırmıştır. Anlaşma gereğince Yunanistan'a ayak basan her göçmenin kaydı alınacaktır. Anlaşma aynı zamanda hızlı bir sığınma talebi prosedürü de içermektedir. Türkiye'nin kendileri için güvenli bir ülke olmadığını kanıtlamayanlar Türkiye'ye geri gönderilecektir, kanıtlayanlar Avrupa'da kalabilecektir. Bu şart Suriyeliler için de geçerlidir. Geri gönderilen her bir göçmen karşılığında AB bir Suriyeli göçmeni Türkiye ülke sınırları içerisinde karasal egemenliğinde bulunan herhangi bir yerden alacaktır. Almayı düşündükleri arasından daha önce AB sınırını hiç geçmemiş olanlara öncelik tanınacaktır. Kendilerine sığınma hakkı tanınalar bir havuzda biriktirilip (geçici ikamet) daha sonra Avrupa ülkeleri arasında paylaştırılacaktır. Paylaştırma işleminin nasıl yapılacağı hakkında henüz ortak bir çalışma yapılmamıştır, bu sonraki aşamadır. AB ilk etapta Türkiye'de kamplarda barınanlar için 3 milyar Avro gönderecektir. Daha sonra 3 milyar daha gönderecektir. Bu uygulama başlamadan önce bir şekilde Avrupa'ya girişi yapmış olanalar Avrupa'da kalabilecektir ve bunların da dağıtımı daha sonra yapılacaktır. Son Yol haritası ise henüz belirlenmemiştir (Dagens Nyheter, erişim:28.02.2017).⁷¹

AB müktesebatı gereğince Türkiye'de tam üyelik adına uyum çalışmaları bağlamında reformlar yapılması ve bu bağlamda 1951 Sözleşmesi'nde yer alan "coğrafi çekince" şartının kaldırılması istenmektedir. Dahası Türkiye'ye sığınan mültecilere tanınan hakların genişletilmesi de Türkiye'den talep edilmektedir. (İçduygu ve Yüksek, 2010)

İnsan Hakları İzleme Komitesi Resmi İnternet Sitesinde yer alan 13 Eylül 2016 tarihli bir haberde AB Türkiye ile imzalanan Geri Kabul Anlaşması ele alınmıştır. Habere göre Türkiye'nin güvenli bir iltica ülkesi olduğu yönünde son derece hatalı bir gerekçeye dayanarak,⁷² neredeyse tüm sığınmacıların Türkiye'ye geri gönderilmesine olanak sağlayan bir anlaşma imzalanmıştır ve bu anlaşmanın çökmesine ramak kalmış durumdadır. 2015 yılında Avrupa kıtasına milyondan fazla sığınmacı ve göçmenin

⁷¹ Anlaşma metni hakkında daha ayrıntı bilgi edinmek için <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/08/20140802-1-1.pdf> sayfasına başvurunuz.

⁷² Martin, Avrupa kıtasına yaşanan hâlihazırdaki insan hareketliliğinin bazı gelişme ve olayları da berberinde sürükleyeceğini iddia etmiştir. Bunlardan birisi Ocak 2016'dan itibaren Suriyeliler ve onlarla beraber göç edenler Avrupa sınırlarında yoğun önlemlerin alınacağından endişe ettiklerinden Türkiye'den Yunanistan'a geçişler günlük 1.500 kişinin üzerine çıkarak devam etmesiydi. Diğer taraftan Almanya, İsveç ve diğer sığınmacı kabul eden AB ülkeleri hâlihazırdaki akınları azaltmak için Kuzey Afrika bölgesini, Balkanları ve belki de Türkiye'yi güvenli menşe ülke kategorisinde değerlendirecek olmasıydı. (2016:125)

teknelerle gelişi ve denizde yaşanan 3,700'den fazla ölüm vakası,⁷³ mültecilere hareket olanağı sağlayan yeniden yerleştirme gibi güvenli ve hukuki kanalların açılmasına duyulan ihtiyacı AB bürokratlara hissettirmiştir. (**“Dünyanın Yerinden Edilmişlerine Gerçek Koruma Sağlanmalı”**, 13.09.2016)⁷⁴

Girit'in kaleme aldığı bir haberde yer aldığı şekliyle, Hacettepe Üniversitesi'nden Doç. Dr. Murat Erdoğan, AB'nin mültecilerin Türkiye'de kalması yönündeki önerileri için "ahlaksız teklif" betimlemesi yapmıştır. Erdoğan Suriyeli göçmenlerin yük paylaşımının sadece mali bir paylaşım olarak görmemek gerektiğin vurgulamıştır. Uzmana göre bu işin siyasi ve sosyal riskleri de mevcuttur ve ilave olarak da AB'nin artık Türkiye'yle ortak bir göç ve mülteci politikası geliştirmek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Diğer taraftan HRW (İnsan Hakları İzleme Örgütü) direktörü Bill Frelick, Türkiye'nin anahtar ülke konumunda olduğunu ve AB'nin kapılarını mültecilere kapatması ve onları Türkiye'ye geri göndermesi ya da onların Türkiye'den çıkışlarına engel olmaya çalışması halinde Türkiye'deki mülteci sayısının daha da artacağını belirtmiştir. (Girit, 2015)

Aksoy, Mart 2017'de Türkiye'nin AB ile varılan göçmen anlaşması çerçevesinde bir yıllık karnesi hakkında bir haber yazmıştır. Buna göre Ankara ile Brüksel arasında varılan göçmen anlaşması 20 Mart'ta bir yılını doldurmuştur. Türkiye'den Avrupa Birliği (AB) ülkelerine belgesiz göçmen akışını durdurmak için sağlanan bu anlaşma gereğince Türkiye'den Yunan adalarına geçen tüm yeni düzensiz göçmenler 20 Mart 2016 itibarıyla Türkiye'ye geri gönderilecektir. Yunan adalarından Türkiye'ye iade edilecek her bir Suriyeli için AB bir Suriyeliyi Birlik üyesi ülkelere yerleştirecektir. Türkiye, Türkiye'den AB'ye düzensiz göç için kullanılabilecek yeni deniz ve kara güzergâhlarını engellemek adına gerekli tüm önlemleri alacaktır. Türkiye ile AB arasında düzensiz geçişler durur durmaz ya da önemli ölçüde azalır azalmaz, “Gönüllü İnsani Kabul Programı” etkin hale getirilecek ve en geç Haziran 2016 sonuna kadar Türk vatandaşlarının AB ülkelerine vizesiz girişinin önünü açacak yol haritasının hayata geçirilmesi hızlandırılacaktır. Diğer taraftan Türkiye, AB ile üyelik müzakereleri

⁷³ BM'nin 2016 Aralık ayında yaptığı açıklama gereğince 2016 yılı için Akdeniz'de 5 binden fazla kişi boğularak ölmüştür. Ayrıca bu sayının geçmiş yıllara ait olan sayılara oranla üç katı olduğunu belirtmiştir. (http://www.newsweek.com/#big-shots/front_page/0/617660, erişim:01.06.2017)

⁷⁴ Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan gibi birçok Avrupa ülkesi, plansız gelişleri engelleme, sorumluluğu başkalarına devretme ve mülteci haklarını daraltma yollarına başvurmuşlardır.

çerçevesinde kalan tüm yükümlülüklerini yerine getirmek için gerekli tüm adımları atacaktır. Buna karşılık AB de Türkiye ile yakın işbirliği içinde, Türkiye'deki mültecilerin hayat şartlarının iyileştirilmesi için tahsis edilen 3 milyar Euro'luk ödemeyi hızlandıracaktır. Bu kaynaklar tamamen kullanıldığında, AB, 2018 sonuna kadar ek 3 milyar dolar fonu devreye sokacaktır.⁷⁵ Sonuç olarak; Türkiye, imza koyduğu mutabakattaki bazı maddeleri yerine getirmemiştir. Fakat mutabakatın hayata geçmesinden bu yana Türkiye'den Yunanistan'a geçen göçmen sayısı ve Ege'de yaşanan ölümlerde ciddi ölçüde bir azalma yaşanmıştır. Buna karşın AB, Türkiye'ye vaat ettiği 3 milyar Euro'luk desteği henüz sağlamamıştır. Avrupa Birliği Bakanı Ömer Çelik, tablo ortada olmasına karşın, Türkiye'nin tüm yükümlülüklerini yerine getirdiğini öne sürmüştür. Çelik, AB'nin ise hiçbir sözünü yerine getirmediğini savunmuştur. (Aksoy, 2017)

Sirkeci ve Esipova'nın yaptığı bir çalışmada (2013) Türkiye'nin AB'ne üyelik süreci, üye olması durumunda Avrupa'da oldukça yaygın olan milyonlarca göçmenin Türkiye'ye göç etme potansiyeli ve korkusu irdelenmiştir. Yazarlara göre, Türkiye'nin AB üye olması durumunda "75 milyon Türk AB sınırları içerisinde gezecek" iddiası gerçek dışıdır. Buna karşın bugün Avrupalı akademisyenler, politika uygulayıcı ve oluşturucularının ortak endişesi Türkiye'nin Avrupa'da hali hazırda bulunan en kalabalık etnik azınlığın köken ülkesi olması ve ülkenin transit ve hedef ülke konumunda olmasıdır. (Sirkeci ve Esipova, 2013:2)

3.2.Türkiye'deki Suriyeli Göçmenler

3.2.1.Demografik Yapıları

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO) Müdürü Doç. Dr. M. Murat Erdoğan, Türkiye'de 4 yaş altında 400 binden fazla Suriyeli çocuğun bulunduğu işaret ederek Türkiye'de en az 220 bin Suriyeli çocuğun doğduğunu, bu çocukların vatandaşlıklarının bulunmadığını belirtmiştir. Erdoğan'ın verdiği ifadeler

⁷⁵ AB ve Türkiye Gümrük Birliği'ni geliştirmek için hâlihazırda yürütülen çalışmaları olumlu karşılamıştır. Anlaşma çerçevesinde AB'ye katılım süreci yeniden canlandırılacak, Avrupa Konseyi'nin Hollanda Dönem Başkanlığı sırasında 33'üncü başlık açılacaktır, diğer fasılların açılması için hazırlık çalışmaları hızlı bir şekilde sürdürülecektir. Buna karşın AB ve Türkiye Suriye'deki insani şartları iyileştirmek için çalışacaktır. Ankara Yönetimi Mart 2017 itibarıyla, vizesiz Avrupa için gereken 72 kriterden 65'ini yerine getirmiştir ve haliyle geriye 7 kriter kalmıştır. Bunlar arasında en kritik olanı ise terörle mücadele yasasıdır. Bu bağlamında AB Ankara'dan terörle mücadele kanununda reform yapmasını istemektedir. Ankara ise PKK, IŞİD, DHKP-C ve benzeri birçok örgütle mücadelenin en yoğun olduğu dönemde böyle bir reformun yapılamayacağını savunmaktadır. (Aksoy, 2017)

gereğince bunlar vatansız olup eğitim çağında bulunan 6-17 yaş arası Suriyeli mülteci sayısı 910 bini bulmaktadır buna karşın bunların ancak yüzde 51'i eğitim alabilmektedir. Türkiye'de geçici koruma altında 2,9 milyon Suriyelinin olduğunu vurgulayan Erdoğan, kayıt altına alınıp da daha geçici koruma verilmeyen 330 bin Suriyeliyle toplam sayının 3,2 milyonu aştığını belirtmiştir. Erdoğan ayrıca ülkesinden kaçan 6 milyonu aşkın Suriyelilerin yüzde 80'inden fazlasının komşu ülkelerde yaşamakta olduğunu ve Türkiye'nin yurt dışındaki Suriyelilerin yüzde 52'sinden fazlasını ağırladığını söylemiştir. (**“Türkiye'de Kaç Milyon Mülteci Var”** 12.04.2017)

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden yapılan açıklamaya göre Mayıs 2017 itibarıyla Türkiye genelinde toplam 2 milyon 978 bin 995 Suriyeli göçmen barınmaktadır.⁷⁶ Göç İdaresi'nin Geçici Koruma sayfasında yer aldığı şekliyle en son Mayıs 2017 istatistiki verilerine göre Suriyeli göçmenlerin nüfusu toplam nüfusun yüzde 3,73'üne denk gelmektedir. Tablo 3.1'de illere göre Suriyeli dağılımı verilmiştir (http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713 [Erişim:11/05/2017]).

⁷⁶ Göç İdaresi, TÜİK'e (Türkiye İstatistiki Kurumu) Suriyeli sayısı ile ilgili her ay düzenli olarak istatistiki veri aktarımında bulunmaktadır.

Tablo 3.1: İllere Göre Suriyeli Nüfus Dağılımı

İL	İlde Kayıt edilen Suriyeli sayısı	İl Nüfusu	Suriyeli nüfusun İl nüfusuna oranı (%)
Adana	152.369	2.201.670	%6.92
Adıyaman	25.918	610.484	%4.25
Afyon	4.665	714.523	%0.65
Ağrı	931	542.255	%0.17
Aksaray	1.534	396.673	%0.39
Amasya	246	326.251	%0.03
Ankara	73.597	5.346.518	%1.38
Antalya	402	2.328.555	%0.02
Ardahan	100	98.335	%0.10
Artvin	40	168.068	%0.02
Aydın	8.035	1.068.260	%0.75
Balıkesir	2.331	1.196.176	%0.19
Bartın	33	192.389	%0.02
Batman	19.834	576.899	%3.44
Bayburt	42	90.154	%0.05
Bilecik	564	218.297	%0.26
Bingöl	702	269.560	%0.26
Bitlis	759	341.255	%0.22
Bolu	1.212	229.896	%0.40
Burdur	8.073	261.401	%3.09
Bursa	107.873	2.901.396	%3.72
Çanakkale	3.817	519.793	%0.73
Çankırı	385	183.880	%0.21
Çorum	1.907	527.863	%0.36
Denizli	8.044	1.005.687	%0.80
Diyarbakır	29.966	1.673.119	%1.79
Düzce	711	370.371	%0.19
Edirne	6.545	401.701	%1.63
Elazığ	5.917	578.789	%1.02
Erzincan	183	226.032	%0.03
Erzurum	696	762.021	%0.09
Eskişehir	2.519	844.842	%0.30
Gaziantep	329.646	1.974.244	%16.70
Giresun	154	44.467	%0.03

Tablo 3.1: İllere Göre Suriyeli Nüfus Dağılımı (Devamı)

İL	İlde Kayıt edilen Suriyeli sayısı	İl Nüfusu	Suriyeli nüfusun İl nüfusuna oranı (%)
Gümüşhane	78	172.034	%0.05
Hakkâri	1.024	267.813	%0.38
Hatay	384.406	1.555.165	%24.72
Iğdır	88	192.785	%0.05
Isparta	6.497	427.324	%1.52
İstanbul	490.322	14.804.116	%3.24
İzmir	109.322	4.804.116	%2.59
Kahramanmaraş	90.199	1.112.624	%8.11
Karabük	488	242.347	%0.20
Karaman	585	245.610	%0.24
Kars	184	289.786	%0.06
Kastamonu	977	376.945	%0.26
Kayseri	59.341	1.358.980	%4.37
Kırıkkale	822	227.984	%0.30
Kırklareli	2141	351.684	%0.61
Kırşehir	883	229.975	%0.38
Kilis	124.742	130.825	%95.35
Kocaeli	32.346	1.830.772	%1.77
Konya	73.588	2.161.303	%3.40
Kütahya	368	573.642	%0.06
Malatya	22.049	781.305	%2.82
Manisa	6.691	1.396.945	%0.48
Mardin	94.372	796.237	%11.85
Mersin	147.497	1.773.852	%8.32
Muğla	9.759	923.773	%1.06
Muş	874	406.501	%0.22
Nevşehir	6.630	290.895	%2.28
Niğde	3.458	351.468	%0.98
Ordu	726	750.588	%0.10
Osmaniye	44.010	522.175	%8.43
Rize	662	331.048	%0.20
Sakarya	8.205	976.948	%0.84
Samsun	4.353	1.295.927	%0.34
Siirt	3.386	322.664	%1.05

Tablo 3.1: İllere Göre Suriyeli Nüfus Dağılımı (Devamı)

İL	İlde Kayıt edilen Suriyeli sayısı	İl Nüfusu	Suriyeli nüfusun İl nüfusuna oranı (%)
Sinop	81	205.478	%0.04
Sivas	2.552	621.224	%0.41
Şanlıurfa	420.530	1.940.627	%21.67
Şırnak	14.579	483.788	%3.01
Tokat	873	602.662	%0.14
Tekirdağ	6.624	972.875	%0.68
Trabzon	2.306	779.379	%0.30
Tunceli	95	82.193	%0.12
Uşak	1.420	358.736	%0.40
Yalova	2.926	241.665	%1.21
Van	2.026	1.100.190	%0.18
Yozgat	3.353	421.041	%0.80
Zonguldak	339	597.524	%0.06

Doç. Dr. M. Murat Erdoğan başkanlığında Marmara Belediyeler Birliği için bir rapor (“Kopuş”tan “Uyum”a Kent Mültecileri - Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği) hazırlanmıştır. Rapora göre Türkiye’de kamp dışında yaşayan toplam Suriyeli mülteci sayısı sadece yüzde 8’dir. Geri kalan yüzde 92’si ise Türkiye’nin 81 iline dağılarak “kent mültecileri” olarak yaşamlarını sürdürmektedirler. Erdoğan’a göre Suriyeli göçmenlerin yüzde 90’ı İstanbul’da kalıcıdır. (Kıraç, 2017)

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı resmi sitesi verilerine göre AFAD bünyesinde 10 ilde kurulmuş bulunan göçmen barınma merkezlerinde 02 Mayıs 2017 itibarıyla **248.103** Suriyeli mevcuttur (Tablo 3.2). Bu sayının her ay değiştiği bilinmekle beraber kuruldukları günden bu yana bu sayının hiç düşmediği aksine her geçen ay arttığı bilinen bir gerçektir.

Tablo 3.2: Barınma Merkezlerinde Son Durum (www.afad.gov.tr, erişim 04/04/2017)

İl	Konteynerkent veya Çadırkent	Konteyner veya Çadır Kapasitesi	Konteynerkent veya Çadırkentte bulunan Nüfus	Milliyeti	Toplam nüfus
Hatay	Altınözü Konteynerkenti	2.056 konteyner	8.062	Suriyeli	19.670
	Yayladağı Konteynerkenti	776 konteyner	3.794	Suriyeli	
		19 bölme			
	Apaydın Konteynerkenti	1.181 konteyner	5.054	Suriyeli	
	Güveççi Çadırkenti	824 çadır	2.760	Suriyeli	
Gaziantep	İslahiye 1 Çadırkenti	1.586 çadır	7.359	Suriyeli	38.835
	İslahiye 1 Çadırkenti	4.479 bölme	10.749	Suriyeli	
	Karakamış Çadırkenti	1.632 çadır	6.396	Suriyeli	
	Nizip 1 Çadırkenti	1.873 çadır	9.894	Suriyeli	
	Nizip 2 Konteynerkenti	908 konteyner	4.437	Suriyeli	
Şanlıurfa	Ceylanpınarı Çadırkenti	4.551 çadır	21.048	Suriyeli	105.460
	Akçakale Çadırkenti	5.129 çadır	30.122	Suriyeli	
	Harran Konteynerkenti	2.000 konteyner	13.666	Suriyeli	
	Viranşehir Çadırkenti	3.938 çadır	14.023	Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	7.028 çadır	26.601	Suriyeli	
Kilis	Öncüpınarı Konteynerkenti	3.184 konteyner	15.411	Suriyeli	35.237
	ElbeyliBeşiriye Konteynerkenti	3.572 konteyner	19.826	Suriyeli	
Mardin	Midyat Çadırkenti	1.335 çadır	3.057	Suriyeli	4.671
			1.614	Iraklı	
Kahraman- maraş	Merkez Konteynerkenti	5.008	18.147	Suriyeli	23.796
			5.649	Iraklı	
	Cevdetiye Konteynerkenti	3.352 konteyner	328	Suriyeli	
Osmaniye	Osmaniye ilinde geçici olarak kiralık evde kalanlar		6.962	Suriyeli	7.449
Adıyaman	Düziçi Konteynerkenti	750 konteyner	159	Suriyeli	9.556
	Merkez Çadırkenti	2.302 çadır	9.556	Suriyeli	
Adana	Sarıçam Konteynerkenti	5.000 konteyner	-	-	555
		91 çadır	555	Suriyeli	
Malatya	Beydağı Konteynerkenti	1.977	10.137	Suriyeli	10.137

3.2.2.Sosyo-politik ve Ekonomik Durumları

Suriyeli mülteci sorunları farklı bağlamlarda ele alınmasını ve derin analizlerin yapılmasını gerekli kılan bir sorunsaldır. Çatışma ve göç bağlantısı, insani koruma, mültecilere yönelik harcamalar yükünün paylaşımı, insan seli, göçmenlere duyarlı kamuoyunun oluşturulması, mülteci sağlığı ve bakımı, mülteci uyumu ele alınması gereken başlıca konulardır. Bu konularda hassasiyet oluşturulmasının ana gerekçesi sürecin dinamik bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır, nitekim Suriyelileri misafir olarak kabul eden ülkelerdeki Suriyelilerin yasal statüleri sürekli değişime uğramaktadır. Bu değişim ile beraber mültecilere olan tutum da sürekli bir değişim eğilimdedir. Diğer taraftan mültecilerin göç sırasında yaşadıkları trajik olaylar⁷⁷ uzun süredir bu olaya göz yummak istemiş olan politika yapıcılarını üzerinde bir farkındalık yaratmıştır. Bir diğer ifade ile mültecilerin kalış süreleri uzadıkça kamuoyunun dikkatlerini bu konuya çevirmesine sebep olmuştur⁷⁸ (Yazgan vd., 2015:187).

Suriyeli göçmenlerin sorunlarını ele alırken üçlü ayrıma gitme bir yöntem olabilir. Böylelikle kampta yaşayanlar, kamp dışında yaşayıp da kayıt altında olanlar ve son olarak kamp dışında olup da kayıt altına alınamamış olanlar şeklinde bir ayrıma gidebiliriz. Kayıt altına alınmamış olanlar 2014 yönetmeliğe gereğince eğitim ve sağlık başta olmak üzere her türlü ihtiyacı kendileri karşılamak zorundadırlar (Ağır ve Sezik, 2015:97).

Girit'in yapmış olduğu bir haberde Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Başkanı Helen Clark'ın sözlerine yer verilmiştir. Clark'a göre Gaziantep'teki mülteci kampları dünyanın en iyi mülteci kamplarıdır. Ancak mülteci kamplarında toplam Suriyeli mülteci nüfusunun yalnızca yüzde 12 kadarlık bir kesimi yaşamaktadır. Asıl sorunu kamp dışına taşan "kentli mülteciler"dir (Girit, 2015).⁷⁹

⁷⁷ Akdeniz'in sularında 2015 yılında annesi ve kardeşi ile boğulan ve Bodrum sahillerine cesedi vuran "Aylan Kurdi" olayı Avrupalı siyasetçiler başta olmak üzere duyarlı Avrupalı halk üzerinde soğuk düş etkisi yapmıştır.

⁷⁸ Mültecileri veya göçmenleri misafir etmenin içtimai ve kültürel boyutları hakkında ve mültecilerin göç ettikleri yeni mekâna muhtemel ve muhtelif tesirlerinin analizlerin yapılabilmesi için daha fazla deneysel araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır (Yazgan vd., 2015:187).

⁷⁹ Kamp dışında kalan Suriyeli göçmen sayısının kamp dışındakine oranının farklı kaynaklarda farklı sayılar içermesinin nedeni Türkiye'de kayıtlı Suriyeli sayısının her ay artarak değişiyor olması bir tarafa kamplara kabul edilen, kamplardan ayrılan veya atılan göçmen sayısının her ay değişiyor olmasındandır.

İGAM (İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi) raporu (2013) gereğince Suriye’de Esad rejiminin adamları tarafından işkenceye maruz kalanlar Türkiye’ye göç etmiştir. (İGAM, 2013) Bu ve benzeri travmatik olaylar yaşamış olan Suriyeli göçmenlerin sorunları Suriye’deki kadar zor olmasa da ne yazık ki Türkiye’de başka şekillerde devam etmektedir.

Türkiye’de hem çalışmak ve para kazanmak zorunda kalan hem de travmalardan dolayı motivasyon sorunu yaşayan Suriyeli çocukların okullara çekilmesi de her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. İlkokulda nispeten yüksek oranlarda katılım varken, bunun ortaokul ve lisede çok ciddi biçimde azaldığı görülüyor. Doç. Dr. Erdoğan’a göre “Kayıp kuşaklar”ın daha da artmaması için özel çaba göstermek gerekmektedir. Ülkemizde yaşayan 3.2 milyon Suriyelinin yüzde 44’ünün 18 yaş altındaki çocuk ve gençlerden, yüzde 75’ten fazlasının ise özel koruma ihtiyacı içinde bulunan çocuk ve kadınlardan oluşmaktadır (Kıraç, 2017).

Gür,⁸⁰ eğitimin Suriyeli aileler için büyük bir sorun teşkil ettiğini belirtirken, “Yüzde 40’ının eğitim çağında çocuğu var fakat okula gönderemiyorlar” şeklinde konuşmuştur. (Mumay, 2017) Gür, Suriyelilerin yarıya yakınının çalışma hayatında olduğunu ifade etmiş ve;

Vasıfsız işlerde çalışıyorlar. Savaş biterse dönerim diyorlar fakat savaşın kısa zamanda biteceğine inanmıyorlar. Türkiye’de kalıcı olmak istiyorlar.

şeklinde demeç vermiştir. (Mumay, 2017).

HUGO Müdürü Doç. Dr. Murat Erdoğan’a göre Türkiye’de okul çağında (6-17) olan Suriyeli çocuk sayısı 903 bini aşıyor. Bunun yüzde 50’si okula gidiyor. Yüzde 50’nin içinde 162 bini Türk okullarına gidiyor. Geri kalan 360 bin çocuk da geçici eğitim merkezlerinde Suriye müfredatına göre Arapça eğitim yapan, eğitim kalitesinde ciddi sorunları olan okullara gitmektedir. Suriyeli çocukların eğitim sıkıntısı açısından en dramatik olanı ise en az 450 bin çocuğun hiçbir eğitim alamıyor olmasıdır. Bu durum orta ve uzun vadede hem Suriyeli mülteciler hem de Türkiye için en ciddi sorun alanlarından biri haline gelecektir. Diğer taraftan Suriyeli çocukların yüzde 80’inin bile Türk eğitim sistemi içine entegre edilebilmesi için en az 40 bin yeni öğretmene, 30 bin dersliğe ihtiyaç bulunmaktadır. Sadece yıllık öğretmen maliyetinin 700 milyon Avro’dan çok olacağı hesap edilmektedir. (Kıraç, 2017)

⁸⁰ Adil Gür, AG Araştırma Şirketi sahibidir.

Yükseköğretim Kurumu'nun yayımladığı istatistiklere göre Türkiye'de 2016-2017 yılı eğitim öğretim yılında Suriye Arap Cumhuriyeti uyruklu ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencisi toplamda 15.042 olup bunun 9.738'ini erkek ve 5.304'ünü kız öğrenciler oluşturmaktadır (<https://istatistik.yok.gov.tr,erişim:25/05/2017>).

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Eylül 2012 tarihinde YÖK tarafından Suriyeli öğrencilerin özel öğrenci statüsünde kabulü için seçilen 7 üniversiteden biridir. Bu üniversitede öğretim üyeliği yapmakta olan Sezgin ve Yolcu adlı akademisyenler 2016 yılında 2015-2016 eğitim-öğretim dönemi itibarıyla değişik programlarda eğitim alan 132 Suriyeli göçmen öğrenci arasından 11 öğrenciyi örneklem olarak değerlendirip bunlarla odak grup görüşmeleri yapmışlardır. Görüşmeler sırasında Suriyeli öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar, “sosyal uyum” ve “toplumsal kabul” kavramları etrafında ele alınmıştır (Sezgin ve Yolcu, 2016).

Çalışmadan elde edilen bulgular arasında öğrencilerin Türkiye'deki toplumsal kabul sürecinde yaşadıkları sorunların onların en temel sorunları olduğu tespit edilmiştir. Hocaların yardımcı olduklarını ancak diğer öğrencilerden ayrı tutulmamalarının diğer bir ifade ile dersi daha iyi anlamaya yönelik takviye derslerinin olmaması Suriyeli öğrencilerin dersleri anlamada sıkıntı yaşamasına neden olmaktadır. Öğrencinin bir tanesi Türk halkı ile genel anlamda iletişim kurmada sorun yaşadıklarını ve Türk arkadaşlarından en çok “Burası Türkiye” tepkisini duyduklarını dile getirmiştir. Diğer taraftan bir göçmen öğrencinin “Siz kaçtınız?” bir diğeri ise “Esad size ne yaptı?” şeklinde suçlamalarla gerek kendisinin gerekse diğer göçmen arkadaşlarının karşılaştıklarını belirtmiştir. Bir başka öğrenci ise Türk öğrenciler arasında Esad hayranı olduğunu dile getirenlerin olduğunu ifade etmiştir. Kampta kalan bir Suriyeli öğrenci ise “Geldiniz, ekmeğimizi çaldınız” şeklindeki ayrımcı bir ifade ile suçlandığını anlatmıştır. Bunların yanı sıra başkaları ise “Siz geldiniz her şeye zam geldi” veya “Siz kaçtınız” şeklindeki ifadeleri duyduklarını aktarmışlardır. Bir kız öğrencinin kendisine de dahil bayan göçmen öğrencilere yönelik yerli halkın “Yabancıysan edepli ol” şeklindeki söylemi sıkça duyduğunu ifade etmiştir (Sezgin ve Yolcu, 2016:432). Öğrencilerin aktarmış oldukları bahsi geçen ifadeler Suriyelilere olan aşağılayıcı ve ayrımcı tutumu fazlasıyla gözler önüne sermektedir.

Suriyeliler ayrımcılığa ve çifte standarda maruz kalmışlardır (düşük ücret, ağır iş koşulları, ücretini alamamak, hor görülme, yaptıkları işlerin beğenilmemesi, iş güvenliği yoksunluğu, dinlenememe, sağlıksız ve kötü koşullar, vs.) (Özkarlı, 2015:185).

Türkiye'ye göç etmiş 22 Suriyeli akademisyen sığınmacı ile mülakat yöntemiyle bir çalışma yapılmıştır. Suriyeli akademisyenlerin perspektifinden sığınmacıların sorunları ele alınmıştır (Uzman ve Tösten, 2016). Akademisyenler açısından Türkiye pahalıdır, yasal hakları kısıtlıdır, kendileri Esad yönetimi ve muhalifler arasındaki iç savaş yüzünden iki ateş arasında kalmışlardır ve Türk milletinin misafirperverliği, iki toplum arasında mevcut olan sosyokültürel bağlar, coğrafi yakınlık gibi sebeplerinden dolayı Türkiye'yi tercih etmişlerdir. Diğer taraftan Türkiye'de karşılaştıkları en büyük zorluk dildir. Bu durum iletişimi ve uyumu doğrudan ve olumsuz etkilemektedir. Her şeye rağmen araştırma kapsamındaki bu akademisyenler Türkiye'ye olumlu hisler beslemektedirler.⁸¹ Dahası iki toplum arasındaki evliliğe sıcak bakanlar çoğunluktadır çünkü evliliklerin iki toplumu yakınlaştıracığını düşünmektedirler. Öbür taraftan yasal statü eksikliğinin giderilmesini isteyenler de vardır. Bir kısmı ise medyanın objektif davranmadığını düşündüğü ve medyadaki Suriyeli sığınmacı algısını olumsuz bulduğunu vurgulamıştır (Uzman ve Tösten, 2016:270-271).

Göçmenlere çadır ve battaniye temin etmek ev sahibinin vicdanını hafifletiyor olabilir ama unutmamak gerekir ki kalıcı çözüm bulunmadığı müddetçe yani Suriye'deki çok daha derinlerde yatan sorunlara inilmedikçe sorunlar bitmeyecektir (Yazgan vd., 2015:183).

Türkiye'de Suriyeliler genellikle vasıfsız ve yüksek eğitim seviyesi gerektirmeyen işlerde çalışmaktadırlar (Özkarlı, 2015:184).

Türkiye'de yaşayan 3.2 milyon Suriyelinin yaklaşık 1 milyonu kayıt dışı çalışmaktadır. Türkiye'de en ağır şartlarda hayatta kalma mücadelesi veren Suriyelilerin sadece 5 bin 16 tanesi kayıtlı çalışmaktadır. Çalışma izni verilen kişiler ağırlıklı olarak; eğitim, ağaç ve kâğıt, çimento, toprak ve cam, enerji, gıda, inşaat, metal, plastik, tekstil ve deri sanayi sektörlerinde faaliyet göstermektedir (Kıraç, 2017).

Türkiye'nin Suriyelilere her gün balık vermek yerine balık tutmayı öğretmesi gerektiğini vurgulayan Gür, "Devlet onlara çalışma imkânı veriyor ama işverenler ucuz iş gücü olarak kullanıyorlar. Kayıt dışı çalışıyorlar. Sınır bölgelerinde olanlar bunu

⁸¹ Suriye'nin geleceği konusunda bir kısmı umutlu değildir (Uzman ve Tösten, 2016:270).

sorun etmiyor çünkü sigortasız da olsalar devlet hastanelerinden yararlanabiliyorlar. Batıda sigortasız olanların sağlık hizmetlerinden yararlanmaları o kadar kolay olmuyor” şeklinde basına bir demeç vermiştir (Mumay, 2017).

HUGO Müdürü Doç. Dr. Murat Erdoğan, Suriyelilerin özellikle Türklerin tercih etmediği alanlarda çalıştığına işaret ederek, “Şu anda Türkiye’deki işsizler Suriyeliler iş hayatına girdi diye işini kaybetmedi. Ama ileride böyle bir sorun da karşımıza çıkabilir. Suriyeli de çalışmak zorunda çünkü kirasını faturalarını karşılamak zorunda” şeklinde bir basın demeci vermiştir. Erdoğan ayrıca Türkiye’de hâlihazırda 500 bin civarında Suriyeli hane olduğunu ve bu hanelerden en az bir kişinin çalıştığı varsayıldığında 500 bin Suriyelinin istihdama katıldığı sonucunun çıktığını ifade etmiştir. Erdoğan’a göre Türkiye’de işsizliğin yüzde 12’lere vardığı ve bunun yanı sıra kayıt dışı çalışmanın da yüzde 34’lere dayandığı bir dönemde Suriyeli göçmenlerin iyi yetişmiş ve kalifiye olmamaları durumunda iş hayatına girmelerinin mümkün görünmediğini belirtmiştir. Üstüne üstelik dil sıkıntısı ve uyum sorunu yaşayan Suriyeli işçilerin böyle bir dönemde çok da fazla şansının olmadığını da ayrıca vurgulamıştır (Kıraç, 2017).

İşgücü piyasasındaki kayıt dışı ekonomi giderilmeli, milletine, kökenine bakılmaksızın bütün işçiler korunmalıdır (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 541).

Mart 2016 itibariyle Yükseköğretim Kurumu’nun yayımladığı istatistiklere göre Türkiye’de bulunan toplam 193 üniversiteden 82’sinde toplam 287 tane Suriye Arap Cumhuriyeti uyruklu akademisyen görev yapmaktadır (Uzman ve Tösten, 2016:255, <https://istatistik.yok.gov.tr>’den aktarmış).

CHP İstanbul milletvekili Ali Şeker’in Suriye’de yaşanan savaş ve benzeri sebeplerle diğer ülkelerden Türkiye’ye göç eden Suriye vatandaşlarının çalışma koşullarına ve şartlarına ilişkin Başbakan Binali Yıldırım’a sorduğu sorulara Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mehmet Müezzinoğlu cevap vermiştir. CHP İstanbul milletvekili Şeker’in verdiği önergedeki “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çerçevesinde Bakanlar Kurulu kararıyla çalışması uygun görülmüş kaç kişi vardır?” şeklindeki sorusuna Müezzinoğlu, “Yönetmeliğin yürürlüğe girdiği 15.01.2016’dan 27.12.2016’ya kadar 5 bin 16 Suriye uyruklu yabancıya çalışma izni verilmiştir” cevabını vermiştir. Ayrıca mesleki yeterlilik gerektiren iş ve mesleklerde (doktor, mühendis, öğretmen gibi) çalışmak üzere çalışma izin başvurusu yapan tüm yabancılar için Yükseköğretim Kurulu’ndan alınmış “Denklik

Belgesi”nin ibrazının zorunlu tutulduğu, yabancılar hakkında ilgili Bakanlığın olumlu görüşünün de bulunması halinde çalışma izninin verildiğini belirtmiştir (Kıraç, 2017).

3.2.3.Ekonomik Maliyet

Türkiye, 9 Nisan 2012 tarihinde “Türkiye’ye toplu sığınma amacı ile gelen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyeti’nde ikamet eden vatansız kişilerin kabulüne ve barındırılmasına ilişkin” hizmete özel bir yönerge hazırlamış ve Suriyelilere ilgili tüm işlemleri bu tarihten itibaren bu yönergeye göre düzenlenmiştir. Bu yönergeye ilave olarak da sığınmacıların sağlık sorunlarının çözülmesi amacıyla Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından 09.09.2013 tarih ve 12816 sayılı genelge yayımlanmış ve işbu genelge ile Türkiye’deki Suriyelilerin tüm sağlık giderlerini ücretsiz olarak karşılanmıştır. İlk, orta ve yükseköğretim seviyesindeki Suriyelilerin eğitim alabilmeleri için de ayrıca gerekli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Uzman ve Tösten, 2016:253, AFAD’dan aktarmış: www.afad.gov.tr).

Göç Politikaları Kurulu Toplantısı’nda konuşan İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun ifadeleri gereğince Türkiye’de bugün halen göçmen, mülteci olarak bulunan insan sayısı 3 milyon 551 bin 78 kişidir. Soylu ayrıca AFAD verilerine yer vererek, Türkiye’nin Suriye krizinde mülteciler için kamu kurumu, sivil toplum kuruluşları ve halk tarafından yapılan toplam harcamanın toplam 25 milyar dolar (91 milyar TL) olduğunu ifade etmiştir. (“**Ülkemizde mülteci sayısı 3 milyon 551 bin 78 kişidir**”, www.memurlar.net, 15.02.2017)

Suriyeli göçmenlere yapılan harcamalar hakkında 2016 yılı Ağustos ayında Maliye Bakanı Naci Ağbal’ın yaptığı açıklama gereğince AFAD bütçesinden yapılan harcama miktarı 36 milyar Türk Lirası’na yaklaşmıştır. Bu harcama tutarının içerisinde AFAD tarafından afet ve acil durum faaliyetleri ödeneği yanı sıra diğer kamu kurum ve kuruluşlarının yaptığı harcamalar ile geçici barınma merkezlerinde çalışan kamu personeli, eğitim ve sağlık, çadır ve konteynerlerin amortisman maliyeti, geçici barınma merkezlerinin arsa kira bedelleri, yatırıma dönüşmeyen maliyetler, Türk Kızılay’ı tarafından bu kapsamda yapılan operasyonel harcama kalemlerinin de bulunduğunu açıklamıştır (“**Suriyelilere 36 Milyar TL Harcadık**”, www.sozcu.com, 06.08.2016).

Akşam gazetesinde yer alan bir habere göre 2016 yılı haziran ayında açıklanan Küresel İnsani Yardım 2016 Raporu'na göre 2015 yılında en çok uluslararası insani yardım yapan birinci ülke ABD olurken ikinci sırayı Türkiye almıştır. Türkiye'yi İngiltere, AB Kurumları ve Almanya en çok yardım yapan ülkeler olarak takip etmiştir. 2015 yılında milli gelirinin 0,37'lik kısmını insani yardıma ayırdığı sebebiyle "Dünya'nın En Cömert Ülkesi" bir kez daha Türkiye olmuştur. Raporda ayrıca Türkiye'nin bu katkıları sayesinde 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde tarihte ilk kez toplanan Dünya İnsani Zirvesi'nin İstanbul'da gerçekleştirmesine karar verildiğinden bahsedilmiştir (**"2016 Dünya İnsani Yardım Raporu! En Cömert Ülke Türkiye"**, www.aksam.com., 27/06/2016).⁸²

3.2.4.Toplumsal Maliyet

Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'nden Doç. Dr. Murat Erdoğan, Türkiye'de toplumunun Suriyelilere başka hiçbir ülkeyle kıyaslanamayacak şekilde olumlu yaklaştığını ayrıca Suriyeli göçmenlere yönelik kabul düzeyinin çok yüksek olduğunu belirtmiştir (Girit, 2015).

Özkarlı, Suriyelilerin Türkiye'yi tercih etmedeki sebeplerini, Suriye ile Türkiye'nin coğrafi yakınlığı, iki ülke halkaları arasındaki tarihsel, kültürel ve sosyal ağların varlığı, iki halkları arasında akrabalık ilişkileri, özellikle iki ülke sınıra yakın bölgelerde dil birliği ve din birliği olarak saymıştır (Özkarlı, 2015:176).

Özkarlı'nın saha araştırmasından elde ettiği veriler ışığında Suriyelilerin bir kısmı iç savaşın ülke ekonomisine olumsuz yansımaları sonucunda Türkiye'ye çalışmak amaçlı gelmişlerdir (Özkarlı, 2015:183). Diğer taraftan Uzman ve Tösten yaptıkları görüşmelerden elde ettikleri bulgular gereğince Suriyeliler Türkiye'yi tercih etmedeki sebeplerinin başında Türklerin misafirperverliklerini göstermişlerdir. Bunun yanı sıra

⁸² Suriye İç Savaşı başladığı ilk günden bu yana 1000 km'ye yakın sınırı bulunan komşu ülke konumundan olan Türkiye'yi çok yönlü etkilemiştir. İnsani kriz bağlamında cömert ülke profilini halen koruyan Türkiye 2017 yılı itibarıyla halen en çok harcama yapmış ülke sıfatını korumaktadır. Dünyanın gözünde Türkiye, kamplarda barındırdığı Suriyelilere sunduğu imkânlar ile tartışmasız dünyanın en iyi hizmet veren kamplarına sahip ülke konumunu muhafaza etmeye devam etmektedir. Bu konuda çeşitli ödüller (en prestijli olanını BM vermiştir) verilmiştir. Diğer taraftan UNICEF düzenli aralıklara Türkiye'deki kamplara ziyaret düzenleyip burada oturan göçmenler ile mülakat yapmakta ve bunların sonucunda raporlar hazırlamaktadır.

Suriyeli göçmenler Türkiye'nin Suriye politikasını olumlu bulmaktadırlar (Uzman ve Tösten, 2016:251).⁸³

Her geçen gün Türkiye'deki Suriyeli göçmen sayısı artmaktadır. Bunun için Göç İdaresi'nin kayıtlarını aylık olarak takip etmek yeterli olacaktır. Tarihte Suriye'den Türkiye'ye kaçmak bu dönemde olduğu kadar hiç kolay olmamıştır. Bu durumun oluşmasında açık kapı politikası etkili olmuştur.

Türkiye'nin en yoğun Suriye nüfusu barındıran illeri öncelikle sınır illeri olup bunların başında Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa, Mardin, Hayat ve Kahramanmaraş gelmektedir. Bu illerde yaşayan Suriyeliler iki şekilde yerleşmiştir ülkeye. Bir kısmı geçici barınma merkezlerine yerleştirilirken kalan kısım ise sınıra yakın illere ya da büyük şehirlerin çeperlerine yerleşmişlerdir. Bu kesim içerisinde önceden mevcut olan aile, akrabalık ve hemşerilik ilişkileri sayesinde hedef kente yerleşenler de olmuştur. Diğer taraftan Suriye'de yaşanan iç savaştan kaçan göçmenlerin sığındıkları illerin başında gelen Gaziantep ve Kilis bugün Türkmen kökenli ağırlıklı etnik yapısı ile öne çıkmaktadır (Deniz vd., 2016:1077).

2013 yılında Valilik bünyesinde yaptığım saha çalışması bulguları araştırmacı Deniz'i haklı çıkarır cinstendir. Malatya ilinde bulunan Doğanşehir ilçesinde oturan bir Suriyeli göçmen ailesi ile yaptığımız mülakatlar esnasında ailenin atalarının aslen Doğanşehirli olduğunu ve ilçede hala akrabalarının olduğu belirtmişlerdir. Yine aynı şekilde Malatya İnönü Üniversitesi'nde eğitim gören öğrencilere uygulanan anket çalışması sonuçlarından elde edilen veriler gereğince göre öğrencilerin çoğunluğu Türkmen kökenlidir ve kendilerini Türkiye'de soydaş olarak görmektedirler.

Yazarlar Ağır ve Sezik, Suriye Krizi sonrasında Türkiye'ye yaşanan göç dalgasının neden olduğu sorunları, 1-sınır güvenliği ile ilgili sorunlar; 2- kamplarda yaşayan Suriyelilerden kaynaklanabilecek güvenlik sorunları; 3-kamplarda yaşamamakla birlikte kayıt altında olan Suriyelilerden kaynaklanabilecek güvenlik

⁸³ Göç uzmanı akademisyen Murat Erdoğan Suriyelilerin Türkiye'yi tercih etmelerinde bir riske dikkat çekmektedir. Bu risk Türkiye'nin Suriyeliler için transit ülke haline gelmesidir. Erdoğan, ülkelerin göç politikaları üretirken en dehşetle karşıladıkları şeylerden bir tanesinin transit ülke haline dönüşmek olduğunu vurgulamıştır. Erdoğan'a göre transit ülke köprü vazifesi görür gibi görünmektedir fakat aslında öyle değildir çünkü gelenlerin yüzde 10'u geçmekte iken yüzde 90'ı o ülkede kalmaktadır. Suriyeliler heyecan içerisinde Edirne'ye giderken diğer bir kısmı İstanbul'a, İzmir'e gitmekte, botlara binmekte ve bir yerlere kaçmaya çalışmaktadırlar. Suriyelilerin kaçışlarına rağmen Türkiye'deki mülteci sayısını aşağıya inmeyecektir. Hatta tam tersine, her kaçış Türkiye dışındakiler için buraya gelip Avrupa'ya gitme umudunu yaratmaktadır. Uzmanın tahminine göre, Suriye'de en az 3 milyon insan daha, ülkeden kaçmanın yollarını aramaktadır ve bu durum gelecekte Türkiye'deki mülteci sayısını artıracak (Girit, 2015).

sorunları; 4-hiçbir kayıt bulunmayan Suriyelilerden kaynaklanabilecek güvenlik sorunları ve 5-Türk kıta sahanlığında yaşanan güvenlik sorunları şeklindeki başlıklar altında açıklamışlardır (Ağır ve Sezik, 2015:107-115).

Yazarlar Deniz ve diğerlerine göre pek az sığınmacı pasaport kullanarak geçiş yapmaktadır ve akabinde yerleştiği şehirde kayıt yaptırıp kendini resmi makamlara tanıtmaktadırlar. Görüşülen Suriyelilerin bir kısmı Türkiye’ye girişte pasaportu olduğu halde pasaportsuz geçiş yapmış olduklarını ve Esed’in devrilmeyeceği varsayımını dikkate alarak Suriye’de resmi olarak ülkeyi terk ettiklerine dair kayıt bulunmamasını istedikleri için böyle davrandıklarını belirtmişlerdir (Deniz vd., 2016:1078). Buradan anlaşıldığı gibi bazı Suriyeliler her ne kadar Suriye’yi terk etmiş olsa da bir gün geri döndüklerinde hala Esad rejimi devam ederse onunla sorun yaşamamak için kasıtlı olarak kayıt yaptırmamaktadırlar, sınırı pasaportsuz geçmektedirler. Bu hizip içerisinde yer alan Suriyeli göçmenler bir taraftan Suriye rejiminden korkmakta diğer taraftan da Türk devletine de güvenmemektedirler. Bu varsayıma katkı sunması açısından Ağır ve Sezik’in yaptığı çalışmada (2015:114) kayıt yaptırmak istemeyen bir Suriyelinin Türkiye’de suç işledikten sonra Türkiye’den kaçarak ülkesine geri dönme ve hiçbir yaptırıma tabi tutulmama durumundan dolayı kayıtlı Suriyelilere kıyasla suç işleme açısından daha riskli olduğu varsayımı savunulmaktadır.

Sirkeci’ye göre bizde kurulan “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü”, İçişleri Bakanlığı’na bağlı bir kurumdur. Uzman’a göre Türkiye bir göç ülkesi olduğu için göç meseleleri Bakanlık düzeyinde ele alınmalıdır. (İskandinavya ülkelerini örnek vermiştir.) Bağımsız bakanlığın avantajı göç olgusunu “güvenlik” meselesi olmaktan çıkarmak içindir. Bugün Türkiye’de göçmen nüfus arasında Almanya’dan göç etmiş 2. veya 3. nesil Türk kökenliler de mevcuttur. Haliyle göçmen nüfus, güvenlik söyleminin dışında tutulması gerekmektedir. Amerika’da bulunan 40 milyon göçmenin geneli için terörist olduğunu iddia etmek nasıl asılsız bir iddia ise Türkiye’de bulunan göçmenler için de aynı şey geçerlidir. (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 541-542)

Suriyelilerin Türkiye’de kaldıkları 2011-2014 Haziran arası dönem boyunca suça karışma oranları on binde 33 olarak gerçekleşmiştir. Bu rakamlar suça karışma oranlarının bir hayli düşük olduğunu göstermektedir (Ağır ve Sezik, 2015:116).⁸⁴

⁸⁴ Yazarlar Ağır ve Sezik, 2015 yılı itibariyle Suriyelilerin neden olduğu asayiş olaylarının beklenin altında gerçekleşmiş olduğunu vurgulamakla beraber bu kitlenin gelecekte daha fazla asayiş sorununa sebep olabileceği konusunda uyarılmaktadır. Asayiş sorunlarının beklenenin altında olmasını ilgili

3.2.5.Siyasi Maliyet

Ülkemizde bulunan Suriyeli göçmenlerin Suriye’de yaşanan iç karışıklıktan dolayı ülkemize göç ettikleri varsayılarak yabancı statüsü altında değerlendirilerek uluslararası koruma başvurularının bireysel olarak ele alınması imkânı olmadığından *geçici koruma kapsamı statüsüne* alındıkları bilinmektedir (Göç İdaresi Göç Raporu, 2015:76).

İçişler Bakanı Soylu’nun verdiği basın demeci gereğince Suriyelilerin biyometrik kayıtlarının tamamlanması amacıyla aralarında tırların da bulunduğu 33 mobil kayıt aracı Bakanlık bünyesine alınmış ve 150 kayıt masası oluşturulmuştur (**“Ülkemizde mülteci sayısı 3 milyon 551 bin 78 kişidir”**, www.memurlar.net, 15.02.2017).

Türkiye’de hali hazırda bulunan yabancılara 11 Nisan 2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu maddeleri temel alınarak “mülteci”, “şartlı mülteci”, “ikincil koruma” ve “geçici koruma” hükümleri uygulanmaktadır. (Özkarlı, 2015:182) Bu kavramlardan *şartlı mültecilik*⁸⁵, 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği’nde yer alan “sığınmacılık” kavramının yerine kullanılmış olup Avrupa kıtası haricinden herhangi bir coğrafi bölgeden gelen ve üçüncü bir ülkeye kalıcı olarak yerleştirilinceye kadar *sığınma hakkı* olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle Suriyeliler Suriye’den topluca iç savaştan kaçarak ve de yasa dışı yollarla geldikleri için Türkiye’de ne mülteci ne de şartlı mültecidir. Suriyeliler **“geçici koruma”** altındadırlar. Türk kodeksine göre *geçici koruma*; “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilmektedir.” şeklinde tanımlanmıştır (Özkarlı, 2015:182).

Suriyeli mültecilerin hukuki statüsü, Suriyeliler için Türkiye’de göçmen olarak yaşayan bireyler olarak çetrefilli bir konudur. Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’ne “coğrafi sınırlama” ile taraf olmuştur. Yani, Türkiye bu sınırlama nedeniyle sadece Avrupa’dan gelenlere mülteci statüsü vermektedir. Buna karşın Türkiye, Suriye krizinin başından beri Suriye’den gelenlere “açık kapı politikası”

yöneticilerin başarısı ile ensar, muhacir ilişkisi bağlamında Türk halkının sergilemiş olduğu misafirperverliğine bağlamaktadır. Yazarlara göre süre uzadıkça riskler de artacaktır. Hem yerel halk hem de misafirler bazı sosyo-ekonomik meseleleri çatışmaya dönüştürme ihtimali taşımaktadırlar. (Ağır ve Sezik, 2015:119)

⁸⁵ Şartlı mültecilik hak sahibine geçici bir süre kalma hakkı tanımaktadır.

izlemektedir. Türkiye'ye gelmek isteyen Suriyeliler geri çevrilmemektedir. Buna rağmen çoğunluğu Türkiye'de yasalar gereği mülteci statüsüne haiz değillerdir. Avrupa dışından geldikleri için "geçici koruma" başlığı altında "sığınmacı" statüsüne sahiptirler. Sığınmacı statüsü de, mültecilerin sahip olacakları doğal hakları içermemektedir. Doç. Dr. Murat Erdoğan, bu durumun Türkiye'de kalan Suriyelilerin statüsüz bir hale dönüşmelerine yol açtığını söylemektedir. Erdoğan Türkiye'deki Suriyeliler için "yasalar önünde 'geçici koruma altındakiler'" diye nitelemesini yapmaktadır. Erdoğan'a göre bu bir misafirlik kavramıdır ve kendi içinde bir güvenlik, bir altyapı sağlamamaktadır. Aynı şekilde herhangi bir şekilde hak da sağlamamaktadır. Erdoğan, "Temel ihtiyaçlarını gideriyoruz, onun dışında Suriyelilere 'tahammül ediyoruz.'" şeklinde demeç vermiştir ve sözlerini şöyle sürdürmüştür, "Şu anda Türkiye'de bulunan bir Suriyelinin -ister İngiltere'de doktora yapmış olsun, isterse mühendis olsun- çalışabilme, kendisine gelecek kurabilme imkânı yok. Bu yüzden de farklı ülkelerde gelecek arayışına giriyorlar." Suriyeliler, statüleri gereği, halen Türkiye'de yasal çalışma hakkına sahip değildirler. Birçoğu hayatını devam ettirmek için yasa dışı çalışmak durumundadır. Eğitim konusunda da çeşitli sıkıntılar yaşamaktadırlar (Girit, 2015).

Yazarlar Ağır ve Sezik, Suriye Krizi sonrasında Türkiye'ye yaşanan göç dalgasının neden olduğu sorunları, 1-sınır güvenliği ile ilgili sorunlar; 2- kamplarda yaşayan Suriyelilerden kaynaklanabilecek güvenlik sorunları; 3-kamplarda yaşamamakla birlikte kayıt altında olan Suriyelilerden kaynaklanabilecek güvenlik sorunları; 4-hiçbir kayıt bulunmayan Suriyelilerden kaynaklanabilecek güvenlik sorunları ve 5-Türk kıta sahanlığında yaşanan güvenlik sorunları şeklindeki başlıklar altında açıklamışlardır (Ağır ve Sezik, 2015:107-115).

Mardin'de araştırma yapmış olan Özkarslı (2015:187) burada bulunan Suriyelilerin büyük çoğunluğunun Türkiye'ye illegal yollardan giriş yaptığını, geçici koruma uygulaması gereğince "**geri göndermeme ilkesi**" söz konusu olduğundan sınır dışı edilmelerinin mümkün olamayacağını belirtmiştir.⁸⁶ Diğer taraftan Sirkeci göçmenlerin kendi rızaları dışında geri gönderilmelerine karşıdır. Uzmana göre dünyanın hiçbir yerinde savaş sebebiyle ortaya çıkan zoraki şartlar olmaksızın geri dönme hareketleri gözlemlenmemiştir (Sirkeci ve Bardakçı, 2016: 537).

⁸⁶ Sınır dışı edilmeleri için adam öldürme gibi ağır bir suç işlemeleri gerekmektedir.

Araştırmacılar Deniz ve diğerlerinin sahada yaptığı çalışmalar neticesinde elde ettikleri bulgular gereğince Gaziantep ve Kilis’te ikamet eden tahmini Suriyeli sayısını yansıtan rakamların net olmaması diğer bir ifade ile resmi verilerden farklı olması kayıtsız (kimliksiz) yaşayanların varlığını açıklanmaktadır. Yazarlara göre pek az sığınmacı pasaport kullanarak geçiş yapmaktadır ve akabinde yerleştiği şehirde kayıt yaptırıp kendini resmi makamlara tanıtmaktadırlar. Görüşülen Suriyelilerin ifadeleriyle, Esed’in devrilmeyeceği varsayımını dikkate alırsak Suriye’de resmi olarak ülkeyi terk ettiklerine dair kayıt bulunmasını istememektedirler (Deniz vd., 2016:1078). Haliyle kamp dışında yaşayıp da kayıt altına alınmamış Suriyelilere ulaşmak zorlaşmaktadır (Ağır ve Sezik, 2015:114). Ulaşılamayan her Suriyeli kayıt dışı bir yaşam sürdürmeye devam etmektedir ve devletin kayıtlı olanlara sunduğu imkânlardan yararlanamamaktadır.

4.GÖÇ VE BEKLENTİLER

Bu bölümde Malatya’ya göç etmiş olan Suriyeli gençlerin gelecek beklentilerini konu alan bir saha araştırmasına yer verilmiştir. Saha araştırmasının amacı, Malatya İnönü Üniversitesi’nde en az 4 yıllık yükseköğrenim dalında öğrenim görmekte olan Suriyeli gençlerin gerek Türkiye gerekse Suriye’nin geleceğine yönelik beklentilerini ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla veri toplama araçlarından olan bir anket hazırlanmıştır. Anketin evren sayısı 282 kişi⁸⁷ iken örneklem sayısı olarak 172 kişiye ulaşmıştır. İnönü Üniversitesi kampüsünde öğretim gören öğrencilere yaklaşık 1 aylık süre boyunca bu anket uygulanmıştır ve anket sonuçlarını analiz etmek amacıyla veri işleme aracı olarak SPSS programından yararlanılmıştır.

Araştırma sonucu elde edilen bulgular “Demografik Veriler”, “Suriyeli Öğrencilerin Tutumları”, “Suriyeli Öğrencilerin Türkiye’ye İlişkin Tutum ve Beklentileri”, “Suriyeli Öğrencilerin Suriye’ye İlişkin Tutum ve Beklentileri” şeklinde kategorize edilerek sunulmuştur.

4.1. Anket Uygulanan Suriyeli Gençlerin Demografik Verileri

Tablo 4.1: Cinsiyet Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Kadın	81	47,1	47,1	47,1
	Erkek	91	52,9	52,9	100,0
Toplam		172	100,0	100,0	

Toplamda 172 deneğin katıldığı saha araştırmasında 81 kız, 91 erkek öğrenciye anket uygulanmıştır. Öğrenci deneklerin %47,1’ini kız öğrenciler, %52,9’unu erkek öğrenciler oluşturmuştur.

⁸⁷ Malatya’da 2015-2016 öğretim yılında Yükseköğretim Kurumlarında eğitim alan Suriye Arap Cumhuriyeti uyruklu öğrenci sayısı 172 erkek ve 110 kadın olmak üzere toplam 282 olarak bilinmektedir. (<https://istatistik.yok.gov.tr> [erişim:09/03/2017])

Tablo 4.2: Yaş Dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	15-20	46	26,7	26,9	26,9
	20-25	125	72,7	73,1	100,0
	Toplam	171	99,4	100,0	
	Kayıp Sistem	1	0,6		
Toplam		172	100,0		

Saha araştırmasına katılan deneklerin % 72,7'si 20-25, %26,7'si 15-20 yaş aralığındadır. Dolayısıyla gençlerin çoğu 20-25 yaş aralığında bulunmaktadır.

Tablo 4.3: Etnik Köken

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Türkmen	94	54,7	55,0	55,0
	Arap	64	37,2	37,4	92,4
	Kürt	9	5,2	5,3	97,7
	Diğer	4	2,3	2,3	100,0
	Toplam	171	99,4	100,0	
Kayıp	Sistem	1	0,6		
Toplam		172	100,0		

Ankete katılan öğrencilerden %54,7'si Türkmen, %37,2'si Arap, %5,2'si Kürt'tür. Dolayısıyla Malatya'daki Suriyeli göçmenlerin ağırlıklı olarak "Türkmen" olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 4.4: Türkiye'de ikamet durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	5 yıldan fazla	15	8,7	9,0	9,0
	3 yıldır	86	50,0	51,5	60,5
	1 yıldır veya daha az	54	31,4	32,3	92,8
	2 yıldır	12	7,0	7,2	100,0
	Toplam	167	97,1	100,0	
Kayıp	Sistem	5	2,9		
Toplam		172	100,0		

Örneklemin Türkiye’de ikamet durumuna bakıldığında %8,7’sinin 5 yıldan fazla süredir, %50’sinin 3 yıldır, %31,4’ünün 1 yıldır veya daha az süredir, %7’sinin 2 yıldır Türkiye’de ikamet ettiği görülmüştür. Burada çıkan sonuç gereğince Türkiye’de 3 yıldır ikamet edenlerin çoğunluğu oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.5: Malatya’da ikamet durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	1 yıldır veya daha az	35	20,3	20,3	20,3
	2 yıldır	2	1,2	1,2	21,5
	3 yıldır	92	53,5	53,5	75,0
	4 yıldır	37	21,5	21,5	96,5
	5 yıldan fazla	6	3,5	3,5	100,0
Toplam		172	100,0	100,0	

Alan araştırmasına katılan öğrencilerin Malatya’da ikamet durumu tabloda gösterilmiştir. Buna göre, deneklerin %20,3’ünün 1 yıldır veya daha az süredir, %1,2’sinin 2 yıldır, %53,5’sinin 3 yıldır, %21,5’inin 4 yıldır ve %3,5’inin ise 5 yıldan fazladır Malatya’da ikamet ettiği görülmüştür.

Tablo 4.6: Türkiye’de bulunma nedeni

Türkiye’de bulunma nedeni	Seçeneği işaretleyen denek sayısı	İşaretlenmiş toplam seçenek sayısına oranı (%)
Eğitim	129	38,8554
Güvenlik	104	31,3253
Politik	13	3,9156
Ekonomik	15	4,5180
Geçiş	6	1,8072
Dinsel sebep	14	4,2168
Ülkeye kendini yakın hissetme	47	14,1566
Diğer	4	1,2048
İşaretlenmiş toplam seçenek sayısı	332	100

172 öğrencinin % 38,85'i eğitim, % 31,32'si güvenlik, % 3,91'i politik, % 4,51'i ekonomik, % 1,80'i geçiş, % 4,21'i dinsel sebep, % 14,15'si ülkeyi kendine yakın hissetme ve % 1,20'si diğer nedenlerden dolayı Türkiye'de bulunduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla gençler öncelikle eğitim ve güvenlik sebeplerinden dolayı Türkiye'de bulunmaktadır.

Türkiye'de diğer nedenlerden dolayı bulunduğunu gösteren tabloya göre deneklerden bir kişi "iş için", bir kişi "mülteci olduğu için", bir kişi "Malatya'da kaldığı için" ve bir kişi de "vatandaşlık için" yorumunu diğer hanesinin açıklama kısmına yazmıştır.

Tablo 4.7: Fakülte dağılımı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Sağlık bilimleri fakültesi	16	9,3	9,4	9,4
	Fen-edebiyat fakültesi	17	9,9	9,9	19,3
	İktisadi ve idari bilimler fakültesi	11	6,4	6,4	25,7
	Mühendislik fakültesi	39	22,7	22,8	48,5
	İlahiyat fakültesi	22	12,8	12,9	61,4
	Eczacılık fakültesi	18	10,5	10,5	71,9
	Eğitim fakültesi	26	15,1	15,2	87,1
	Diş hekimliği fakültesi	8	4,7	4,7	91,8
	Tıp fakültesi	14	8,1	8,2	100,0
	Toplam	171	99,4	100,0	
Kayıp	Sistem	1	0,6		
Toplam		172	100,0		

Alan araştırmasına katılan 172 öğrencinin %9,3'ü sağlık bilimleri, %9,9'u fen-edebiyat, %6,4'ü iktisadi ve idari bilimler, %22,7'si mühendislik, %12,8'i ilahiyat, %10,5'i eczacılık, %15,1'i eğitim, %4,7'si diş hekimliği, %8,1'i tıp fakültesi öğrencisidir. Sayısal ağırlıklı bölümlerde okuyan öğrenciler sözel bölümde okuyanlara göre daha ağırlıktadır.

4.2. Suriyeli Öğrencilerin Beklentileri

Tablo 4.8: Türk halkının tutumu durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İlgili ve yardımsever	111	64,5	66,9	66,9
	İlgisiz	40	23,3	24,1	91,0
	Ayrımcı	15	8,7	9,0	100,0
	Toplam	166	96,5	100,1	
Kayıp	Sistem	6	3,5		
Toplam		172	100,0		

Alan araştırmasına katılan deneklerin Türk halkının kendilerine sergilemiş oldukları tutum konusundaki kanaatleri hakkında öğrencilerin %64,5'i halkın “ilgili ve yardımsever”, %23,3'ü halkın “ilgisiz” ve %8,7'si ise halkın “ayrımcı” olduğunu ifade etmiştir. Dolayısıyla Türk halkı Suriyeli gençlere karşı ilgilidir ve yardımcı olmaya çalışmaktadır.

Tablo 4.9: Öğrencilerin tutum durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İlgili ve yardımsever	135	78,5	78,9	78,9
	İlgisiz	28	16,3	16,4	95,3
	Ayrımcı	8	4,7	4,7	100,0
	Toplam	171	99,4	100,0	
Kayıp	Sistem	1	0,6		
Toplam		172	100,0		

Örneklemin üniversite ortamında diğer öğrencilerin kendilerine olan tutumu hakkındaki kanaatleri tabloda gösterilmiştir. Buna göre, Suriyeli öğrencilerin %78,5'i diğer öğrencilerin kendilerine “ilgili ve yardımsever”, %16,3'ü diğer öğrencilerin “ilgisiz” ve son olarak da %4,7'si diğer öğrencilerin “ayrımcı” olduklarını göstermiştir. Bu bulgu gereğince Türk halkının ayrımcı tutumu eğitim seviyesi yükseldikçe düşmektedir.

Tablo 4.10: Hocaların tutumu durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İlgili ve yardımsever	136	79,1	79,5	79,5
	İlgisiz	22	12,8	12,9	92,4
	Ayrımcı	13	7,6	7,6	100,0
	Toplam	171	99,4	100,0	
Kayıp	Sistem	1	0,6		
Toplam		172	100,0		

Tablodan da anlaşıldığı gibi, alan araştırmasına katılan deneklerin %79,1'i hocaların “ilgili ve yardımsever”, %21,8'i “ilgisiz” ve %7,6'sı “ayrımcı” olduklarını ifade etmiştir. Buradan çıkan sonuç gereğince hocaların ayrımcı tutumu Türk öğrencilerine kıyasla daha yüksek çıkmıştır.

Türk halkının tutumu durumu (tablo 4.8), öğrencilerin tutum durumu (4.9) ve hocaların tutumu (tablo 4.10) anket verileri üzerinde durulması gereken bir konudur. Öncelikle neden Suriyeli öğrencilere karşı halkın, diğer Türk öğrencilerinin ve hocaların “ayrımcı” tutumu ölçüldüğüne dair bir açıklama yapmak gerekmektedir. Bilindiği üzere bu çalışmanın asıl amacı “Türkiye’de öğrenim görmekte olan Suriyeli gençler geleceğe ümitle ve olumlu bakmaktadırlar ve Türkiye’de kalmayı tercih etmeleri durumunda Türk toplumuna sosyal uyum konusunda ciddi bir sorun ile karşılaşmayacaklardır.” denencesini ispatlamaya yöneliktir. Bu denecenin ispatlanmasına katkı sağlamak açısından elde edilen “ayrımcı” tutum yüzdelerinin % 10’u geçmemiş olması sevindirici bir durumdur. Şayet ayrımcı tutum yüzdelerinin gerek halk gerek öğrenci ve hocaların açısından yüksek çıkmış olsaydı Türkiye’de öğrenim görmekte olan Suriyeli gençlerin Türkiye’de kurmayı umdukları gelecekleri açısından sosyal uyum konusunda sıkıntılar yaşayacaklarını öngörebilecektik. Bu konuyu aydınlatması açısından özellikle Batılı toplumlarda ülkeye yeni gelen göçmenler arasında ayrımcı tutuma maruz kalanlar olduğuna ve bunların sosyal uyum konusunda sorun yaşadıklarına dair daha önce yapılmış çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan bir tanesi Wigerfelt ve Wigerfelt’in 2014 yılında kalem aldığı bir çalışmadır. Yazarların makalesinde de belirttiği gibi (2014) 16 yaşlarında İsveçli bir gencin kendi ülkesi İsveç’te siyahı bir genci öldürmesi üzerine ülkede “nefret suçu” tartışmaları başlamıştır. Göçmenlere karşı oluşmuş olan nefret söylemini analiz eden bu makale yazarları aynı zamanda bir saha araştırması da

yürütmüşlerdir ve gerek göçmenlere gerekse yerel halka göçmenlik ile sorular sormuşlardır. Varılan sonuç gereğince yabancılara karşı oluşan olumsuz tavırların gelişimine katkı sunanlar başta politik figürler olmak üzere (bunlar yerel meclis üyeleri başta olmak üzere, sağ parti milletvekilleri) gençlerin rol model aldığı **“ebeveynlerdir”**. Göçmenlere yapılan harcamaların basın yoluyla abartılı olarak sunulması, yük olarak yansıtılması yabancı düşmanlığını tetikleyen bir diğer faktör olarak tespit edilmiştir. Kısacası birden çok unsur etkileşim içerisinde bulunarak yabancı düşmanlığı ateşine odun taşımıştır. Bu makale aynı zamanda suçu işleyen gencin hangi sakile bir göçmene saldırdığını da irdelemiştir. Saldırıda bulunan genç kendisini savunurken aslında “ebeveynlerinin” evde sürekli olarak göçmenlerden şikayet ettiğini ve onları ülkelerinde istemediklerini fakat diğer taraftan da faaliyete geçip herhangi bir eylemde bulunmadıklarını ifade etmişti. İsveçli genç aslında büyüklerinin yapmayı isteyip de yamadığını yaptığını vurgulamıştır. Bu makale çalışması aslında anket verilerinde ortaya çıkan yetişkin kişiler arasında sayılan hocaların neden öğrencilere kıyasla “ayırıcı” tutumun daha fazla olduğunu da açıklamaktadır.

“Yabancı düşmanlığı” ve yabancıya tahammül edememekten kaynaklanan “ayırıcılık” günümüzde göç alan toplumlarda oldukça yaygın görülen bir durumdur. Basının da bu konuda yangına körükle gittiği ve olayların aslına inmeden duygusal ve yüzeysel yönden yaklaşarak halk arasında yanlış kanaatler uyandırdığı bilinmektedir. Aslında tam tersi bir durum söz konusu olmuş olsa yani basının yabancılara iyi yönlerini öven haberlere daha fazla vermesi ve hatta yabancılara her fırsatta övmesi durumunda toplumda göçmenlere karşı oluşmuş bulunan önemli ölçüde önyargının kırılacağına inanılmaktadır.

Bugün özellikle kuzey Afrika ve Suriye menşeli göç sonucu Avrupa’da yaşamaya başlayan göçmenler konusunda Avrupalı vatandaşları en çok endişeye sevk eden konu sosyal ödeneklerin göçmenlere ayrılacağı ve bundan mütevellit bir refah kaybının yaşanacağıdır. Bu kaygı kısa dönem için geçerlidir fakat uzun dönem açısından geçersizdir çünkü genç nesil iş sahibi olup çalışmaya başlayınca ödeyeceği vergiler ile bu kaybı zaten karşılayacaktır. Göçmenler bir zamanlar sosyal ödenek olarak aldığının kat be kat fazlasını geri ödeyecektir (Hatton, 2016). Aynı durumun Türkiye’de yaşamlarını sürdürmekte olan Suriyeli göçmenler için de düşünebiliriz. Özetle

ayrımcılığa uğramadığı için sosyal uyum konusunda ciddi sıkıntılar yaşamayan Suriyeli göçmenlerden gelecekte Türk toplumuna katkı sunmalarını bekleyebiliriz.

Tablo 4.11: Öğrenim memnuniyeti

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Memnunum	158	91,9	92,4	92,4
	Memnun değilim	13	7,6	7,6	100,0
	Toplam	171	99,4	100,0	
Kayıp	Sistem	1	0,6		
Toplam		172	100,0		

Öğrenim memnuniyeti hakkındaki soruya cevaplayanlardan %91,9'u memnun olduğunu, %7,6'sı memnun olmadığını belirtmiştir. Dolayısıyla Suriyeli gençlerin Türkiye'den aldıkları eğitimden memnun oldukları görülmektedir. Bu memnuniyet durumunun geleceğini Türkiye'de kurmayı hayal eden gençlerin topluma sosyal uyumu açısından katkı sağlayacağını umabiliriz.

Tablo 4.12: Öğrenci olarak eksiklik hissedilen alan

Öğrenci olarak eksiklik hissedilen alan	Seçeneği işaretleyen denek sayısı	İşaretlenmiş toplam seçenek sayısına oranı (%)
Eğitim araç ve gereçlerine ulaşmada	84	32,5881
Barınma ve fiziki koşullar	36	13,9534
Sosyal aktivitelere katılımı	54	20,9302
Ekonomik imkânlarda	69	26,7441
Diğer alanlarda	15	5,8139
İşaretlenmiş toplam seçenek sayısı	258	100

Öğrencilerin %32,58'si eğitim araç ve gereçlerine ulaşmada, %13,95'si barınma ve fiziki koşullarda, %20,93'ü sosyal aktivitelere katılımı, %26,74'ü ekonomik imkânlarda ve %5,81'i diğer alanlarda öğrenci olarak eksiklik hissettiğini olarak beyan etmişlerdir.

Bir kişi diğer alanlarda eksiklik hissettiğini ifade ettikten sonra “Türkçe derslerini anlamakta yardım almak konusunda sıkıntı yaşıyorum” şeklinde, bir diğer kişi ise “hocalar ders hakkında hiç yardımcı olmuyor” şeklinde not düşmüştür.

Ekonomik anlamda eksiklik hissedenlerin oranı (%26,74) beklenilenden daha düşük çıkmıştır. Eğitim gören Suriyeli gençlerin önemli bir bölümünün ekonomik olarak sıkıntı yaşamadığını göstermektedir. Bu durumun gençlerin sosyal uyumuna katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Tablo 4.13: Üniversite öğreniminin artı değeri katacağına dair inanç

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İnanıyorum	152	88,4	88,4	88,4
	İnanmıyorum	20	11,6	11,6	100,0
Toplam		172	100,0	100,0	

Alan araştırmasına katılan öğrencilerin %88,4’ü üniversite öğreniminin onlara değeri katacağına inanırken %11,6’sı buna inanmıyor. Bu bulgu gereğince öğrencilerin çoğu aldıkları eğitimin onlara gelecek açısından katkı sağlayacağına inanmaktadırlar. Bu katkının aynı zamanda onların sosyal uyumuna da destek sağlayacaktır.

Tablo 4.14: Alınan eğitim sonrası kendi uzmanlık alanında çalışma isteği

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Kendi uzmanlık alanımda	147	85,5	90,2	90,2
	Başka uzmanlık alanında	16	9,3	9,8	100,0
	Toplam	163	94,8	100,0	
Kayıp	Sistem	9	5,2		
Toplam		172	100,0		

Alınan eğitim sonrasında kendi uzmanlık alanında çalışma isteği hakkındaki soruya %85,5’lik bir oran kendi uzmanlık alanında çalışma isteğini olumlu yanıtlarken %9,3’lük bir oran başka uzmanlık alanında çalışma isteği şeklinde yanıtlamıştır.

Dolayısıyla öğrencilerin çoğu öğrenim gördükleri bölümden memnun olup kendi bölümünde gelecekte hizmet vermeyi düşünmektedir.

Tablo 4.15: Öğrenimin sonrası diğer aile bireylerinizden ayrı kalacak şekilde başka bir ülkede yaşamak durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Ayrı yaşamak isterim	59	34,3	34,5	34,5
	Ayrı yaşamak istemem	112	65,1	65,5	100,0
	Toplam	171	99,4	100,0	
	Kayıp Sistem	1	0,6		
Toplam		172	100,0		

Öğrencilerin %34,3'ü öğrenimin sonrası diğer aile bireylerinden ayrı kalacak şekilde başka bir ülkede yaşamak isterken, %65,1'i ayrı yaşamak istememektedir. Buradan çıkan sonuç gereğince öğrenciler aile ilişkilerine değer vermektedirler. Bu sonuç Suriyeli toplumun Türk toplumu ile benzerlik gösterdiğini ispatlamaktadır.

Bilindiği üzere bu araştırma “Türkiye’de öğrenim görmekte olan Suriyeli gençler geleceğe ümitli ve olumlu bakmaktadırlar ve Türkiye’de kalmayı tercih etmeleri durumunda Türk toplumuna sosyal uyum konusunda ciddi bir sorun ile karşılaşmayacaklardır.” denencesini ispatlamaya yöneliktir. Bu denecenin ispatlanmasına katkı sağlamak açısından elde edilen bu bulgu gereğince geleceğini Türkiye’de kurmak isteyen Suriyeli gençler sosyal uyum konusunda sorun **yaşamayacaklardır** çünkü aile ilişkilerine tıpkı Türk toplumunda olduğu gibi değer vermektedirler.

Tablo 4.16: Herhangi bir ülke vatandaşlığı durumu

Ülke vatandaşlığı	Seçeneği işaretleyen denek sayısı	İşaretlenmiş toplam seçenek sayısına oranı (%)
Türkiye	117	47,1774
AB ülkelerinden herhangi birinin vatandaşlığı	8	3,2258
Almanya	14	5,6451
İngiltere	12	4,8387
Fransa	5	2,0161
İtalya	6	2,4193
Yunanistan	1	0,4032
İskandinavya ülkeleri (İsveç, Norveç, Danimarka veya Finlandiya)	8	3,2258
Ortadoğu ülkelerinden herhangi biri	3	1,2096
Asya ülkelerinden herhangi biri	0	0
A.B.D.	10	4,0322
Kanada	36	14,5161
Avusturalya	4	1,6129
HİÇBİRİ	24	4,6774
İşaretlenmiş toplam seçenek sayısı	248	100

Herhangi bir ülke vatandaşlığını isteyip istemedikleri sorusu karşısında öğrencilerin %47,17’ü Türkiye, % 3,22’si AB ülkelerinden herhangi birinin, % 5,64’ü Almanya, %4,83’ü İngiltere, %2,01’i Fransa, %2,41’ü İtalya, %0,40’ı Yunanistan, %3,22’ü İskandinavya ülkeleri (İsveç, Norveç, Danimarka veya Finlandiya), %1,20’si Ortadoğu ülkelerinden herhangi birinin, %4,03’ü A.B.D., %14,51’i Kanada, %1,61’i Avusturalya vatandaşlığını isterken %4,67’si “HİÇBİR” seçeneğini işaretleyerek kendi vatandaşlığı haricinde herhangi bir ülke vatandaşlığı istemediğini beyan etmiştir. Deneklerden hiçbiri Asya ülkelerinden herhangi birinin vatandaşlığını istediğine dair seçeneği işaretlememiştir.

Bir kişi “hiçbir” ülke vatandaşlığını istemediğini ifade ettikten sonra bütün ülkeleri kastederek “Bütün bu ülkeler ülkemi rahat bırakırsa ülkeme hemen dönerim” notunu paylaşmıştır. Bir başka öğrenci ise “Ben Suriyeliyim” notunu düşerek “Hiçbir ülke vatandaşlığı” seçeneğini işaretlemiştir.

Öğrencilerin %50'ye yakını Türkiye'den memnun kalmış olmalı ki Türk vatandaşlığını tercih etmiştir. Bu bulgu “Türkiye’de öğrenim görmekte olan Suriyeli gençler geleceğe ümitli ve olumlu bakmaktadırlar ve Türkiye’de kalmayı tercih etmeleri durumunda Türk toplumuna sosyal uyum konusunda ciddi bir sorun ile karşılaşmayacaklardır.” denencesinin ispatlaması açısından önemlidir. Nitekim Türk vatandaşlığını tercih etmek, Türkiye devleti ülkesinde yaşamayı kabul etmek ve haliyle Türk toplumuyla bütünleşmeyi kabul etmek demektir.

Bugün dünyada *insan hakları, ifade özgürlüğü ve gelişmişlik seviyesi* açısından uluslararası araştırma kuruluşları ve otoriteleri tarafından çok iyi dereceler alan Kanada devleti vatandaşlığının ankete katılan öğrenciler tarafından Türkiye devleti vatandaşlığından sonra neden ikinci en çok tercih edilen vatandaşlık olduğuna şaşmak gerekmektedir.

4.3. Suriyeli Öğrencilerin Türkiye’ye İlişkin Tutum ve Beklentileri

Tablo 4.17: Öğrenim sonrası Türk toplumunda öğrenciye dönük tutum değişiminin olup olmayacağına dair inanç durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Değişim olacağına inanıyorum	106	61,6	66,7	66,7
	Değişim olacağına inanmıyorum	53	30,8	33,3	100,0
	Toplam	159	92,4	100,0	
	Kayıp	13	7,6		
Toplam		172	100,0		

Öğrenim sonrası Türk toplumunda öğrenciye dönük tutum değişiminin olup olmayacağına dair soru karşısında değişimin olacağına inanan denek sayısı %61,6’lık bir oran iken değişimin olacağına inanmayan denek sayısı %30,8’lik bir orandır. Değişimin olacağına inananlar çoğunluğu oluşturmaktadır.

Tablo 4.18: Türkiye'de aşağıda ifade edilen alanlardan hangisinde acilen değişimin olmasını isterdiniz?

Türkiye’de acilen değişimin olmasını istenilen alanlar	Seçeneği işaretleyen denek sayısı	İşaretlenmiş toplam seçenek sayısına oranı (%)
Eğitim koşullarının iyileştirilmesi	94	48,4536
Ekonomik durumun iyileştirilmesi	55	28,3505
Yasal statünün değişimi	36	18,5567
Diğer	9	4,6391
İşaretlenmiş toplam seçenek sayısı	194	100

“Türkiye'de hangi alanlarda acilen değişimin olmasını isterdiniz?” sorusuna öğrencilerin % 48,45’si eğitim koşullarının iyileştirilmesi, %28,35’i ekonomik durumun iyileştirilmesi, %18,55’si yasal statünün değişimi, %4,63’si ise diğer alanlarda seçeneğini işaretlemiştir.

1 kişi diğer alanlarda değişimi işaretlemiş olup “bürokratik icraatlarda değişim” isteğini dile getirmiş iken bir başka denek “öğrencinin ikamet alabilmesi için kolaylık sağlanmalı” isteğini ifade etmiştir.

Tablo 4.19: Türkiye'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Çok iyi	83	48,3	48,8	48,8
	İyi	83	48,3	48,8	97,6
	Kötü	2	1,2	1,2	98,8
	Çok kötü	2	1,2	1,2	100,0
	Toplam	170	98,8	100,0	
Kayıp	Sistem	2	1,2		
Toplam		172	100,0		

Örneklemin Türkiye'nin geleceğini nasıl gördüğüne bakıldığında %48,3’ü çok iyi, %48,3’ü iyi, %1,2’si kötü, %1,2’si ise çok kötü olarak cevap verdiği görülmüştür. Buradan çıkan sonuca göre gençlerin çoğu Türkiye’nin geleceğine dair olumlu kanaat sahibidirler. Bilindiği üzere bu araştırma “Türkiye’de öğrenim görmekte olan Suriyeli gençler geleceğe ümitli ve olumlu bakmaktadırlar ve Türkiye’de kalmayı tercih etmeleri durumunda Türk toplumuna sosyal uyum konusunda ciddi bir sorun ile karşılaşmayacaklardır.” denencesini ispatlamaya yöneliktir. Bu denecenin

ispatlanmasına katkı sağlamak açısından elde edilen bu bulgu gereğince geleceğini Türkiye’de kurmak isteyen Suriyeli gençler sosyal uyum konusunda sorun **yaşamayacaklardır** çünkü Türkiye’nin geleceğine dair iyimser bir düşünceye sahiptirler.

Tablo 4.20: Geleceğinizi Türkiye’de kurmak ister misiniz?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İsterim	148	86,0	87,6	87,6
	İstemem	21	12,2	12,4	100,0
	Toplam	169	98,3	100,0	
Kayıp	Sistem	3	1,7		
Toplam		172	100,0		

Öğrencilerin %86’sı geleceğini Türkiye’de kurmayı isterken %12,2’si kurmak istememektedir. Dolayısıyla gençler Türkiye’den memnun kalmışlardır. Daha öncede belirtildiği gibi bu araştırma “Türkiye’de öğrenim görmekte olan Suriyeli gençler geleceğe ümitli ve olumlu bakmaktadırlar ve Türkiye’de kalmayı tercih etmeleri durumunda Türk toplumuna sosyal uyum konusunda ciddi bir sorun ile karşılaşmayacaklardır.” denencesini savunmaktadır. Bu deneceyi haklı çıkaran bir diğer bulgu da geleceğini Türkiye’de kurmak isteyenlerin oranının bir hayli fazla olmasıdır.

Tablo 4.21:Gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmeyi düşünür müydünüz?

Gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenme durumu	Seçeneği işaretleyen denek sayısı	İşaretlenmiş toplam seçenek sayısına oranı (%)
Evlenmeyi düşünürüm, Türk toplumu ile bütünleşmek isterim	29	13,6150
Evlenmeyi düşünürüm, vatandaşlığa geçişte kolaylık sağlar	21	9,8591
Evlenmeyi düşünürüm, iki toplumun kültüründe fark görmüyorum	81	38,0281
Evlenmeyi düşünürüm, diğer nedenlerden dolayı	2	0,9389
Evlenmeyi düşünmem, Türk toplumu ile bütünleşmek istemiyorum	4	1,8779
Evlenmeyi düşünmem, kültür farkının sorun olacağını düşünüyorum	39	18,3098
Evlenmeyi düşünmem, gelecekte Türkiye’de kalmak istemiyorum ve bu ülkeyi terk ederken eşimle sorun yaşarım endişesi taşıyorum	20	9,3896
Evlenmeyi düşünmem, diğer nedenlerden dolayı	17	7,9812
İşaretlenmiş toplam seçenek sayısı	213	100

Deneklerin %13,61’i “Evlenmeyi düşünürüm, Türk toplumu ile bütünleşmek isterim”, %9,85’i “Evlenmeyi düşünürüm, vatandaşlığa geçişte kolaylık sağlar”, %38,02’si “Evlenmeyi düşünürüm, iki toplumun kültüründe fark görmüyorum”, %0,93’ü “Evlenmeyi düşünürüm, diğer nedenlerden dolayı”, %1,87’si “Evlenmeyi düşünmem, Türk toplumu ile bütünleşmek istemiyorum”, %18,30’u “Evlenmeyi düşünmem, kültür farkının sorun olacağını düşünüyorum”, %9,38’u “Evlenmeyi düşünmem, gelecekte Türkiye’de kalmak istemiyorum ve bu ülkeyi terk ederken eşimle sorun yaşarım endişesi taşıyorum”, %7,98’i “Evlenmeyi düşünmem, diğer nedenlerden dolayı” seçeneğini işaretlemişlerdir.

“Gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmeyi düşünür müydünüz?” sorusuna cevap veren öğrencilerden “Evlenirim” seçeneğini işaretleyip de “Evlenmeyi düşünürüm, Türk toplumu ile bütünleşmek isterim”, “Evlenmeyi düşünürüm, vatandaşlığa geçişte

kolaylık sağlar”, “Evlenmeyi düşünürüm, iki toplumun kültüründe fark görmüyorum” ve “Evlenmeyi düşünürüm, diğer nedenlerden dolayı” seçeneklerinden bir veya birden fazlasını işaretleyen denek yüzde toplamı 52,4411’dir.

“Gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmeyi düşünür müydünüz?” sorusuna cevap veren öğrencilerden “Evlenmem” seçeneğini işaretleyip de “Evlenmeyi düşünmem, Türk toplumu ile bütünleşmek istemiyorum”, “Evlenmeyi düşünmem, kültür farkının sorun olacağını düşünüyorum”, “Evlenmeyi düşünmem, gelecekte Türkiye’de kalmak istemiyorum ve bu ülkeyi terk ederken eşimle sorun yaşarım endişesi taşıyorum”, “Evlenmeyi düşünmem, diğer nedenlerden dolayı” seçeneklerinden bir veya birden fazlasını işaretleyen deneklerin yüzde toplamı 37,3585’tir.

Evlenmem ve diğer nedenlerden dolayı diyenlerin yazdıkları yorumları şu şekildedir: 1 kişi “Nişanlıyım”; 2 kişi “Beni hep mülteci olarak göreceksin”; 9 kişi “Evliyim”; 1 kişi “Arapça konuşan biriyle evlenmek istiyorum”; 2 kişi “Sevgilim Suriyeli” diye yazmış olup; 1 kişi Suriye’deki erkek nüfus azaldığı için Suriyeli bir bayanla evlenip Suriyeli erkek nüfusun çoğalmasına katkı sunmak istediğini belirtmiştir.

Evlenirim ve diğer nedenlerden dolayı diyenlerin yazdıkları şu şekildedir: 1 kişi “Bu milleti çok seviyorum”; 1 kişi “Türkiye ile Suriye geçmişte birdi ve hepimiz Müslümanız”.

Bu soruyu yanıtlayan öğrencilerin %60’a yakını gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmeyi düşünürken yaklaşık %40’a yakını evlenmeyi düşünmemektedir. Bilindiği üzere bu çalışmanın asıl amacı “Türkiye’de öğrenim görmekte olan Suriyeli gençler geleceğe ümitli ve olumlu bakmaktadırlar ve Türkiye’de kalmayı tercih etmeleri durumunda Türk toplumuna sosyal uyum konusunda ciddi bir sorun ile karşılaşmayacaklardır.” denencesini ispatlamaya yöneliktir. Bu ankete katılan öğrencilerin %60’a yakının gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmeyi düşünmesi araştırmanın denencesinin ispatlanmasına katkı sağlamaktadır.

Tablo 4.22: Suriye'nin geleceğinin belirlenmesinde Türkiye'nin rolü ne olmalı?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Arabulucu	53	30,8	34,0	34,0
	Karar verici	86	50,0	55,1	89,1
	Hiç rolü olmamalı	17	9,9	10,9	100,0
	Toplam	156	90,7	100,0	
Kayıp	Sistem	16	9,3		
Toplam		172	100,0		

Örneklemin Suriye'nin geleceğinin belirlenmesinde Türkiye'nin rolü hakkında ne düşündüklerine bakıldığında %30,8'inin “arabulucu”, %50'nin “karar verici”, %9,9'unun “hiç rolü olmamalı” seçeneklerini işaretledikleri görülmüştür. Dolayısıyla gençler Türkiye'yi Suriye'nin geleceğine yönelik en doğru olan kararın verilmesinde önemli görmektedirler, haliyle Türkiye'ye güvenmektedirler.

Tablo 4.23: Suriye'de iç savaş bittikten sonra Suriye Devleti ile Türkiye Devleti arasındaki ilişkilerin niteliği sizce nasıl olur?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İç savaştan önceki gibi normalleşme sürecine girer	32	18,6	19,4	19,4
	İki ülke ilişkileri düşman ülkeler düzeyinde seyrederek	14	8,1	8,5	27,9
	İki ülke ilişkileri dost ülkeler düzeyinde seyrederek	119	69,2	72,1	100,0
	Toplam	165	95,9	100,0	
Kayıp	Sistem	7	4,1		
Toplam		172	100,0		

Deneklerin “Suriye'de iç savaş bittikten sonra Suriye Devleti ile Türkiye Devleti arasındaki ilişkilerin niteliği sizce nasıl olur?” sorusuna verdikleri cevaplara bakıldığında %18,6'sı “İç savaştan önceki gibi normalleşme sürecine girer”, %8,1'i “İki ülke ilişkileri düşman ülkeler düzeyinde seyrederek”, %69,2'si “İki ülke ilişkileri dost ülkeler düzeyinde seyrederek” şeklinde beyan verdikleri görülmüştür. Buradan çıkan sonuç gereğince gençler gelecekte savaşın bitmesi durumunda iki ülke ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesini arzu etmektedirler.

4.4. Suriyeli Öğrencilerin Suriye'ye İlişkin Tutum ve Beklentileri

Tablo 4.24: Suriye'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İyimser	30	17,4	18,2	18,2
	Karamsar	28	16,3	17,0	35,2
	Belirsiz	107	62,2	64,8	100,0
	Toplam	165	95,9	100,0	
Kayıp	Sistem	7	4,1		
Toplam		172	100,0		

Suriye'nin geleceğini, ankete katılan öğrencilerin %17,4'ü iyimser, %16,3'ü karamsar ve %62,2'si belirsiz olarak görmektedir. Dolayısıyla Suriye'de savaşın kısa vadede biteceğine inanmamaktadırlar.

Tablo 4.25: Suriye'de savaş bittikten sonra geri dönmeyi düşünüyor musunuz?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Düşünüyorum	128	74,4	77,6	77,6
	Düşünmüyorum	37	21,5	22,4	100,0
	Toplam	165	95,9	100,0	
Kayıp	Sistem	7	4,1		
Toplam		172	100,0		

Ankete katılan deneklerin %74,4'ü Suriye'de savaş bittikten sonra geri dönmeyi düşünüyorken, %21,5'i düşünmemektedir. Bu bulgu gereğince gençlerin çoğu vatanına geri dönecektir.

Tablo 4.26: Suriye İç Savaşı'nın bittiğini varsayarsak, Suriye Devleti'ne batılı anlamda demokrasinin geleceğine inanıyor musunuz?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İnanıyorum	93	54,1	56,0	56,0
	İnanmıyorum	73	42,4	44,0	100,0
	Toplam	166	96,5	100,0	
Kayıp	Sistem	6	3,5		
Toplam		172	100,0		

Ankete katılan öğrencilerin %54,1'i Suriye İç Savaşı'nın bittiğini varsayarsak, Suriye Devleti'ne batılı anlamda demokrasinin geleceğine inanmaktayken, %42,4'ü inanmamaktadır. Dolayısıyla gençler Suriye'nin demokratik olacağına inanmaktadırlar.

Tablo 4.27: Suriye'deki iç savaştan sonra Türkiye Devleti'nde uygulanmakta olan devlet yönetiminin/rejiminin Suriye Devleti'nde de uygulanmasını ister miydiniz?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İsterim	131	76,2	81,4	81,4
	İstemem	30	17,4	18,6	100,0
	Toplam	161	93,6	100,0	
	Kayıp Sistem	11	6,4		
Toplam		172	100,0		

Örneklemin %76,2'si “Suriye'deki iç savaştan sonra Türkiye Devleti'nde uygulanmakta olan devlet yönetiminin/rejiminin Suriye Devleti'nde de uygulanmasını ister miydiniz?” sorusuna “isterim” şeklinde beyanda bulunurken, %17,4'ü “istemem” şeklinde cevap vermiştir. Buradan çıkan sonuç göre gençlerin çoğu Türkiye'deki rejimin Suriye'de de uygulanmasını istemektedirler.

Tablo 4.28: Suriye İç Savaşı öncesinde etnik kökeniniz veya dinsel tercihinizden dolayı ayrımcı politikalara maruz kaldınız mı?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	Ayrımcılığa uğradım	111	64,5	68,5	68,5
	Ayrımcılığa uğramadım	51	29,7	31,5	100,0
	Toplam	162	94,2	100,0	
	Kayıp Sistem	10	5,8		
Toplam		172	100,0		

Tablodan da anlaşıldığı gibi, “Suriye İç Savaşı öncesinde etnik kökeniniz veya dinsel tercihinizden dolayı ayrımcı politikalara maruz kaldınız mı?” sorusu karşısında alan araştırmasına katılan deneklerin %64,5'i “ayrımcılığa uğradım” ve %29,7'i “ayrımcılığa uğramadım” diye cevap vermiştir. Bu bulgu Suriye devleti hakkında dünya kamu oyununda yer alan Suriye Devleti'nin vatandaşlarına ayrımcılık yaptığına dair haberleri doğrular niteliktedir.

Tablo 4.29: Suriye Devleti'nde ayrımcı politikaların sona ereceğine inanıyor musunuz?

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Değer	İnanıyorum	73	42,4	58,4	58,4
	İnanmıyorum	52	30,2	41,6	100,0
	Toplam	125	72,7	100,0	
Kayıp	Sistem	47	27,3		
Toplam		172	100,0		

“Suriye Devleti'nde ayrımcı politikaların sona ereceğine inanıyor musunuz?” sorusu karşısında ankete katılanların %42,4’ü “inanıyorum” ve %30,2’i “inanmıyorum” seçeneğini işaretlemiştir.

Buradan çıkan sonuç gereğince ankete katılan ve ayrımcılığa uğradığını beyan etmiş olan Suriyeli gençlerin ayrımcılığın biteceğine dair inançları %50’yi bile bulmamaktadır.

5. SONUÇ

Ankete katılan Suriyeli gençler arasında 3 ve 4 yıldır Malatya’da ikamet edenlerin Malatya’yı tercih etmelerindeki asıl sebebin ne olduğuna dair daha kapsamlı bir araştırma gerekmektedir. Diğer taraftan Malatya’da AFAD Başkanlığı’nın idaresinde Suriyeli göçmenlerin ikamet ettiği 10 bin kapasiteli Beydağı Konteynerkent sakinleri arasında üniversite öğrencilerinin olduğu bilinmektedir. Malatya Beydağı Konteynerkent’ten her gün sabah saatlerinde iki otobüs dolusu üniversite öğrencisi İnönü Üniversitesi’ne ücretsiz olarak taşınmaktadır.

Bu araştırmaya başlamadan önce Suriyeli göçmenlerin Türkiye’ye öncelikle “güvenlik” ve “politik” endişelerinden dolayı gelmiş oldukları düşünülmekteydi ama artık Beşar Esad yanlısı olup da “açık kapı politikası”ndan yararlanıp Türkiye’ye sorunsuz (yasal prosedürlere dikkate alınmaksızın) geçiş yapmış Suriyelilerin de Türkiye’de yaşamakta olduğu düşünülmektedir.

Eğitimden dolayı gelenlerin oranının (%38,85) başı çekmesi ilk etapta “Türkiye’deki üniversite eğitimi Suriye’dekine kıyasla daha mı iyi?” sorusunu akıllara getirmektedir. Diğer taraftan unutmamak gerekir ki Suriye’den göç edenler genellikle iki ateş⁸⁸ arasında kalmış kişilerdir ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşmak adına göç etmişleridir. Haliyle Türkiye’ye eğitim için gelenlerin Türkiye’deki eğitimi beğendiğinden veya daha iyi kalitede eğitim alacağını umduğundan dolayı gelmiş olduğunu iddia etmenin bu konuda daha derinlemesine bir araştırma yapmadan doğru olmayacağı düşünülmektedir.

Türk halkının Suriyeli gençlere karşı oldukça ilgili ve yardımsever olduğu sonucunun yanı sıra halk arasında ayrımcı olanların da varlığı karşısında şaşılmalıdır. Her toplumda farklı olana tahammülü olmayanların varlığı bilinmekle beraber hangi toplumun daha ayrımcı olduğuna dair daha detay araştırmalar yapılması ve kıyas yöntemi ile ortaya çıkarılması bilim dünyası açısından yararlı olur diye düşünülmektedir.

Acaba Batılı ülkeler bize kıyasla daha mı ayrımcıdır? Peki, o zaman neden Suriyeliler ölümü göze alarak akın akın Akdeniz yolunu kullanarak Avrupa’ya akın etmiştir? Batılı toplumların daha ayrımcı olduklarını varsayarsak bu durumda daha

⁸⁸ Suriye Krizi 2011 yılında ilk başladığında Muhalifler ile Rejim arasındaki çatışmalar söz konusu idi. Zamanla IŞİD ve benzeri illegal yapıların da türemesi ile birçok güç arasında çatışmalar devam etmiştir ve halen de devam etmektedir.

ayırıcı olduklarını bile bile gidenlerin ayrımcılığa uğramayı ekonomik kaygılar daha ağır bastığı için bu durumu görmezden gelerek mi göç etmektedirler? Suriyeli göçmenler hakkında yapılması beklenen araştırmalar arasında hiç şüphesiz bu soruların cevabını bulmaya yönelik olanlar da olmalıdır.⁸⁹

Kendilerine ikinci bir ülke vatandaşlığının verilmesi durumunda hangisini tercih ederiniz sorusu karşısında % 50'ye yakın bir oran ile Türk vatandaşlığı birinci en çok istenen vatandaşlık seçilmiştir. İnsan hakları ve gelişmişlik seviyesi yönüyle dünyada ilk sıralarda yer alan Kanada devleti vatandaşlığının ikinci en çok tercih edilen ülke konumunda olmasına şaşmak gerekmektedir. Diğer taraftan Asya ülkelerini hiçbir öğrenci tercih etmemiştir.

Kanada devleti vatandaşlığından sonra Almanya, İngiltere ve ABD devleti vatandaşlıklarının tercih edilmesini bu ülkelere gelecekte Suriye göçünün devam edeceği şeklinde yorumlayabiliriz.

Öğrenim sonrası Türk toplumunda öğrenciye dönük tutum değişiminin olup olmayacağına dair inanç durumu sonucu analiz edildiğinde öğrencilerin aldıkları eğitimin onların toplum nezdindeki saygınlıklarına olumlu tesir edeceğine inanmakta oldukları görülmektedir. Nitekim basında yer alan ve Suriyeli göçmenleri hedef tahtasına oturtan haberler öğrencileri bir hayli rahatsız etmişe benzemektedir. Diğer taraftan değişim olacağına inanmayan öğrenci grubu bu durumda toplum tarafından ciddi anlamda bir ayrımcı ve dışlayıcı tutum ile karşı karşıya mı kalmıştır? Görünen o ki bu grup aldıkları eğitimin bile Suriyeli göçmenler hakkında oluşturulan olumsuz imajı yıkmayacağını düşünmektedirler.

Gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmek hakkındaki soruyu yanıtlayan öğrencilerin %60'a yakını gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmeyi düşünürken yaklaşık %40'a yakını evlenmeyi düşünmemektedir. Bu haliyle bu gençlerin gelecekte

⁸⁹ Tarihin akışı içerisinde toplumların bazı zaman dilimlerinde daha ırkçı havaya büründükleri görülmüştür. II. Dünya Savaşı sırasında Alman toplumunun Yahudi kökenli olanlara takındığı ırkçı söylem ve davranışlar bu bağlamda hatırlanmalıdır. Diğer taraftan Avrupa'nın II. Dünya Savaşı sonrasında ilk defa bu denli üst seviyelerde seyreden ırkçı söylemlere başvurmasını son 5 yıldır devam etmekte olan göç akını ile açıklamak isteyen uzmanlar mevcuttur. Bu bağlamda ele alına bilecek bir diğer mevzu ise 2017 Mayıs Fransa cumhurbaşkanlığı yarışı sonrasında ülkenin aşırı sağcı ve kimi çevrelerce ırkçı partisi "Ulusal Cephe" lideri Le Pen'in %35'lere varan bir oy oranına ulaşmasıdır. Le Pen'in seçim öncesi Emmanuel Macron ile yaptığı tartışmada da belirttiği gibi Fransa'daki muhafazakâr çevreler sosyal ödeneklerin göçmenlere ayrılmasına karşıdır. Ayrıca her yıl AB'ne ödenen 9 milyar Avro artık AB'ne ödenmemelidir, Fransa birlikten ayrılmalı ve göçmen krizi ile Avrupa Fransa olmaksızın mücadele etmelidir ("French Presidential Debate Between Macron and Le Pen", 03.05.2017).

Türkiye’de kalmayı düşündükleri varsayıldığında toplumsal uyum konusunda çok da zorlanmayacakları sonucuna varılmaktadır.

Geleceğini Türkiye’de kurmak isteyenlerin oranı %86, geri dönmeyi düşünenlerin oranı ise %74,4’dür. Oranlar yakındır. Bu çelişik durumu izah etmek açısından Sirkeci’nin çatışma kuramına başvurursak; savaş biterse veya göçmen için göç edilen mekândaki çatışma unsuru sona ererse geriye dönme gerçekleşecektir. Diğer taraftan geri dönmeyi düşünmeyenler acaba daha önce de Suriye’den göç etmek isteyip de uygun ortam veya imkân elde edememiş olanlar mı yoksa Türkiye’den gerçekten memnun olup burada kalmaya niyetli olanlar mıdır? Bu sorunun cevabı başka bir anket ile bulunup analiz edilmelidir. Aynı şekilde geriye dönmek istemeyenlerin durumunun Sirkeci’nin “göç kültürü” varsayımı ile ne denli uyumlu olduğu bir başka araştırma konusu oluşturmaktadır.

Suriye’de savaş bittikten sonra Suriye’ye dönmek isteyenlerin oranı %74,4’tür. Bu oran bir hayli yüksektir. Öbür taraftan kendilerine ikinci bir ülke vatandaşlığı verilmesi durumunda birçoğu başta Türkiye ve Batılı ülkeler olmak üzere bu teklifi geri çevirmeyeceklerini ifade etmişlerdir. Çelişik gibi duran bu durum aslında hiç de çelişik değildir. Bugün uluslara arası hukukça tanınan çifte veya daha fazla vatandaşlık her ne kadar devletler tarafından pek de onaylanmayan bir durum⁹⁰ olsa da hiç kimse ilave bir vatandaşlığa hayır demez. İstinasız hemen herkes (vatani için ölmeye kendini adanışları ayrıktutarsak) kendi ülkesinde savaş başta olmak üzere her türden sıkıntı ve çatışma durumunda gümrüklerde vize çilesi yaşamadan kaçabileceği başka bir mekânı olsun ister.

Suriyeli öğrencilerin Türkiye’ye ilişkin tutum ve beklentileri genellikle olumludur. Türkiye’nin, Suriye’nin geleceğinin şekillenmesinde ağırlıklı bir konumda olmasını arzu etmektedirler.

Gençler Suriye’ye demokrasinin geleceğine inanmaktadırlar ve ülkelerinin rejiminin de Türkiye’deki rejime benzemesini arzu etmektedirler.

⁹⁰ Bir devletin kendi vatandaşları için tanıdığı hakları başka bir ülke vatandaşına “vatandaşlık vermek” suretiyle tanıması ile iki ülke arasındaki yasalarda çatışmaya neden olmaktadır. Hangi ülkenin iç hukukunun galebe çalması gerektiği konusu iki ülke arasında sorunlara yol açmaktadır. Bu durum ancak yapılacak ilave yasal düzenlemeler ile giderilmektedir. Örnek olarak Almanya veya diğer Batılı ülkelerde işçi statüsünde çalışıp emekliliğini Türkiye’de geçirmek isteyen ve ayrıca Türkiye’de de başka bir sosyal güvenlik kanalı ile emeklilik maaşı almak isteyen gurbetçilerde yaşanmıştır ve halen de yaşanmaktadır.

“Suriye Devleti'nde ayrımcı politikaların sona ereceğine inanıyor musunuz?” sorusunda çıkan sonuç gereğince ankete katılan ve ayrımcılığa uğradığını beyan etmiş olan Suriyeli gençlerin ayrımcılığın biteceğine dair inançları ne yazık ki %50'yi bile bulmamaktadır. Gençler Suriye'nin gelecekte vatandaşları arasında ayrımcılık yapmaya devam edeceğine ne yazık ki inanmaktadır. Suriye'ye demokrasinin geleceğine inanmaları fakat diğer tarafta ayrımcılığın biteceğine inanmamaları ilk etapta çelişik bir durum gibi algılanabilir. Unutulmamalıdır ki Suriye'de mezhepsel farklılıklar (etnik köken zenginliği) savaştan sonra da devam edecektir. Önemli olan bu farklılıkların ortak bir potada eritilip ortaya yeni bir Suriyelilik bilincinin çıkarılması ve yeni devletin demokratik değerlere ulaşmada kendini zorunlu hissederek yoluna devam etmesidir. Suriyeli gençleri bu idealleri gerçekleştirmek adına önemli bir görev beklemektedir.

Araştırma ile asıl hedeflenen zoraki nedenlerden dolayı ülkemize göç etmiş olan ve geri dönmeyi isteyip de dönemeyen veya kendini burada huzurlu hissedip burada yeni bir hayat kurmayı hedeflemiş olan Suriyeli gençlerin gelecek beklentilerinin bilinmesidir. Bu beklentilerin bilinmesinin Türkiye'de kalmayı düşünen gençlerin olası uyum sorunlarının giderilmesi açısından yarar sağlayacağı diğer taraftan ileriye dönük atacakları adımları önceden tahmin etmenin gerek ülkemizin gerekse de Suriye devletinin geleceği açısından önem arz ettiği düşünülmektedir. Unutulmasın ki misafir ettiğimiz bu gençler gelecekte eğitimli birer fert olarak bizim onlara karşı olan tavır ve davranışlarımız sonucunda ve onlara sunduğumuz imkânlar ölçüsünde gelecekte iki ülke ilişkilerinin alacağı şekli de belirleyecektir. Umulur ki gelecekte Türkiye devleti bu gençlerin gözünde misafirperver ve dost ülke olarak kalsın.

6. EKLER

TÜRKİYE'YE GÖÇ EDEN SURİYELİ GENÇLERİN GELECEK BEKLENTİLERİ: “MALATYA ÖRNEĞİ”

Açıklama

Tez çalışmasında öncelikle Suriye krizinin nedenleri ve gelişimi hakkındaki literatür çalışmasına yer verilecek ve krizin sebep olmuş olduğu uluslararası göç ve Türkiye'ye olan göç ele alınacaktır. Göçün tanımı, türleri, sebep ve sonuçlarına değinildikten sonra ikinci bölümde bir anket çalışmasına yer verilecektir. Anket çalışmasında aşağıdaki sorular İnönü Üniversitesi'nde öğrenim görmekte olan ve Suriye'den göç etmiş yaklaşık 150 üniversite öğrencisine sunulacaktır. Sorulara verilen cevapların değerlendirilmesinin ardından sonuç bölümünde bu verilerden elde ettiğim çıkarımlarım değerlendirilecektir.

Anket sorularını cevaplayan Suriyeli göçmen gençlerin kimliklerine ait bilgilerden cinsiyet, yaş ve etnik köken haricinde herhangi bir veri istenmeyecektir.

SORULAR

1)Cinsiyetiniz: Kadın [] Erkek[]

2)Yaş Aralığınız: 15-20[] 20-25[]

3)Etnik Kökeniniz: Türkmen[] Arap[] Kürt[] Diğer[]

4)Kaç yıldır Türkiye'de ikamet etmektesiniz?

5 yıldan fazla[] 4 yıldır[] 2 yıldır[] 3 yıldır[] 1 yıldır veya daha az[]

5)Malatya'da kaç yıldır ikamet etmektesiniz?

5 yıldan fazla[] 4 yıldır[] 2 yıldır[] 3 yıldır[] 1 yıldır veya daha az[]

6)Şu an Türkiye'de hangi nedenden dolayı bulunmaktasınız? (Birden çok seçenek işaretlenebilir.)

Eğitim	[]	Geçiş	[]
Güvenlik	[]	Dinsel sebep	[]
Politik	[]	Ülkeye kendini yakın hissetme	[]
Ekonomik	[]	Diğer.....	

7)Hangi fakültede öğrenim görmektesiniz/göreceksiniz?

Sağlık Bilimleri Fakültesi (Hemşirelik)	[]	Hukuk Fakültesi	[]
Fen-Edebiyat Fakültesi	[]	İletişim Fakültesi	[]
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	[]	Ziraat Fakültesi	[]
Mühendislik Fakültesi	[]	Su Ürünleri Fakültesi	[]
Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi	[]	Diş Hekimliği Fakültesi	[]
İlahiya Fakültesi	[]	Tıp Fakültesi	[]
Eczacılık Fakültesi	[]		
Eğitim Fakültesi	[]		

8)Türk halkının size olan tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

İlgili ve yardımsever[☐] İlgisiz[☐] Ayrımcı [☐]

9) Üniversite ortamında diğer öğrencilerin size olan tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

İlgili ve yardımsever [☐] İlgisiz [☐] Ayrımcı[☐]

10)Üniversite ortamında hocalarınızın size olan tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

İlgili ve yardımsever[☐] İlgisiz [☐] Ayrımcı[☐]

11)Üniversite öğreniminizi tamamladıktan sonra Türk toplumunun size olan tutumunda bir değişim olacağına inanıyor musunuz?

Evet [☐] Hayır [☐]

12) Türkiye'de almakta olduğunuz öğrenimden memnun musunuz?

Evet[☐] Hayır[☐]

13)Türkiye'de almakta olduğunuz üniversite öğreniminin size artı değer katacağına inanıyor musunuz?

İnanıyorum[☐] İnanmıyorum [☐]

14)Üniversite eğitiminiz bittikten sonra eğitim aldığınız uzmanlık alanında mı çalışmak istersiniz yoksa başka bir alanda mı?

Kendi uzmanlık alanımda [☐] Başka uzmanlık alanında[☐]

15)Türkiye'de bir üniversite öğrencisi olarak en çok hangi alanda eksiklik hissediyorsunuz? (Birden çok seçenek işaretlenebilir.)

Eğitim araç ve gereçlerine ulaşmada [☐]

Barınma ve fiziki koşullarda [☐]

Sosyal Aktivitelere katılımı [☐]

Ekonomik imkânlarda [☐]

Diğer.....

16)Üniversite öğreniminizi tamamladıktan sonra diğer aile bireylerinizden ayrı kalacak şekilde başka bir ülkede yaşamak ister miydiniz?

Evet [☐] Hayır [☐]

17)Türkiye'de aşağıda ifade edilen alanlardan hangisinde acilen değişimin olmasını isterdiniz?

Eğitim koşullarınızın iyileştirilmesi [☐]

Ekonomik durumunuzun iyileştirilmesi [☐]

Yasal statünüzün değişimi [☐]

Diğer.....

18) Türkiye'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Çok iyi [☐] İyi [☐] Kötü [☐] Çok Kötü[☐]

19)Geleceğinizi Türkiye'de kurmak ister misiniz?

Evet [☐] Hayır[☐]

20) Gelecekte bir Türk vatandaşı ile evlenmeyi düşünür müydünüz?

Evet [☐]

Hayır [☐]

Yukarıdaki soruya şayet EVET dediyseniz bu soruyu yanıtlayın. Hangi ana gerekçe/neden ile evlenmek isterdiniz?

Türk toplumu ile bütünleşmek istiyorum. [☐]
Türk vatandaşlığına geçişte kolaylık olacağını düşünüyorum. [☐]

Türkiye kültürü ile Suriye kültürü arasında bir fark görmüyorum ve evliliğimde sorun olacağını düşünmüyorum. [☐]

Diğer.....

Yukarıdaki soruya şayet HAYIR dediyseniz bu soruyu yanıtlayın. Hangi ana gerekçe/neden ile evlenmek istemezsiniz?

Türk toplumu ile bütünleşmek istemiyorum. [☐]
Türkiye kültürü ile Suriye kültürü arasındaki farklılıklardan dolayı evliliğimde sorun yaşayacağımı düşünüyorum. [☐]

Gelecekte Türkiye'de kalmak istemediğim için bu ülkeyi terk ederken eşimle sorun yaşarım endişesini taşıyorum. [☐]

Diğer.....

21) Şu an size herhangi bir ülke vatandaşlığı verilseydi hangisini tercih ederdiniz? (Birden çok seçenek işaretlenebilir.)

Türkiye [☐]
Avrupa Birliği ülkelerinden birinin vatandaşlığı [☐]
Almanya [☐]
İngiltere [☐]
Fransa [☐]
İtalya [☐]
Yunanistan [☐]

İskandinavya ülkeleri (İsveç, Norveç, Danimarka, Finlandiya) [☐]
Ortadoğu ülkelerinden herhangi biri [☐]
Asya ülkelerinden herhangi biri [☐]
Amerika Birleşik Devletleri (A.B.D.) [☐]
Kanada [☐]
Avusturalya [☐]
HİÇBİRİ [☐]

22) Suriye'nin geleceğini nasıl görüyorsunuz?

İyimser [☐]

Karamsar [☐]

Belirsiz [☐]

23) Suriye'de savaş bittikten sonra geri dönmeyi düşünüyor musunuz?

Evet [☐]

Hayır [☐]

24) Suriye'nin geleceğinin belirlenmesinde Türkiye'nin rolü ne olmalı?

Arabulucu [☐]

Karar Verici [☐]

Hiç rolü olmamalı [☐]

25) Suriye'de iç savaş bittikten sonra Suriye Devleti ile Türkiye Devleti arasındaki ilişkilerin niteliği sizce nasıl olur?

İç savaştan önceki gibi normalleşme sürecine girer [☐]

İki ülke ilişkileri düşman ülkeler düzeyinde seyreder [☐]

İki ülke ilişkileri dost ülkeler düzeyinde seyreder [☐]

26) Suriye İç Savaşı'nın bittiğini varsayarsak, Suriye Devleti'ne batılı anlamda demokrasinin geleceğine inanıyor musunuz?

Evet [☐]

Hayır [☐]

27) Suriye'deki İç savaştan sonra Türkiye Devleti'nde uygulanmakta olan devlet yönetiminin/rejiminin Suriye Devleti'nde de uygulanmasını ister miydiniz?

Evet [☐]

Hayır [☐]

28) Suriye İç Savaşı öncesinde etnik kökeniniz veya dinsel tercihinizden dolayı ayrımcı politikalara maruz kaldınız mı?

Evet [☐]

Hayır [☐]

29) Yukarıdaki soruda "EVET"i işaretlediyseniz Suriye Devleti'nde ayrımcı politikaların sona ereceğine inanıyor musunuz?

Evet [☐]

Hayır [☐]

7. KAYNAKÇA

“AB Üye Ülkelerine 5 bin 24 Suriyeli Gönderilmiştir” başlıklı ve 23.05.2017 tarihli memurlar.net adlı internet sitesi haberi. <<http://www.memurlar.net/haber/669644/ab-uye-ulkelerine-5-bin-24-suriyeli-gonderilmistir.html>> , (erişim:23.05.2017).

ADIGÜZEL, Y., (2012) , “Esenler’de Yaşamak, Memlekette Ölmek: Göç ve Kente Uyum Sürecinde Hemşehrilik”, *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, (Editör Murat Şentürk), Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul yayın yılı 2012, ss.185-221.

AĞIR, O., M. Sezik, (2015), “Suriye’den Türkiye’ye Yaşanan Göç Dalgasından Kaynaklanan Güvenlik Sorunları”, *Birey ve Toplum*, 2015, 5 (9), ss.95-123.

AKSOY, S., (2017), “Türkiye’nin AB ile Varılan Göçmen Anlaşması Çerçevesinde Bir Yıllık Karnesi” adlı 17 Mart 2017 tarihli Sözcü Gazetesi haberi, muhabir Serdar AKSOY, <http://www.sozcu.com.tr/2017/dunya/turkiyenin-ab-ile-varilan-gocmen-anlasmasi-cercevesinde-bir-yillik-karnesi-1739748/>, [erişim:17.03.2017].

AKTAŞ, İ., (2012), “Şehir Dönüştürür”, *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, Editör Murat Şentürk, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul, 2012, ss.15-43.

AKYOL, T., *Osmanlı Mirasından Cumhuriyet Türkiye’sine, İlber Ortaylı ile Konuşmalar*, Ufuk Kitapları, Kasım 2005.

ARI, K., “Türkiye’de Mübadele Dönemi Toprak Mülkiyeti ve Tarımda Değişim”, *75 Yılda Köylerden Şehirlere*, Oya Baydar (editör), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, Şubat 1999, ss. 97-114.

BAHÇEKAPILI, C. ve B. Çetin, (2015), “The Impacts of Forced Migration on Regional Economies: The Case of Syrian Refugees in Turkey”, *International Business Research*, 2015/8 No.9, ss.1-15, (doi:10.5539/ibr.v8n9p1), <<http://dx.doi.org/10.5539/ibr.v8n9p1>> (erişim:23/02/2017).

BAKLACIOĞLU, N.Ö., (2010), *Dış Politika ve Göç (alt başlık, Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerde Arnavutlar [1920-1990])*, Derin Yayınları, İstanbul, 2010.

“Barınma Merkezlerinde Son Durum” AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) Resmi İnternet Sitesi sayfası, <<https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum>> [erişim:04.04.2017].

BERRY, J. W., (1997), “Immigration, Acculturation, and Adaptation”, *Applied Psychology: An International Review*, 1997, 46 (1), ss. 5-68.

BIER, D., (2016), “Donald Trump Is Wrong—Immigrants Don’t Commit More Crimes”, *Time* dergisi, <<http://time.com/4509413/presidential-debate-donald-trump>>

[immigration/?xid=homepage](#) [erişim tarihi: 22.02.2017] (27 Eylül 2016: makalenin ilk yayınlandığı tarih).

BIGO, D., (2004), **“Criminalisation of “Migrants”: The Side Effect of the Will to Control the Frontiers and the Sovereign Illusion”**, *Irregular Migration and Human Rights: Theoretical, European and International Perspectives*, Barbara Bogusz, Ryszard Cholewinski, Adam Cygan and Erika Szyszczyk (editörler), Martinus Nijhoff Publishers, Lieden/Boston 2004, ss.61-91.

BORJES, G., (2016), **“Harvardprofessorn: ’Ni Måste Inse Att Invandring Kostar’”** (röportaj ismi), Marianna Björklund ve Johan Schück’ün yaptığı röportaj, Nisan 2016, <<http://fokus.dn.se/harvardprofessor-ni-maste-inse-att-invandring-kostar/>>, [erişim:28/02/2017].

BRAZIEL, J.E., A. Mennur, (2008), **“Nation, Migration, Globalization: Points of Contention in Diaspora Studies”**, *Theorizing Diaspora*, Jana Evans Braziel ve Anita Mennur (editörler), Blackwell Publishing yayınları, 2008, ss.1-22.

ÇELİKKOL, O., (2015), **İçimizdeki Komşu Suriye**, Bilgesam Yayınları, İstanbul 2015.

ÇİÇEKLİ, Bülent, O.Ö. Demir, (2013), **Türkiye Koridorunda Yasadışı Göçmenler**, Karınca Yayınları, Ankara Şubat 2013.

Dagens Nyheter, (2017), İsveç Devleti yerel gazetesi, www.dn.se, [erişim:28.02.2017].

DEMİRAG, D., (2012) **“Yaralı Bellek: Kent ve Unutma”** *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, Editör Murat Şentürk, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul, 2012, ss.45-81.

DENİZ, A.Ç., A.B. Hülür, Y. Ekinci, (2016), **“Göç, Strateji ve Taktik: Suriyeli Sığınmacıların Gündelik Hayat Deneyimleri”**, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2016/9 sayı.42, ss.1077-1087.

“Denizlerde 1 Yılda 56 Farklı Ülkeden 37 Bin Kaçak Yakalandı” başlıklı ve 6 Mart 2017 tarihli Sözcü Gazetesi haberi, <<http://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/denizlerde-1-yilda-56-farkli-ulkeden-37-bin-kacak-yakalandi-1716188/>> [erişim:06.03.2017].

DOSTER, B., (2013). **“Suriye Satrancındaki Son Dönüşümler”**, *Ortadoğu Analiz*, Cilt 5, Kasım 2013, sayı:59, ss.23-30.

DÖNMEZ, A., **“Prof. Dr. Mehmet Emin Özafşar: Stockholm Treni’nde Kurgu Değil Hayat Var”** başlıklı ve 1 Mayıs 2015 tarihli Star Gazetesi haber. <<http://www.star.com.tr/medya/stockholm-treninde-kurgu-degil-hayat-var-haber-1025643/>> [erişim tarihi: 27.02.2017].

“2016 Dünya İnsani Yardım Raporu! En Cömert Ülke Türkiye” başlıklı ve 27 Haziran 2016 tarihli Akşam Gazetesi haberi, <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/2016-dunya-insani-yardim-raporu-en-comert-ulke-turkiye/haber-528784>, [erişim tarihi: 23.11.2016].

“Dünyanın Yerinden Edilmişlerine Gerçek Koruma Sağlanmalı” başlıklı ve İnsan Hakları İzleme Komitesi Resmi İnternet Sitesinde yer alan 13 Eylül 2016 tarihli haber, <<https://www.hrw.org/tr/news/2016/09/13/294162>>, [Erişim tarihi:27.02.2017].

“Ending Statelessness” adlı Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin Resmi sitesinde yer alan haber, (tarih ve yazar yok), <<http://www.unhcr.org/stateless-people.html>>, [erişim:13.04.2017].

ERDER, S., (2010), **“Düzensiz” Göç, Göçmen Korkusu ve Çelişen Tepkiler**, *Türkiye’ye Uluslararası Göç, Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar*, Barbara Pusch, Tomas Wilkoszewski (editörler), çeviri: Mutlu Çokmak-Özbatur, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010, ss.41-55.

“French Presidential Debate Between Macron and Le Pen” başlıklı 3 May 2017 tarihinde yayınlanan tartışma programı, <<https://www.youtube.com/watch?v=dH9uXWh3n-Y>> (erişim: 06/06/2017)

“Geçici Koruma Sayfası”, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, <http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713> [Erişim:11/05/2017])

GİRİT, S., (2015), **“Suriyeli Mülteciler Dosyası: Misafirlik Uzadı Mı?”** başlıklı ve 5 Ekim 2015 tarihli BBC Türkçe Haber sitesi haberi, <http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/10/151005_suriyeli_multeciler>, [erişim: 21.03.2017].

GOODWIN-GILL, G., McAdam. J., (2007), **“The Refugee in International Law”**, *Acess to Asylum, International Refugee Law and the Globalisation of Migration Control*, editör: Thomas Gammeltoft-Hansen, Cambridge University Press, 2011 New York. ss.;11-43.

Göç Araştırmalar Vakfı’nın BM Mülteciler Yüksek Komiserliği Küresel Eğilimler Raporu (2016)’nu Yorumlaması, <<http://gocvakfi.org/bm-multeciler-yuksek-komiserligi-kuresel-egilimler-raporu-2016/>> [erişim:28.02.2017].

Göç İdaresi Göç Sözlüğü, www.goc.gov.tr
<http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf> (**GÖÇ İDARESİ: ULUSLARARASI GÖÇ HUKUKU/ GÖÇ TERİMLER SÖZLÜĞÜ**) (erişim tarihi: 12.10.2016)

Göç İdaresi 2015 Yılı Türkiye Göç Raporu, <www.goc.gov.tr> [erişim tarihi:12.10.2016]

“Göç Raporundaki Acı Gerçek: Suriyeliler Türkiye’nin Bir Parçasıdır” 3 Mart 2017 tarihli Sözcü Gazetesi haberi, <<http://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/goc-raporundaki-aci-gercek-suriyeliler-turkiyenin-bir-parcasidir-1710707/>>[erişim: 03.03.2017]

GÜRSÖN, A.P., (2016), **Büyük Güçlerin Suriye Planı**, Kripto Yayınları, Ankara 2016.

GÜRİŞ, S., M. Astar, (2015), **Bilimsel Araştırmalarda SPSS ile İstatistik**, Der Yayınları, 2015 İstanbul.

HABERMAS, J., **The Theory of Communicative Action**, çev. Thomas Carthy, c.2, Polity, Cambridge, 1984.

HATTON, T., (2016), **“Timothy Hatton:’Välj Redan i Lågren Vilka Som Ska Få Asyl’”**, Marianna Björklund ve Johan Schück’ün yaptığı röportaj, Nisan 2016, <http://fokus.dn.se/timothy-hatton-valj-redan-i-lagren-vilka-som-ska-fa-asyl/>, [erişim:28.02.2017].

HEYWOOD, A., (2011), **Siyaset Teorisine Giriş**, Küre Yayınları, İstanbul 2011. (çev. Hızır Murat Köse)

HEYWOOD, A., (2013), **Siyasi İdeolojiler**, Ankara, Adres Yayınları, Eylül 2013.

HIRSH, E. E., (1997), **Anılarım: Kayzer Dönemi, Weimer Cumhuriyeti, Atatürk Ülkesi**, çev. Fatma Suphi, TÜBİTAK yayınları, 1997.

HOBSBAWN, E., (1999), **İmparatorluk Çağı (1875-1914)**, Dost Kitapevi Yayınları, çev. Vedat Aslan, Ankara 1999.

HUNT, J., (2016), **“Jennifer Hunt:’Nåstan Alla Vinner På Invandring.’”**, Marianna Björklund ve Johan Schück’ün yaptığı röportaj, Nisan 2016, <http://fokus.dn.se/jennifer-hunt-nastan-alla-vinner-pa-invandringen/>, [erişim:28/02/2017].

International Organization for Migration (IOM), <https://www.iom.int/> (02.02.2017) (Uluslararası Göç Örgütü Resmi İnternet Sitesi)

IOM, Glossary on Migration, International Migration Law Series No. 25, 2011. <<http://www.iom.int/who-is-a-migrant>> [erişim:04.04.2017]

İÇDUYGU, A., D. Yüksek (2010), **“Rethinking Transit Migration in Turkey: Reality and Re-presentation in the Creation of a Migratory Phenomenon”**, *Population, Space and Place*, 2012/18, ss.441-456, (doi:10.1002/psp.633), <wileyonlinelibrary.com>, erişim:23/02/2017 (accepted:10 Ağustos 2010)

İÇDUYGU, A. ve E. Fuat Keyman, (2000), **“Globalization, Security, and Migration: The Case of Turkey”**, *Global Governance*, Vol.6, 2000, ss. 383-398.

İÇDUYGU, A., İ. Sirkeci ve İ. Aydıngün, (1998), “**Türkiye’de İçgöç ve İçgöçün İşçi Hareketlerine Etkisi**”, *Migration Letters*, A. İçduygu (Derl.), İstanbul: Tarih Vakfı (1998) ss.207-234.

<http://www.migrationletters.com/sirkeci/Icduygu_Sirkeci_Aydingun_1998_turkiyede_icgoc.pdf>, (erişim tarihi: 23.02.2017).

İÇDUYGU, A., Ş. Toktaş, (2002), “**How Do Smuggling and Trafficking Operate via Irregular Border Crossing in the Middle East? Evidence from Fieldwork in Turkey**”, *International Migration*, 2002, C. 40 (6), ss. 25-54.

İGAM (İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi) Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler için Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor, (2013) <<http://www.igamder.org/wp-content/uploads/2012/06/Suriye-STK-Raporu.pdf>>, [erişim:14.03.2017].

JUPITER, C.B., (2016), “**Femmes Indésirables Dans Quartiers Musulmans en France**” başlıklı ve 8 Ara 2016 tarihli televizyon yayını, <<https://www.youtube.com/watch?v=TyfF4AK0Lpk>> (erişim: 21.03.2017).

KAISER, B., (2010), “**Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’nin Yabancılar Mevzuatı ve AB Vatandaşı Göçmenlerin Yaşamları Üzerine Etkileri**”, *Türkiye’ye Uluslararası Göç, Toplumsal Koşullar, Bireysel Yaşamlar*, Barbara Pusch, Tomas Wilkoszewski (editörler), çeviri: Mutlu Çokmak-Özbatır, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2010, ss.57-72.

KAP, Derya, (2014), “**Suriyeli Mülteciler: Türkiye’nin Müstakbel Vatandaşları**”, *Akademik Perspektif*, Aralık 2014, ss.30-35. <[http://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35\(1\).pdf](http://www.ikv.org.tr/images/files/Akademik-Perspektif-Aralik-2014_30-35(1).pdf)>, [erişim: 13.03.2017]

KARA, A., (2009), **Türkiye’de İç Göçler, Bütünleşme Mi Geri Dönüş Mü, İstanbul, Diyarbakır, Mersin**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Göç Çalışmaları, İstanbul, Mayıs 2009. (Diğer yazarlar: İ.Emre Işık, Bahar Şahin, Esra Elmas, Basri Çağlayan, Pelin Aksoy, Şafak Velioğlu)

KARACA, N.G., S. Saruç, (2014), “**Türkiye ve Avrupa Birliğine Aday Geçiş Ekonomilerinde Uluslararası Göç Trendleri**”, Avrasya Ekonomistleri Derneği’nin 2014 yılı Konferans Sunumu, <<http://www.avekon.org/papers/871.pdf>>, [erişim:11.01.2017].

KARPAT, K.H., (2012), **Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler**, çeviren Bahar Tırnakçı, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

KAYGALAK, S., (2009), **Kentin Mültecileri, Neoliberalizm Koşullarında Zorunlu Göç ve Kentleşme**, Dipnot Yayınları, Ankara 2009.

KIRAÇ, Ş., (2017), “**800 Bin Suriyeli Daha İş Hayatına Girecek**” başlıklı ve 5 Mart 2017 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haberi,

<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/ekonomi/691656/800_bin_Suriyeli_daha_is_hayatina_girecek.html>, [Erişim: 06.03.2017].

KIRAY, M., (1999), “**Sosyo-Ekonomik Hayatın Değişen Düzeni: Dört Köyün Monografik Karşılaştırılması**” , 75 Yılda Köylerden şehirlere, Oya Baydar (editör), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, şubat 1999, ss. 151-162.

KÖYMEN, O., (1999), “**Bazı İçgöç Verileri**”, 75 Yılda Köylerden şehirlere, Oya BAYDAR (editör), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, şubat 1999, ss. 260-263.

KÖYMEN, O., (1999), “**Cumhuriyet Döneminde Tarımsal Yapı ve Tarım Politikaları**”, 75 Yılda Köylerden şehirlere, Oya BAYDAR (editör), Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, şubat 1999, ss. 1-30)

KURT, Ü., (2012), “**Demokratik Bir Kent Kültürü İnşası**”, *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, Editör Murat şentürk, Esenler Belediyesi şehir Düşünce Merkezi şehir Yayınları, İstanbul, 2012, ss.83-103.

MAHALLİ, H., (2014), **Diren Suriye**, Destek Yayınları, İstanbul 2014.

MAHALLİ, H., A. Açar, A., (2017) Yüz yüze görüşme, Cumhuriyet Gazetesi, 23.02.2017., <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/683715/Husnu_Mahalli_Rakka_ya_Esada_girer.html> [erişim: 24.02.2017].

MARTIN, P.L., (2016), “**GÖRÜş: Amerikan Gözüyle Avrupa’nın Göç Krizi**”, *Göç Dergisi*, (çev. Deniz Eroğlu ve İbrahim Sirkeci), 2016/3 sayı.1ss. 121-134.

MASSEY, D. S., J. Arango, vd. (1993) “**Thoeries of International Migration: A Review and Appraisal**” *Population and Development Review*, Vol. 19, No.3 ss. 431-466.

“**244 Million International Migrants Living Abroad Worldwide, New UN Statistics Reveal**” başlıklı ve 12 Ocak 2016 tarihli Birleşmiş Milletler Örgütü’nin resmi haber sitesi haberi, <<http://www.un.org/sustainabledevelopment/blog/2016/01/244-million-international-migrants-living-abroad-worldwide-new-un-statistics-reveal/>>, [erişim: 13.04.2017].

MUMAY, C., (2017), “**Türkiye Suriyelilere Kaç Para Harcadı**” başlıklı ve 16 şubat 2017 tarihli Sözcü gazetesinde yer alan haberi, <<http://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/turkiye-suriyelilere-kac-para-harcadi-1682465/>>, [erişim tarihi 16.02.2017].

Newsweek Dergisi, <http://www.newsweek.com/#big-shots/front_page/0/617660> (erişim: 01.06.2017)

OBAMA, B.H., (2008), **Dreams From My Father: A Story of Race and Inheritance**, Cananongate Books Yayınları, New York 2008.

ODMAN, M. T., (1995), **Mülteci Hukuku**, AÜ. SBF. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:15, Ankara 1995.

ORAN, B., (2001), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2001.

ORHAN, O., (2012), "Kaos ve Otoriterlik İkileminde Suriye Hristiyanları", *Ortadoğu Analiz Dergisi*, Temmuz 2012, Cilt 4, Sayı 43, ss.8-17.

ÖZKARSLI, F., (2015), "Mardin'de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler", *Birey ve Toplum*, Bahar 2015, cilt 5, sayı 9, ss.175-191.

ÖZKOÇ, Ö., (2008), **Suriye Baas Partisi: Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991)**, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara 2008.

PAZARCI, H., (1999), **Uluslararası Hukuk Dersleri**, Turhan Kitabevi, Ankara 1999.

SEZGİN, A.A., T. Yolcu, (2016), "Göç ile Gelen Uluslararası Öğrencilerin Sosyal Uyum ve Toplumsal Kabul Süreci", *Humanitas*, 2016, 4 (7), (doi: <http://dx.doi.org/10.20304/husbd.14985>), ss.417-436; <<http://humaitas.nku.edu.tr>>, erişim:23.02.2017.

SİRKECİ, İ., (2012) "Transnasyonal Mobilité ve Çatışma", *Migration Letters*, Aralık 2012, Cilt 9, No.4, ss.353-363.

SİRKECİ, İ., J.H. Cohen, (2016), "Cultures of Migration and Conflict in Contemporary Human Mobility in Turkey", *European Review*, 2016, Vol. 24. No. 3 (doi: 10.1017/S1062798716000119): ss.381-396; <<http://journals.cambridge.org/ERW>> (erişim:23/02/2017).

SİRKECİ, İ., M.M. Yüceşahin, (2014), "Türkiye'de Göç Çalışmaları", *Göç Dergisi*, 2014/1 Sayı:1, ss. 1-10.

SİRKECİ, İ., N. Esipova, (2013), "Turkish Migration in Europe and Desire to Migrate to and from Turkey", *Border Crossing*, 2013, Vol:3, No:1301, ss.1-13, (<www.tplondon.com/journal/index.php/bc/>).

SİRKECİ, İ., P. L. Martin, (2014), "Sources of Irregularity and Managing Migration: The case of Turkey", *Border Crossing*, 2014, Vol:4, No:1-2, ss.1-15.

SİRKECİ, İ., S. Bardakçı, (2016), "Suriye'den Gelenler Misafir Değil Bir Göç Kültürünün Öncüleri", *Humanitas*, 2016, 4 (7), (doi: <http://dx.doi.org/10.20304/husbd.40327>) : ss. 531-544; <<http://humaitas.nku.edu.tr>> erişim:23.02.2017.

“Suriyelilere 36 Milyar TL Harcadık” başlıklı ve 6 Ağustos 2016 tarihli Sözcü Gazetesi haberi, <http://www.sozcu.com.tr/2016/ekonomi/suriyelilere-36-milyar-tl-harcadik-1342152/>, [erişim tarihi: 23.11.2016]

“Suriye Sınırına Örülen Duvarın Yarıdan Fazlası Bitti” başlıklı ve 12 Nisan 2017 tarihli Anadolu Ajansı kaynaklı haber. <<http://www.memurlar.net/haber/660619/suriye-sinirina-orulen-duvarin-yaridan-fazlasi-bitti.html>> (erişim:13.04.2017).

ŞENTÜRK, M., (2012), **Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak**, İstanbul, 2012, Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları.

TAŞCI, H., (2012), **“Göçün Mekanı: Esenler ve Mekanın Değişimi”**, *Göç, Kentleşme ve Aidiyet Ekseninde Esenler’i Anlamak*, (Editör Murat Şentürk), Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Merkezi Şehir Yayınları, İstanbul yayın yılı 2012, ss.155-183.

TEKELİ, İ., (2008), **Göç ve Ötesi**, İstanbul, Eylül 2008, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TEVFİK, İ., (2014), **İnsan ve Mekan Yüzüyle Mücadele, (alt başlık) 1923'ten Bugüne Zorunlu Göç**, İnkılap Yayınları, 2014.

TODARO, M. P., (1969), **“A Model of Labor Migration and Urban Unemployment in Less Developed Countries”**, *The American Economic Review*, 1969, Vol.59, No. 1, ss. 138-148.

Türk Hukukunda İnsan Ticaretin Suçu El Kitabı, (2009), AB Hibe Projesi, Ankara 2009.

Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi Resmi İnternet Sitesi, <www.goc.gov.tr>, (erişim:23.11.2016)

Türkiye Cumhuriyeti Türk Dil Kurumu Resmi İnternet Sitesi, <www.tdk.gov.tr> (07.10.2016)

“Türkiye'deki Mülteciler de Bölündü” başlıklı ve 20 Şubat 2017 tarihli haber, <<http://odativ.com/turkiyedeki-multeciler-de-bolundu-2002171200.html>>, [erişim tarihi: 20/02/2017].

“Türkiye'de Kaç Milyon Mülteci Var” başlıklı, 12 Nisan 2017 tarihli Odatv Haber Sitesi haberi. <<http://odativ.com/turkiyede-kac-milyon-multeci-var-1204171200.html>> [erişim: 12.04.2017]

Türkiye’de Yükseköğretim Kurumlarında Eğitim Alan Suriye Arap Cumhuriyeti Uyruklu Öğrenci Sayısı
<https://istatistik.yok.gov.tr/yuksekogretimIstatistikleri/2017/2017_T21_V2.pdf>
(erişim:25.05.2017)

“Türkiye’nin “Göç Haritası” Açıklandı” başlıklı Cumhuriyet gazetesinin 22 Mart 2017 tarihli haberi. <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/704665/Turkiye_nin_Goc_Haritasi_ac_iklandi.html>, [erişim: 22.03.2017].

Uluslararası Göç Örgütü 2015 yılı için Global Göç Akınları Raporu, <<https://www.iom.int/world-migration>> (erişim:06.02.2017)

UZMAN, N., R. Tösten, (2016), “Suriyeli Akademisyenlerin Bakış Açısından Türkiye-Suriye İlişkileri ve Sığınmacılar Meselesi”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 2016 bahar (24), ss.251-272.

“Ülkemizde mülteci sayısı 3 milyon 551 bin 78 kişidir” başlıklı ve 15 Şubat 2017 tarihli haberi, <<http://www.memurlar.net/haber/646707/>> [erişim tarihi: 15.02.2017].

YAZGAN P., D. Eroğlu Utku, İ. Sirkeci, (2015), “Syrian Crisis and Migration”, *Migration Letters*, Eylül 2015, Cilt 12, No:3, ss.181-192.

YILMAZ, A., (2014), "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Cilt 9/2, Kış 2014, ss. 1685-1704.

YÜKSEL, E., (2014), “İran’ın “Suriye Savaşı”” başlıklı 23 Şubat 2014 tarihli Aljazeera kaynaklı haber, <<http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/iranin-suriye-savasi>> [erişim tarihi:08.12.2016].

WIGERFELT, A.S., B. Wigerfelt, (2014), “A Challenge to Multiculturalism: Everday Racism and Hate Crime in a Small Swedish Town”, *The Journal of Multicultural Society*, 2014 Vol.5, No:1, ss.48-75.

WILLAMS, H., M. Wrigt, T. Evans, (derleyenler) (2007), **Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Teorisi Üzerine bir Derleme**, (çevirenler: Zana Çıtak, Pınar Eflanioğlu, Kürşat Ertuğrul, Asena Günalp, Alp İçen, Ebru Kayalp, Dr. Faruk Yalvaç Nur Ziyal), Siyasal Yayınevi, Ankara 2007.